КАТАЛОГ И АНАЛИЗА НА ПОСТОЕЧКИТЕ КВАЛИФИКАЦИИ

СТУДИЈА ВО ПОДДРШКА НА ПРОЦЕСОТ НА ПОВРЗУВАЊЕ СО ЕВРОПСКАТА РАМКА НА КВАЛИФИКАЦИИ

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

СИНТЕТИЧКИ ИЗВЕШТАЈ

М-р Јове Јанкуловски

Финална одобрена верзија 07.12.2016 година

СОДРЖИНА

Содржина ... 1
Листа на кратенки ... 2
Признанија ... 3
Извршно резиме ... 5
1. Каталог на квалификации ... 13
1.1. Пристап ... 13
1.2. Консултирани извори на информации ... 14
1.3. Согледувања ... 14
1.4. Препораки ... 19
2. Анализа на квалификациите ... 22
2.1 Пристап ... 22
2.2 Примерок (селектирани случаи) на квалификации користени за двете анализи на квалификациите ... 24
2.3 Консултирани извори на информации ... 24
2.4 Согледувања ... 25
2.5 Препораки ... 31
3. Заклучоци за ЕРК рефернцирање (критериуми 3 и 4) ... 34
Анекс 1 – Контактирани-интервјуирани институции и НРК заинтересирани страни во процесот на НРК ... 37
Анекс 2 – Консултирани извори на информации ... 39
Анекс 3 – Примерок (случаи) на квалификации во СОО и квалификации во неформално образование користени за анализите на квалификациите ... 55
Анекс 4 – Анализа на содржината на квалификациите од примерокот на квалификации ... 56
Анекс 5 – Анализа на квалитетот на квалификаците од примерокот на квалификации ... 155
Анекс 6 – Листа на сите постоечки стандарди на занимања и стандарди на квалификации ... 221
Анекс 7 – Листа на сектори користени од Државниот завод за статистика ... 225
Анекс 8 – НРК сектори ... 227
Анекс 9 – Листа на постоечки (тековно се нудат во системот) четиригодишни програми во стручното образование и обука ... 228

ЛИСТА НА КРАТЕНКИ

АВРМ	Агенција за вработување на Република Македонија
БРО	Биро за развој на образованието
РГ НРК	Работна група за изготвување на Извештајот за поврзување на Национална Рамка на Квалификации со Европската рамка на квалификации за доживотно учење
ДЗС	Државен завод за статистика на Република Македонија
ЕРК	Европска рамка на квалификации за доживотно учење
ЕТФ	Европска тренинг фондација
ГДИС (GIZ)	Германско друштво за интернационална соработка
ИСОО	Иницијално (редовно) стручно образование и обука
МОН	Министерство за образование и наука
МТСП	Министерство за труд и социјална политика
НКЗ	Национална квалификација на занимања
НРК	Национална рамка на квалификации за доживотно учење
ОВ	Образование на возрасни
РУ	Резултати од учење
ПСОО	Продолжено (continuing) стручно образование и обука
СГ ЕРК	Советодавна група на Европската рамка на квалификации за доживотно учење
СОО	Стручно образование и обука
ЦОВ	Центар за образование на возрасни
ЦСОО	Центар за стручно образование и обука

ПРИЗНАНИЈА

Со усвојувањето на правната основа на Националната рамка на квалификации за доживотно учење (НРК) во 2013 година и со определување на официјален претставник како полноправен член на Советодавната Група на Европската рамка на квалификации за доживотно учење (СГ ЕРК), Република Македонија се посвети на поврзувањето на сопствената НРК со Европската рамка на квалификации за доживотно учење (ЕРК).

Во овој процес на поврзување на НРК со ЕРК, ЕТФ ја имаше честа да ја добие довербата на Министерството за образование и наука (МОН) и да има улога на експертска поддршка и советување на РГ НРК составена од повеќе различни заинтересирани страни и оформена кон средината на 2014 година под водството на Министерството за образование и наука. ЕТФ обезбедува експертиза и советување преку тим од експерти[1], како и преку организирање на работилници и настани за споделување на знаења и градење на капацитетите на кои учествуваа и членови на Советодавна група на Европската рамка на квалификации за доживотно учење (СГ ЕРК).

Оваа студија е еден од резултатите од експертската и советодавна помош на ЕТФ во процесот на Поврзување на НРК со ЕРК. Анализите на постоечките квалификации беа спроведени во 2014 година со цел зајакнување на процесот на Поврзување на НРК со ЕРК засновано со користење на докази (документи). Согледувањата од анализите на примерокот на квалификации обезбедуваат објективна основа за транспарентно определување на нивоата на конкретните квалификации и нивно внесување во НРК. Пристапот во оваа студија е иновативен во земјата и беше прв пример од проектите на ЕТФ во врска со квалификации.

Образците за анализи на содржината и квалитетот на квалификациите се приложени кон синтетичкиот извештај. Анализата на поголем број на важни квалификации може да се продолжи со користење на истиот пристап и лекциите научени од спроведените анализи. Градењето на националните капацитети за спроведување слични анализи е цел која треба да се планира во 2015 година. Центарот за стручно образование и обука (ЦСОО) веќе изрази интерес за ваква активност.

Синтетичкиот извештај и поголемиот дел од анексите ќе бидат достапни на македонски јазик кон крајот на јануари 2015 година, согласно барањето од ЦСОО.

Исцрпниот каталог на квалификации и последователните анализи на селектираниот примерок бараше значителен напор за да се прибере и анализира потребната документација. ЕТФ тимот им изразува искрена благодарност на националните институции за нивната соработка во сите фази на оваа студија, посебно на Министерството за образование и наука, за водството, комуникацијата и решавањето на проблемите. Придонесите на Центарот за сручно образование и обука (ЦСОО), Бирото за развој на образованието (БРО) и Центарот за образование на возрасни (ЦОВ) беа фундаментални во документирањето, дискутирањето и разјаснувањето на извесен број на прашања. Занаетчиската комора, Стопанската комора, Стопанска комора за информатички и комуникациски технологии – МАСИТ, секторските организации (на пример: Агенцијата за цивилно воздухопловство) како и Агенцијата за вработување на Република Македонија, Државниот завод за статитика, Државниот испитен центар, универзитети, институции кои нудат образование и обука на обука, приватни претпријатија, споделуваа информации во врска со релевантни аспекти на квалификациите кои припаѓаат во нивна надлежност. Секторот за високо образование на Министерството за

[1] Тимот на експерти е составен од: а) ЕТФ: Мирјам де Јонг и Едуарда Кастел-Бранко; б) надворешни експерти: Миле Џелалија и Јове Јанкуловски. Три големи работилници (сите дводневни) за градење на капацитетите и планирање беа одржани во Скопје во мај, јуни и октомври 2014 година.

образование и наука отворено ја сподели со ЕТФ тимот постоечката база на високообразовни програми, структуирани со поддршка на Темпус програмата. Во текот на составувањто на Каталогот на квалификации оваа база беше дополнета со дополнитени постоечки програми.

Подготовката на методологијата на оваа студија, дискусијата за главните согледувања и идентификувањето на различниот статус на сообразност на квалификациите со принципите на НРК беа богати, со лекции за целиот тим и вклучените заинтересирани страни во процесот на НРК.

За неговата предаденост да се остварат целите на оваа студија, беспоштеден фокус на методолошките принципи за студијата поставени од ЕТФ, напорот ангажиран да се дискутираат и разјаснуваат сите практични и концептуални прашања кои се појавија и за значајната работа направена во анализирањето на огромната прибрана документација, ЕТФ тимот е особено благодарен на господин Јове Јанкуловски, експертот кој ја спроведе оваа студија и го подготви овој извештај и анексите.

ИЗВРШНО РЕЗИМЕ

Вовед

Студијата на сите постоечки квалификации во Република Македонија беше спроведена во 2014 година со цел за да се зајакне основата на процесот на поврзување на Национална рамка на квалификации за доживотно учење (НРК) со Европската рамка на квалификации за доживотно учење (ЕРК) со користење на докази (документи). Согледувањата од анализите на примерокот од квалификации обезбедуваат објективна основа за транспаретно определување на нивоата на конкретни квалификации и нивно внесување во НРК. Пристапот во оваа студија е иновативен во земјата и беше прв пример за проектите на Европската тренинг фондација (ЕТФ) во врска со квалификации. Врз основа на информациите од оваа пионерска студија во Република Македонија се појавува интерес кај други земји од регионот за преземање на слични активности за систематизација и класификација на нивните квалификации.

Дополнително, клучните резултати и согледувањата од студијата, исцрпниот каталог на сите квалификации и анализите на примерокот од квалификации кој ги опфаќа сите нивоа во НРК, претставуваат целосно доверлив и најрелевантен придонес за планирање на развој и реформи во образованието и обуката со фокус на клучниот елемент: квалификации и нивните компоненти.

Методологија

Уште со почетокот на подготовката на концептот за студијата фокусот беше поставен на потребата од исцрпна систематизација на постоечките информации за сите квалификации во земјата во формат на сеопфатен каталог (листа). И покрај комплексноста на ваквата цел, ние сме почестени што оригиналната цел е потполно постигната. Заинтересирани страни во процесот на НРКте на системот за образование и обука (формално, неформално), институции кои нудат образование и обука, социјални партнери, државни и други институции, експерти, донатори, сега имаат корист од ажурираната, потполна, аналитичка и добро структуирана основа за идната база на квалификации. Тековниот формат на каталогот на квалификации во иднина може да се редизајнира во база на квалификации со користење на најрелевантните делови од информациите содржани во каталогот.

Извештајот ги синтетизира пристапот, согледувања и препораките од двојниот процес:

1) Подготвување на каталог на сите постоечки квалификации и
2) Детална анализа на селектираниот примерок (селектирани случаи) на квалификации.

Оваа студија е заснована на пристап и алатки дизајнирани од ЕТФ тимот. Во текот на имплементацијата на оваа студија националниот експерт одржуваше честа комуникација со ЕТФ за прилагодување и подобрување на алатките, разјаснување на практични и концептуални прашања и за крајно (фино) доработување-заокружување на синтетичкиот извештај. Студијата беше спроведена од јуни до октомври 2014 година. Работните верзии на студијата беа дискутирани во Скопје на две проектни работилници на проектот на кои учествуваа претставници од повеке институции од областа на образованието, министерството за труд и социјална политика и агенцијата за вработување на Република Македонија, комори и работодавачи (јуни и октомври 2014).

Информациите беа прибирани преку истражување на документација и разговори со претставници на водечките и релевантни институции како и НРК заинтересирани страни во процесот на НРКте и работодавачите (*Анекс 1*). Форматот на консултативниот процес беше договорен со Министерство за образование и наука (МОН) и беше олеснет и поддржан од страна на ЕТФ. Значителна библиотека на документи беше собрана (*Анекс 2*) со поддршка на ЕТФ, МОН, ЦСОО, ЦОВ и БРО и анализирана од страна на експертот.

Каталог на квалификации

Каталогот на квалификации содржи 241 квалификација од општо образование, формално стручно образование и обука, верифицирани програми во неформалното образование на возрасни, квалификации кои постојат во воздухопловството, како и други квалификации. Мал број на високообразовни квалификации (43) беа интегрирани во Каталогот како додаток кон веќе постоечките 1.147 во Регистерот на високообразовни квалификации (оформен со поддршка на Темпус програмата пред почетокот на изработката на овој Каталог). Конкретно, во согласност со типовите на квалификации (Закон за Националната рамка на квалификации – НРК Закон: член 11 и 12) Каталогот вклучува:

Тип: Квалификации на ниво на образование		**Тип: Стручни квалификации**	
Квалификации здобиени со успешно завршување на:	Број	Квалификации здобиени со успешно завршување на:	Број
Основно образование	2	Верифицирани програми за образование на возрасни	58
Општо средно образование	9	Цивилно воздухопловство	22
Средно уметничко образование	29	Мајсторски испит во занаетчиството	1
Двегодишно стручно образование и обука – стручно оспособување во траење до две години	1		
Тригодишно стручно образование и обука - стручно образование за занимања	64		
Четиригодишно стручно образование и обука – техничко образование	55		
Високо образование (сите циклуси, 1.147+43)	1.190		

Извесен број на колони во Каталогот останаа претежно-делимчно непополнети заради недостаток на податоци и информации. Овој факт, од една страна, ја покажува потребата од подобрување на некои важни информативни основи за квалификациите и од друга страна, потребата да се прилагоди нивото на амбиции во врска со Каталогот. Поинтензивна работа на применувањето на НРК во текот на 2015 година може да ги намали овие недостатоци на информации.

Анализа на квалификациите

Од сеопфатниот Каталог кој ги покрива постоечките квалификации во земјата, „примерок“ од квалификации за детална анализа беше избран со поддршка од релевантните институции. Оваа анализа на содржината и квалитетот на квалификациите претставува втора компонента на студијата.

Во примерокот од квалификациите користен за детална анализа се застапени различни типови квалификации и поверќето од нивоата од НРК. Од практична причини и имајќи ја во вид експертизата на ЕТФ, квалификации од нивоата VII и VIII од НРК не беа вклучени во примерокот. Избраниот примерок беше определен врз база на квалитативни критериуми договорени со заинтересирните страни (види поглавје *2.2 Примерок (селектирани случаи) на квалификации користени за двете анализи на квалификациите*) опфаќа:

1) Иницијално (редовно) стручно образование и обука (ИСОО): + 10% од квалификациите
   - Четиригодишно стручно образование и обука (техничко образование): примерок од 5 квалификации од 52 активни квалификации;
   - Тригодишно стручно образование и обука (стручно образование за занимање): примерок од 2 квалификации од 16 нови (2013 година) дизајнирани и одобрени квалификации;
2) Неформално стручно образование и обука: + 20% од квалификациите
   - 14 верифицирани програми за образование на возрасни од 58 програми за образование на возрасни;
3) Мајсторски испит во занаетчиството: 1 квалификација (со аспирации да биде на ниво V Б во НРК)
4) Високо образование: 2 квалификации (во принцип на ниво VI во НРК)
5) Општо образование: 2 квалификации, основно образование и општо средно образование (гимназиско).

Анализата на главните карактеристики кои се однесуваат на **содржината** на квалификациите беше направена со идентификување на изразите на резултатите од учењето (РУ) на селектираните квалификации и споредување на тие резултати од учењето со описите на нивоата на означеното-соодветното ниво во НРК.

Главните карактеристики во врска со **квалитетот** на квалификациите беа анализирани со одговарање на серија од прашања за: релевантноста на квалификацијата за пазарот на труд; стандардите врз кои квалификацијата е базирана; структура на квалификацијата; вклученоста на актерите од пазарот на труд во различните фази на квалификациониот процес; институционалната поставеност на квалификацијата.

Согледувањата извлечени од подготвувањето на Каталогот и спроведувањето на деталните анализи: Анализа на содржината на квалификацијата и Анализа на квалитетот на квалификацијата се бројни (*поглавја 1.3 и 2.4*). Резимето на селектирани клучни согледувања посочува кон интересни постигнувања како и на прашања за иднината на реформите на квалификациите и јакнењето на нивната сообразност со принципите на НРК:

I) Анализа на содржината на квалификацијата

- *Квалификациите во тригодишното и двегодишното ИСОО, подготвени во рамките на твининг проектот МК 07 IB SO 03, може да се сметаат како транспарентни и целосни*: засновани се на стандарди на занимање и на стандарди на квалификации; имаат консолидирана информација во колекцијата на целосниот курикулум. *Квалификациите во тригодишното ИСОО одговараат на описите на нивоата во НРК и скоро целосно одговараат на соодветните стандарди на занимање.* Можни се транспаретни предлози за определување на нивоата на квалификациите. *Квалификацијата во двегодишното ИСОО е заснована на стандард на квалификација на ниво II, додека стандардот на занимање е на ниво III (Анекс 2, референца [121]).* Затоа, се предлага на оваа квалификација привремено да се определи ниво. Во периодот по поднесувањето на финалната верзија на Извештајот, советниците од ЦСОО посочија дека *во верзија на стандардот за занимање од понов датум, нивото е означено како II*. Имајќи го во вид овој стандард за занимање, може да се смета дека: *оваа квалификација е транспарентна и целосна на ниво II и* претходниот предлог на

оваа квалификација привремено да се определи ниво може да се замени со предлог на оваа квалификација да се додели ниво II.

- Анализата на *квалификациите во четиригодишното ИСОО потврдува дека овие квалификации не се засновани на стандарди на занимање, односно, на стандарди на квалификации. Овие квалификации содржат изрази за цели од учењето, а не резултати од учењето*. Синтетизирана информација за програмата за обука и за резултатите од учењето не е достапна. Анализираната документација не обезбедува доволно *информации за да се определи дали овие квалификации, помалку или повеќе, целосно ги задоволуваат стандардите на занимање,* бидејќи тие не се поврзани со или упатуваат на стандард на занимање или стандард на квалификација. Врз основа на овие согледувања многу тешко би можело да се артикулираат транспарентни предлози за одредување на нивото на овие квалификации. Оваа е причината што овој Извештај предлага привремено определување на ниво кое е условено со идни подобрувања на овие квалификации. Во процесот на исцрпна дискусија во врска со Синтетичкиот извештај, кој се одвиваше во последното тромесечје во 2015 година, по поднесувањето на финалната верзија на Извештајот, советниците од ЦСОО сугерираа дека: *неколку четиригодишни ИСОО квалификации се занoвани на стандард на занимање, односно, стандард на квалификација*; останатите четиригодишни ИСОО квалификации во четиригодишното ИСОО *се засновани на Стандарди на профили на занимања од Номенклатурата на занимањата, Стандарди на струка и Стандарди на образовни профили;* и *Стандардите на образовни профили имаат елементи на стандард на занимање и елементи на стандард на квалификација*. Множеството на оригинални документи се анализирани за потребите на овој Извештај прилично сеопфатно (*Анекс 2*), но не ги вклучува стандардите на образовни профили. Затоа, во оваа фаза, ЕТФ не е во можност да изрази валидно мислење за таквите стандарди, бидејќи тие не беа дел од главната анализа. Во овој контекст, можат да бидат прифатени сугестиите на советниците од ЦСОО дека информациите содржани во наведените документи би можеле да послужат како основа за трансформирање на целите на учењето во резултати од учењето.

- *Програмите за образование на возрасни од примерокот се во сообразност со ставовите 3, 4 и 5 од членот 12 од Законот за НРК*. Подготвувачите на програмите за образование на возрасни примениле различни пристапи во користењето на стандардот на занимање и имаат различно покривање на стандардот на занимање. Како последица од тоа *стручните квалификации за образование на возрасни изгледа дека целат на различни потреби-популација-цели во смисла на клучни задачи на занимањето.*

- Високообразовните квалификации (една на ниво VI А и една на ниво VI Б), во принцип, *се релативно директни и сообразни со описите на нивото од НРК и на описите на циклусите-нивоата за прв циклус (180-240 ЕКТС) во Националнатарамка за вискообразовни квалификации.*

- *Формално-официјално одобрување на постоечките стандарди на занимање и стандарди на квалификации се уште се очекува.*

II) Анализа на квалитетот на квалификацијата

- Анализата на ***(а) Релевантноста на квалификацијата за пазарот на труд*** *покажа дека постои проблем на недостаток на релевантни и валидни информации-податоци за да се дојде до заклучок заснован на информации за релевантноста-потребата-побарувачката на квалификацијата на пазарот на труд.*

- Заклучоците за ***(б) Стандардите врз кои е заснована квалификацијата*** зависат од документацијата, или конкретно, од постоењето на стандарди на занимање, односно стандарди на квалификација.

  Само неколку од анализираните квалификации се оценуваат со стандарди-критериуми за оценување.

- Анализата на ***(в) Структурата на сите квалификации*** покажа дека *ниту една од анализираните квалификации не е организирана во единици на РУ, туку врз основа на цели на учење.*

- ***(Г) Вклученоста на актерите од пазарот на труд во различните фази на квалификациониот процес*** покажа дека *работодавачите биле вклучени во развојот на стандарди на занимање и наставни програми, но не биле вклучени во ниту еден аспект на развојот на оценувањето. Вклучување на работодавачите е предвидено во комисиите за оценување (спроведување и оценување) на делот за практична обука (работа) од завршниот испит.*

- Анализата на ***(д) Институционалната поставеност на квалификацијата*** разоткри дека признавањето/потврдувањето[2] на претходното учење стекнато по неформален и информален пат и сертифицирањето на парцијална квалификација засега, не е предвидено во постојните стандарди и релевантната легислатива.

III) Сообразност со принципите воспоставени со Законот за НРК

Со користење на согледувањата во двете претходни анализи (содржина на квалификација и квалитет на квалификација), студијата спроведе анализа на сообразноста на примерокот квалификациии со принципите воспоставени со Законот за НРК (член 6) во врска со барањата за стандард на квалификација. Оваа споредба разоткри различни степени на сообразност, како што е резимирано подолу. Од практични причини, и имајќи ги во вид спецификите на еспертизата на ЕТФ, согледувањата од анализата на сообразност се ограничени на квалификациите во стручно образование и обука (СОО) и образование на возрасни (ОВ).

1) Висок степен на сообразност:
   - Новите квалификации во тригодишно (и двогодишно) ИСОО прилично се сообразни со барањата воспоставени со член 6 од Законот за НРК. Особено што тие се опишани преку резултати од учењето.
2) Среден степен на сообразност:
   - Програмите за образование на возрасни во дел се сообразни со барањата воспоставени со член 6 од Законот за НРК. Сообразноста на тие делови е во голема мера и може да биде демонстрирана.
3) Низок степен на сообразност:

   Следниве групи на квалификации не се во сообразност со Законот за НРК и треба да се преработат за да се донесат во склад со Законот за НРК:
   - Квалификации во четиригодишно ИСОО;
   - Мајсторски испит во занаетчиството

Квалификациите од нереформираното тригодишно ИСОО и квалификациите од специјалистичкото образование не беа анализирани, бидејќи тие не беа дел од примерокот договорен со ЦСОО и претставниците на двете проектни работилници одржани во јуни и

[2] Забелешка на преведувачот: Изворниот термин на англиски јазик е: *validation*. На македонски јазик постојат повеќе термини со кои може да се преведе овој термин. Според специфичноста на примената на овој термин тој е преведен како *признавање-потврдување*.

октомври 2014 година. Затоа, сообразноста на овие квалификации со Законот за НРК не може да се оценува.

Членот 6 од Законот за НРК втемелува дека стандардот на квалификација, помеѓу другото, треба да вклучува: „*начин на проверка и критериуми за проверка на резултатите од учењето*". Анализата на квалфикациите пронајде ниска сообразност во врска со ова барање на Законот за НРК.

<u>Препораки</u>

Препораките се засновани на согледувањата и заклучоците елаборирани во поглавјата 1.4 и 2.5.

<u>А. Подобрување на квалификациите</u>

- Создадена е поволна ситуација за посеопфатна работа на подобрување на квалификациите и нивните составни елементи. Затоа, тековните и планираните проекти со интернационална поддршка (ЕУ, Светска банка, Британски совет) заедно можат да придонесат со потребната и незаменлива експертиза и ресурси.
- Овој извештај дава неколку практични предлози во поглавјата 1.4 и 2.5. Резиме од селектираните препораки вклучува:
  а. Започнување на подготовки за база-каталог-регистер на квалификации со користење на Каталогот произведен со оваа студија. Базата на податоци треба да е базирана на консултации со заинтересирани страни во процесот на НРКте пред да се преземат крајните одлуки кои ќе ги исполнат потребите и целите на различните групи корисници (институции кои нудат образование и обука на обука, ученици, работодавачи, секторски асоцијации, организации посредници на пазарот на труд, тела за стандардизација и обезбедување квалитет, тела кои креираат политики). Дополнително, идната база на квалификации треба да го земе предвид тековниот развој на ЕРК, бидејќи тоа ќе овозможи полесно поврзување на базата на земјата со новиот портал[3] „Можности за учење и квалификации во Европа".
  б. Податоците за завршените ученици според квалификации МОН може да ги организира во тесна соработка со Државниот завод за статистика (ДЗС). Структурата на податоците од ДЗС за учениците во СОО и завршените ученици од СОО може да се реорганизира според предложената структура од 16 сектори во НРК (член 14 од Законот за НРК).
  в. Студии за следење на ученици-студенти кои завршиле степен на образование[4]: идната работа треба да ги има во вид потребите на НРК и релевантноста на квалфикациите. Се уште не се применува во земјата иако МОН планира во 2015-2016 година, со интернационална помош, да стартува Опсерваторија на вештини која систематски би организирала вакви студии или други анализи и прогнози.
  г. Синтетизиран опис на квалификациите може да се подготви за секоја од постоечките квалификации во четиригодишно ИСОО, уметничките образовни квалификации во средното образование, општите образовни квалификации и за мајсторски испит во занаетчиството.
  д. Сите нови квалификации треба да се развиваат според принципите воспоставени со Законот за НРК (член 6). За оваа цел, треба да се развијат и дисеминираат на

---

[3] Заедничка ЕРК – Плотеус портал на: http://ec.europa.eu/ploteus/en

[4] Забелешка на преведувачот: Изворниот термин на англиски јазик е: *graduate tracer studies*. На македонски јазик не постои термин кој е еквивалентен на англискиот термин и затоа е преведен како: *истражување за следење на ученици-студенти кои завршиле степен на образование*.

релевантните корисници и заинтересирани страни во процесот на НРК: алатки за поддршка, практични напатствија, правила за кодирање и инструменти, применливи и ефикасни методологии и оперативни механизми за носење одлуки. Потребно да се дизјанира и иницира (на база на пилотирање) НРК портал и да се поддржи со постојани ресурси и институционален капацитет.

ѓ. Квалификации засновани на единици: користа е добро позната, исто како и прашањата за системот на СОО во земјата. Дебатите тековно се одржуваат; може да биде преземено пилотирање во примерок од сектори со користење на постоечката меѓународна поддршка.

е. Партнерството со работодавачите треба да се зајакне во поглед на нивно подобро вклучување во оценувањето на квалификациите: развој, организирање и оценување.

<u>Б. Определување на ниво на квалификациите во НРК</u>

Множеството предлози за Поврзување на НРК со ЕРК (критериуми 3 и 4) се засновани врз техничка анализа и анализа на документација (поглавје 3). Конечните одлуки треба да вклучат консултации со заинтересирани страни во процесот на НРКте, по можност, заснован на јасен пристап, со степен на автономија и алернативни предлози. Резимето на сугестии вклучува:

- Процесот на определување на ниво и внесување на квалификациите во НРК е заснован на опишаната ситуација за различните групи на квалификации во врска со член 6 од Законот за НРК. Се сугерира:

а. Квалификациите во четиригодишно ИСОО да се внесат на ниво IV, условно во доменот „Формално стручно образование и обука“ и е условено од идната работа со цел преуредување за да се подобри нивниот квалитет и сообразност со НРК.

б. Слично: мајсторскиот испит во занаетчиството да има условен статус на ниво V Б квалификација во доменот „Неформално образование и обука“.

в. Квалификациите доделени преку реформирани тригодишни програми во ИСОО може да добијат ниво III и да се внесат во „Формално стручно образование и обука“ доменот на НРК.

г. Квалификациите доделени преку реформирани двогодишни програми во ИСОО може да добијат ниво II и да се внесат во „Формално стручно образование и обука“ доменот на НРК.

Се предлага, квалификацијата доделена по успешно завршување на двегодишна програма во ИСОО да биде привремено внесена на ниво II во „Формално стручно образование и обука“ доменот на НРК се додека не се завршат активностите за отстранување на несогласувањето помеѓу стандардот на занимање и стандардот на квалификација.

д. Верифицираните програми за образование на возрасни припаѓаат на типот „стручна квалификација“ и се сообразни со членовите 6, 11 и 12 од Законот за НРК. Тие можат да бидат внесени на соодветното ниво во НРК во доменот на „Неформално образование и обука“.

Предлозите во оваа студија во врска со определување на нивото на анализираните квалификации бара:

а) Натамошно подобрување на описите на нивоата кои би се применувале на неформално учење.

б) Навраќање и консултирање со институции кои нудат образование и обукате на обука и индустријата. Користењето на општите описи на нивоата (ниво I - IV) (член 7 од Законот за НРК) може да не е доволна основа за определување на нивото на овие квалификации во неформалниот домен. Членот 10 од Законот за НРК, во доменот „Неформално образование и обука“ воведува елемент кој може да се смета како <u>дополнителен</u> на главниот елемент (описи на нивоата, види член 7 од Законот за НРК). Овој дополнителен елемент е формулиран како: „ниво на комплексност во согласност

со стандардите на занимања“. Засега, предложените нивоа на квалификациите во овој Извештај треба да се читаат заедно со типот на квалификација (стручна).

- Признавањето/потврдувањето на неформалното и информално учење (ПНФИУ), во рамките на Критериумот 3 за поврзување на НРК со ЕРК и Препораката од Советот на Европа од 2012 година за ПНФИУ, е од извонредна важност. Имплементацијата на механизмите на ПНФИУ ќе бара реформа на стандардите на квалификација за да се олесни процесот на оценување и сертифицирање на резултатите од неформалното и информалното учење. Воведување на модули од резултати од учење со критериуми и механизми за оценување е една од таквите реформи (солуции).

- Со усогласувањето на квалификациите во четиригодишното ИСОО со спomentатите НРК принципи, земјата создава поволна ситуација за реформирање и јакнење на нивната соодветност на побарувачката (пазар на труд и ученици). Имајќи ја во вид важноста на ова прашање, Советот за имплементација на Стратегијата за стручно образование и обука која го мониторира спроведувањето на Стратегијата за стручно образование и обука треба да се насочи кон ова. Проектите и донаторските интервенции кои доаѓаат може да ги финансираат потребните реформи (на пример проектот Вештини и иновација поддржан од Светска банка).

Оваа сеопфатна студија немаше да може да се реализира без посветеното водство на Министерството за образование и наука и соработката на персоналот од клучните институции и агенции дадени во *Анекс 1* од овој извештај. ЕТФ од се срце се заблагодарува на сите оние кои придонесоа во оваа студија со нивните знаења и споделување на важни информации и документи.

1. КАТАЛОГ НА КВАЛИФИКАЦИИ

1.1. Пристап

Република Македонија е член на Советодавна група на Европската рамка на квалификации за доживотно учење (СГ ЕРК) и се посвети на поврзување на сопствената Национална рамка на квалификации за доживотно учење (НРК) со Европската рамка на квалификации за доживотно учење (ЕРК)[5]. Европската тренинг фондација (ЕТФ) го поддржува Министерството за образование и наука (МОН) во планирање и спроведување на процесот на поврзување на НРК со ЕРК, вклучувајќи водење и обезбедување квалитет на подготовките на Извештајот за поврзување. Во овој контекст, беше подготвен детален акциски план(Патоказ) за Поврзување на НРК со ЕРК со временска динамика и одобрен од сите заинтересирани страни во текот на работилницата во мај 2014 (подоцна ажурирана во јуни 2014). Истовремено, беше формирана Работна група за изготвување на Извештајот за поврзување на НРК со Европската рамка на квалификации за доживотно учење и од страна на министерот за образование и наука беше одобрен нејзиниот мандат. ЕТФ ги поддржува интеракциите и комуникацијата со СГ ЕРК, по потреба.

Како резултат од анализата на научените лекции од презентираните дваесет и седум извештаи за поврзување (ситуација на 01.октомври 2014), СГ ЕРК посветува изразито внимание на доказите (документите) за исполнување на десетте критериуми, посебно на критериумите 3 и 4. *СГ ЕРК бара од земјите да го илустрираат наративниот дел со конкретни примери-докази за квалификации, пристапот, односно, методологијата користена за вклучување на квалификациите во НРК и да се обезбеди нивниот квалитет. Ова значи дека земјите треба да спроведат подетална анализа на нивните квалификации и аргументација на идентификуваните прашања во врска со јасноста и транспарентноста. Ваква анализа е неопходен чекор за да полни НРК со квалификации со посредство на транспарентни методи и процедури. Недостатоците и неразрешените прашања треба да се препознаат и да се поготви Патоказ со чекори за справување со нив како анекс на Извештајот за поврзување на НРК со ЕРК.*

Овој извештај ги синтетизира пристапот, согледувања и препораките од меѓусебно поврзаните студии:

1) Градење на каталог на постоечки квалификации[6] (Каталог)[7] и
2) Детална анализа (Анализа) на релевантен примерок на квалификации (*Анекс 4 и 5*).

Информациите се прибираа преку 1) истражување на документација и 2) разговори со претставници на водечките и релевантни институции како и со заинтересираните страни во процесот на НРК и работодавачите. Формата на консултативниот процес беше договорен со МОН и беше поддржан од страна на ЕТФ.

---

[5] Клучните документи кои се однесуваат на ЕРК се достапни на ЕРК порталот: http://ec.europa.eu/ploteus/search/site?f[0]=im_field_entity_type%3A97

[6] ЕРК дефиницијата за квалификација е користена како референтен термин при составувањето на Каталогот и спроведувањето на Анализата на релевантниот примерок од квалификации. “Квалификација“ е формален резултат од оценување и процес на потврдување, која може да се стекне кога компетентно тело установи дека лице ги постигнало резултатите од учењето наспроти даден стандард.“

[7] Каталогот е приложен кон овој Извештај како посебна датотека и се смета како интегрален дел од Извештајот.

Образецот за Каталогот на квалификациите кои тековно постојат во Македонија, во процесот на образование и обука (стручното образование и обука – СОО (формално, неформално, пост - средно образование и обука – ПСОО, основно образование, општо средно образование и високо образование) беше обезбеден од страна на ЕТФ. Во текот на консултациите и процесот на прибирање информации, националниот експерт, во честа координација со ЕТФ, ги изврши сите прилагодувања и подобрувања на образецот за Каталогот.

Структурата на Каталогот беше користена за формалното СОО, општото образование, квалификациите стекнати по неформален пат (верифицирани програми за образование на возрасни) и други квалификации кои постојат на пазарот на труд. Каталогот ги опфаќа квалификациите од различен тип и на различно ниво, вклучувајќи ги и оние кои имаат мал број на слушатели. По консултациите со заинтересираните страни, , Каталогот исто така ги вклучува и тн. наследени квалификации: квалификации кои се уште се бараат на пазарот на труд и се нудат во образованиот систем, но образовните програми не се реформирани; како и квалификации кои не се нудат во образованиот систем, но постојат на пазарот на труд (неактивни квалификации).

Постоечкиот Регистер на високообразовни квалификации (Регистер), обезбеден од МОН, вклучуваше 1.147 квалификации пред почетокот на работата на Каталогот и беше ажуриран со 43 нови квалификации.

Деталната анализа опфаќа две димензии: 1) содржина на квалификацијата и 2) квалитет на квалификацијата.

1.2. Консултирани извори на информации

Информациите и документацијата беа прибирани преку истражување и сеопфатен процес на консултации со релевантните институции и заинтересирани страни во процесот на НРК како МОН, Центарот за стручно образование и обука (ЦСОО), Центарот за образование на возрасни (ЦОВ), училиштата и другите институции кои нудат образование и обука, професионалните асоцијации и комори, државни агенции и тела, донаторски организации и проекти. Целосната листа на комуницирани институции и заинтересирани страни во процесот на НРК е презентирана во *Анекс 1 – Контактирани-интервјуирани институции и заинтрресирани страни во процесот на НРК .*

Значителна библиотека на документи беше собрана и анализирана од страна на експертот со поддршка на ЕТФ и МОН. Листата на користените извори на информаци е презентирана во *Анекс 2 – Консултирани извори на информации (дел А)*.

Првата недовршена работна верзија на Каталогот (25/06/2014) и главните прашања беа презентирани на работилницата на РГ за подготовка на Извештајот за поврзување на НРК со ЕРК одржана во Скопје (25-26/06/2014). РГ за подготовка на Извештајот за поврзување на НРК со ЕРК ја прифати, односно, ја потврди тековната работата на Каталогот. Во периодот по работилницата експертот одржуваше комуникација со водството на РГ за подготовка на Извештајот за поврзување на НРК со ЕРК за дополнителни информации и документација за комплетирање на Каталогот.

1.3. Согледувања

Статус на Каталогот

Каталогот е сеопфатен и аналитички, структуиран во 29 колони. Натамошно адаптирање на информациите во Каталогот за различни кориснички групи е можно, со селектирање само на најрелевантните и потребни колони.

Каталогот вклучува 241 квалификација од општо образование, формално стручно образование и обука, верифицирани програми во неформално образование и квалификации кои постојат во воздухопловниот сектор. Мал број на високообразовни квалификации (43) беа исто така интегрирани во Каталогот како додаток кон веќе постоечките 1.147 во Регистерот на високообразовни квалификации (оформен со поддршка на Темпус програмата пред почетокот на изработката на овој Каталог).

Поконкретно, во склад со типовите на квалификации (член 11 и 12 од Законот за Национална рамка на квалификации – НРК Закон, Каталогот вклучува:

1. Тип „Образовно ниво“ квалификации[8]:
   а. Основно образование и општо средно образование (активни[9] и дисконтинуирани-неактивни[10]);
   б. Уметничко – средно образование;
   в. СОО: сите активни квалификации во двегодишно, тригодишно и четиригодишно образование и извесен број на неактивни квалификации на овие нивоа;
   г. Високообразовни квалификации: 1.147 претходно интегрирани во Регистерот; додадени 43 квалификации (во текот на оваа студија).
2. Тип „Стручни квалификации“[11]:
   а. Сектор цивилно воздухопловство: сите професионални квалификации во цивилното воздухопловство кои се нудат во земјата и се регулирани со Актот за воздухопловство (*Анекс 2, Дел А, референца 56*);
   б. Сите верифицирани посебни програми за образование на возрасни[12] кои водат до стручна квалификација;
   в. Мајсторски испит во занаетчиството.

Дистрибуцијата на каталогизираните квалификации според типови е следнава:

Тип: Квалификации на ниво на образование		**Тип: Стручни квалификации**	
Квалификации здобиени со успешно завршување на:	**Број**	**Квалификации здобиени со успешно завршување на:**	**Број**
Основно образование Деветгодишно основно образование: активна Осумгодишно основно образование: неактивна	**2** 1 1	**Верифицирани посебни програми за образование на возрасни (не во формалниот образовен систем)**	**58**
Општо средно образование • Активни • Неактивни-дисконтинуирани	**9** 6 3	**Цивилно воздухопловство (верифицирани од Агенцијата за цивилно воздухопловство во согласност со Актот за**	**22**

[8] Термините „Квалификации на ниво на образование“ и „Стручни квалификации“ се двата ТИПА на квалификации во НРК Законот (член 11 и 12). Терминологија на НРК Законот е примената во овој Извештај, Каталогот и Анализата (во *анексите 4 и 5* од овој Извештај).

[9] Активна квалификација е квалификација која постои на пазарот на труд и се нуди во образованиот или системот за обука.

[10] Неактивна (или дисконтинуирана) квалификација е квалификација која постои на пазарот на труд, но не се нуди во образованиот или системот за обука.

[11] Исто со фуснота број 8.

[12] Од вкупниот број на 58 верифицирани програми за образование на возрасни, експертот доби документација за 50 програми под услови на доверливост.

		воздухопловство)	
Средно уметничко образование	**29**	**Мајсторски испит во занаетчиството**	**1**
Двегодишно стручно образование и обука: Реформирана во рамките на твининг проектот MK 07 IB SO 03[13];	**1**		
Тригодишно стручно образование и обука: • Нови – во рамките на твининг проектот MK 07 IB SO 03[14]; • Нови – надвод од рамките на твининг проектот MK 07 IB SO 03, во согласност со истиот пристап; • Реформирани со Проект за реформа на СОО поддржан од ГДИС (GIZ); • Нереформирани и се нудат во системот; • Нереформирани и дисконтинуирани, но постојат на пазарот на труд.	**64** 12 4 5 26 17		
Четиригодишно стручно образование и обука • Активни (*Анекс 9 – Листа на активни четиригодишни програми во стручното образование и обука*) • Неактивни-дисконтинуирани[15]	**55** 52 3		
Високо образование (сите циклуси) • **1.147 внесени во Регистерот пред Каталогот** • **43 додадени со овој Каталог[16]**	**1,190**		

Опфатот на програмите во ИСОО со Каталогот е презентиран во следната табела:

	Број на постоечки програми	Број на внесувања во Каталогот	Опфатот на програмите во Каталогот
Активни четиригодишни програми во СОО	52	52	**100%**

[13] Реализацијата на реформираната двегодишна СОО програма за Гипсер-монтер не започна во 2014/2015 година заради недостаток на интерес помеѓу учениците.

[14] Реализацијата на новите тригодишни СОО програми започна во академската 2013/2014 година. Затоа, сè уште нема завршени ученици со вакви квалификации.

[15] Повеќето од четиригодишните СОО програми се развиени во 1999 година и ревидирани во 2007 година.

[16] Информациите се добиени од управата-администрацијата на Европскиот универзитет. Одлуки од Бордот за акредитација и евалуација во високото образование за сите нововнесени квалификации соодветно се наведени во Каталогот.

Неактивни четиригодишни програми во СОО	Unknown	3	
Активни двегодишни програми во СОО развиени во рамките на твининг проектот MK 07 IB SO 03	1	1	**100%**
Активни тригодишни програми во СОО развиени во рамките на твининг проектот MK 07 IB SO 03	12	12	**100%**
Активни тригодишни програми во СОО развиени надвор од твининг проектот MK 07 IB SO 03	4	4	**100%**
Активни тригодишни програми во СОО развиени со Проект за реформа на СОО поддржан од ГДИЗ (GIZ)	5	5	**100%**
Активни тригодишни нереформир ани програми во СОО	26	26	**100%**
Неактивни тригодишни нереформирани програми во СОО	60	17	**28%**

Базата на регулирани професии во Македонија беше детално споредувана со Каталогот. Во последната десна колона во Каталогот се наведени поклопувањата на регулираните професии со листата на квалификации. Овде треба да се напомене дека некои од регулираните професии не се дефинирани како квалификации и затоа не се означени во Каталогот. Дополнително, номенклатурите и термините користени во Базата на регулирани професии во Македонија се разликува од имињата на некои од квалификациите што го попречуваше споредувањето.

Каталогот е приложен кон овој Извештај и се смета како интергрален дел од Извештајот.

Статус на достапната документација и информации

Генерално, процесот на прибирање документација и информации бараше многу време и некогаш носеше предизвици. Ова беше заради *фрагментација на документацијата, различните извори на сродни или исти информации и различни други ограничувања: време, достапност на документација*[17].

Без оглед на типот, нивото или секторот на квалификацијата, *најтешко беше да се пронајде документација и информации за постарите активни квалификации, неактивните-дисконтинуирани квалификации и квалификациите кои не се ревидирани во последните години*.

Понатаму, стандардите на занимање и стандардите на квалификации (развиени по иницијатива-одговорност на ЦСОО) се најчесто достапни до ниво III, со исключок на неколку стандарди на занимање на ниво IV во НРК. *Недостатокот на такви стандарди на нивоата IV и V ја направи систематизацијата на информациите за Каталогот прилично покомплексна. Заради овој факт, голем број на различни извори на документи требаше да бидат консултирани и анализирани.* Оваа состојба делимично може да се објасни со фактот дека

[17] Некои од причините наведени од институциите: внатрешното реструктуирање во МОН резултираше во дисконтинуитет на пренесување-дисеминирање на информациите и документацијата помеѓу институциите -одделите; некои од документите постојат само во „тврда“ копија и се достапни во архивите на БРО и-или ЦСОО.

одговорноста за образовните квалификации од ИСОО е споделена помеѓу Бирото за развој на образованието (БРО), за општообразовните предмети и ЦСОО, за стручните предмети.

Во текот на составувањето на Каталогот на квалификации, беше спроведена ограничена студија на одредени аспекти на оценувањето на резултатите од учењето. Оценувањето на учениците (инструменти, услови и одговорност) е поделено (БРО, ЦСОО и Државниот испитен центар) за различни типови оценување како што е опишано подолу. Во овој контекст, релевантната документација е под различна институционална супервизија:

- Оценувањето на општообразовните предмети и на стручните предмети, повторно, е одговорност на 2 одвоени институции: БРО и ЦСОО.
- Екстерните испити на учениците, како дел од *Системот за екстерно оценување на учениците во основното и јавното средно образование* и завршните испити на учениците кои произлегуваат од *Концепцијата за државна матура, училишна матура и завршен испит во јавното средно образование* се одговорност на Државниот испитен центар.

Работата на Каталогот покажа дека за тригодишните (и едната двогодишна) програми во ИСОО развиени во рамките на твиниг проектот МК 07 IB SO 03, или програмите развиени според методологијата усвоена во рамките на проектот, постои интегрална документација која ги содржи сите потребни аспекти-елементи. Од друга страна, за остатокот на квалификации (вклучително квалификациите во четиригодишното ИСОО и општообразовните квалификации) достапната документација, во принцип, е фрагментирана. За таа документација да се прибере, потребно беше да се контактираат низа од различни институции и да се обезбедат и консултираат значителен број на документи. Понатаму, информациите за некои од аспектите-елементите потребни за Каталогот не постоеа во фрагментираната документација.

Традиционално и тековно, образовните квалификации од ИСОО се структуирани во групи од квалификации. *Некои од тековните групи-групирања, во некои ретки случаи, не одговараат на ново-дефинираните сектори во Законот за НРК. Членот 14 од Законот за НРК воспоставува 16 сектори наместо претходните 14 групи-групирања.* Ова несогласување е разбирливо имајќи во вид дека Законот за НРК е нов и неговото применување само што започна. Значителна работа претстои за да се подобри кохерентноста помеѓу структурните елементи на системот и усогласувањето со Законот за НРК Се очекува дека резултатите од неколку проекти подржани од ЕУ и од Светска банка прилично ќе ја поддржат земјата во постигнување на таква системска кохерентност.

Реформите во стручното образование и обука и имплементацијата на НРК кои само што започнаа, нудат одлична можност да се ревидира алоцирањето на стручните квалификации во сектори во согласност со Член 14 од Законот за НРК. Ваквото ревидирање би можело да наиде на случаи каде одлуките ќе бараат консултации со експерти и со заинтересираните страни за да се надминат дилемите или несигурноста за најадекватниот сектор.

Статистичкиот годишник и другите публикации на Државниот завод за статистика (ДЗС) обезбедуваат податоци за учениците во ИСОО и завршените ученици од ИСОО според групи на образовни квалификации (*Анекс 7 – Листа на сектори користени од страна на Државниот завод за статистика*), но не завршени ученици според квалификации. Ваква информација сè уште недостасува во Каталогот.

Други информации кои недостасуваат или информации кои треба да се проверат во Каталогот се:

- *Некои од документите со правните основи на квалификацијата (колона Q во Каталогот) не можеше да се обезбедат*. Текстот „да се обезбеди“ е напишан во ќелиите за соодветната квалификација;

- *На некои од квалификациите не им се доделени НРК сектори (колона F во Каталогот) бидејќи во документацијата секторот не беше означен или информациите беа во судир. Во ваквите случаи во ќелијата е нашишано „да се определи“ или внесен е сектор со забелешка.*
- Колоната G се однесува на „Области на квалификацијата“ или подсектор или подгрупа на сектор која потенцијално може да постои. *За целта на оваа студија некои од „Областите на квалификацијата“ беа идентификувани со поединичени претставници на некои институции или беа предложени врз основа на квалификацијата. Пристапот во класифицирањето треба да се систематизира.*
- *Пристап на наредното квалификационо ниво е јасно само кај некои од квалификациите;*
- *Во некои од квалификациите не постоеа податоци за актерите вклучени во развојот на квалификациите.*

Работата на Каталогот во делот на идентификување на кодови од Националната класификација на занимања (НКЗ), за квалификациите од Каталогот разоткри, дека во бројни случаи не е можно да се асоцира на единствен НКЗ код на квалификација или дека не постои НКЗ код за квалификација. Структурата на НКЗ е многу слична со структурата на Интернационалната стандардна класификација на занимањата – ИСКО (International Standards Classification of Occupations – ISCO) (види *Анекс 7 – Листа на сектори користени од страна на Државниот завод за статистика*) и се разликува од НРК секторите како што се определени во Законот за НРК (види *Анекс 8 – Листа на НРК сектори*). Примената на Законот за НРК можеби ќе иницира или ќе треба да иницира хармонизација-усогласување помеѓу НРК класификацијата и воспоставувањето на сектори и подсекори, од една страна и НКЗ, од друга страна.

1.4. Препораки

Препораките се засновани на согледувањата од претходното подрачје на ова поглавје.

1. Резимираната (синтетизираната) информација, опис на квалификација, треба да содржи информации кои се потребни да се пополнат ќелиите во Каталогот и да содржи формулација на резултати од учење (или цели на учење ако нема расположиви резултати од учење), во спротивно може да се појават несогласувања или контрадикции водефинициите.
Добри примери на постоење на таква документација се општите услови (описи) на тригодишните и двегодишните реформирани програми во ИСОО развиени во рамките на твининг проектот MK 07 IB SO 03, програмите развиени според истата методологија надвор од рамките на проектот и документацијата која ги опишува програмите за образование на возрасни кои водат кон стручни квалификации наведени во Каталогот. Резимирана (синтетизирана) информација, опис на квалификација, треба да се развие за секоја од четиригодишните програми во ИСОО, уметничките образовни квалификации во средно образование, квалификациите за основно образование, општо средно образовние и мајсторскиот испит за занаетчиство. Јасноста на квалификациите за сите корисници на НРК и идната база на квалификации ќе зависи од таквиот усовршен опис на секоја поединечна квалификација.
2. Треба да се планира и спроведе усогласување на традиционално доделуваните сектори на сите образовни квалификации во ИСОО во согласност со НРК секторите.

3. Со цел да се олесни поврзувањето на квалификациите со код од НКЗ треба да се воспостави кореспонденција помеѓу НКЗ, од една страна и НРК секторите и идните потенцијални подсектори во секторите, од друга страна.

4. Податоци за завршените ученици по квалификација може да бидат организирани од МОН во тесна соработка со ДЗС.

5. Информации кои недостасуваат или информации кои треба да се проверат во Каталогот:

   а. Некои од документите со правните основи на квалификацијата кои не можеа да се обезбедат во текот на истражувањето треба да се обезбедат од ЦСОО или БРО (колона Q во Каталогот).
   б. Некои од квалификациите немаат доделени НРК сектори, бидејќи во документацијата секторот не беше означен или информациите беа во конфликт (колона F во Каталогот). Овие информации треба да се проверат со ЦСОО и Центарот за образование на возрасни (ЦОВ).
   в. Структуирање на областите или подсекторите на НРК секторите (колона G) треба да биде договорена со РГ за подготовка на Извештајот за поврзување на НРК со ЕРКили да се донесе одлука во некој момент во текот на поврзувањето со ЕРК.
   г. Информацијата за пристапот на наредното ниво на квалификација треба да е подобро опишано и разјаснето со ЦСОО и БРО.
   д. Информациите за актерите вклучени во развојот на квалификациите треба да се провери со ЦСОО и БРО.

6. Систематизирање и организирање на квалификациите: база(и) и-или Регистер(ри):

   а. Каталогот содржи широк опсег на информации за квалификациите и ги опфаќа повеќето од елементите опишани во Законот за НРК (во член 6) за тоа, каков да е „стандардот на квалификација" (достапна информација во моментот на подготвување на Извештајот). Затоа, овој Каталог има потенцијал да се користи како база на квалификациите кои ќе бидат внесени во НРК, или уште повеќе, да прерасне во Регистер на квалификации во НРК во Македонија (НРК Регистер). НРК Регистер треба да се оформи (член 20 од Законот за НРК) и одржува (член 21 од Законот за НРК). Каталогот може да еволуира во НРК Регистер заради следниве причини:
      - Ги опфаќа сите активни квалификации во ИСОО, сите верифицирани посебни програми за образование на возрасни, квалификациите во општото образование, уметничките квалификации во средното образование, квалификациите во цивилното воздухопловство;
      - Едноставно се користи, ажурира и одржува:
         - Ако, односно, кога ќе се воведе признавање-потврдување на неформално и информално учење, постоечкиот Каталог може да се користи со минимални прилагодувања;
         - Во случај квалификациите и стандардот на квалификација да се подобри и надгради, овие усовршувања може лесно да се внесат во Каталогот.
   б. РГ за подготовка на Извештајот за поврзување на НРК со ЕРКможе да планира и подготвува препораки за оформување на НРК Регистер(ри) и соодветени база(и) на податоци на квалификации. Ваква систематизација придонесува за транспарентноста на процесот на поврзување на НРК со ЕРК и процесот на внесување на квалификациите во НРК. Законот за НРК , член 20, воспоставува: „Формата, содржината и начинот на водење на НРК Регистерот ги пропишува министерот за образование и наука". За да се спроведат подготвителните активности, може да и се даде мандат и ресурси

на Работна група за да се планира, структуира и да го тестира пилот НРК Регистерот.

в. НРК Регистерот треба да е на располагање за јавен пристап (селектирани домени) заради обезбедување на доверлива и соепфатна информација за корисниците во врска со значењето на квалификациите и нивната взаемна поврзаност.

7. Експерти треба да го олеснат деталното споредување на Базата на регулирани професии во Македонија со Каталогот и воспоставувањето на кореспонденција помеѓу номенклатурите и термините користени во Базата и имињата на квалификациите во Каталогот.

Согледувањата и препораките презентирани во ова поглавје на Извештајот се верифицирани во консултација со клучните заинтересирани страни и институции и на состаноците на РГ НРК (октомври 2014 година).

2. АНАЛИЗА НА КВАЛИФИКАЦИИТЕ

2.1 Пристап

Студијата вклучува анализа на релевантен примерок[18] (селектирани случаи) на квалификцаии, со специјално внимание на квалификациите во ИСОО и квалификациите стекнати во неформалното образование, за мапирање на главните карактеристики кои се однесуваат на содржината и квалитетот на квалификациите, стандардите и документацијата кои ги чинат нивниот темел, односно, основа.

Анализата има за цел да подготви докази (документи) кои ќе овозможат транспарентно одредување на нивото и вклучување на постоечките квалификации во НРК. Оваа работата придонесува во исполнување на Критериумот 4 за Поврзување на НРК со ЕРК и трасира можни патишта во справување со овие прашања.

Анализата имаше 2 дела:

1) Анализа на главните карактеристики кои се однесуваат на <u>содржината</u> на квалификациите. Образецот за анализа беше подготвен од ЕТФ.
2) Анализа на главните карактеристики кои се однесуваат на <u>квалитетот</u> на квалификациите. Образецот за анализа беше подготвен од ЕТФ.

Анализа на содржина на квалификација

Анализа на главните карактеристики кои се однесуваат на содржината на квалификациите се состоеше од споредбата на изразите на резултатите од учењето на селектираните квалификации со описите на релевантното ниво во НРК. Алатките и инструкциите, подготвени од ЕТФ, беа конзистентно користени во текот на анализата и за сите квалификации од примерокот.

Процесот ги следеше чекорите:

а) Идентификување на најрелевантните документи во кои можат да се најдат изрази на резултати од учењето врз основа на документите за „примерокот“ на квалификациите.
б) Внесување на основните информации за квалификацијата и за идентификуваните документи во горните редови од образецот (*Анекс 4*) за секоја од селектираните квалификации.
в) Оценување дали идентификуваните документи поседуваат изрази на резултати од учењето (да / не) и (ако да) дали овие резултати од учењето имаат подиректна или поиндиректна врска со описите на нивоата во НРК за секоја од селектираните квалификации. Оваа информација, исто така, е вклучена на горните редови од образецот (*Анекс 4*).
г) За квалификациите кои имаат изрази на резултатите од учењето, со повеќе или помалку директна врска со описите на нивоата во НРК, експертот ја доврши споредбата на резултатите од учењето со описите на нивоата во НРК со користење на образецот(*Анекс 4*).
д) За сите други квалификации, кои немаат резултати од учењето, експертот спроведе споредба на целите од учењето со описите на нивоата во НРК со користење на

[18] „Примерок“ е користен во смисла на „случаи“, а не во смисла на статистичко значење. Случаите селектирани за анализа ги исполнуваат прагматичните критериуми како: побарувачка од учениците, побарувачка на пазарот на труд и достапност на колку што е можно покомплетна документација.

образецот. Потоа, опишани се разликите помеѓу идентификуваните цели од учењето и описите на нивоата во НРК (*Анекс 4*). Подоцна овие описи се користеа за подетална анализа на содржината на таквите квалификации во поглед на доделување на ниво на квалификациите во НРК

ѓ) Заради транспарентност, наведени се сите користени извори на информации за секоја од анализираните квалификации.

е) По оценувањето и идентификувањето на главните согледувања, формулирани се препораките за усовршување на квалификациите кои се опишани во поглавјето *2.5 – Препораки* од Извештајот. Препораките и нивните потенцијални различни опции беа дискутирани со ЕТФ во разни фази.

Анексот 4 *(Анекс 4 – Анализа на содржината на квалификациите од примерокот на квалификации)* ја прикажува анализата на главните карактеристики кои се однесуваат на содржината на квалификациите на сите квалификации од „примерокот“ на квалификации.

Анализа на квалитет на квалификација

Главните карактеристики во врска со квалитетот на квалификациите беа анализирани со одговарање на серија од прашања за следниве области: релевантност на квалификацијата за пазарот на труд; стандарди врз кои е заснована квалификацијата; структура на квалификација; вклученост на актерите од пазарот на труд во различните фази на квалификациониот процес (развој, процес на учење, оценување); институционална поставеност на квалификацијата. За реализацијата на оваа анализа се користеше релевантен прашалник подготвен од ЕТФ.

Важно е да се подвлече дека намерата на оваа анализа на квалитет на квалификација е да погледне во „внатрешниот “ квалитет, набљудуван од гледна точка на релевантноста за потребите на пазарот на труд, вклучувањето на важните чинители во разни фази од развојот на квалификацијата и доделување на квалификацијата. Аспектите во врска со институционално обезбедување на квалитет (верификација, акредитација, одобрување на квалификација) се регулирани (легислатива, правилници) и оваа анализа не се осврнува на овие процедури и практики.

Анализата се спроведе низ следниве чекори:

а) Истражување и обезбедување на потребна документација за пополнување на прашањата од прашалникот за областите од интерес врз основа на документите за „примерокот“ на квалификациите.

б) Анализа на прибраната документација и селектирање на релевантна документација за користење при пополнувањето на прашањата од прашалникот за областите од интерес.

в) Внесување на основните информации за квалификацијата во горните редови од образецот (*Анекс 5*) за секоја од селектираните квалификации.

г) Анализирање на добиените податоци од Агенцијата за вработување (АВРМ) за бројот на невработени лица и бројот на објавени слободни работни места за анализираната квалификација.

д) Реализирање разговори со одговорни лица на претпријатија (листа во *Анекс 1* од овој Извештај) кои вработуваат лица кои ја поседуваат конкретната квалификација.

ѓ) Внесување на информациите и податоците од документацијата, односно од разговорите со претпријатијата во сите области на прашалникот (*Анекс 5*).

е) Заради транспарентност, наведени се сите користени извори на информации за секоја од анализираните квалификации (*Анекс 5*).

ж) По оценувањето и идентификувањето на главните согледувања, формулирани се препораките за усовршување на квалификациите кои се опишани во поглавјето *2.5 – Препораки* од Извештајот. Препораките и нивните потенцијални различни опции беа дискутирани со ЕТФ во разни фази.

Анексот 5 *(Анекс 5 – Анализа на квалитет на квалификација од примерокот на квалификации)* ја прикажува анализата на главните карактеристики кои се однесуваат на квалитетот на квалификациите во ИСОО и за квалификации во неформалното образование.

2.2 Примерок (селектирани случаи) на квалификации користени за двете анализи на квалификациите

Селекцијата на квалификациите кои го сочинуваат примерокот (селектирани случаи) на квалификации користени за двете анализи беше важен процес. Релевантноста на случаите има извесно влијание на процесот на Поврзување на НРК со ЕРК, посебно во врска со барањата на Критериумите 3 и 4 за Поврзување на НРК со ЕРК.

Затоа, во селектираните случаи на квалификации се застапени различни типови на квелификации и повеќето од нивоата во НРК. Дополнително, во селекцијата на квалификациите во ИСОО и квалификациите стекнати по неформален пат беа земени предвид следните критериуми:

- важноста на секторот за економијата;
- релевантноста за пазарот на труд;
- побарувачката меѓу учениците (на пример: удел на ученици / доделени квалификации)[19]; и
- доволно добро дизајнирана-документирана квалификација и достапност на документацијата.

Истовремено, рамнотежата на примерокот беше одржана. Тежината на примерокот е следна:

1) ИСОО: ± 10% од квалификациите; Четиригодишно ИСОО: примерок од 5 квалификации од 52 активни квалификации; Тригодишно ИСОО: примерок од 2 квалификации од 16 нови (2013 година) дизајнирани и одобрени квалификации;
2) Неформално СОО: ± 20% од квалификациите; 14 верифицирани посебни програми за образование на возрасни од 58[20] програми за образование на возрасни;
3) Мајсторски испит во занаетчиството: 1 квалификација (со аспирации да биде на ниво V Б во НРК)
4) Високо образование: 2 квалификации (во принцип на ниво VI во НРК)
5) Општо образование: 2 квалификации, основно образование и општо средно образование (по една квалфикација на секое од нивоата).

Селектирањето на квалификациите за анализа беше направено во консултација со одговорните институции по сектори од квалификации (на пример: Сектор за основно и средно образование во МОН, ЦСОО и ЦОВ). Најважно е што примерокот на квалификации беше презентиран на РГ за подготовка на Извештајот за поврзување на НРК со ЕРК, беше дискутиран и беше прифатен од страна на РГ за подготовка на Извештајот за поврзување на НРК со ЕРК. Анексот 3 (*Анекс 3 – Примерок (случаи) на квалификации во ИСОО и квалификации во неформално образование користени за анализите на квалификациите*) ги презентира случаите на селектираните квалификации.

2.3 Консултирани извори на информации

---

[19] Изворите на информации се: Агенција за вработување и тренинг институции кои нудат образование и обука.

[20] Исто со фуснота 12.

Процесот на обезбедување на информации и документација за анализата на содржината и квалитетот на квалификациите од случаите на релевантни квалификации беше претежно правен како и за Каталогот: преку истражување и сеопфатен процес на консултации со релевантните институции и заинтересирани страни во процесот на НРК како МОН, ЦСОО, ЦОВ, БРО, коморите, сопственици-директори на претпријатија кои вработуваат лица со квалификации кои се анализираа. Во Анексот 2 *(Анекс 2 – Консултирани извори на информации, дел Б)* се дадени изворите користени во анализите.

Збир од алатки (обрасци, примери и инструкции) за двете анализи беа презентирани на работилницата на РГ за подготовка на Извештајот за поврзување на НРК со ЕРКодржана во Скопје (25-26/06/2014). РГ за подготовка на Извештајот за поврзување на НРК со ЕРК ги прифати алатките како адекватни за потребите на анализите, го прифати овој Извештај и Извештајот за поврзување на НРК со ЕРК.

Во периодот по работилницата, интензивно се работеше на прибирање на потребната документација за анализите со поддршка на водството на РГ за подготовка на Извештајот за поврзување на НРК со ЕРК и ЕТФ.

2.4 Согледувања

Анализа на содржина на квалификација

Анализата на содржината на квалификацијата беше спроведена на секој од селектираните случаи (поединечни квалификации наведени во Анекс 3). Еден од резултатите се однесува на сличностите на карактеристиките, односно, согледувањата може да се однесуваат на групи од квалификации (на пример: група на верифицирани посебни програми за образование на возрасни, група на нови квалификации во тригодишното ИСОО, група на квалификации во четиригодишно ИСОО). Детална поединечна анализа на сите квалификации од примерокот е даден во *Анекс 4*.

Квалификации во тригодишно и двегодишно ИСОО

Квалификациите во реформираното тригодишно и двегодишно ИСОО развиени во рамките на твининг проектот МК 07 IB SO 03, или според истата методологија, може да се сметаат како транспарентни и целосни од сите аспекти на анализата: засновани се на стандарди на занимање и на стандарди на квалификации; имаат консолидирана информација во образовната програма (опширен и детален опис на програмата, наставен план, наставни програми, испитни програми за завршен испит). *Квалификациите во реформираното тригодишно ИСОО одговараат на описите на нивоата во НРК и скоро целосно одговараат на соодветните стандарди на занимање.* Можни се транспаретни предлози за определување на нивоата на квалификациите. *Квалификацијата во реформираното двегодишно ИСОО е заснована на стандард на квалификација на ниво II, додека стандардот на занимање е на ниво III.* Оваа неусогласеност е пречка за неодложно внесување на оваа квалификација во НРК. Затоа, се предлага на оваа квалификација провремено да се определи ниво, се додека не се разреши неусогласувањето (на пример, нивото на стандардот на занимање може да се спушти од ниво III на ниво II).

Овие квалификации одговараат на описите на нивоата III и II во НРК, соодветно и скоро целосно одговараат на соодветниот стандард на занимање. Можни се транспарентни предлози за одредување на нивото на квалификациите.

Квалификации во четиригодишно ИСОО

Анализата на *квалификациите во четиригодишното ИСОО го реафирмираше фактот дека овие квалификации не се засновани на стандарди на занимање, односно, на стандарди на квалификации и дека овие квалификации содржат изрази за цели од учењето.* Синтетизирана информација за програмата за образование и обука и за резултатите од учењето не е постои. Релевантната документација содржи само наставен план, наставни програми и кратка информација за квалификацијата на веб страната на ЦСОО. Значителен пакет од документи беше оформен за да се пронајдат сите фрагменти на информациите релевантни за анализите (како што беше опишано во алатката за анализа на содржината).

Во принцип, *без оглед на волуменот на различни обезбедени документи за потребите на оваа анализа, информацијата не е доволна за да се определи дали овие квалификации, помалку или повеќе, целосно ги задоволуваат стандардите на занимање*, бидејќи тие не се поврзани со или упатуваат на стандард на занимање, односно, стандард на квалификација. Споредбите *на изразите за целите со описите на нивото во НРК IV разоткри извесен број на разлики во домените: знаења и разбирања, вештини, комптенции*[21]. Некои од нив се:

- Не постои темелен (основен) документ кој содржи резултати од учење.
- За изразите во доменот на знаење се користени збир од наставни програми по стручните и општообразовните предмети.
- Некои од клучните зборови во описите на нивоата во НРК не се објаснети (на пример: самостојност, одговорност, супервизија, евалуација на работните резултати, итн).
- Наведените знаења, вештини, компетенции не се поврзани помеѓу себе.

Овие разлики се елаборирани во детали во анализата на секоја од овие квалификации (*Анекс 4*).

Квалификации во неформалното образование

Стандардите на занимање се темел (основа) на стручните квалификации кои резултираат од верифицираните посебни програми за образование на возрасни. Извесен број на различни програми за образование на возрасни се групирани околу еден стандард на занимање. Затоа, анализата на овие стручни квалификации е направена на група програми за образование на возрасни кои гравитираат кон некој стандард на занимање.

По анализата на компатибилноста на стандардот на занимање со описите на новата во НРК следеше споредба на резултатите од учењето на секоја програма за образование на возрасни со стандардот на занимање. Анализата разоткри дека, во принцип, резултатите од учењето опишани во *овие стандарди на занимање се релативно директни и блиски до соодветните описи на нивата во НРК. Програмите за образование на возрасни од примерокот се во согласност со ставовите 3, 4 и 5 од членот 12*[22] *од Законот за НРК*. Подготвувачите на посебните програми за образование на возрасни примениле различни пристапи во користењето на стандардот на занимање и имаат различно покривање на стандардот на занимање. Како последица од тоа *стручните квалификации за образование на возрасни изгледа дека целат*

[21] Според член 7 од НРК Законот, домените во НРК се: знаење и разбирање, вештини и компетенции.

[22] НРК Закон, член 12, ставовите 3, 4 и 5 гласат:
(3) Стручните квалификации се стекнуваат за дел од јавно донесени образовни програми, модули или курсеви, или со завршување на посебни програми за образование, по извршена проверка согласно закон. Овие квалификации претставуваат формално призната оспособеност за извршување на работи во рамките на едно или повеќе занимања на определено ниво на барања.
(4) Стручните квалификации даваат доказ дека се постигнати помали групи на резултати на учење (РУ) или комбинации на резултати на учење кои не ги задоволуваат барањата на постигањата за образовно ниво.
(5) Стручните квалификации содржат стручни компетенции од еден или повеќе стандарди на занимања.

на различни потреби-популација-цели во смисла на клучни задачи на занимањето, затоа, тие тешко можат да се споредуваат и не се компатибилни помеѓу себе што може да претставува пречка кога ќе се воведе признавање-потврдување на неформалното и информалното учење. Идентификуваните разлики се елаборирани во повеќе детали во анализата на секоја од овие квалификации од примерокот во *Анекс 4*. Стандардите на занимање користени за развој на овие квалификации се истите кои се користени за развој на квалификациите во тригодишно и двегодишно ИСОО (на пример стандардите на занимање за: фризер, гипсер-монтер, келнер, готвач, итн).

Квалификациите: мајсторски испит во занаетчиството, основно образование и општо средно образование исто така беа анализирани како дел од примерокот на квалификации. Анализата на содржина покажа дека документацијата која ги сочинува *сите овие квалификации е заснована на цели кои делимично ги опфаќаат описите на нивоата во НРК во сите домени: знаења и разбирање, вештини и компетенции. Само во случајот на квалификацијата мајсторски испит во занаетчиството доменот на знаењата беше претежно опфатен. Изразите на целите се релативно индиректни со описите на соодветните нива во НРК.* Идентификуваните разлики се објаснети во повеќе детали во *Анекс 4*.

Две високообразовни квалификации беа исто така анализирани: една на ниво VI А и една на ниво VI Б. Изразите на резултатите од учењето во двете квалификации беа споредени со описите на ниво VI во НРК и на описите на циклусите-нивоата за прв циклус (180-240 ЕКТС) во Националната рамка за вискообразовни квалификации. *Анализата покажа дека резултатите од учењето во квалификациите, во принцип, се релативно директни и сообразни со описите на нивото од НРК и на описите на циклусите-нивоата во Националната рамка за вискообразовни квалификации.*

Формално-официјално одобрување на постоечките стандарди на занимање и стандарди на квалификации се уште се очекува.

Анализа на квалитет на квалификација

Согледувањата извлечени од Анализата на квалитет на квалификација се елаборирани со користење на истите области според кои беше правена анализата (опишани во поглавје 2.1.1): (а) релевантност на квалификацијата за пазарот на труд; (б) стандарди врз кои е заснована квалификацијата; (в) структура на квалификација; (г) вклученост на актерите од пазарот на труд во различните фази на квалификациониот процес (развој, процес на учење, оценување); (д) институционална поставеност на квалификацијата. Детална поединечна анализа на сите квалификации во ИСОО и стручните квалификации во неформалното образовани во примерокот се презентирани во *Анекс 5*.

Анализата на ***(а) Релевантноста на квалификацијата за пазарот на труд*** беше реализирана со користење на податоци обезбедени од АВРМ, разговори со работодавачите (сопственици или менаџери на претпријатија кои вработуваат работна сила од одредена квалификација) и друга релевантна документација. *За потребите на оваа анализа не беше можно да се оценат податоци од ДЗС за бројот на завршени ученици по квалификација.* Во базата на АВРМ невработените се регистрираат според различни параметри (завршено образование, социо-демографски аспекти, итн.), но не според НКЗ. Евиденцијата на слободните места е организирана според НКЗ (која е базирана на ИСКО-08) каде образовните нивоа се структуирани на поинаков начин и ги содржат категориите: високо образование, средно и вишо образование освен универзитетско, средно образование, основно образование, неопределно ниво на знаење. *Како последица од ова, не постои директна врска помеѓу структурата на невработени и структурата на слободни работни места.* Понатаму, како што препознава и АВРМ, *бројот на слободни работни места е кумулативен и не го одразува реалниот број на слободни работни места.* Тоа е сума на сите објавени слободни работни места во даден период и може да вклучува повеќекратни објави на еден работодавач на истите слободни

работни места. Годишната анкета на АВРМ „Анализа на потреби од вештини“ обезбедува корисни информации за краткорочно предвидување засновано на перцепциите на работодавачите. Воспоставувањето на комуникација и можна хармонизација на елементи од термини и класификации користени во различни анкети и сопственици на бази може да помогне за воспоставување на многу потребното систематско следење на квалификациите и вештините на пазарот на труд. *Во заклучок, оваа анализа покажа дека постои проблем на недостаток на релевантни и валидни информации-податоци за да се дојде до заклучок заснован на информации за релевантностапотребата/побарувачката на квалификацијата на пазарот на труд.*

Елаборациите за ***(б) Стандардите врз кои е заснована квалификацијата*** зависат од документацијата на квалификациите, или конкретно, од постоењето на стандарди на занимање, односно, стандарди на квалификација. За квалификациите за кои нема ниту стандарди на занимање, ниту стандарди на квалификација (четиригодишни програми во ИСОО), *курикулумот е документ без друг темелен (основен) документ во светот на трудот (стандард на занимање и/или квалификација).* За другите квалификации (тригодишно и двегодишно ИСОО и посебни програми за образование на возрасни), стручните компетенции од стандардот на занимање се користени како извор за стручните компетенции во стандардот на квалификација и исто така во курикулумот или во програмите за образование на возрасни.

Само неколку од анализираните квалификации се оценуваат со стандарди/критериуми за оценување:

- Испитните програми за оценување на завршените ученици од тригодишни и двегодишни програми во ИСОО за завршен испит *е заснован на постигнување на резултати од учењето добиени од стручните компетенции во стандардот на занимање, односно, стандардот на квалификација.*
- Квалификациите здобиени со четиригодишни програми во ИСОО и мајсторски испит за занаетчиство *немаат оценување базирано на резултати од учењето, туку оценување врз основа на очекувани резултати од целите на учење. Евидентно е дека развој на стандард на занимање, односно, стандард на квалификација е важно за вопоставување на оценување базирано на резултати од учењето.*
- Оценувањето на кандидатите во програмите за образование на возрасни, во повеќето од случаите, не е изразено преку *постигнување на резултати од учењето, туку е изразено преку оценување на елемент на обука или единица или модул. Како последица, не е јасно дали оценувањето ги проверува способностите на кандидатите по успешно завршување на секој од елементите на обука или единицата или модулот.*

Неколку согледувања/заклучоци може да се извлечат од анализата на ***(в) Структурата на сите квалификации***:

- Ниту една од анализираните квалификации не е организирана во единици на РУ, туку врз цели од учење.
- Новите реформирани квалификации во тригодишно ИСОО ги исполнуваат темелните стандарди на занимање – ги опфаќаат (со мали отстапувања) соодветните стандарди на занимање, односно, квалификација. Додека, кај квалификацијата во двегодишно ИСОО постои несогласување помеѓу соодветниот стандард на занимање и на квалификација. Оваа група на квалификации ужива подобро документирана врска со стандардите на занимање, односно, квалификацијата со курикулумот и оценувањето.
- За разлика од квалификациите во тригодишно и двегодишно ИСОО, заклучок дали квалификациите во четиригодишно ИСОО ги исполнуваат стандардите на занимање не може да се донесе заради непостоењето на стандардите на занимање, односно, квалификација. Како последица, оваа група на квалификации во суштина е заснована на образовна програма и недостасува јасно документирана врска со целното занимање.

- Стручните квалификации за образование на возрасни во дел го опфаќаат соодветните стандарди на занимање и истовремено се сообразни со ставовите 3, 4, и 5 од членот 12 од Законот за НРК Посебните програмите за образование на возрасни се поврзани со стандардот на занимање, но оценувањето е изразено преку оценување на модули за обука, а не преку оценување на резултати од учењето. Подоцна треба да се преуредат за да се усогласат овие квалификации со барањето на НРК во смисла на поврзаност (кохерентност) помеѓу оценувањето и стандардите.

(Г) Вклученоста на актерите од пазарот на труд во различните фази на процес на квалификации беше анализирана од аспект на: стандарди на занимање, процес на учење, оценување. Во согласност со информациите во стандардот на занимање, *работодавачите биле вклучени во развојот на стандарди на занимање.*

Во принцип, *работодавачите биле вклучени во развојот на наставни програми или посебните програми за образование на возрасни за сите квалификации.* Исто така, повеќето од стручните училишта имаат договори за соработка или традиција на соработка со некои работодавачи. *Во таквите случаи учениците се прифатени за дел од практичната обука во претпријатијата.* Во другите случаи практичната обука се организира во училиштата, *односно во таквите случаи, работодавачите не беа дел од учење на работно место (за работници) или обезбедување на лекции од гости предавачи во училиштата со исклучок на некои програми за образование на возрасни*.

Р*аботодавачите не биле вклучени во ниту еден аспект на развојот на оценувањето.* Во согласност со испитните програми за двегодишното и тригодишното ИСОО, в*клучување на работодавачите е предвидено во комисиите за оценување (спроведување и оценување) на делот за практична обука (работа) од завршниот испит.* Во документиција која го регулира *оценувањето во четиригодишните квалификации во ИСОО учеството на работодавачите не е ограничено. Повторно, не е јасно и сигурно дали ова систематски се практиктува во реалноста. Во оценувањето на кандидатите во однсна програмите за образование на возрасни, во повеќето од случаите, работодавачите се вклучени во спроведувањето и оценувањето на кадидатите.*

Анализата на ***(д) Институционалната поставеност на квалификацијата*** разоткри дека *оценувањето за сертификација на квалификацијата на луѓето кои не го следеле или само во дел следеле одредена образовна програма или програма за обука и за луѓето кои бараат да им се признае/потврди нивното професионално искуство и вештини (претходно неформално и информално учење) за добивање квалификација, засега не е предвидено во релевантната правна документација и стандардите.*

Стандардите на занимање и квалификација, клучните документи кои ја чинат квалификацијата, делумно се одобрени и затоа не се документи со правен статус. Оваа ситуација траеше неколку години и најпосле ќе биде преуредена од 2015 година со интензивната работа на спроведувањето на НРК.

Во принцип, анализираната документација врз која се засновани квалификациите, не содржи експлицитни информации-референци до процеси или процедури за обезбедување на квалитет кои се спроведуваат како законска обврска. Во стандардите на занимање, односно, стандардите на квалификација нема ниту информации за одржувањена квалификацијата, ни информации за оценувањето (стандарди/критериуми за оценување). Затоа, на квалификациите кои се базирани на стандарди на занимање, односно, стандарди на квалификација им недостасуваат експлицитни референци на процеси на обезбедување на квалитет. Тековни елементи преку кои се обезбедува квалитет се:

а) Образовните програми во СОО кулминираат со Завршен испит кој содржи практичен дел со кој се оценува практичната обука.

б) Верифицираните програми за образование на возрасни минуваат низ административна контрола на квалитет: верификациона процедура за посебните програми за образование на возрасни регулирана со *Правилник за верификација на програмите за образование на возрасни*, реализирана од ЦОВ; и верификациона процедура за институциите кои нудат образование и обука за возрасни регулирана со *Правилник за верификација на установите и институциите за образование на возрасни*, реализирана од МОН. Програмите за образование на возрасни содржат поглавје (поглавје 20) кое го опишува процесот на самоевалуација/интерна евалуација која треба да се спроведе во текот на процесот на обука. Исто така, ЦОВ и Просветниот инспекторат може да ги посетат институциите кои нудат образование и обука за возрасни и да го контролираат квалитетот на имплементацијата на обуката за возрасни.

Оценувањето беше анализирано од неколку аспекти: развој, организација и оценување на испитите. Се покажа дека институциите кои нудат образование и обука , *Државниот испитен центар и ЦСОО имаат одговорност и играт улога во процесот на оценување, додека секторските тела, коморите, работодавачите не се дел од оценувањето (со исклучок на можноста да бидат вклучени во испитните комисии за делот од практичната обука од завршниот испит за двегодишното и тригодишното ИСОО)*.

Согледувањата од двете анализи (содржина на квалификација и квалитет на квалификација) беа споредени со барањата на стандардот на квалификација како што е зацртан со член 6 од Законот за НРК. Оваа споредба разоткри различни степени на сообразност со текстот на член 6.

Членот 6 од Законот за НРК гласи:
„Стандардот на квалификацијата од член 5 од овој закон го сочинуваат:
- име на квалификацијата,
- тип на квалификацијата;
- ниво, односно подниво на квалификацијата,
- код на квалификацијата,
- кредитна вредност на квалификацијата,
- опис на квалификацијата и
- содржина на квалификацијата (услови за запишување, број на задолжителни и изборни предмети, односно модули, начин на потврдување и критериуми за потврдување на резултатите од учењето).“

За да се дооформи разбирањето на членот 6 од Законот за НРК, овде е цитирана седумнаесеттата дефиниција од член 2 (Речник) на Законот за НРК: „„Описи на квалификации“ се мерливи показатели за резултатите од учење кои се однесуваат на стекнатите знаења, вештини и компетенции.“

Значи, како заклучок, член 6 од Законот експлицитно бара инклузија на методите и критериумите за оценување во стандардот на квалификација.

Резимето на согледувањата од оваа споредба со барањата на Законот за НРК е следново:

1) *Квалификациите во тригодишните (и двегодишното) ИСОО скоро целосно се сообразни со барањата зацртани со член 6 од* Законот за НРК
2) *Следните групи на квалификации не се сообразни со* Законот за НРК *и треба да се преработат за да се донесат во согласност со* Законот за НРК*:*
    - *Квалификации во четиригодишното ИСОО, мајсторски испит во занаетчиството;*
    - *На специфичен начин: основно образование и општо средно образование.*
3) *Програмите за образование на возрасни се сообразни во дел, но значително со барањата зацртани со член 6 од <u>Законот за НРК</u>.*

4) *Вклучување на методи и критериуми за оценување во постоечките стандарди на квалификација е од голема важност, бидејќи таа е една од најслабите карактеристики на квалификациите во анализираната релевантна документација.*

2.5 Препораки

Имајќи ги во предвид согледувањата од анализата на содржина на квалификација и анализата на квалитет на квалификација, се предлагаат следниве препораки[23] за подобрување на содржината и квалитетот на квалификациите:

8. Подобрување на квалификациите и нивните компоненти и структуирање на документацијата[24]

а. За квалификациите кои не се согласност со член 6 од Законот за НРК (квалификациите во четиригодишно ИСОО, мајсторски испит во занаетчиството):
- Да се развијат стандарди на занимање – каде е релевантно (ИСОО и мајсторски испит во занаетчиството).
- Стандардите на квалификација треба да се изразени преку резултати од учењето.
- Стандардите на квалификација треба да се организирани во единици од резултати од учењето (*види референца [57], Анекс 2, дел Б.2*) поради различни аспекти. Имено, во кратките инструкции од ЕТФ, во насловот *Препораки на ЕТФ за подобри стручни квалификации* се споменува: **„... Градење на квалификации врз единици/модули поради флексибилна реализација, пристап на учениците и поедноставно оценување..**“ Ваков пристап го олеснува признавањето/потврдувањето на претходното учење (неформално и информално).
- Стандардите на квалификација треба да содржат методи и критериуми за оценување за секоја од единиците/модулите од резултати од учење за тие да се применуваат универзално од страна на сите понудувачи на услуги во образованието и обуката (ИСОО, образование на возрасни, во претпријатијата, приватни, итн) и телата кои ги доделуваат квалификациите. Национално прифатените стандарди и критериуми за оценување се уште еден аспект на обезбедување на квалитетот на НРК (*види член 23 од Законот за НРК*) и на систем на квалификации
- Да се заврши процесот на одобрување на стандардите на занимање и квалификација.
- Курикулумите треба да се покохерентно поврзани со стандардите на занимање и квалификација преку низа од релевантни изрази на резултатите од учењето.
- Поглавјето *Оценување на учениците* во курикулумите треба да е компатибилно со методите за оценување и критериумите за оценување опишани во стандардот на квалификацијата.

б. На квалификациите кои скоро целосно се во согласност со член 6 од Законот за НРК (квалификации во тригодишното и двегодишното ИСОО) им се потребни следниве подобрувања:
- По извршеното подобрување на стандардот на квалификација (стандардот на квалификација е изразен преку единици од резултати од учењето и методите за

---

[23] Врз основа на согледувањата споменати во секцијата 2.4, извесен бројот на произлезени препораки се слични со препораките од претходното множество во поглавјата 1.4 и 3 (на пример препораките 1 или 4 или 13). За да се намали повторувањето, овие препораки не се повторени на ова место.

[24] Нумерирањето на препораките продолжува од претходното поглавје за да се користат само броеви за референцирање. Ако броевите на препораките започнуваа од 1 во секое поглавје, тогаш референцирање кон нив ќе беше можно само ако покрај бројот на препораката се користеше и на бројот на поглавјето.

оценување и критериумите за оценување се елаборирани за секоја единица од резултати од учењето), сите постоечки стандарди на квалификации треба соодветно да се прилагодат.

- Курикулумите треба да се прилагодат според подобрените стандарди на квалификации.
- Поглавјето *Оценување на учениците* во курикулумите треба да е компатибилно со методите за оценување и критериумите за оценување опишани во стандардот на квалификација.

в. За квалификациите кои се сообразни во дел, но значително со барањата зацртани со член 6 од Законот за НРК (посебни програми за образование на возрасни) препораките се:

- По извршеното зајакнување на стандардот на квалификација (стандардот на квалификација е изразен преку единици од резултати од учењето и методите за оценување и критериумите за оценување се елаборирани за секоја единица од резултати од учењето), сите постоечки стандарди на квалификации треба соодветно да се прилагодат.
- Се препорачува програмите за образование на возрасни да се редизајнираат за да можат да целат кон одредени единици од резултати од учење од соодветниот стандард на квалификација.
- Програмите за образование на возрасни треба да ги изразат нивните единици за обука преку резултати од учењето.
- Програмите за образование на возрасни треба да елаборираат пристапи во оценувањето преку оценување на резултатите од учењето.

9. Подобрување на алатките и методите

а. Истражувањето за следење на ученици/студенти кои завршиле степен на образование, засновано на методологија, треба да се спроведе за учениците од средното образование (или барем за сите типови на образовни програми во СОО) и високото образование – со фреквенција и време од завршувањето, кохерентно со други студии и истражувања. Согледувањата од овие студии, помеѓу другото, ќе придонесат во квалититативните промени на програмите и нивните врски со светот на трудот.

б. Тековно валидната „Методологија за подготовка на стандарди на занимање“ е премногу комплицирана и бара значителни ресурси за националниот контекст (институции и актери на пазарот на труд). Таа може да се рационализира и дисеминара до сите без да се наруши квалитетот и потребното партнерство со светот на трудот.

10. База/Каталог/Регистер на квалификации

а. Започнување на подготовки за база/каталог/регистер на квалификации со користење на Каталогот произведен со оваа студија. Базата на податоци треба да е заснована на консултации со сите заитересирани страни пред да се преземат крајните одлуки кои ќе ги исполнат потребите и целите на различните групи корисници (институции кои нудат образование и обука, ученици, работодавачи, секторски асоцијации, организации посредници на пазарот на труд, тела за стандардизација и обезбедување квалитет, тела кои креираат политики). Дополнително, идната база на квалификации треба да го земе предвид тековниот развој на ЕРК,бидејќи тоа ќе овозможи полесно поврзување на базата на земјата со новиот портал[25] „Можности за учење и квалификации во Европа“.

---

[25] Заедничка ЕРК – Плотеус портал на: http://ec.europa.eu/ploteus/en

б. Заклучоците засновани врз информациите за релевантност, потребите и побарувачката на квалификација (и нејзината содржина, знаења, вештини, квалификации) за пазарот на труд не се целосни заради недоволно релевантни и валидни информации и податоци. Затоа од голема важност е да се поддржат и финансираат мерки за зајакнување на следниве аспекти:

- Коморите, асоцијациите на работодавачи и секторските организации, оганизациите на средни и мали претпријатија, треба да си ги развијат капацитетите за предвидување на трендови и потреби во смисла на квалификациите и компетенциите кај нивните вработени и партнери.
- Агенцијата за вработување, Министерството за труд и социјална политика и Државниот завод за статистика да систематизираат подобро интегриран проток на информации за пазарот на труд (засновани на постоечките анкети и бази, односно, податоци кои можат да се надополнат, односно, искористат) кои се релевантни за одлуки во врска со менаџирањето на квалификациите.
- Државниот завод за статистика да ги подобри и систематизира податоците за учениците и завршените ученици по квалификација на различни нивоа и за различни типови.

в. Имајќи го во вид недостатокот на комуникација помеѓу секторите во НРК од Законот за НРК и другите номенклатури, класиификации, практики, се препорачува:

- Постоечките и идните стандарди на квалификации да се усогласат со секторите во НРК
- Постоечките интерни и други класификации од институциите треба да се усогласат со секторите од НРК

11. Партнерство со работодавачите

а. Работодавачите треба подобро да се вклучени во оценувањето на квалификациите: развој, организирање и оценување. Особено, имајќи во вид дека вклучувањето на работодавачите во испитните комисии (организирање и оценување) во делот за практична обука од завршниот испит е предвидено и дека треба систематски да се практикува во реалноста.

<u>Слично, како и во претходниот случај, согледувањата и препораките презентирани во ова поглавје на Извештајот се верифицирани во консултација со клучните чинители и институции и на состаноците на РГ НРК (октомври 2014 година).</u>

3. ЗАКЛУЧОЦИ ЗА ПОВРЗУВАЊЕ НА НРК СО ЕРК (КРИТЕРИУМИ 3 И 4)

Успешното поврзување на НРК со ЕРК бара транспарентно одрдување на нивото и вклучување на квалификациите во НРК. Ова поглавје од документот дава сугестии во поглед на влучувањето на квалификации во НРК при тоа земајќи ги предвид критериумите 3 и 4 за поврзување на НРК со ЕРК[26].

Критериум број 3 за поврзување на НРК со ЕРК:
Националната рамка на квалификации или систем и нејзините квалификации се засновани на принципите и целите од резултатите од учењето и се поврзани со подготовките за признавање/потврдување на неформалното и информалното учење и каде постојат, кредит системите.

Критериум број 4 за поврзување на НРК со ЕРК:
Процедурите за вклучување на квалификациите во Националната рамка на квалификации или за одредување на местото на квалификациите во Националната рамка на квалификации се транспарентни.

Конкретно, имајќи го во вид техничките согледувања и препораки од претходните поглавја, збир на сугестии за поврзување на НРК со ЕРК (во врска со критеримуите 3 и 4) се презентирани подолу. Овие сугестии се засновани на техничка и документирана анализа, но конечните одлуки треба да вклучат консултации со сите заинтересирани страни ,преку јасен пристап, секаде каде што е можно, со извесен степен на автономија при алтернативни предлози. Уште еден аспект, дополнително за усогласувањето со членот 6 од Законот за НРК, анализата на содржината (резултати од учењето) и внатрешниот квалитет може да биде земен во определувањето на нивото и процесот на внесување во НРК: големина и опфат, улога и место во структурите за образование и обука, прецепцијата на вработените за вредноста на одредена квалификација.

12. Вклучување квалификации во НРК

a. Имајќи ја во вид опишаната ситуација на различните групи на квалификации во смисла сочлен 6 од Законот за НРК, се сугерира:
   - Квалификациите доделени преку тригодишни програми во ИСОО се целосни квалификации на ниво III и може да се внесат во „Формално стручно образование и обука“[27] доменот на НРК.
   - Се предлага, квалификацијата доделена по успешно завршување на двегодишна програма во ИСОО да биде привремено внесена на ниво II во доменот „Формално стручно образование и обука“[28]на НРК се додека не се завршат активностите за подобрување на неусогласеноста помеѓу стандардот на занимање и стандардот на квалификација. Овие активности може да вклучуваат хармонизација на стандардите

---

[26] „Критериуми и процедури за референцирање на нивоата на националните квалификации со ЕРК“, на: http://ec.europa.eu/ploteus/sites/eac-eqf/files/criteria_en.pdf

[27] Класификацијата и нивото се предложени во сообразност со член 10 од НРК Законот.

[28] Исто со претходната фуснота.

на занимање и стандардите на квалификација за тие да се на исто ниво и да се директно поврзани (на пример: нивото на стандардот на занимање да се спушти од ниво III на ниво II).

- Квалификациите во четиригодишно ИСОО да се внесат на ниво IV условно во доменот „Формално стручно образование и обука“[29]. Низа активности треба да бидат преземени со цел преуредување на нивниот квалитет и усогласеност со НРК. Потребно е да се подготви Акциски план за ревизија и подобрување на овие квалификации помеѓу вклучените институции (МОН, БРО, ЦСОО) и Работната група за поврзување на НРК со ЕРК и да се приложи кон Извештајот за поврзување на НРК со ЕРК. Во спротивно, овие квалификации нема да бидат сметани за адекватни за внесување во НРК. Имајќи во предвид дека овие квалификации доминираат во ИСОО и поголем дел од учениците се здобиваат со вакви квалификации, поконструктивно е да се избере одлуката на условно внесување во НРК.
- Мајсторскиот испит во занаетчиството да има условен статус на ниво V Б квалификација во доменот „Неформално образование и обука“[30] пропратен со план за ревизија на подобрувањата на квалификацијата и нејзиното оценување.
- Верифицираните посебни програми за образование на возрасни припаѓаат на типот стручна квалификација и се во согласност со членовите 6, 11 и 12 од Законот за НРК. Тие можат да бидат внесени на соодвеното ниво во доменот „Неформално образование и обука“[31]. Овие програми (и други програми за обука) се од големо значење за пазарот на труд, бидејќи тие можат побрзо да одговорат на побарувачката; да го олеснат стекнувањето на други вештини; преквалификација и доквалификација кај работната сила; да ја поттикнуваат вертикалната и хоризонталаната проодност на пазарот на труд; и уште поважно може лесно да ги пополнат празнините кои може да настанат при ИСОО. Важно е да се напомене дека е тешко да се мапираат стручните квалификации наспроти постоечките описи на нивоата на НРК (Законот за НРК, член 7) во рамките на анлизата во оваа студија и врз база на алатките за класификација и определување на нивото на квалификации достапни во државата. Дополнителен елемент за определување на нивото на квалификации по неформален пат , кој исто така треба да се има во вид, е пропишан со член 10 од Законот за НРК. Овој елемент гласи: „...ниво на комплексност во согласност со стандардот за занимање“.

13. Признавање/потврдување (валидизирање) на претходно неформално и информално учење

a. Во рамките на Критериумот број 3 за поврзување на НРК со ЕРК, од извонредна важност е оценувањето за сертификација на квалификацијата на луѓето кои не следеле или само во дел следеле одредена образовна програма или програма за обука и за луѓето кои бараат да им се признае/потврди нивното професионално искуство и вештини (претходно неформално и информално учење) за добивање квалификација, да се внесе во релевантните стандарди: со приоритет на стандардот на квалификација и по можност во стандардот на занимање, исто така.
За да се исполни Критериумот број 3 за поврзување на НРК со ЕРК стандардот на квалификација треба да се редизајнира во единици од РУ. Секоја единица од РУ треба да има сопствени стандарди/критериуми за оценување. Предностите од ова редизајнирањевклучува:

---

[29] Исто со фуснота 27.

[30] Исто со фуснота 27.

[31] Исто со фуснота 27.

- Воведување на единици од РУ во стандардот на квалификација кои ќе создадат системски и структуиран простор за применување на програми за образование на возрасни и други програми за обука;
- Сите верифицирани програми за образование на возрасни ќе се компатибилни и споредливи помеѓу себе, со квалификациите во ИСОО и други можни стручни квалификации;
- Ќе бидат овозможени брзи преквалификации и доквалификации на работната сила;
- Празнините кои може да ги остави ИСОО можат да бидат пополнети;
- Признавањето/потврдувањето на претходното неформално и информално учење може да биде полесно и целосно применето (критериум 3);
- Ќе се подигне Националната структура на работната сила;
- Пристапот е исплатлив во среднорочна и долгорочна перспектива.

14. Квалификации во четиригодишно ИСОО соодветни на побарувачката

Со усогласувањето на квалификациите во четиригодишното ИСОО со НРК, создава поволна ситуација на земјата за реформирање и јакнење на нивната соодветност на побарувачката (пазар на труд и ученици). Реформата може да вклучи редизајнирање на некои од квалификациите во четиригодишното ИСОО, или други интервенции со цел да ги направат овие квалификации соодветни на намената и транпарентно да се внесат во НРК. Имајќи ја во вид важноста на ова прашање, Советот за следење на мплементацијата на на Стратегијата за стручно образование и обука треба да го поттикне ова. Проектите и донаторските интервенции кои доаѓаат може да ги финансираат потребните реформи (на пример: проектот Вештини и иновација поддржан од Светска банка).

Согледувањата и препораките презентирани во ова поглавје на Извештајот се верифицирани во консултација со клучните засегнати страни и институции и на состаноците на РГ НРК (октомври 2014 година).

АНЕКС 1 – КОНТАКТИРАНИ-ИНТЕРВЈУИРАНИ ИНСТИТУЦИИ И ЗАИНТЕРЕСИРАНИ СТРАНИ ВО ПРОЦЕСОТ НА НРК

Листата на контактирани-интервјуирани институции и заитересирани страни во процесот на НРК и нивните претставници по азбучен редослед е следната:

- Автомеханичарска работилница „Торпедо“ – Битола, сопственик Драган Герзовски.
- Автомеханичарска работилница „Попе“ – Битола, сопственик Драган Поповски.
- Агенција за вработување на Република Македонија, Сектор за истражување и анализа на пазарот на трудот, Билјана Деловска; Сектор за активни мерки и услуги за вработување, Татјана Шестовиќ.
- Агенција за цивилно воздухопловство, Началник на Одделение за дозволи и воздухопловна медицина, Драган Китановски; Советник за психологија, методика и испити, Ана Каркалашева Андреева; Советник за дозволи – уверенија за персонал за воздухопловно-технички, CNS персонал и персонал на аеродромски служби и школски центри за нивна обука, Даниела Игнатова Стојанова; Советник за обуки, професионални проверки за англиски јазик и преводи на/од англиски јазик, Маја Васкова Ќулавковска.
- Биро за развој на образованието, Раководител на одделение за изработка на програми и критеруими за професионален развој на воспитно-образовниот и раководниот кадар, м-р Блага Панева.
- Државен завод за статистика, раководител на сектор, Виолета Крстевска; Јане Мирчевски.
- Државен испитен центар, директор Мируше Амети; Раководител на одделение, м-р Даниела Јорданова; Раководител на сектор, м-р Катица Спасовска – Бинчева; Раководител на ИТ, д-р Бети Ламева.
- Европски универзитет, Факултет за информатика, редовен професор д-р Билјана Перчинкова.
- Занаетчиска комора Скопје, Извршен директор, Снежана Денковска.
- Занаетчиска комора на Република Македонија, Извршен директор, Оливија Штерјова.
- ИКТ сервис и продавница „НТБ – електроник“ Битола, сопственик Борче Јовановски.
- ИКТ сервис и продавница „Инфогејт“ Битола, сопственик Ице Бибовски.
- Кобил Битола, сопственик Димче Котевски.
- МАСИТ, Стопанска комора за информатички и комуникациски технологии, Дона Алампиоска; Елена Петрушевска.
- Министерство за образование и наука, Државен советник за образовни политики и Раководител на работната група за имплементација на НРК и член на работната група за изготвување на Извештајот поврзување НРК со ЕРК Наташа Јаневска; Советник во одделението за ЕУ и Координатор на групата за изготвување на Извештајот поврзување НРК со ЕРК, Аспасија Хаџишче; Сектор за основно и средннообразование , Советник и член на работната група за имплементација на НРК и работната група за изготвување на Извештајот поврзување НРК со ЕРК, Нада Стојменова; Сектор за високо образование, Помошник раководител на сектор и член на работната група за имплементација на НРК и Советодавната група за ЕРКБорчо Алексов.
- Проект за професионален и кариерен развој финансиран од УСАИД, спроведуван од Македонски центар за граѓанско образование, Раководител на проектот, Вера Кондиќ – Митковска; Специјалист за образование, Горица Мицковска.
- Средно општинско техничко училиште „Ѓорги Наумов“ Битола, директор, Драган Стојановиќ.
- Стопанска комора на Македонија, Центар за едукација, Симона Ристовска; Раководител Борис Тримчевски.
- Текстилна фабрика “Solpro” Ltd, Рига, Латвија, експозитура во Битола, сопственик Чарли Мел.

- Трајковски и партнери, Директор менаџер, Јасмина Трајковски.
- Универзитет Југоисточна Европа, Факултет за јазици, култури и комуникации, д-р Арафат Шабани.
- Хотел „Капри“ Битола, сопственик Никола Трпеновски.
- Хотел „Премиер“ Битола, сопственик Јанче Јанчевски.
- Центар за образование на возрасни, Раководител на одделение за подготвување и усвојување на програмите, Маја Крстевска; Раководител на одделение за обука на обучувачи и наставници, личен развој и професионална ориентација, Маја Корубин Ќорлука.
- Центар за стручно образование и обука, Заменик директор Роберт Георгиев; Советници: Ласте Спасовски, Бранко Алексовски, Зоран Јовчевски, Ридван Зеќири, Лидушка Василеска, Ардијана Исахи Палоши, Роза Арсовска, Чедомир Димовски, Елизаета Јовановска – Радановиќ, Марија Настовска, Азра Тутиќ, Лепа Трпчевска, Горан Спасовски, Бојана Илиевска, Маја Милошевска.

АНЕКС 2 – КОНСУЛТИРАНИ ИЗВОРИ НА ИНФОРМАЦИИ

Part A – Sources Consulted for Inventory Compilation

[1] Adult Education Centre, Register of accredited providers and accredited programmes: http://www.cov.gov.mk/portal/index.php/directory.

[2] Bureau for Development of Education, (2007), A Concept for Nine-years Primary Up-bringing and Education, Ministry of Education and Science.

[3] Bureau for Development of Education, Criteria for Assessment of Learners' Achievements, available at: http://bro.gov.mk/docs/kriteriumi/Kriteriumi_za_ocenuvanje.pdf

[4] Bureau for Development of Education, Set of Standards for Learners' Achievements (for each of the subjects), available at: http://bro.gov.mk/?q=mk/standardi

[5] Bureau for Development of Education, Examination Programmes for external assessment for selected subjects according Concept for State Matura, School Matura and Final Exam in Public Secondary School, available at: http://www.matura.gov.mk/documents.aspx?language=MK&page=O6dtQQpiV3o=

[6] Bureau for Development of Education, Ministry of Education and Science, (2000), General Secondary Education, Curricula and Syllabi of the General Secondary Education, endorsed with the Decision for Adjustment of the Curricula and Syllabi of the General Secondary Education, number 11-1957/2, dated 19. 04. 2001.

[7] Bureau for Development of Education, Set of general subjects for IVET programmes, available at: http://bro.gov.mk/?q=sredno-strucno-obrazovanie

[8] Bureau for Development of Education, Set of subjects for Secondary Arts Education, available at: http://bro.gov.mk/?q=umetnicko-obrazovanie

[9] Chamber of Craftsman – Skopje, (2007), Master Hairdresser Exam, Training Programme for Hairdressing.

[10] Chamber of Craftsman – Skopje, (2006), Master Hairdresser Exam, Training Programme for Work Pedagogy.

[11] Chamber of Craftsman – Skopje, (2007), Master Hairdresser Exam, Training Programme for Economy and Accounting.

[12] Chamber of Craftsman – Skopje, (2007), Master Hairdresser Exam, Training Programme for Law and Legal Regulations in Craftsmanship.

[13] Chamber of Craftsman – Skopje, (2007), Master Hairdresser Exam, Examination Programme for Hairdressing.

[14] Chamber of Craftsman – Skopje, (2007), Master Hairdresser Exam, Examination Programme for Work Pedagogy.

[15] Chamber of Craftsman – Skopje, (2007), Master Hairdresser Exam, Examination Programme for Economy and Accounting.

[16] Chamber of Craftsman – Skopje, (2007), Master Hairdresser Exam, Examination Programme for Law and Legal Regulations in Craftsmanship.

[17] Commission for Accreditation and Evaluation in Higher Education, Decision 15-169/4, 19.04.2011.

[18] Commission for Accreditation and Evaluation in Higher Education, Decision 15-9/3, 19.10.2011.

[19] Commission for Accreditation and Evaluation in Higher Education, Decision 15-169/5, 19.04.2011

[20] Commission for Accreditation and Evaluation in Higher Education, Decision 15-7/6, 07.12.2011.

[21] Commission for Accreditation and Evaluation in Higher Education, Decision 15-169/3, 19.04.2011.

[22] Commission for Accreditation and Evaluation in Higher Education, Decision 15-6/6, 07.12.2011.

[23] Commission for Accreditation and Evaluation in Higher Education, Decision 15-174/5, 18.04.2011.

[24] Commission for Accreditation and Evaluation in Higher Education, Decision sl.12, 22. 05.2007.

[25] Commission for Accreditation and Evaluation in Higher Education, Decision 15-8/3, 26.10.2011.
[26] Commission for Accreditation and Evaluation in Higher Education, Decision 15-46/2, 19.11.2009.
[27] Commission for Accreditation and Evaluation in Higher Education, Decision 15-61/3, 31.10.2011.
[28] Commission for Accreditation and Evaluation in Higher Education, Decision 15-61/2, 31.10.2011.
[29] Commission for Accreditation and Evaluation in Higher Education, Decision 15-61/1, 31.10.2011.
[30] Commission for Accreditation and Evaluation in Higher Education, Decision 15-11/5, 30.10.2011.
[31] Commission for Accreditation and Evaluation in Higher Education, Decision 15-10/3, 12.07.2011.
[32] Commission for Accreditation and Evaluation in Higher Education, Decision 15-170/6, 12.07.2011.
[33] Commission for Accreditation and Evaluation in Higher Education, Decision 15-64/2, 09.05.2012.
[34] Commission for Accreditation and Evaluation in Higher Education, Decision 15-5/3, 07.10.2011.
[35] Commission for Accreditation and Evaluation in Higher Education, Decision 15-149/7, 28.03.2011.

[36] Database of the Regulated Professions in the Republic of Macedonia.

[37] Eurocontrol Safety Regulatory Requirement (ESARR), ESARR 5 – ATM Services' Personnel.

[38] European Commission Regulation No 2042/2003.

[39] European Commission Regulation No 805/2011.

[40] International Civil Aviation Organisation, Annex 1 – Medical Assessment Process and ATOs.

[41] Joint Aviation Authorities, JAR-FCL 1.

[42] Joint Aviation Authorities, JAR-FCL 2.

[43] Joint Aviation Authorities, JAR-FCL 4.

[44] Ministry of Education and Science, Decision for update of the Curriculum for 9-years primary education number 11-854/3 dated 11.2.2014.

[45] Ministry of Education and Science, Adoption of 4-year IVET Training Programmes, decision number 07-6403/1, 22.08.2007.

[46] Ministry of Education and Science, Decision on update of training programme curriculum in secondary music and ballet education 07-4105/1, 22.8.2008.

[47] Ministry of Education and Science, Decision on supplementing training programme curriculum in secondary music and ballet education 11-456/4 21.2.2013.

[48] Ministry of Education and Science, Decision on introducing training programme curriculum in arts education – arts and design, elective area Textile and Clothes Designer 11-1987/1, 18.4.2013.

[49] Ministry of Education and Science, Decision on introducing training programme curriculum in arts education – arts and design, elective area Sculpture Designer 11-1982/1, 18.4.2013.

[50] Ministry of Education and Science, Decision on introducing training programme curriculum in arts education – arts and design, elective area Paintings Designer 11-1989/1, 18.4.2013.

[51] Ministry of Education and Science, Decision on introducing training programme curriculum in arts education – arts and design, elective area Multimedia Designer 11-1987/1, 18.4.2013.

[52] Ministry of Education and Science, Decision on introducing training programme curriculum in arts education – arts and design, elective area Interior, Furniture and Industrial Products Designer 11-1985/1, 18.04.2013.

[53] Ministry of Education and Science, Decision on introducing training programme curriculum in arts education – arts and design, elective area Graphics Designer 11-1987/1, 18.4.2013.

[54] Ministry of Education and Science, Decision on introducing training programme curriculum in arts education – arts and design, elective area Ceramics Designer 11-1987/1, 18.4.2013.

[55] Ministry of Education and Science, 2013, Concept for State Matura, School Matura and Final Exam in Public Secondary Education.

[56] Official Gazette of the Republic of Macedonia (No.14/06, 24/07, 103/08, 67/10, 24/12, 80/12 and 155/12), Aviation Act.

[57] Official Gazette of the Republic of Macedonia (No. 07/08), Adult Education Law.

[58] Official Gazette of Republic of Macedonia (No.154/10), Decree for the National Framework for Higher Education Qualifications.

[59] Official Gazette of the Republic of Macedonia (No. 62/05), Law on Secondary Education.

[60] Official Gazette of the Republic of Macedonia (No. 71/06; 87/06; 117/08; 148/09 and 17/11), Law on Vocational Education and Training.

[61] Official Gazette of the Republic of Macedonia (No. 171/10), Law for Recognition of Professional Qualifications.

[62] Official Gazette of the Republic of Macedonia (No. 44/08, 39/09, 54/10, 113/12), Regulation on training exams, licences and ratings of aeroplane pilots.

[63] Official Gazette of the Republic of Macedonia (No. 121/09), Regulation on training exams, licences and ratings of helicopter pilots.

[64] Official Gazette of the Republic of Macedonia (No. 21/13), Regulation on training, exams, licences and ratings of Aircraft Maintenance Personnel.

[65] Official Gazette of the Republic of Macedonia (No. 73/09), Regulation on training, exams, licences and ratings of ATSEP personnel.

[66] Official Gazette of the Republic of Macedonia (No. 99/10), Regulation on training, exams, licences and ratings of flight engineers.

[67] Official Gazette of the Republic of Macedonia (No. 86/10, 60/13), Regulation on training, exams, licences and ratings of air traffic control personnel.

[68] Official Gazette of the Republic of Macedonia (No. 61/11,108/12), Regulation on training, exams, licences and ratings of flight dispatchers.

[69] Official Gazette of the Republic of Macedonia (No. 38/12), Regulation on training, exams, licences and ratings of balloon pilots.

[70] Official Gazette of the Republic of Macedonia (No. 108/12; 118/13), Regulation on training, exams, licences and ratings of glider pilots.

[71] Official Gazette of the Republic of Macedonia (No. 14/11), Regulation on training, exams, licences and ratings of MET Personnel.

[72] Official Gazette of the Republic of Macedonia (No. 85/07), Regulation on training, exams and certificates of AIS Personnel.

[73] Official Gazette of the Republic of Macedonia (No. 106/07, 112/12), Regulation on training, exams, licences and ratings of ultra-light pilots.

[74] Official Gazette of the Republic of Macedonia (No. 12/08), Regulation on training, exams and certificates of competence of FMP Personnel.

[75] Official Gazette of the Republic of Macedonia (No. 12/96), Regulation on the manner of flying and using Hang Gliders, Hangglider Rigid Wings and Paragliders.

[76] Official Gazette of the Republic of Macedonia (No. 34/95; 45/99; 27/01; 35/01; 16/05; 06/06; 129/08; 121/09; 99/10), Regulation on the training, exams, and licensing of flight crew members.

[77] Official Gazette of the SFRY (No. 2/80; 31/80; 53/80; 43/81; 10/85), Regulation on the training, exams, and licensing of flight crew members.

[78] Republic Pedagogical Council of the MoES, Approval the programme documents for the occupation of Woodcarver, 01. 02. 1995.

[79] Self-governing community of streamed education in electrical power systems, electrical industry, metal and graphical industry, transport and communication – Skopje, Approval of training programme curriculum (overview of subject teaching hours across years) for electrical engineering sector, 24 11.1987.

[80] Self-governing community of streamed education in electrical power systems, electrical industry, metal and graphical industry, transport and communication – Skopje, Approval of subject curricula (general vocational and specific vocational), 28.03.1988.

[81] Self-governing community of streamed education in agriculture, forestry wood processing, tobacco industry and food industry – Skopje, Approval of training programme curriculum (overview of subject teaching hours across years) for wood processing sector, 24 11.1987.

[82] Self-governing community of streamed education in agriculture, forestry wood processing, tobacco industry and food industry – Skopje, Approval of subject curricula (general vocational and specific vocational), 28.03.1988.

[83] State Statistical Office (2011), *National Classification of Occupations*, State Statistical Office, Skopje.
[84] State Statistical Office (2014), *Statistical Yearbook of the Republic of Macedonia 2014*, State Statistical Office, Skopje.

[85] Vocational Education and Training Centre, Information on Vocational Schools[32], at: http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=64&Itemid=186

[86] Vocational Education and Training Centre, 2007, Training programme overview of teaching hours across years of education[33]: http://www.csoo.edu.mk/images/stories/nastavni_planovi___________.pdf

[87] Vocational Education and Training Centre, Set of vocational subject curricula for Traffic (Transportation), available at: http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=view&id=34&Itemid=1

[88] Vocational Education and Training Centre, Set of vocational subject curricula for Agriculture and Veterinary, available at: http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=view&id=35&Itemid=1

[89] Vocational Education and Training Centre, Set of vocational subject curricula for Construction and Geodesy, available at: http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=view&id=36&Itemid=1

[90] Vocational Education and Training Centre, Set of vocational subject curricula Forestry and Wood-processing, available at: http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=view&id=37&Itemid=1

[91] Vocational Education and Training Centre, Set of vocational subject curricula for Catering-Tourism, available at: http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=view&id=38&Itemid=1

[92] Vocational Education and Training Centre, Set of vocational subject curricula for Personal Services, available at: http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=view&id=39&Itemid=1

[93] Vocational Education and Training Centre, Set of vocational subject curricula for Graphics, available at: http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=view&id=40&Itemid=1

[94] Vocational Education and Training Centre, Set of vocational subject curricula for Textile and Leather, available at: http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=view&id=41&Itemid=1

[95] Vocational Education and Training Centre, Set of vocational subject curricula for Healthcare, available at: http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=view&id=42&Itemid=1

[96] Vocational Education and Training Centre, Set of vocational subject curricula for Economic-Law and Trade, available at: http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=view&id=43&Itemid=1

[97] Vocational Education and Training Centre, Set of vocational subject curricula for Electrical Engineering, available at: http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=view&id=46&Itemid=1

[98] Vocational Education and Training Centre, Set of vocational subject curricula for Geology-mining and Metallurgy, available at: http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=view&id=48&Itemid=1

[99] Vocational Education and Training Centre, Set of vocational subject curricula for Chemistry and Technology, available at: http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=view&id=49&Itemid=1

[100] Vocational Education and Training Centre, Set of vocational subject curricula for Mechanical Engineering, available at: http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=view&id=51&Itemid=1

---

[32] Information on Vocational Schools is across occupational sectors/areas according VETC classification.

[33] Occupational sectors/areas are according VETC classification.

[101] Vocational Education and Training Centre, 2012, Curricula Set for Electrical Installer and Fitter Training Programme, Twinning Project "Support to the Modernisation of the Education and Training System" MK 07 IB SO 03.

[102] Vocational Education and Training Centre, 2012, Curricula Set for Salesman Training Programme, Twinning Project "Support to the Modernisation of the Education and Training System" MK 07 IB SO 03, approved with decision number 11-2125/1, 26.04.2014.

[103] Vocational Education and Training Centre, 2012, Curricula Set for Gypsum/Plaster Worker – Mounter Training Programme, Twinning Project "Support to the Modernisation of the Education and Training System" MK 07 IB SO 03, approved with decision number 11-5298/1, 25.09. 2013.

[104] Vocational Education and Training Centre, 2012, Curricula Set for Typographer Training Programme, Twinning Project "Support to the Modernisation of the Education and Training System" MK 07 IB SO 03.

[105] Vocational Education and Training Centre, 2012, Curricula Set for Butcher Training Programme, Twinning Project "Support to the Modernisation of the Education and Training System" MK 07 IB SO 03.

[106] Vocational Education and Training Centre, 2012, Curricula Set for Hairdresser Training Programme, Twinning Project "Support to the Modernisation of the Education and Training System" MK 07 IB SO 03.

[107] Vocational Education and Training Centre, 2012, Curricula Set for Auto Mechanics Worker Training Programme, Twinning Project "Support to the Modernisation of the Education and Training System" MK 07 IB SO 03.

[108] Vocational Education and Training Centre, 2012, Curricula Set for Mining Machines Operator Training Programme, Twinning Project "Support to the Modernisation of the Education and Training System" MK 07 IB SO 03, approved with decision number 11-2127/1, 26.04.2013.

[109] Vocational Education and Training Centre, 2012, Curricula Set for Operator of Machines for Transfer of Materials Training Programme, Twinning Project "Support to the Modernisation of the Education and Training System" MK 07 IB SO 03, approved with decision number 11-2121/1, 26.04.2013.

[110] Vocational Education and Training Centre, 2012, Curricula Set for Carpenter Training Programme, Twinning Project "Support to the Modernisation of the Education and Training System" MK 07 IB SO 03, approved with decision number 11-2116/1, 26.04.2013.

[111] Vocational Education and Training Centre, 2012, Curricula Set for Garments (Ready-made Clothes) Worker Training Programme, Twinning Project "Support to the Modernisation of the Education and Training System" MK 07 IB SO 03.

[112] Vocational Education and Training Centre, 2012, Curricula Set for Waiter Training Programme, Twinning Project "Support to the Modernisation of the Education and Training System" MK 07 IB SO 03, approved with decision number 11-4749/1, 10.09.2013.

[113] Vocational Education and Training Centre, 2012, Curricula Set for Gardener – Florist Training Programme, Twinning Project "Support to the Modernisation of the Education and Training System" MK 07 IB SO 03, approved with decision number 11-2123/1, 26.04. 2013.

[114] Vocational Education and Training Centre, Curricula Set for Milk Processor Training Programme, approved with decision number 11-5295/1, 25.09.2013.

[115] Vocational Education and Training Centre, Curricula Set for Graphical Imaging Worker Training Programme, approved with decision number 11-5294/1, 25. 09. 2013.

[116] Vocational Education and Training Centre, Curricula Set for Cook Training Programme, approved with decision number 11-5296/1, 25.09.2013.

[117] Vocational Education and Training Centre, Curricula Set for Confectioner Training Programme, approved with decision number 11-5293/1, 25.09.2013.

[118] Vocational Education and Training Centre, Examination Programmes for external assessment for selected subjects according Concept for State Matura, School Matura and Final Exam in Public Secondary School, available at: http://www.matura.gov.mk/documents.aspx?language=MK&page=O6dtQQpiV3o=

[119] Vocational Education and Training Centre, 2009, Methodology for Development of Occupational Standards.

[120] Vocational Education and Training Centre, 2012, Qualification Standard for Mining Machines Operator, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[121] Vocational Education and Training Centre, 2012, Qualification Standard for Gypsum/Plaster Worker, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[122] Vocational Education and Training Centre, 2012, Qualification Standard for Typographer, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[123] Vocational Education and Training Centre, 2012, Qualification Standard for Graphics Imaging Worker, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[124] Vocational Education and Training Centre, 2012, Qualification Standard for Electrician and Electrical fitter, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[125] Vocational Education and Training Centre, 2012, Qualification Standard for Gardener – Florist, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[126] Vocational Education and Training Centre, 2012, Qualification Standard for Hairdresser, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[127] Vocational Education and Training Centre, 2012, Qualification Standard for Auto Mechanics, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[128] Vocational Education and Training Centre, 2012, Qualification Standard for Operator with Machines for Transfer of Materials, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[129] Vocational Education and Training Centre, 2012, Qualification Standard for Garments Worker, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[130] Vocational Education and Training Centre, 2012, Qualification Standard for Waiter, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[131] Vocational Education and Training Centre, 2012, Qualification Standard for Confectioner, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[132] Vocational Education and Training Centre, 2012, Qualification Standard for Milk Processor, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[133] Vocational Education and Training Centre, 2012, Qualification Standard for Butcher, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[134] Vocational Education and Training Centre, 2012, Qualification Standard for Carpenter, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[135] Vocational Education and Training Centre, 2012, Qualification Standard for Salesman, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[136] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Fasade Worker, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[137] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Gypsum/Plaster Worker, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[138] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Salesman – Demonstrator, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[139] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Salesman – Telemarketing, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[140] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Electrician of High Voltage Installations to 1kv, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[141] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Electrical Fitter of Electrical-power Facilities, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[142] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Producer of Garden Products, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[143] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Producer of Flower Crops, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[144] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Hairdresser, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[145] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Makeup Worker, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[146] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Operator of Mining Machines in Surface Exploitation, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[147] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Operator of Mining Machines in Underground Exploitation, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[148] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Auto Mechanics Worker, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[149] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Gas Installation Fitter, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[150] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Water Supply and Sanitary Installation Fitter, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[151] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Forklift Operator, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[152] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Tailor of Textile Material, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[153] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Assembler of Upper with Lower Parts of Footwear, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[154] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Seamstress of Textile Material, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[155] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Confectioner, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[156] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Cook, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[157] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Waiter, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[158] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Typographer of Conventional Printing Techniques, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[159] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Typographer of Unconventional Printing Techniques, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[160] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Hoist Operator, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[161] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Meat and Meat Products Processor, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[162] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Meat Sorter, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[163] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Furniture and Interior Carpenter, Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[164] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Carpenter for Construction Carpentry (Joinery), Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[165] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Carpenter for Construction Carpentry (Joinery), Twinning Project “Support to the Modernisation of the Education and Training System” MK 07 IB SO 03.

[166] Vocational Education and Training Centre, 2011, Occupational Standard for Nurse.

[167] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Cosmetics Worker.

[168] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Producer of Manicure/Pedicure Worker.

[169] Vocational Education and Training Centre, 2014, Occupational Standard for House Maintenance Worker.

[170] Vocational Education and Training Centre, 2014, Occupational Standard for Chimneysweeper.

[171] Vocational Education and Training Centre, 2014, Occupational Standard for Producer of Bread and Bakery Product.

Sources (under confidentiality terms):

[172] Academy Body M, Bitola, (2013), *Training Programme for Adult Education Assistant Cosmetician*, verified under: br.09-35/9, 15/07/2013.

[173] Academy Karmen Exclusive –Bitola, (2013), *Training Programme for Adult Education Women and Men Hairdresser*, verified under: br.09-299/10, 06/1/2013.

[174] Association for improving conditions for care and accommodation of elders “Humanost” – Skopje, (2013), *Training Programme for Adult Education Assistant for Elders’ Care (Gerontologist) in Home Environment*, verified under: br.09-218/4, 23/07/2013.

[175] Association for Fire Protection Education Pegaz Edu – Bitola, (2014), *Training Programme for Adult Education Chimneysweeper*, verified under: up br.09-5, 25/03/2014.

[176] Association for Fire Protection Education Pegaz Edu – Bitola, (2013), *Training Programme for Adult Education Fire Fighter*, verified under: br.09-405/4, 28/03/2013.

[177] Bebe Komerc import-export DOOEL Bitola, branch Academy Stil, Cosmetics Studio Bitola, (2013), *Training Programme for Adult Education Assistant Cosmetician*, verified under: br.09-79/10, 04/06/2012.

[178] Bebe Komerc import-export DOOEL Bitola, branch Academy Stil, Cosmetics Studio Bitola, (2012), *Training Programme for Adult Education Decorative Manicurist*, verified under: br.09-78/10, 04/06/2012.

[179] Bebe Komerc import-export DOOEL Bitola, branch Academy Stil, Cosmetics Studio Bitola, (2012), *Training Programme for Adult Education Makeup Worker*, verified under: br.09-77/10, 04/06/2012.

[180] Bebe Komerc import-export DOOEL Bitola, branch Academy Stil, Cosmetics Studio Bitola, (2012), *Training Programme for Adult Education Masseur*, verified under: br.09-76/10, 04/06/2012.

[181] Chamber of Craftsman – Skopje, (2013), *Training Programme for Adult Education Assistant Hairdresser*, verified under: br. 09-62/4, 27/05/2013.

[182] Chamber of Craftsman – Skopje, (2013), *Training Programme for Adult Education Filigree Worker*, verified under: br.09-60/4, 22/03/2013.

[183] Chamber of Craftsman – Skopje, (2013), *Training Programme for Adult Education Gold Jewellery Worker*, verified under: br.09-63/4, 22/03/2013.

[184] Chamber of Craftsman – Skopje, (2014), *Training Programme for Adult Education House Maintenance Worker*, verified under: up br. 09-4, 09/06/2014.

[185] Chamber of Craftsman – Skopje, (2013), *Training Programme for Adult Education Cosmetician for Manual Treatment of Face and Body*, verified under: br.09-61/7, 15/07/2013.

[186] Chamber of Craftsman – Skopje, (2013), *Training Programme for Adult Education Mounter and Installer of Solar Panels (Systems)*, verified under: br.09-64/4, 22/03/2013.

[187] Enterprise for education, catering and services Business Centre for Training – Ohrid, (2013), *Training Programme for Adult Education Bakery Goods Producer*, verified under: up br.09-225, 30/12/2013.

[188] Enterprise for education, catering and services Business Centre for Training – Ohrid, *Training Programme for Adult Education Cook in Catering Facilities*, verified under: br.09-343/4, 24/12/2012.

[189] Enterprise for education, catering and services Business Centre for Training – Ohrid, (2013), *Training Programme for Adult Education Waiter Gastronomist*, verified under: br.09-226/4, 15/07/2013.

[190] Enterprise for education, catering and services Business Centre for Training – Ohrid, (2012), *Training Programme for Adult Education Fasade Worker*, verified under: br.09-345/4, 30/11/2012.

[191] Enterprise for education, catering and services Business Centre for Training – Ohrid, (2012), *Training Programme for Adult Education Gypsum/Plaster Worker – Fitter*, verified under: br.09-344/4, 30/11/2012.

[192] Enterprise for Education, Management, Consulting Services Training Centre C.E.S. – Skopje, (2013), *Training Programme for Adult Education Hairdresser – Basic Level*, verified under: br.09-595, 27/12/2013.

[193] Enterprise for Education, Management, Consulting Services Training Centre C.E.S. – Skopje, (2014), *Training Programme for Adult Education Cosmetician for Face and Body Treatment – Basic Course*, verified under: up br.09-593, 13/01/2014.

[194] Enterprise for Education, Management, Consulting Services Training Centre C.E.S. – Skopje, (2013), *Training Programme for Adult Education Tailor – Basic Level*, verified under: br.09-594, 27/12/2013.

[195] Education Centre Algoritam Centre DOOEL Skopje, (2014), *Training Programme for Adult Education Fitter of Energy Efficient Gas Installations*, verified under: up br.09-683, 24/02/2014.

[196] Education Centre Algoritam Centre DOOEL Skopje, (2013), *Training Programme for Adult Education Salesmen (Commercialist)*, verified under: br.09-647/1, 30/12/2013.

[197] First Private University FON Skopje, (2013), *Training Programme for Adult Education Professional Trainer of Trainers of Adults*, verified under: br.09-234/4, 31/05/2013.

[198] Hairdressers Association Hair Fashion Group Skopje, (2012), *Training Programme for Adult Education Basic Course – Assistant Hairdresser*, verified under: br.09-101/7, 27/06/2012.

[199] Hairdressers Association Hair Fashion Group Skopje, (2012), *Training Programme for Adult Education Basic Course – Make-up Worker*, verified under: br.09-101/7, 27/06/2012.

[200] Hairdressers Association Hair Fashion Group Skopje, (2012), *Training Programme for Adult Education Basic Course for Nail Upgrade and Nail Decoration*, verified under: br.09-112/7, 27/06/2012.

[201] Institute for Community Development – Tetovo, (2013), *Training Programme for Adult Education Producer and Assembler of Panel Furniture*, verified under: br.09-320/10, 15/07/2013.

[202] Modus Centre Skopje, (2013), *Training Programme for Adult Education Professional Trainer of Trainers of Adults*, verified under: br.09-555/7, 10/12/2013.

[203] Municipal Institution for AE "Vancho Prke" Shtip, (2012), *Training Programme for Adult Education Women Hairdresser*, verified under: br.02-46/4, 06/02/2012.

[204] Neting DOOEL Neting School – Tetovo, (2013), *Training Programme for Adult Education Plumber / Pipe Fitter*, verified under: br.09-357/7, 06/08/2013.

[205] Poli Proekt Inzenering DOO – Shtip, (2013), *Training Programme for Adult Education Sewing Machines Servicer Person*, verified under: br.09-284/7, 06/08/2013.

[206] Private Scientific Institution for Contemporary Composites and Robotics Prilep, (2012), *Training Programme for Adult Education Electrical Assembler and Service Worker for Composite Materials Machines*, verified under: br.09-384/4, 13/11/2012.

[207] Private Scientific Institution for Contemporary Composites and Robotics Prilep, (2012), *Training Programme for Adult Education Assembler and Service Worker for Composite Materials Machines*, verified under: br.09-383/4, 13/11/2012.

[208] Secondary Construction and General High School of Skopje "Zdravko Cvetkovski" – Skopje, (2013), *Training Programme for Adult Education Gypsum/Plaster Worker – Fitter*, verified under: br.09-486/7, 29/10/2013.

[209] Secondary Construction and General High School of Skopje "Zdravko Cvetkovski" – Skopje, (2014), *Training Programme for Adult Education Fasade Worker*, verified under: up br. 09-7, 09/04/2014.

[210] Secondary Construction and General High School of Skopje "Zdravko Cvetkovski" – Skopje, (2013), *Training Programme for Adult Education Civil Engineering Worker for Restoration of Traditional Houses*, verified under: br.09-237/4, 10/06/2013.

[211] Secondary Medical School of Skopje "d-r Panche Karagjozov" – Skopje, (2012), *Training Programme for Adult Education Patronage Nurse*, verified under: br.09-139/4, 04/05/2012.

[212] Secondary Medical School of Skopje "d-r Panche Karagjozov" – Skopje, (2012), *Training Programme for Adult Education Nurse in Medical Facilities*, verified under: br.09-138/4, 04/05/2012.

[213] Secondary Municipal Technical School "Gjorgji Naumov" – Bitola, (2013), *Training Programme for Adult Education Forklift Operator*, verified under: up br.09-508, 30/12/2013.

[214] Special Seminar DOOEL, (2014), *Training Programme for Adult Education Bread and Bakery Goods Producer*, verified under: up br.09-2, 20/03/2014.

[215] Special Seminar DOOEL, (2014), *Training Programme for Adult Education Confectioner*, verified under: up br.09-1, 27/05/2014.

[216] Secondary Vocational Municipal School "Kiro Burnaz" – Kumanovo, (2012), *Training Programme for Adult Education Milk Cows Milker*, verified under: br.09-323/4, 17/12/2012.

[217] Secondary Vocational Municipal School "Kiro Burnaz" – Kumanovo, (2012), *Training Programme for Adult Education Milk Cows Farmer*, verified under: br.09-324/4, 25/12/2012.

[218] Shato Kamnik Training Centre Skopje, (2013), *Training Programme for Adult Education Wine Advisor / Enologist*, verified under: br.09-287/4, 30/12/2013.

[219] Workers' University "Blagoj Strachkovski" – Veles, (2013), *Training Programme for Adult Education Bricklayer*, verified under: up br.09-146, 17/12/2013.

[220] Workers' University "Blagoj Strachkovski" – Veles, (2013), *Training Programme for Adult Education Caterer – Waiter*, verified under: br.09-162/12, 28/11/2013.

[221] Workers' University "Joska Sveshtarot" – Strumica, (2012), *Training Programme for Adult Education Bakery Goods Production*, verified under: br.02-45/3, 06/02/2012.

[222] Workers' University "Joska Sveshtarot" – Strumica, (2012), *Training Programme for Adult Education Cook in Catering Facilities*, verified under: br.02-43/3, 06/02/2012.

[223] Workers' University "Joska Sveshtarot" – Strumica, (2012), *Training Programme for Adult Education Producer and Assembler of Building /Construction Carpentry*, verified under: br.02-44/3, 06/02/2012.

[224] Workers' University "Pere Toshev" Prilep, (2012), *Training Programme for Adult Education Women Hairdresser*, verified under: br.02-46/3, 06/02/2012.

Part B – Sources Consulted for Qualification Analysis

Part B.1. – Sources Consulted for Qualification Content Analysis

[1] Bureau for Development of Education, (2007), A Concept for Nine-years Primary Up-bringing and Education, Ministry of Education and Science.

[2] Bureau for Development of Education, Ministry of Education and Science, (2000), General Secondary Education, Curricula and Syllabi of the General Secondary Education, endorsed with the Decision for Adjustment of the Curricula and Syllabi of the General Secondary Education, number 11-1957/2, dated 19. 04. 2001.

[3] Bureau for Development of Education, Set of general subjects for IVET programmes, http://bro.gov.mk/?q=sredno-strucno-obrazovanie.

[4] Chamber of Craftsman – Skopje, (2007), Master Hairdresser Exam, Training Programme for Hairdressing.

[5] Chamber of Craftsman – Skopje, (2006), Master Hairdresser Exam, Training Programme for Work Pedagogy.

[6] Chamber of Craftsman – Skopje, (2007), Master Hairdresser Exam, Training Programme for Economy and Accounting.

[7] Chamber of Craftsman – Skopje, (2007), Master Hairdresser Exam, Training Programme for Law and Legal Regulations in Craftsmanship.

[8] Chamber of Craftsman – Skopje, (2007), Master Hairdresser Exam, Examination Programme for Hairdressing.

[9] Chamber of Craftsman – Skopje, (2007), Master Hairdresser Exam, Examination Programme for Work Pedagogy.

[10] Chamber of Craftsman – Skopje, (2007), Master Hairdresser Exam, Examination Programme for Economy and Accounting.

[11] Chamber of Craftsman – Skopje, (2007), Master Hairdresser Exam, Examination Programme for Law and Legal Regulations in Craftsmanship.

[12] Ministry of Education and Science, Decision for update of the Curriculum for 9-years primary education number 11-854/3 dated 11.2.2014.

[13] Ministry of Education and Science, Adoption of 4-year IVET Training Programmes, decision number 07-6403/1, 22.08.2007.

[14] Ministry of Education and Science, 2013, Concept for State Matura, School Matura and Final Exam in Public Secondary Education.

[15] Official Gazette of Republic of Macedonia (No.154/10), Decree for the National Framework for Higher Education Qualifications.

[16] Official Gazette of the Republic of Macedonia (No. 137/13), Law for National Qualifications Framework.

[17] Vocational Education and Training Centre, Information on VET Schools, http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=64&Itemid=186

[18] Vocational Education and Training Centre, Set of vocational subject curricula, available at: http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=view&id=43&Itemid=1

[19] Vocational Education and Training Centre, Set of vocational subject curricula, available at:vhttp://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=view&id=38&Itemid=1
[20] Vocational Education and Training Centre, Set of vocational subject curricula, available at: http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=view&id=46&Itemid=1
[21] Vocational Education and Training Centre, Set of vocational subject curricula, available at: http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=view&id=51&Itemid=1
[22] Vocational Education and Training Centre, 2010, Occupational Standard for Garments Worker (pending approval of the Minister for Labour and Social Policy).
[23] Vocational Education and Training Centre, Set of vocational subject curricula, available at: http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=view&id=41&Itemid=1
[24] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Waiter (pending approval of the Minister for Labour and Social Policy), prepared in the frame of the Twinning Project MK 07 IB SO 03.
[25] Vocational Education and Training Centre, Qualification Standard for Waiter (pending approval of the Minister for Education and Science), prepared in the frame of the Twinning Project MK 07 IB SO 03.
[26] Vocational Education and Training Centre, 2012, Set of Curricula for Waiter Training Programme, approved with decision number 11-4749/1, 10.09.2013.
[27] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Auto Mechanics Worker (pending approval of the Minister for Labour and Social Policy), prepared in the frame of the Twinning Project MK 07 IB SO 03.
[28] Vocational Education and Training Centre, Qualification Standard for Auto Mechanics Worker (pending approval of the Minister for Education and Science), prepared in the frame of the Twinning Project MK 07 IB SO 03.
[29] Vocational Education and Training Centre, 2012, Curricula Set for Auto Mechanics Worker Training Programme, approval decision number to be acquired.
[30] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Cook (pending approval), prepared in the frame of the Twinning Project MK 07 IB SO 03.
[31] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Bread and Bakery Goods Producer (pending approval).
[32] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Hairdresser (pending approval), prepared in the frame of the Twinning Project MK 07 IB SO 03.
[33] Vocational Education and Training Centre, Qualification Standard for Hairdresser (pending approval), prepared in the frame of the Twinning Project MK 07 IB SO 03.
[34] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Make-up Worker (pending approval), prepared in the frame of the Twinning Project MK 07 IB SO 03.
[35] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Gypsum/Plaster Worker (pending approval), prepared in the frame of the Twinning Project MK 07 IB SO 03.
[36] Vocational Education and Training Centre, Qualification Standard for Gypsum/Plaster Worker (pending approval), prepared in the frame of the Twinning Project MK 07 IB SO 03.

Sources (under confidentiality terms):

[37] Academy Karmen Exclusive – Bitola, (2013), *Training Programme for Adult Education Women and Men Hairdresser*, verified under: br. 09-299/10, 06/1/2013.
[38] Bebe Komerc import-export DOOEL Bitola, branch Academy Stil, Cosmetics Studio Bitola, (2012), *Training Programme for Adult Education Makeup Worker*, verified under: br. Br.09-77/10, 04/06/2012.
[39] Chamber of Craftsmen – Skopje, (2013), *Training Programme for Adult Education Assistant Hairdresser*, verified under: br. 09-62/4, 27/05/2013.
[40] Enterprise for Education, Management, Consulting Services Training Centre C.E.S. – Skopje, (2013), *Training Programme for Adult Education Hairdresser – Basic Level*, verified under: br. 09-595, 27/12/2013.
[41] Enterprise for Education, Catering and Services Business Centre for Training – Ohrid, (2012), *Training Programme for Adult Education Gypsum/Plaster Worker*, verified under: br.09-344/4 from 30/11/2012.

[42] Enterprise for education, catering and services Business Centre for Training – Ohrid, (2012), *Training Programme for Adult Education Cook in Catering Facilities*, verified under: 09-343/4, 24/12/2012.

[43] Enterprise for education, catering and services Business Centre for Training – Ohrid, (2013), *Training Programme for Adult Education Bakery Goods Producer*, verified under: up br.09-225, 30/12/2013.

[44] Hairdressers Association Hair Fashion Group – Skopje, (2012), *Training Programme for Adult Education Basic Course – Assistant Hairdresser*, verified under: br. 09-101/7, 27/06/2012.

[45] Municipal Institution for AE "Vancho Prke" Shtip, (2012), *Training Programme for Adult Education Women Hairdresser*, verified under: br. 02-46/4, 06/02/2012.

[46] Secondary Construction and General High School of Skopje "Zdravko Cvetkovski" – Skopje, (2013), *Training Programme for Adult Education Gypsum/Plaster Worker*, verified under: br.09-486/7 from 29/10/2013.

[47] Special Seminar DOOEL, (2014), *Training Programme for Adult Education Bread and Bakery Goods Producer*, verified under: up br.09-2, 20/03/2014.

[48] Workers' University "Joska Sveshtarot" – Strumica, (2012), *Training Programme for Adult Education Cook in Catering Facilities*, verified under: br.02-43/3, 06/02/2012.

[49] Workers' University "Joska Sveshtarot" – Strumica, (2012), *Training Programme for Adult Education Bakery Goods Production*, verified under: br.02-45/3, 06/02/2012.

[50] Workers University "Pere Toshev" Prilep, (2012), *Training Programme for Adult Education Women Hairdresser*, verified under: br. 02-46/3, 06/02/2012.

Part B.2. – Sources Consulted for Qualification Quality Analysis

[51] Adult Education Centre, (2011), *Rulebook for Verifying Institutions delivering Adult Education Programs,* Adult Education Centre, Skopje

[52] Adult Education Centre, (2011), *Rulebook for Verification of Special Adult Education Programs,* Adult Education Centre, Skopje.

[53] Bureau for Development of Education, Examination Programmes for external assessment for selected subjects according Concept for State Matura, School Matura and Final Exam in Public Secondary School, available at: http://www.matura.gov.mk/documents.aspx?language=MK&page=O6dtQQpiV3o=

[54] Education and Culture DG, CEDEFOP, Criteria and procedures for referencing national qualifications levels to the EQF, European Qualifications Framework, at: http://ec.europa.eu/ploteus/sites/eac-eqf/files/criteria_en.pdf

[55] Employment Service Agency, 2014, Overview of Announced Job Vacancies in the Period 01/01/2014 – 30/06/2014 for Determined and Undetermined Employment Period.

[56] Employment Service Agency, 2014, Overview of Unemployed Persons According Completed Education on 30/06/2103 and 30/06/2014.

[57] European Training Foundation, 2014, Qualifications and qualifications systems, Policy Brief, available at: http://www.etf.europa.eu/web.nsf/pages/INFORM_18_Qualifications

[58] European Training Foundation, 2014, Making Better Vocational Qualifications, Vocational Qualifications Systems Reforms in ETF Partner Countries.

[59] Ministry of Education and Science, 2013, Concept for State Matura, School Matura and Final Exam in Public Secondary Education.

[60] Official Gazette of the Republic of Macedonia (No. 137/13), Law for National Qualifications Framework.

[61] Official Gazette of the Republic of Macedonia (No. 07/08), Adult Education Law.

[62] Official Gazette of the Republic of Macedonia (No. 62/05), Law on Secondary Education.

[63] Official Gazette of the Republic of Macedonia (No. 71/06; 87/06; 117/08; 148/09 and 17/11), Law on Vocational Education and Training.

[64] State Statistical Office (2011), *National Classification of Occupations*, State Statistical Office, Skopje.

[65] State Statistical Office (2014), *Statistical Yearbook of the Republic of Macedonia 2014*, State Statistical Office, Skopje.
[66] Vocational Education and Training Centre, 2007, Training programme overview of teaching hours across years of education: http://www.csoo.edu.mk/images/stories/nastavni_planovi__________.pdf (Decision number 07-6403/1, 22.08.2007)
[67] Vocational Education and Training Centre, Subject curricula available at: http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=view&id=43&Itemid=1.
[68] Vocational Education and Training Centre, Set of vocational subject curricula, http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=view&id=38&Itemid=1
[69] Vocational Education and Training Centre, Set of vocational subject curricula, http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=view&id=46&Itemid=1
[70] Vocational Education and Training Centre, Set of vocational subject curricula, http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=view&id=51&Itemid=1
[71] Vocational Education and Training Centre, 2010, Occupational Standard for Garments Worker (pending approval of the Minister for Labour and Social Policy).
[72] Vocational Education and Training Centre, Set of vocational subject curricula, http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=view&id=41&Itemid=1
[73] Vocational Education and Training Centre, Information on Vocational Schools: http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=64&Itemid=186
[74] Vocational Education and Training Centre, Standard for Students' Achievements – documents to be used by teachers for students assessment (to be approved) that can be received from VETC advisors directly.
[75] Vocational Education and Training Centre, Examination Programmes for external assessment for selected subjects according Concept for State Matura, School Matura and Final Exam in Public Secondary School, available at: http://www.matura.gov.mk/documents.aspx?language=MK&page=O6dtQQpiV3o=
[76] Vocational Education and Training Centre, 2010, Occupational Standard for Confection Worker (pending approval of the Minister for Labour and Social Policy).
[77] Vocational Education and Training Centre, 2009, Methodology for Development of Occupational Standards.
[78] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Waiter (pending approval of the Minister for Labour and Social Policy), prepared in the frame of the Twinning Project MK 07 IB SO 03.
[79] Vocational Education and Training Centre, Qualification Standard for Waiter (pending approval of the Minister for Education and Science), prepared in the frame of the Twinning Project MK 07 IB SO 03.
[80] Vocational Education and Training Centre, 2012, Curricula Set for Waiter Training Programme, approved with decision number 11-4749/1, 10.09.2013.
[81] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Auto Mechanics Worker (pending approval of the Minister for Labour and Social Policy), prepared in the frame of the Twinning Project MK 07 IB SO 03.
[82] Vocational Education and Training Centre, Qualification Standard for Auto Mechanics Worker (pending approval of the Minister for Education and Science), prepared in the frame of the Twinning Project MK 07 IB SO 03.
[83] Vocational Education and Training Centre, 2012, Curricula Set for Auto Mechanics Worker Training Programme, decision approval number to be acquired.
[84] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Cook (pending approval of the Minister for Labour and Social Policy), prepared in the frame of the Twinning Project MK 07 IB SO 03.
[85] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Bread and Bakery Goods Producer (pending approval of the Minister for Labour and Social Policy), prepared in the frame of the Twinning Project MK 07 IB SO 03.
[86] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Hairdresser (pending approval of the Minister for Labour and Social Policy), prepared in the frame of the Twinning Project MK 07 IB SO 03.

[87] Vocational Education and Training Centre, Qualification Standard for Hairdresser (pending approval of the Minister for Education and Science), prepared in the frame of the Twinning Project MK 07 IB SO 03.
[88] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Makeup Worker (pending approval of the Minister for Labour and Social Policy), prepared in the frame of the Twinning Project MK 07 IB SO 03.
[89] Vocational Education and Training Centre, 2012, Occupational Standard for Gypsum/Plaster Worker (pending approval of the Minister for Labour and Social Policy), prepared in the frame of the Twinning Project MK 07 IB SO 03.
[90] Vocational Education and Training Centre, Qualification Standard for Gypsum/Plaster Worker (pending approval of the Minister for Education and Science), prepared in the frame of the Twinning Project MK 07 IB SO 03.
[91] The World Bank SABER-Student Assessment team, Naceva, B., Mickovska, G., (2012), *Student Assessment, SABER Country Report 2012*, available at: http://wbgfiles.worldbank.org/documents/hdn/ed/saber/supporting_doc/CountryReports/SAS/SABER_SA_FYR_Macedonia_CR_Final_2012.pdf

Sources (under confidentiality terms):

[92] Academy Karmen Exclusive – Bitola, (2013), *Training Programme for Adult Education Women and Men Hairdresser*, verified under: br. 09-299/10, 06/1/2013.
[93] Bebe Komerc import-export DOOEL Bitola, branch Academy Stil, Cosmetics Studio Bitola, (2012), *Training Programme for Adult Education Makeup Worker*, verified under: br. Br.09-77/10, 04/06/2012.
[94] Chamber of Craftsmen – Skopje, (2013), *Training Programme for Adult Education Assistant Hairdresser*, verified under: br. 09-62/4, 27/05/2013.
[95] Enterprise for Education, Management, Consulting Services Training Centre C.E.S. – Skopje, (2013), *Training Programme for Adult Education Hairdresser – Basic Level*, verified under: br. 09-595, 27/12/2013.
[96] Enterprise for Education, Catering and Services Business Centre for Training – Ohrid, (2012), *Training Programme for Adult Education Gypsum/Plaster Worker*, verified under: br.09-344/4 from 30/11/2012.
[97] Enterprise for education, catering and services Business Centre for Training – Ohrid, (2012), *Training Programme for Adult Education Cook in Catering Facilities*, verified under: 09-343/4, 24/12/2012.
[98] Enterprise for education, catering and services Business Centre for Training – Ohrid, (2013), *Training Programme for Adult Education Bakery Goods Producer*, verified under: up br.09-225, 30/12/2013.
[99] Hairdressers Association Hair Fashion Group – Skopje, (2012), *Training Programme for Adult Education Basic Course – Assistant Hairdresser*, verified under: br. 09-101/7, 27/06/2012.
[100] Municipal Institution for AE “Vancho Prke” Shtip, (2012), *Training Programme for Adult Education Women Hairdresser*, verified under: br. 02-46/4, 06/02/2012.
[101] Secondary Construction and General High School of Skopje “Zdravko Cvetkovski” – Skopje, (2013), *Training Programme for Adult Education Gypsum/Plaster Worker*, verified under: br.09-486/7 from 29/10/2013.
[102] Special Seminar DOOEL, (2014), *Training Programme for Adult Education Bread and Bakery Goods Producer*, verified under: up br.09-2, 20/03/2014.
[103] Workers’ University “Joska Sveshtarot” – Strumica, (2012), *Training Programme for Adult Education Cook in Catering Facilities*, verified under: br.02-43/3, 06/02/2012.
[104] Workers’ University “Joska Sveshtarot” – Strumica, (2012), *Training Programme for Adult Education Bakery Goods Production*, verified under: br.02-45/3, 06/02/2012.
[105] Workers University “Pere Toshev” Prilep, (2012), *Training Programme for Adult Education Women Hairdresser*, verified under: br. 02-46/3, 06/02/2012.

Interviews:

[106] Nikola Trpenovski, owner of hotel Kapri, Bitola.
[107] Janche Janchevski, owner of hotel Premier, Bitola.
[108] Borche Jovanovski, owner of ICT service and shop “NTB Electronic”, Bitola.
[109] Ice Bibovski, owner of ICT service and shop “Infogejt”, Bitola.
[110] Dimche Kotevski, owner of mechanical engineering factory “Kobil”, Bitola.
[111] Charly Mel, owner of textile factory “Solutions” Ltd, from Riga Latvia, branch in Bitola.

АНЕКС 3 – ПРИМЕРОК (СЛУЧАИ) НА КВАЛИФИКАЦИИ ВО СОО И КВАЛИФИКАЦИИ ВО НЕФОРМАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ КОРИСТЕНИ ЗА АНАЛИЗИТЕ НА КВАЛИФИКАЦИИТЕ

Иницијална листа на квалификации во примерокот

Неформални стручни квалификации

Сектор	Квалификации
Угостителство и туризам	Готвач (2 квалификации) Изработувач на леб и бели пецива (3 квалификации)
Лични услуги	Фризер (6 квалификации) Шминкер (1 квалификација)
Угостителство и туризам	Гипсер-монтер (2 квалификации)
Здравство и социјална заштита	Патронажна сестра (1 квалификација)

Квалификации во стручно образование и обука (СОО)

Сектор	Тригодишно СОО (ново)	Четиригодишно СОО
Економија, право и трговија		Економски техничар
Угостителство и туризам	Келнер	Хотелско-туристички техничар
Електротехника		Техничар за компјутерска техника и автоматика
Машинство	Автомеханичар	Машински техничар

Како резерва (заради замена на квалификација во тригодишно СОО (ново), четиригодишно СОО, или и во двете):

Земјоделство	Производител на цветни култури	Техничар за фармерско производство

Конечна листа на квалификации во примерокот

Неформални стручни квалификации

Сектор	Квалификации
Угостителство и туризам	Готвач (2 квалификации) Изработувач на леб и бели пецива (3 квалификации)
Лични услуги	Фризер (6 квалификации) Шминкер (1 квалификација)
Угостителство и туризам	Гипсер-монтер (2 квалификации)

Квалификации во стручно образование и обука (СОО)

Сектор	Тригодишно СОО (ново)	Четиригодишно СОО
Економија, право и трговија		Економски техничар
Угостителство и туризам	Келнер	Хотелско-туристички техничар
Електротехника		Техничар за компјутерска техника и автоматика
Машинство	Автомеханичар	Машински техничар
Текстил, кожа и слични производи		Конфекциски техничар

АНЕКС 4 – АНАЛИЗА НА СОДРЖИНАТА НА КВАЛИФИКАЦИИТЕ ОД ПРИМЕРОКОТ НА КВАЛИФИКАЦИИ

Име на квалификацијата: Економски техничар **Код на квалификацијата**: непознат (NA[34]) **Означено-Навестено ниво во НРК:** Ниво не е означено-навестено. Информацијата не е доволна за да се определи дали оваа квалификација ги исполнува стандардите, повеќе или помалку целосно. Се предлага условно ниво IV (на пример: 3 години за определување на резултатите од учењето на квалификацијата и другите елементи на квалификацијата). **Оваа квалификација е базирана на резултати од учење:** ~~Да~~/Не	**<u>Документ користен за оваа споредба:</u>** **Тип:** Информација за средното стручно образование во Република Македонија, наставни програми за Економски техничар, наставни програми за општо-образовни предмети **Датум:** непознат (NA), наставен план одобрен со одлука број 07-6403/1 од 22. 08. 2007, непознат (NA) **Институција – Подготвил:** Центар за стручно образование и обука, Биро за развој на образованието
Оценка на врската помеѓу опис от на резултатите на учењето за оваа квалификација и описите на нивоата[35] во НРК: Во делот *4. Попис на работни задачи* во документот *Информација за средното стручно образование во Република Македонија* се наведени задачите кои генерално ги изразуваат компетенциите. Во наставните програми за стручните предмети (*извор 2*), дел 2 *Цели на наставниот предмет* се наведени целите на предметот. Некои од нив содржат знаења, некои вештини, некои компетенции. Во делот 4 *Образовен процес* се наведени тематски целини кои ќе бидат обработени во рамките на предметот. За секоја од тематски целини се наведени целите. Некои од нив содржат знаења, некои вештини, некои компетенции. Слично, во општообразовните наставни програми за четиригодишни стручни образовани програми (извор 3) делот 2 *Цели на наставниот предмет* содржи цели на предметот. Некои од нив содржат знаења, некои вештини, некои компетенции. • Определување на врска помеѓу целите на учењето и описите на нивоата во НРК е предизвик. • Впечаток е дека оваа квалификација споредена со описите на ниво IV е слаба или пониска во доменот на компетенциите и вештините.	**Оценка на разликите помеѓу опис от на резултатите на учењето за оваа квалификација и описите на нивоата во НРК:** • Не постои темелен документ кој содржи резултати од учење. • Знаењето не е изразено во делот *4. Попис на работни задачи* во документот *Информација за средното стручно образование во Република Македонија (извор 1).* За изразите во овој домен е користен извор 2. • Не се опфатени сите описи во колоните: знаење, вештини, компетенции. • Наведените знаења, вештини и компетенции не се поврзани помеѓу себе. • Споредување на нивото на квалификацијата и описите на нивоата во НРК не може исцрпно да се направи. • Некои од клучните зборови во описите на нивоата во НРК не се објаснети: самостојност, одговорност, супервизија, евалуација, итн.

[34] Забелешка на преведувачот: Изворниот термин на англиски е *NA*. На македонски јазик е преведно со *непознат, а може да значи и недостапен или непостоечки*.

[35] Забелешка на преведувачот: Изворниот термин на англиски е Level Descriptors. Овој термин на македонски јазик е преведен како *описи на ниво*.

Описите на ниво 4 во НРК наспроти идентификуваните резултати од учењето					
Опис на ниво 4 во НРК Знаење и разбирање	Описи на соодветните резултати од учењето:	Опис на ниво 4 во НРК Вештини	Описи на соодветните резултати од учењето:	Опис на ниво 4 во НРК Компетенции	Описи на соодветните резултати од учењето:
Познава концепти, принципи и процеси од предметите и областите за учење; Поседува систематични теоретски и професионални знаења во рамките на определено подрачје на трудот или учењето, кои вклучуваат анализирање и поврзување на фактите и теоретските принципи при извршување на работата, а во исто време овозможуваат натамошно учење.	• Да ги познава карактеристика на економијата и внатершниот пазар; • разбира начини и типови на набавка и продажба; • разликува функционирање на транспорт и логистика и осигурување; • знае основни правила на бизнис кимуникација; • дефинира поим квалитет; • ја разбира важноста на увозот и извозот; • ја разбира потребата од увозна и извозна царина на добрата; • ја разбира потребата од и типовите на саеми; • ги разбира принципите на финансирање и финансиска политика; • да ја сфаќа потребата од постоење на клириншка куќа во платниот промет на земјата; • да ја разбира постапката на клирингшки интербанкарски порамнувања; • да ја разбира суштината на внатершниот платен промет; • да ја разбира суштината на	Поседува различни когнитивни, практични и креативни вештини, засновани на теоретски знаења и принципи, неопходни за учење, работа и решавање на проблеми во променливи услови во одредено подрачје на работа или учење; Обучен е да прибира, анализира, селектира и да употребува релевантни информации од различни извори, алатки, методологии, техники и	• Извршува или асистира во активности од истражување на пазарот; • врши наплата, исплата, прием и предавање на пари и хартии од вредност; • врши наплата на побарувања и исплата на обврски; • врши евиденција на документација; • да евидентира набавка и продажба на трговски стоки; • да евидентира готовински и безготовински платен промет; • врши евиденција на трошоци; • врши евиденција на средства и извори на средствата; • врши евиденција на приходи, трошоци и анализа на резултатите; • анализира финансиски извештаи; • комуницира и води деловна кореспонденција; • применува основни	Самостојно ја планира, организира и ја води својата работа и врши надзор на заедничката работа; Самостојно извршува сложени задачи и решава проблеми, прилагодувајќи го своето однесување, во согласност со дадените насоки, во променливи услови; Одговорен е за сопствената работа, работата на групата, во насока на вреднување на резултатите од работата и унапредување	• Изработува тековни планови и го следи нивното извршување; • изработува калкулации; • да изработува биланс на состојба и биланс на успех; • да препознава и евидентира приходи и расходи кај деловните субјекти; • да утврдува и евидентира финансиски резултат на деловниот субјект; • изготвува и архивира документација; • изготвува информации и извештаи; • да користи и

	инструментите на платниот промет со странство; • да препознава меѓународни стандарди за квалитет; • да ги знае правилата за рационално користење на техничките средства; • да ги знае улогата и содржината на бизнис планот; • да ја сфаќа улогата на Народна банка на Република Македонија; • да ги познава принципите на банкарските работи; • да ги класифицира банкарски работи; • да ги разликува начините на прибирање средства преку пасивни банкарски работи; • да ги разликува начините на прибирање средства преку активни банкарски работи; • да го разбира фискалниот систем; • да го разбира значењето на електронското банкарство.	материјали во областа на учењето; Обучен е да изведува сложени постапки и да употребува методи, инструменти, алати, постројки и материјали во работата; Комуницира и соработува со групата во променливи услови.	правила за воспоставување контакт и водење преговори; • да составува и обликува деловни писма и друга документација за извршување на набавното и продажното работење; • ракува со опрема, технички средства и компјутери; • калкулира продажна цена на добрата; • води книговодствени активности – залиха, трошоци во период, продажба, набавка; • користи ИКТ; • генерира идеа за сопстве бизнис; • анализира фактори кои влијаат на реализирањето на бизнис идеја; • мобилизира човечки ресурси; • ги објаснува банкарските операции со граѓани.	на квалитетот, во согласност со однапред утврдени стандарди и критериуми.	пополнува документи во врска со внатрешното и надворешното трговско работење; • да користи и пополнува документи во врска со транспорт, шпедицијата и осигурување на стоката; • користи методи на пропаганда; • ги применува научените компетенции практично во училишна компанија; • применува законски прописи и стандарди; • подготвува бизниз план.

Извори:

1. Центар за стручно образование и обука, *Информација за средното стручно образование во Република Македонија*, http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=64&Itemid=186
2. Центар за стручно образование и обука, *Комплет стручни наставни програми*, http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=view&id=43&Itemid=1
3. Биро за развој на образованието, *Комплет општо-образовни наставни програми за четиригодишни стручни образовани програми*, http://bro.gov.mk/?q=sredno-strucno-obrazovanie.

Пристап:

а) Во колоната *Описи на соодветните резултати од учењето за вештини* внесени се изрази од делот *4. Попис на работни задачи* од документот *Информација за средното стручно образование во Република Македонија (Извор 1)* кои најмногу се доближуваат до опис на вештини.

Б) Во колоната *Описи на соодветните резултати од учењето за компетенции* внесени се изрази од делот *4. Попис на работни задачи* од документот *Информација за средното стручно образование во Република Македонија (Извор 1)* кои најмногу се доближуваат до опис на компетенции.

В) Колоната *Описи на соодветните резултати од учењето за знаење и разбирање* е празна бидејќи, во делот *4. Попис на работни задачи* во документот *Информација за средното стручно образование во Република Македонија (Извор 1)* нема изрази кои опишуваат знаење и разбирање.

Г) Во колоната *Описи на соодветните резултати од учењето за знаење и разбирање* внесени се изрази за цели (*наслов 2. Цели на наставниот предмет*) од наставна програма за предмет (*извор* 2) кои најмногу се доближуваат до опис на знаење и разбирање.

Д) Во колоната *Описи на соодветните резултати од учењето за вештини* внесени се изрази за цели (*наслов 2. Цели на наставниот предмет*) од наставна програма за предмет (*извор* 2) кои најмногу се доближуваат до опис на вештини.

Ѓ) Во колоната *Описи на соодветните резултати од учењето за компетенции* внесени се изрази за цели (*наслов 2. Цели на наставниот предмет*) од наставна програма за предмет (*извор* 2) кои најмногу се доближуваат до опис на компетенции.

Име на квалификацијата: Хотелско-туристички техничар **Код на квалификацијата**: непознат (NA) **Означено-Навестено ниво во НРК:** Ниво не е означено-навестено. Информацијата не е доволна за да се определи дали оваа квалификација ги исполнува стандардите, повеќе или помалку целосно. Се предлага условно ниво IV (на пример: 3 години за определување на резултатите од учењето на квалификацијата и другите елементи на квалификацијата). **Оваа квалификација е базирана на резултати од учење:** ~~Да~~/Не	**<u>Документ користен за оваа споредба:</u>** **Тип:** Информација за средното стручно образование во Република Македонија, наставни програми за Хотелско-туристички техничар, наставни програми за општо-образовни предмети **Датум:** непознат (NA), наставен план одобрен со одлука број 07-6403/1 од 22. 08. 2007, непознат (NA) **Институција – Подготвил:** Центар за стручно образование и обука, Биро за развој на образованието
Оценка на врската помеѓу описот на резултатите на учењето за оваа квалификација и описите на нивоата во НРК: Во делот *4. Попис на работни задачи* во документот *Информација за средното стручно образование во Република Македонија* се наведени задачите кои генерално ги изразуваат компетенциите. Во наставните програми за стручните предмети (*извор 2*), дел 2 *Цели на наставниот предмет* се наведени целите на предметот. Некои од нив содржат знаења, некои вештини, некои компетенции. Во делот 4 *Образовен процес* се наведени тематски целини кои ќе бидат обработени во рамките на предметот. За секоја од тематски целини се наведени целите. Некои од нив содржат знаења, некои вештини, некои компетенции. Слично, во општообразовните наставни програми за 4-годишни стручни образовани програми (извор 3) делот 2 *Цели на наставниот предмет* содржи цели на предметот. Некои од нив содржат знаења, некои вештини, некои компетенции. • Определување на врска помеѓу целите на учењето и описите на нивоата во НРК е предизвик. • Впечаток е дека оваа квалификација споредена со описите на ниво IV е слаба или пониска во доменот на компетенциите и адекватна во доменот на вештините.	**Оценка на разликите помеѓу описот на резултатите на учењето за оваа квалификација и описите на нивоата во НРК:** • Не постои темелен документ кој содржи резултати од учење. • Знаењето не е изразено во делот *4. Попис на работни задачи* во документот *Информација за средното стручно образование во Република Македонија (извор 1).* За изразите во овој домен е користен извор 2. • Не се опфатени сите описи во колоните: знаење, вештини, компетенции. • Наведените знаења, вештини и компетенции не се поврзани помеѓу себе. • Споредување на нивото на квалификацијата и описите на нивоата во НРК не може исцрпно да се направи. • Некои од клучните зборови во описите на нивоата во НРК не се објаснети: самостојност, одговорност, евалуација, комуникација, аналистички вештини, итн.

Описите на ниво 4 во НРК наспроти идентификуваните резултати од учењето					
Опис на ниво 4 во НРК Знаење и разбирање	Описи на соодветните резултати од учењето:	Опис на ниво 4 во НРК Вештини	Описи на соодветните резултати од учењето:	Опис на ниво 4 во НРК Компетенции	Описи на соодветните резултати од учењето:
Познава концепти, принципи и процеси од предметите и областите за учење; Поседува систематични теоретски и професионални знаења во рамките на определено подрачје на трудот или учењето, кои вклучуваат анализирање и поврзување на фактите и теоретските принципи при извршување на работата, а во исто време овозможуваат натамошно учење.	• Да го дефинира хотелиерството и неговата поврзаност со угостителството; • да ги разликува угостителските објекти за сместување, нивните карактеристики и нивната категоризација; • да ги објаснува задачите и функциите на персоналот во хотелот • да ја познава заштитата при работата; • да ги разбира односите помеѓу туристички агенции и транспортни претпријатија; • да ги разбира односите помеѓу туристички агенции и угостителски претпријатија; • да ги разбира различните типови договори и начините како да се склучат тие договори; • да ги осознае договорите за туристички услуги, со посебен осврт на правата и обврските на договорните страни од договорот за организирање на патување како еден од најзначајните туристички договори; • да знае различни типови на соработка помеѓу туристички	Поседува различни когнитивни, практични и креативни вештини, засновани на теоретски знаења и принципи, неопходни за учење, работа и решавање на проблеми во променливи услови во одредено подрачје на работа или учење; Обучен е да прибира, анализира, селектира и да употребува релевантни информации од различни	• Евидентирање резервации; • изнајмување соби на гости со и без резервации; • евиденција на пристигнување на гостите; • ракување со клучеви и картици на соби и придружни објекти на хотелот; • нудење разни информации на гостите (за културни услуги, за градот, за културно – историски споменици, културно – историско минато и др.); • издавање хотелска сметка; • водење хотелски дневник, дневник на кампови и населби; • откупување на средства за плаќање и наплата на сметки; • пресметка на наплатени услуги; • примање на влезна финансиска документација; • работење со инструменти за наплата (кредитна картица, туристички чек, ваучер, акцептен налог); • водење книги; • водење пријави за домашни и странски гости; • соработка со други работни	Самостојно ја планира, организира и ја води својата работа и врши надзор на заедничката работа; Самостојно извршува сложени задачи и решава проблеми, прилагодувајќ и го своето однесување, во согласност со дадените насоки, во променливи услови; Одговорен е за сопствената работа, работата на	• Прием на гости; • соработка со туристички агенции; • пишување понуди за земјата и странство; • продажба на готови аранжмани; • продажба на аранжмани по порачка, • конципирање на програми за излети; • продажба на меѓународни и домашни капацитети за сместување, превоз и резервација на места; • услуги како водич на групи или поединци; • посредување и пополнување

	агенции и други актери во општеството; • да го знае функционирањето на претставништвата на туристичките агенции; • да ја разбира суштината и начинот на составување на туристички договор; • да ги разликува видовите на туристички аранжмани; • да ги идентификува облиците на пласман на туристичкиот аранжман; • Да знае како да води евиденција на промените на рецепција; • да го објасни магацинското работење, односно начините на прием, чување, евиденција и документација од приемот и чувањето на стоки на залиха во магацинот на хотелот; • да се информира за набавното и финансиското работење на хотелот во функција на рецепциско и ресторанско работење на хотелот; • да ги идентификува минималните услови и потребата од категоризација на хотелските објекти • да се запознае со организацијата и работата другите објекти за сместување.	извори, алатки, методологии, техники и материјали во областа на учењето; Обучен е да изведува сложени постапки и да употребува методи, инструменти, алати, постројки и материјали во работата; Комуницира и соработува со групата во променливи услови.	одделенија во хотелот (кујна, ресторан, служба на катови, портирница); • собирање туристички податоци и обработка на позиции; • оперативно водење на документација на услуги и давање непосредни услуги; • изработка на калкулации; • обезбедување превозни средства и придружник за извршување на трансфери и излети; • подготвување и изработка на дневни и месечни писмени и усни извештаи за продадени услуги; • евидентирање на заклучени договори; • пресметување и наплата на услугите; • изнајмување на возила (рент-а-кар); • контактирање со странски претставништва за добивање разни информации; • презентација на аранжмани; • учество при организација и реализација на естрадни, спортски и др. Вид манифестации (продажба на влезници, подготовка на документација, пропаганден материјал и сл.). • користење ИКТ.	групата, во насока на вреднување на резултатите од работата и унапредувањ е на квалитетот, во согласност со однапред утврдени стандарди и критериуми.	формулари за добивање на сите видови визи (туристичка, транзитна, иселеничка); • анализа на обем и структура на корисници на услуги по различни дестинации, периоди и времетраење; • анкетирање на патниците по завршените аранжмани и средување на податоците; • применување правна и регулатива.

Извори:

1. Центар за стручно образование и обука, *Информација за средното стручно образование во Република Македонија*, http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=64&Itemid=186
2. Центар за стручно образование и обука, *Комплет стручни наставни програми*, http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=view&id=43&Itemid=1
3. Биро за развој на образованието, *Комплет општо-образовни наставни програми за четиригодишни стручни образовани програми*, http://bro.gov.mk/?q=sredno-strucno-obrazovanie.

Пристап:

а) Во колоната *Описи на соодветните резултати од учењето за вештини* внесени се изрази од делот *4. Попис на работни задачи* од документот *Информација за средното стручно образование во Република Македонија (Извор 1)* кои најмногу се доближуваат до опис на вештини.

Б) Во колоната *Описи на соодветните резултати од учењето за компетенции* внесени се изрази од делот *4. Попис на работни задачи* од документот *Информација за средното стручно образование во Република Македонија (Извор 1)* кои најмногу се доближуваат до опис на компетенции.

В) Колоната *Описи на соодветните резултати од учењето за знаење и разбирање* е празна бидејќи, во делот *4. Попис на работни задачи* во документот *Информација за средното стручно образование во Република Македонија (Извор 1)* нема изрази кои опишуваат знаење и разбирање.

Г) Во колоната *Описи на соодветните резултати од учењето за знаење и разбирање* внесени се изрази за цели (*наслов 2. Цели на наставниот предмет*) од наставна програма за предмет (*извор 2*) кои најмногу се доближуваат до опис на знаење и разбирање.

Д) Во колоната *Описи на соодветните резултати од учењето за вештини* внесени се изрази за цели (*наслов 2. Цели на наставниот предмет*) од наставна програма за предмет (*извор 2*) кои најмногу се доближуваат до опис на вештини.

Ѓ) Во колоната *Описи на соодветните резултати од учењето за компетенции* внесени се изрази за цели (*наслов 2. Цели на наставниот предмет*) од наставна програма за предмет (*извор 2*) кои најмногу се доближуваат до опис на компетенции.

Име на квалификацијата: Техничар за компјутерска техника и автоматика **Код на квалификацијата**: непознат (NA) **Означено-Навестено ниво во НРК:** Ниво не е означено-навестено. Информацијата не е доволна за да се определи дали оваа квалификација ги исполнува стандардите, повеќе или помалку целосно. Се предлага условно ниво IV (на пример: 3 години за определување на резултатите од учењето на квалификацијата и другите елементи на квалификацијата). **Оваа квалификација е базирана на резултати од учење:** ~~Да~~/Не	**Документ користен за оваа споредба:** **Тип:** Информација за средното стручно образование во Република Македонија, наставни програми за Техничар за компјутерска техника и автоматика, наставни програми за општо-образовни предмети **Датум:** непознат (NA), наставен план одобрен со одлука број 07-6403/1 од 22. 08. 2007, непознат (NA) **Институција – Подготвил:** Центар за стручно образование и обука, Биро за развој на образованието
Оценка на врската помеѓу описот на резултатите на учењето за оваа квалификација и описите на нивоата во НРК: Во делот *4. Попис на работни задачи* во документот *Информација за средното стручно образование во Република Македонија* се наведени задачите кои генерално ги изразуваат компетенциите. Во наставните програми за стручните предмети (*извор 2*), дел 2 *Цели на наставниот предмет* се наведени целите на предметот. Некои од нив содржат знаења, некои вештини, некои компетенции. Во делот 4 *Образовен процес* се наведени тематски целини кои ќе бидат обработени во рамките на предметот. За секоја од тематски целини се наведени целите. Некои од нив содржат знаења, некои вештини, некои компетенции. Слично, во општообразовните наставни програми за 4-годишни стручни образовани програми (извор 3) делот 2 *Цели на наставниот предмет* содржи цели на предметот. Некои од нив содржат знаења, некои вештини, некои компетенции. • Определување на врска помеѓу целите на учењето и описите на нивоата во НРК е предизвик. • Впечаток е дека оваа квалификација е блиска до описите на ниво IV, односно само малку под барањата поставени со описите на нивоата.	**Оценка на разликите помеѓу описот на резултатите на учењето за оваа квалификација и описите на нивоата во НРК:** • Не постои темелен документ кој содржи резултати од учење. • Знаењето не е изразено во делот *4. Попис на работни задачи* во документот *Информација за средното стручно образование во Република Македонија (извор 1).* За изразите во овој домен е користен извор 2. • Не се опфатени сите описи во колоните: знаење, вештини, компетенции. • Наведените знаења, вештини и компетенции не се поврзани помеѓу себе. • Споредување на нивото на квалификацијата и описите на нивоата во НРК не може исцрпно да се направи. • Некои од клучните зборови во описите на нивоата во НРК не се објаснети: самостојност, одговорност, супервизија, евалуација на резултатите од работата, итн.

Описите на ниво 4 во НРК наспроти идентификуваните резултати од учењето					
Опис на ниво 4 во НРК Знаење и разбирање	Описи на соодветните резултати од учењето:	Опис на ниво 4 во НРК Вештини	Описи на соодветните резултати од учењето:	Опис на ниво 4 во НРК Компетенции	Описи на соодветните резултати од учењето:
Познава концепти, принципи и процеси од предметите и областите за учење; Поседува систематични теоретски и професионални знаења во рамките на определено подрачје на трудот или учењето, кои вклучуваат анализирање и поврзување на фактите и теоретските принципи при извршување на работата, а во исто време овозможуваат натамошно учење.	• Да го познава програмирањето на компјутерки систем во вишиот програмскиот јазик PASCAL; • да ја разбира улогата на програмскиот јазик PASCAL како основа на програмскиот јазик DELPHI; • да ги разбира срандардните структури на вишите програмски јазици; • да ја објаснува синтаксата на програмскиот јазик PASCAL; • да го познава материјалот и елементите што се користат при изработката на електронски уреди и системи; • да разликува архитектура на микроконтролери и микропроцесори; • да објаснува работни модели на	Поседува различни когнитивни, практични и креативни вештини, засновани на теоретски знаења и принципи, неопходни за учење, работа и решавање на проблеми во променливи услови во одредено подрачје на работа или учење; Обучен е да прибира, анализира, селектира и да употребува релевантни информации од различни извори, алатки, методологии, техники и материјали во областа на учењето; Обучен е да	• Да чита и работи според техничка документација; • да монтира и демонтира компјутерска опрема и опрема за автоматизација на процеси или на дел од процесите; • да одржува и заштитува компјутерска опрема и опрема за автоматизација на процеси или на дел од процесите; • да изведува самостојно или да учествува во изведбата на разни видови електрични инсталации за компјутерска техника и автоматика; • адекватно да користи алати и мерни уреди; • да отстранува дефекти кај електронски уреди; • да ракува со електронски мерни инструменти; • да користи технички помагала и информатичка технологија во работењето; • да применува алгоритми во решавањето на проблеми; • да користи стандардни структури во високите програмски јазици;	Самостојно ја планира, организира и ја води својата работа и врши надзор на заедничката работа; Самостојно извршува сложени задачи и решава проблеми, прилагодувајќи го своето однесување, во согласност со дадените насоки, во променливи услови; Одговорен е за сопствената работа, работата на групата, во	• Програмира процеси; • открива и отстранува дефекти на компјутерската опрема и опремата за автоматизација на процеси или на дел од процесите; • учествува во спецификација и набавка на компјутерска опрема и опрема за автоматизирање на процеси или на дел од процесите; • користи наменски програмски пакети; • ракува со компјутерска опрема и опрема за автоматизација на процеси или на дел од процесите; • конструира (пресметува и подготвува) подсистеми на уреди; • тестира и контролира исправност на компјутерската опрема и опремата за автоматизација на процеси или на дел од процесите; • знализра работа на микроконтролери и микропроцесорски системи; • подготвува веб страни; • запазува процедури за

	микроконтролери и микропроцесори; • да објаснува типични блок дијаграми, архитектури и работни принципи на микроконтролери и микропроцесорски системи; • да споредува перформанси на различни микропроцесори.	изведува сложени постапки и да употребува методи, инструменти, алати, постројки и материјали во работата; Комуницира и соработува со групата во променливи услови.	• да тестира карактеристики на системите за автоматско регулирање и управување; • да води евиденција за состојбата на средствата за работа; • да пополнува потребна работна документација; • да комуницира со клиенти; • да применува соодветни мерки на заштита; • да користи заштитна опрема.	насока на вреднување на резултатите од работата и унапредувањ е на квалитетот, во согласност со однапред утврдени стандарди и критериуми.	работа; • планира, подготвува и контролира квалитет на извршената работа; • применува прописи и друга регулатива од областа на безбедност и заштита при работа и заштита на животната средина.

Извори:

1. Центар за стручно образование и обука, *Информација за средното стручно образование во Република Македонија*, http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=64&Itemid=186
2. Центар за стручно образование и обука, *Комплет стручни наставни програми*, http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=view&id=43&Itemid=1
3. Биро за развој на образованието, *Комплет општо-образовни наставни програми за четиригодишни стручни образовани програми*, http://bro.gov.mk/?q=sredno-strucno-obrazovanie.

Пристап:

а) Во колоната *Описи на соодветните резултати од учењето за вештини* внесени се изрази од делот *4. Попис на работни задачи* од документот *Информација за средното стручно образование во Република Македонија (Извор 1)* кои најмногу се доближуваат до опис на вештини.

Б) Во колоната *Описи на соодветните резултати од учењето за компетенции* внесени се изрази од делот *4. Попис на работни задачи* од документот *Информација за средното стручно образование во Република Македонија (Извор 1)* кои најмногу се доближуваат до опис на компетенции.

В) Колоната *Описи на соодветните резултати од учењето за знаење и разбирање* е празна бидејќи, во делот *4. Попис на работни задачи* во документот *Информација за средното стручно образование во Република Македонија (Извор 1)* нема изрази кои опишуваат знаење и разбирање.

Г) Во колоната *Описи на соодветните резултати од учењето за знаење и разбирање* внесени се изрази за цели (*наслов 2. Цели на наставниот предмет*) од наставна програма за предмет (*извор 2*) кои најмногу се доближуваат до опис на знаење и разбирање.

Д) Во колоната *Описи на соодветните резултати од учењето за вештини* внесени се изрази за цели (*наслов 2. Цели на наставниот предмет*) од наставна програма за предмет (*извор 2*) кои најмногу се доближуваат до опис на вештини.

Ѓ) Во колоната *Описи на соодветните резултати од учењето за компетенции* внесени се изрази за цели (*наслов 2. Цели на наставниот предмет*) од наставна програма за предмет (*извор 2*) кои најмногу се доближуваат до опис на компетенции.

Име на квалификацијата: Машински техничар **Код на квалификацијата**: непознат (NA) **Означено-Навестено ниво во НРК:** Ниво не е означено-навестено. Информацијата не е доволна за да се определи дали оваа квалификација ги исполнува стандардите, повеќе или помалку целосно. Се предлага условно ниво IV (на пример: 3 години за определување на резултатите од учењето на квалификацијата и другите елементи на квалификацијата). **Оваа квалификација е базирана на резултати од учење:** ~~Да~~/Не	**<u>Документ користен за оваа споредба:</u>** **Тип:** Информација за средното стручно образование во Република Македонија, наставни програми за Машински техничар, наставни програми за општо-образовни предмети **Датум:** непознат (NA), наставен план одобрен со одлука број 07-6403/1 од 22. 08. 2007, непознат (NA) **Институција – Подготвил:** Центар за стручно образование и обука, Биро за развој на образованието
Оценка на врската помеѓу описот на резултатите на учењето за оваа квалификација и описите на нивоата во НРК: Во делот *4. Попис на работни задачи* во документот *Информација за средното стручно образование во Република Македонија* се наведени задачите кои генерално ги изразуваат компетенциите. Во наставните програми за стручните предмети (*извор 2*), дел 2 *Цели на наставниот предмет* се наведени целите на предметот. Некои од нив содржат знаења, некои вештини, некои компетенции. Во делот 4 *Образовен процес* се наведени тематски целини кои ќе бидат обработени во рамките на предметот. За секоја од тематски целини се наведени целите. Некои од нив содржат знаења, некои вештини, некои компетенции. Слично, во општообразовните наставни програми за 4-годишни стручни образовани програми (извор 3) делот 2 *Цели на наставниот предмет* содржи цели на предметот. Некои од нив содржат знаења, некои вештини, некои компетенции. • Определување на врска помеѓу резултатите на учењето и описите на нивоата во НРК е предизвик. • Впечаток е дека оваа квалификација се доближува до описите на ниво IV, но се уште е под барањата поставени со описите на нивоата.	**Оценка на разликите помеѓу описот на резултатите на учењето за оваа квалификација и описите на нивоата во НРК:** • Не постои темелен документ кој содржи резултати од учење. • Знаењето не е изразено во делот *4. Попис на работни задачи* во документот *Информација за средното стручно образование во Република Македонија (извор 1).* За изразите во овој домен е користен извор 2. • Не се опфатени сите описи во колоните: знаење, вештини, компетенции. • Наведените знаења, вештини и компетенции не се поврзани помеѓу себе. • Споредување на нивото на квалификацијата и описите на нивоата во НРК не може исцрпно да се направи. • Повеќето од клучните зборови во описите на нивоата во НРК не се објаснети.

Описите на ниво 4 во НРК наспроти идентификуваните резултати од учењето					
Опис на ниво 4 во НРК Знаење и разбирање	Описи на соодветните резултати од учењето:	Опис на ниво 4 во НРК Вештини	Описи на соодветните резултати од учењето:	Опис на ниво 4 во НРК Компетенции	Описи на соодветните резултати од учењето:
Познава концепти, принципи и процеси од предметите и областите за учење; Поседува систематични теоретски и професионални знаења во рамките на определено подрачје на трудот или учењето, кои вклучуваат анализирање и поврзување на фактите и теоретските принципи при извршување на работата, а во исто време овозможуваат натамошно учење.	• да ги познава можните извори на опасност во работилниците и погоните валавница и леарница; • да ги познава основните обработки на универзалните стругови; • да ги познава основните обработки со дупчење; • да ги познава основните обработки со глодање; • да ги познава основните обработки со точење; • да ги познава основните обработки со симнување струганици; • ги познава обработките на ЦНЦ стругот; • да ги познава обработките на ЦНЦ глодалодупчалка; • да се запознае со обработката на металите со пластична деформација; • да ги разликува видовите на обработка на метали; • да ги познава типовите на лемење; • да ги познава типовите на заварување; • да ги објаснува процесите на различните типови на заварување; • да ги познава основните техники на обработка со симнување струганици; • ги познава алатите за обработка на	Поседува различни когнитивни, практични и креативни вештини, засновани на теоретски знаења и принципи, неопходни за учење, работа и решавање на проблеми во променливи услови во одредено подрачје на работа или учење; Обучен е да прибира, анализира, селектира и да употребува релевантни информации од различни извори, алатки, методологии, техники и материјали во областа на учењето; Обучен е да изведува сложени	• Да пишува извештаи од работењето; • да ги чита работилничките цртежи; • врши класификација на машинските елементи; • ракува со машини за обработка на метал; • ракува со дидактички ЦНЦ струг и глодалодупчалка; • ракува со производна ЦНЦ машина; • иденитификува најадекватна техника на обработка за делот што треба да се произведе; • определува неопходно време за потребите на обработката на металот; • изведува поедноставни пресметки на машински делови; • координира со изведувачите на одделни поправки на машините и механизацијата; • да работи точно, прецизно, рационално	Самостојно ја планира, организира и ја води својата работа и врши надзор на заедничката работа; Самостојно извршува сложени задачи и решава проблеми, прилагодувајќи го своето однесување, во согласност со дадените насоки, во променливи услови; Одговорен е за сопствената работа, работата на групата, во насока на вреднување на резултатите од	• црта и проектира одделни машински делови; • изработува машински дел со користење на машини за обработка на метал; • подготвува резервни делови за ремонт и одржување на машините; • изработува технолошки постапки; • врши симулација на дадена програма; • изработува машински дел со предходно изработена

	метал со различни постапки; • ги расчленува технолошките системи; • ја познава терминологијата на нумеричко-управуваните машини и нивоата на нивното управување; • ги познава нивоата на управување нанумеричко-управуваните машини; • ги познава функциите на давачите на нумеричко-управуваните машини.	постапки и да употребува методи, инструменти, алати, постројки и материјали во работата; Комуницира и соработува со групата во променливи услови.	го почитува на работното време; • користи различни инструмент за мерење и контрола; • да применува лични и колективни средства за заштита при работа.	работата и унапредување на квалитетот, во согласност со однапред утврдени стандарди и критериуми.	програма; • проектира одделни склопови и потсклопови.

Извори:

1. Центар за стручно образование и обука, *Информација за средното стручно образование во Република Македонија*, http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=64&Itemid=186
2. Центар за стручно образование и обука, *Комплет стручни наставни програми*, http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=view&id=43&Itemid=1
3. Биро за развој на образованието, *Комплет општо-образовни наставни програми за четиригодишни стручни образовани програми*, http://bro.gov.mk/?q=sredno-strucno-obrazovanie.

Пристап:

а) Во колоната *Описи на соодветните резултати од учењето за вештини* внесени се изрази од делот *4. Попис на работни задачи* од документот *Информација за средното стручно образование во Република Македонија (Извор 1)* кои најмногу се доближуваат до опис на вештини.

Б) Во колоната *Описи на соодветните резултати од учењето за компетенции* внесени се изрази од делот *4. Попис на работни задачи* од документот *Информација за средното стручно образование во Република Македонија (Извор 1)* кои најмногу се доближуваат до опис на компетенции.

В) Колоната *Описи на соодветните резултати од учењето за знаење и разбирање* е празна бидејќи, во делот *4. Попис на работни задачи* во документот *Информација за средното стручно образование во Република Македонија (Извор 1)* нема изрази кои опишуваат знаење и разбирање.

Г) Во колоната *Описи на соодветните резултати од учењето за знаење и разбирање* внесени се изрази за цели (*наслов 2. Цели на наставниот предмет*) од наставна програма за предмет (*извор* 2) кои најмногу се доближуваат до опис на знаење и разбирање.

Д) Во колоната *Описи на соодветните резултати од учењето за вештини* внесени се изрази за цели (*наслов 2. Цели на наставниот предмет*) од наставна програма за предмет (*извор* 2) кои најмногу се доближуваат до опис на вештини.

Ѓ) Во колоната *Описи на соодветните резултати од учењето за компетенции* внесени се изрази за цели (*наслов 2. Цели на наставниот предмет*) од наставна програма за предмет (*извор* 2) кои најмногу се доближуваат до опис на компетенции.

Име на квалификацијата: Конфекциски техничар **Код на квалификацијата**: непознат (NA) **Означено-Навестено ниво во НРК:** Во стандардот на занимање е означено ниво IV. Оваа квалификација парцијално го покрива стандардот за занимање. Се предлага условно ниво (на пример: 3 години за воспоставување на директна врска помеѓу резултатите од учењето и описите на нивоата во НРК) **Оваа квалификација е базирана на резултати од учење:** Да/~~Не~~	<u>**Документ користен за оваа споредба:**</u> **Тип:** Стандард на занимање, Информација за средното стручно образование во Република Македонија, наставни програми за Конфекциски техничар **Датум:** Се чека одобрување на стандардот на занимање, наставен план одобрен со одлука број 07-6403/1 од 22. 08. 2007. **Институција – Подготвил:** Центар за СОО
Оценка на врската помеѓу описот на резултатите на учењето за оваа квалификација и описите на нивоата во НРК: Пристапот применет во оваа анализа е објаснет под табелата. Идентификуваните резултати од учењето користени во оваа анализа се резултатите од учењето во стандардот на занимањето, елаборирани во насловот *3 Опис на стандардот на занимањето*, кои се изразени преку знаења, вештини и типични работи. Врската помеѓу резултатите на учењето и описите на нивоата во НРК е препознатлива и релативно директна за вештините. Знаењата се прилично под описите на нивоата, додека компетенциите се малку под барањата зацртани со описите на нивоата за компетенциите. Впечаток е дека во оваа квалификација вештините ги наминуваат очекувањата зацртани со описите на нивото IV за вештините: има додатоци од решавање проблеми, извршување на комплексни и специфични задачи кои се одлики на описите на нивото V.	**Оценка на разликите помеѓу описот на резултатите на учењето за оваа квалификација и описите на нивоата во НРК:** • Постои очигледен недостаток на описи на знаења. Некои знаења може само да бидат подразбрани како дел од описите на вештините. Предизвик е да се споредат некои знаења со описите на нивоата во НРК. • Забележана е редундантност во описите на вештините, имено, неколку слични описи се повторуваат на неколку места.

Описите на ниво 4 во НРК наспроти идентификуваните резултати од учењето

Опис на ниво 4 во НРК Знаење и разбирање	Описи на соодветните резултати од учењето:	Опис на ниво 4 во НРК Вештини	Описи на соодветните резултати од учењето:	Опис на ниво 4 во НРК Компетенции	Описи на соодветните резултати од учењето:
Познава концепти, принципи и процеси од предметите и областите за учење; Поседува систематични теоретски и	• Ја познава техничко-технолошката документација, начинот на нејзина изработка и користење.	Поседува различни когнитивни, практични и креативни вештини, засновани на теоретски знаења и принципи, неопходни за	• Врши припрема и планирање на производствен процес; • ја подготвува техничко-технолошката документација; • соработува со работниот тим од одделението за техничка припрема и со работната група; • ги применува правилата на планирање на работата во процесот на производство; • ја контролира работата во група; • поседува способност за тимска работа.	Самостојно ја планира, организира и ја води својата работа и врши надзор на заедничката работа; Самостојно извршува	• Подготвува и планира производствен процес

професионални знаења во рамките на определено подрачје на трудот или учењето, кои вклучуваат анализирање и поврзување на фактите и теоретските принципи при извршување на работата, а во исто време овозможуваат натамошно учење.		учење, работа и решавање на проблеми во променливи услови во одредено подрачје на работа или учење; Обучен е да прибира, анализира, селектира и да употребува релевантни информации од различни извори, алатки, методологии, техники и материјали во областа на учењето; Обучен е да изведува сложени постапки и да употребува методи, инструменти, алати, постројки и материјали во работата;	• Ја организира работата на технолошкиот процес на производство на поединец и во група; • ги применува правилата на организирање на работата во процесот на производство; • обезбедува средства, помошни материјали и алати за работа; • применува правила и норми во работната организација; • го проверува функционирањето на машините за конфекционирање; • ја применува организацијата на внатрешниот транспорт на предметите за работа; • користи безбедносни и сигурносни мерки за заштита на работното место. • Ја проследува техничко- технолошката документација (работен налог); • обезбедува услови за сигурно и безбедно работење на поединец и група; • обезбедува средства и предмети за работа во производствениот процес; • ги применува техниките на мерење и контрола. • Врши техничка подготовка, врз основа на добиениот работен налог; • користи средства и материјали за работа; • го планира и следи текот на работата, учинокот од работата и нормативот на потрошениот материјал. • Изработува кројна слика; • ја пресметува количината на потрошениот материјал за мостра; • врши кроење на мострата;	сложени задачи и решава проблеми, прилагодувајќи го своето однесување, во согласност со дадените насоки, во променливи услови; Одговорен е за сопствената работа, работата на групата, во насока на вреднување на резултатите од работата и унапредување на квалитетот, во согласност со однапред утврдени стандарди и критериуми.	• Ја организира реализацијата на производствениот процес во групата • Ја подготвува работата за работното место на поединец и група • Го организира и следи технолошкиот процес на производство по фази • А – изработува мостри од конфекциски производи

		Комуницира и соработува со групата во променливи услови.	• изведува операции на повеќенаменски машини за шиење; • подготвува оперциски лист за мостра; • изготвува документ за мостра. • Ја организира работата на поединец и на група во одделение за кроење; • анализира и подготвува текстилен материјал за кроење; • чита кројна слика; • прави редослед на кроење; • крои текстилен материјал по работен налог; • го следи и го контролира процесот на кроење. • Чита операционен лист; • врши контрола на влез на кројните делови; • ја организира работата во производствените единици; • ја подесува и ја следи работата на машината за шиење; • управува со ЦНЦ машини, тестира и ја подесува нивната работа; • користи мерна опрема и уреди; • ракува со машините за шиење; • ги идентификува грешките при шиење на текстилен материјал. • Врши линиска, меѓуфазна и завршна контрола на сошиениот текстилен производ; • ги применува техниките на мерење и контролирање на готов производ.		• Б – крои текстилен материјал • В – шие текстилен материјал • Г – контролира текстилен производ

	• познава правила и прописи за складирање;		• ги складира основните, помошните и потрошните материјали и води документација за тоа; • складира готови текстилни производи; • компјутерски води евиденција за складираните материјали и испорачаните производи; • испорачува готови текстилни производи на купувачите.		• Д – пакува и складира текстилен производ
			• Набавува суровини и репроматеријали; • ги применува начините на транспорт и пропратната потребна документација.		• Подготвува и реализира одредени понуди
			• Ја пополнува и испорачува работната документација до одделението за техничка подготовка; • води евиденција за потрошен основен и помошен материјал; • води евиденција за работното време; • пополнува и проследува дневен извештај за производството.		• Пополнува работна документација
			• Го контролира квалитетот на влезните материјали, репроматеријалите и машините за работа во текот на процесот, како и готовите текстилни производи; • го контролира и го следи квалитетот на работата на поединецот и групата; • ги применува нормативите и стандардите во индустријата на текстилното производство; • го контролира одржувањето на машините и уредите и алатите за работа.		• Контролира квалитет и учиноци, во согласност со стандардите и нормативите
			• Ги одржува машините, уредите и алатите за работа; • ги применува основните правила за одржување и контрола на функционалноста на машините и уредите.		• Одржува машини и уреди и подготвува алати за работа

	• поседува работна култура;		• Соработува со работниците во процесот на работата; • комуницира со странките. • Ја запознава групата со опасностите во текот на работењето и потребата од користење на соодветни заштитни средства; • применува заштитни средства и ХТЗ опрема при работа; • контролира сортирање, пакување и складирање на отпадниот материјал, придржувајќи се на соодветните стандарди и упатства; • применува правила на заштита на работната и на животната средина; • користи апарати и уреди за ПП заштита во конфекциското производство.		• Комуницира со соработниците и странките • Обезбедува заштитни мерки на работата и на животната средина

Извори:

1. Центар за стручно образование и обука, 2010, *Стандард на занимање за конфекционер*.
2. Центар за стручно образование и обука, *Информација за средното стручно образование во Република Македонија*, http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=64&Itemid=186
3. Центар за стручно образование и обука, *Комплет стручни наставни програми*, http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=view&id=43&Itemid=1

Пристап:

а) Во колоната *Описи на соодветните резултати од учењето за знаење и разбирање* се внесени релевантни изрази од колоната *Знаења и вештини* од делот *3. Опис на стандардот на занимањето* од стандардот на занимањето.

Б) Во колоната *Описи на соодветните резултати од учењето за вештини* се внесени релевантни изрази од колоната *Знаења и вештини* од делот *3. Опис на стандардот на занимањето* од стандардот на занимањето.

В) Во колоната *Описи на соодветните резултати од учењето за компетенции* се внесени изразите од колоната *Типични работи* од делот *3. Опис на стандардот на занимањето* од стандардот на занимањето.

Г) Изразите од делот *4. Попис на работни задачи* од документот *Информација за средното стручно образование во Република Македонија (Извор2)* се анализирани и споредени со *Типични работи* стандардот на занимањето. Тие се слични со изразите во насловот *Типични работи* и се целосно опфатени од нив.

Забелешка 1: Изразите во *Типични работи* од делот *3. Опис на стандардот на занимањето* и *Компетенции на занимањето* во насловот 2 се многу слични, или, некои од нив се идентични. И покрај тоа, користени се изразите од *Типични работи* заради организираната структура на знаења и вештини за соодветната компенција.
Забелешка 2: Изразите од делот *4. Попис на работни задачи* од документот *Информација за средното стручно образование во Република Македонија (Извор 2)* се слични со изразите во насловот *Типични работи* и се целосно опфатени од нив. Затоа, за да се превенира редундантност, овие изрази не се внесени во табелата.

<table>
<tr>
<td colspan="4">Име на квалификацијата: Келнер
Код на квалификацијата: непознат (NA)
Означено-Наведено ниво во НРК: III

Оваа квалификација е базирана на резултати од учење: Да/~~Не~~</td>
<td colspan="2"><u>Документ користен за оваа споредба:</u>
Тип: Стандард на занимање
Датум: Се чека одобрување на стандардот на занимање

Институција – Подготвил: Центар за стручно образование и обука</td>
</tr>
<tr>
<td colspan="4">Оценка на врската помеѓу описот на резултатите на учењето за оваа квалификација и описите на нивоата во НРК:

Пристапот применет во оваа анализа е објаснет под табелата. Идентификуваните резултати од учењето користени во оваа анализа се резултатите од учењето во стандардот на занимањето, елаборирани во насловот 4 Опис на стандардот на занимањето кои се изразени преку знаења, вештини и типични (клучни) работи.
Врската со описите на нивоата во НРК е релативно директна.
Впечаток е дека во оваа квалификација вештините ги надминуваат очекувањата поставени со описите на нивото III за вештини: работната средина и околностите не се едноставни; методите не се едноставни; сите ситуации не се предвидливи; комуникацијата е на повисоко ниво. Во доменот на компетенциите постои израз „извесно ниво на самостојност и одговорност“ кое во оваа квалификација во мала мера ги надминува описите на нивото.</td>
<td colspan="2">Оценка на разликите помеѓу описот на резултатите на учењето за оваа квалификација и описите на нивоата во НРК:

Не постои</td>
</tr>
<tr>
<td colspan="6">Описите на ниво 3 во НРК наспроти идентификуваните резултати од учењето</td>
</tr>
<tr>
<td>Опис на ниво 3 во НРК Знаење и разбирање</td>
<td>Описи на соодветните резултати од учењето:</td>
<td>Опис на ниво 3 во НРК

Вештини</td>
<td>Описи на соодветните резултати од учењето:</td>
<td>Опис на ниво 3 во НРК

Компетенции</td>
<td>Описи на соодветните резултати од учењето:</td>
</tr>
<tr>
<td>Поседува теоретски и систематски усвоени стручни знаења, факти, принципи, процеси и</td>
<td>• Го познава составот на јадењата од листата на јадења и менито;
• ги следи новитетите во однос на исхраната;
• го чита налогот за работниот ден.</td>
<td>Поседува практични и креативни вештини кои овозможуваат решавање на познати (предвидливи) и помалку познати (непредвидливи) ситуации;</td>
<td>• Ја анализира дневната понуда: листа на јадења, карта на пијалаци, мени, винска карта, барска карта, карта за појадок;
• ги применува стандардите за правилна исхрана.</td>
<td>Планира, подготвува, организира и ја вреднува својата работа, врз основа на однапред дадени инструкции, во рамките на</td>
<td>• Ги организира работните активности</td>
</tr>
</table>

општи концепти за одделно подрачје на трудот или учењето, а во исто време овозможува натамошно учење.	• Го разликува инвентарот за послужување и сервирање на гости; • ги знае употребата и намената на масата за сервирање за различни пригоди во салата за послужување; • ја знае употребата на помошната масичка или сервирната количка согласно со начинот на сервирање; • знае да го избере соодветниот инвентар, согласно со изборот на јадењето и пијалаците.	Извршува работи и задачи кои се со средна сложеност, помалку стандардизирани и релативно прегледни; Користи различни уреди, алатки, опрема и материјали во процесот на производството и во услугите; Комуницира и соработува со групата.	• Го применува кодексот на облекување – униформа (за редовна работа и свечени приеми); • ги проверува картите за избор на угостителските услуги; • го полира – одржува потребниот инвентар за сервирање; • ги порамнува ресторанските маси; • поставува ситен инвентар; • ги сервира ресторанските маси со прибор за јадење; • ја подготвува келнерската работна маса; • ги подготвува банкетските маси за свечени приеми, • ги подготвува сервирните колички за: транжирање, филирање, фламбирање, филетирање.	делокругот на својата работа; Извршува работи, кои не се секогаш однапред дефинирани, со одреден степен на самостојност и одговорност.	• Го подготвува местото за работна изведба
	• Ја познава работата со резервации.		• Ги пречекува гостите; • ги поздравува гостите; • ги сместува гостите и избира маса според желба на гостите; • владее со основите на бонтонот и ги применува; • правилно знае да ја понуди, претстави и да ја опише поединечната понуда.		• Прима гости

	• Знае да комуницира со гостите на два странски јазика; • знае пишани и непишани правила на деловната комуникација.		• Воспоставува контакт и комуникација со гостинот; • комуницира со гостинот на два странски јазика; • користи пишани и непишани правила на деловно комуницирање; • ја користи стручната терминологија; • тимски работи; • знае да најде соодветен начин на комуникација за решавање на проблемите при организацијата на работата и извршувањето на одделните задачи; • мирно реагира во случај на рекламации и во конфликтни ситуации наоѓа соодветно решение.		• Комуницира со гостите и со соработниците
	• Има знаења од психологијата на гостите; • ги познава цените во угостителскиот објект; • поседува знаење за јадењата и пијалаците што им ги препорачува на гостите; • ги знае правилата при препорачување на пијалаците со одделни видови храна; • ги знае техниките за прием на нарачката и нејзино проследување до соодветното одделение; • знае да ракува со основната програмска опрема што се употребува при проследување на нарачката.		• Поднесува карти за избор на угостителските услуги; • разговора со гостинот во однос на изборот на јадењето и пијалаците (давање сугестии); • нуди и ги поврзува вината и другите пијалаци со јадењата.		• Прима порачки

	• Ја познава важноста на инвентарот и негова намена за определени видови пијалаци; • ја познава техниката за презентирање, отворање и точење одделни видови вино; • ги познава алкохолните и безалкохолните пијалаци; • ги познава нормативите за одделни видови пијалаци и нивните додатоци.		• Презентира, отвора и точи пијалаци; • меша пијалаци и ги послужува во соодветни чаши со декорација, • избира соодветен инвентар за различни видови пијалаци; • ја почитува важноста на температурата на послужените пијалаци; • ја познава техниката на мешање на основните барски пијалаци, изборот на соодветна чаша и нивно правилно послужување на барскиот пулт или на гостинската маса.		• Приготвува и послужува отворени, флаширани и мешани пијалаци
	• Ги почитува правилата за редослед на послужувањето на јадењата и пијалаците; • познава и разликува јадења што треба да ги преземе од кујната.		• Презема порачани јадења и пијалаци, • ги послужува гостите според утврдените угостителски стандарди на послужување; • ги послужува гостите според бонтон правилата; • применува банкетско послужување; • послужува редовни и вонредни оброци надвор од матичната куќа; • применува различни начини на послужување; • десервира.		• Ги послужува гостите
	• Ги познава машините, уредите и нивното правилно користење, се придржува кон упатствата за нивното правилно користење; • познава и применува техники за приготвување различни топли напивки и		• Послужува отворени и флаширани пијалаци; • приготвува и послужува топли		• Работи во точилница

	нивно послужување, • ги познава постапките за правилно чување и складирање на пијалаците.		напивки; • требува и презема материјали од магацин; • води соодветна документација врз основа на која требува материјали од централниот магацин или добавувачот.		
	• Ги познава цените, нормативите на јадењата и пијалаците што ги послужува; • ја познава основната примена на компјутерската техника.		• Составува сметка за извршената услуга; • ја принесува сметката до гостинот, • ја наплатува сметката на различни начини (готовинско или безготовинско); • изработува пресметка за дневниот пазар и потрошените материјали; • учествува во пресметките за извршените угостителски услуги.		• Врши пресметка на услугите
	• Знае да избере правилен пристап и начин на збогување.		• Го испраќа и го отпоздравува гостинот со примена на бонтон правилата; • знае да користи правилен пристап и начин на збогување.		• Ги испраќа гостите
			• Го подига употребениот инвентар; • го предава инвентарот во соодветните одделенија; • го класифицира инвентарот; • го враќа инвентарот на своето место.		• Изведба на завршните работи во салата за послужување

			• Финансиски и материјално се раздолжува; • го предава дневниот пазар; • подготвува извештај за примен и издаден инвентар (приемница); • подготвува извештај за состојбата на инвентарот и опремата (попис); • го составува записникот за направената штета, и ги евидентира најдените предмети.		• Финансиски и материјално се задолжува и ја пополнува документацијата
			• Води грижа за опремата и за инвентарот; • ги применува нормативите за храна и пијалак; • го контролира квалитетот на својата работа; • економично ги користи материјалите, времето и енергијата.		• Работи во согласност со нормативите и гарантира за квалитетот на сопствената работа
	• Ги познава HACCP стандардите; • ги познава хигиенско – техничките заштитни мерки и средствата за работа; • ги познава прописите за заштита при работа.		• Ги применува хигиенско-техничките заштитни мерки и средства за работа; • ги почитува и ги спроведува HACCP стандардите; • ги одржува личната хигиена и хигиената во просториите каде што работи, • го почитува законот за точење алкохолни пијалаци; • води грижа за здравјето на гостите.		• Ја заштитува работната средина

	• Го разликува правилното од неправилното складирање отпадок.		• Го складира отпадокот хартија, стакло, отпадокот од храна, употребеното масло и др.		• Ги сортира и ги складира отпадоците

Извори:

1. Центар за стручно образование и обука, 2012, *Стандард на занимање за келнер*, подготвен во рамките на твининг проектот „Поддршка на модернизацијата на системот за образование и обука“, MK 07 IB SO 03.
2. Центар за стручно образование и обука, 2012, *Стандард на квалификација за келнер*, подготвен во рамките на твининг проектот „Поддршка на модернизацијата на системот за образование и обука“, MK 07 IB SO 03.
3. Центар за стручно образование и обука, *Образовна програма за келнер*, донесена од министерот за образование и наука со решение број 11-4749/1 од 10. 09. 2013.

Пристап:

а) Во колоната *Описи на соодветните резултати од учењето за знаење и разбирање* се внесени релевантни изрази од колоната *Знаења и вештини* од делот *4. Опис на стандардот на занимањето* од стандардот на занимањето.
Б) Во колоната *Описи на соодветните резултати од учењето за вештини* се внесени релевантни изрази од колоната *Знаења и вештини* од делот *4. Опис на стандардот на занимањето* од стандардот на занимањето.
В) Во колоната *Описи на соодветните резултати од учењето за компетенции* се внесени изразите од колоната *Типични (клучни) работи* од делот *4. Опис на стандардот на занимањето* од стандардот на занимањето.

Забелешка 1: Изразите во *Типични (клучни) работи* од делот *4. Опис на стандардот на занимањето* и *Компетенции на занимањето* во насловот 3 се многу слични, или, некои од нив се идентични. И покрај тоа, користени се изразите од *Типични (клучни) работи* заради организираната структура на знаења и вештини за соодветната компенција.
Забелешка 2: Изразите од насловот *3. Стручни компетенции* во стандардот за занимањето и насловот *2.1 Стручни компетенции* од стандардот на квалификација се идентични. Имајќи ги во вид околностите: во стандардот на квалификација не постојат описи на знаења и вештини и заклучокот од забелешка 1, за оваа анализа е користен стандардот за занимање.

Име на квалификацијата: Автомеханичар **Код на квалификацијата**: непознат (NA) **Означено-Навестено ниво во НРК:** III **Оваа квалификација е базирана на резултати од учење:** Да/~~Не~~	<u>**Документ користен за оваа споредба:**</u> **Тип:** Стандард на занимање **Датум:** Се чека одобрување на стандардот на занимање **Институција – Подготвил:** Центар за стручно образование и обука
Оценка на врската помеѓу описот на резултатите на учењето за оваа квалификација и описите на нивоата во НРК: Пристапот применет во оваа анализа е објаснет под табелата. Идентификуваните резултати од учењето користени во оваа анализа се резултатите од учењето во стандардот на занимањето, елаборирани во насловот *4 Опис на стандардот на занимањето* кои се изразени преку знаења, вештини и типични (клучни) работи. Врската со описите на нивоата во НРК е препознатлива и релативно директна, освен за знаењата. Впечаток е дека во оваа квалификација вештините ги надминуваат очекувањата поставени со описите на нивото III за вештини: има додатоци од евалуација и решавање проблеми што се карактеристики на описи на ниво IV. Листата на компетенции одговара на описите на нивото.	**Оценка на разликите помеѓу описот на резултатите на учењето за оваа квалификација и описите на нивоата во НРК:** • Постои очигледен недостаток на описи на знаења. Некои знаења може само да бидат подразбрани како дел од описите на вештините. Предизвик е да се споредат некои знаења со описите на нивоата во НРК. • Забележана е повторливоството описите на знаењата, имено, неколку слични описи се повторуваат на неколку места. • Некои изрази за знаења и за вештини се изјави () кои не можат да бидат користени за анализата (на пример: Поседува работна култура). • Некои од клучните зборови за комптенции не се објаснето (на пример одговорност).

Описите на ниво 3 во НРК наспроти идентификуваните резултати од учењето

Опис на ниво 3 во НРК Знаење и разбирање	Описи на соодветните резултати од учењето:	Опис на ниво 3 во НРК Вештини	Описи на соодветните резултати од учењето:	Опис на ниво 3 во НРК Компетенции	Описи на соодветните резултати од учењето:
Поседува теоретски и систематски усвоени стручни знаења, факти, принципи, процеси и општи концепти за	• Собира релевантни информации; • ја познава организација на работата во претпријатието; • ја чита техничката документација. • Ја чита техничката документација.	Поседува практични и креативни вештини кои овозможуваат решавање на познати (предвидливи) и помалку познати (непредвидливи) ситуации;	• Ја планира и ја подготвува сопствена работа; • ја организира сопствена работа за соработка во тим; • го анализира, организира и реализира планот за работа; • ја применува законска регулатива при вршење на својата работа. • Го подготвува работниот простор; • ги контролира функционалност и исправност на	Планира, подготвува, организира и ја вреднува својата работа, врз основа на однапред дадени инструкции, во рамките на делокругот на	• Ја планира и ја организира работата, самостојно и во тим • Го подготвува работното место,

одделно подрачје на трудот или учењето, а во исто време овозможува натамошно учење.	• Го презема возилото со работен налог. • Го презема возилото со работен налог.	Извршува на работи и задачи кои се со средна сложеност, помалку стандардизирани и релативно прегледни; Користи различни уреди, алатки, опрема и материјали во процесот на производството и во услугите; Комуницира и соработува со групата.	алатот, машините и мерните инструменти; • непосредно ја организира работата; • ги применува техниките на мерење и контрола. • Ги извршува редовните сервиси пропишани од производителот; • ги извршува сервисните работи во тек на експлоатацијата на возилото; • ги извршува лесните поправки на возилото во текот на експлоатацијата; • ја води документација за сервисирање на возилото; • ресетира индикација за сервисен интервал. • Ги прегледува и ги утврдува неисправностите на погонските склопови; • го подготвува возило за поправка или ремонт; • ја подесува работа на мотор и на дополнителните уреди; • ги вади, ги расклопува и ги чисти деловите на склопови и механизми; • го проценува степенот на оштетување на деловите и склоповите; • ги поправа неисправностите на погонските склопови; • ги менува сегментите од погонските склопови; • ги монтира погонските склопови и ги вградува на возилото.	својата работа; Извршува работи, кои не се секогаш однапред дефинирани, со одреден степен на самостојност и одговорност.	алатот, машините и мерните инструменти • Ги одржува и ги сервисира патничките возила според препораките на производителот • Ги поправа и ги менува деловите, склоповите и уредите на моторот и преносниот механизам

	• Го презема возилото со работен налог.		• Ги прегледува и ги утврдува неисправностите на деловите и склоповите од подвозјето; • ги вади, ги расклопува и ги чисти деловите на склопови и механизми; • го проценува степенот на оштетување на деловите и склоповите; • ги поправа неисправностите на системот за сопирање, управување и потпирање; • ги менува сегментите од системот за сопирање, управување и потпирање; • го подесува нагибот, трагот и затурот на тркалата; • ги монтира склопови од подвозјето и ги вградува на возилото.		• Ги поправа и ги менува деловите, склоповите и уредите на подвозјето
			• Ја контролира функционалност на монтираните и поправените склопови; • го подесува режимот на работа на склоповите после монтажата; • врши пробно возење; • ги евидентира можните неисправности; • го враќа возило во редовен процес на поправка доколку се евидентирани неисправности.		• Ја контролира и ја испитува работа на моторотот и на останатите делови и уреди
	• Го презема возилото со работен налог.		• Го прегледува и ги утврдува неисправностите на уредот за климатизација; • ја користи опремата за полнење на уредот за климатизација; • ја користи опремата за чистење и дезинфекција на инсталацијата за климатизација во возилото; • го менува филтерот на уредот за климатизација; • ги менува сегментите од уредот за климатизација.		• Го одржува уредот за климатизација во моторното возило

			• Ги нарачува резервните делови и потрошни материјали; • ги складира резервните делови и опрема.		• Ги обезбедува резервните делови и потрошни материјали во зависност од процесот на работа
			• Обезбедува квалитетни услуги; • ги применува стандардите за квалитет; • ги применува процедурите и методите за обезбедување рационална употреба на енергија, време и материјал.		• Обезбедува квалитетни услуги и извршени работи
	• Чита техничка документација, правилници и упатства.		• Ги применува нормите препорачани од стручната литература.		• Користи стручна литература и упатства за квалитетно извршување на работата
			• Редовно ги прегледува и ги одржува опремата, машината, уредите и средствата што ги користи во работата; • ги применува процедурите за редовни инспекции и одржување на опремата, машините и алатот.		• Проверува, приспособува и одржува опрема, машини, уреди и средства што се користат во работата
	• Поседува работна култура.		• Соработува со соработниците во процесот на работата; • комуницира со клиентите.		• Комуницира со соработниците и клиентите, со почитување на деловните принципи

			• Ги применува заштитните средства и опрема, во согласност со законската регулатива; • ги применува правилата за безбедност при работа; • ги применува прописите за заштита од пожар. • Го собира, сортира и отстранува отпад, во согласност со прописите за заштита на животната средина; • ги применува прописите за заштита на животната средина и усогласување со нив; • ги применува процедурите за ракување, складирање и отстранување на загадувачите на животната средина; • презема мерки за заштита од влијанието на опасните гасови, отрови, пари, високозапаливи супстанции; • применува мерки при хемиско пролевање или протекување на агресивни и запаливи супстанции.		• Применува мерки за лична заштита • Ги применува мерките за заштита на околината.

Извори:

1. Центар за стручно образование и обука, 2012, *Стандард на занимање за автомеханичар*, подготвен во рамките на твининг проектот „Поддршка на модернизацијата на системот за образование и обука“, MK 07 IB SO 03.
2. Центар за стручно образование и обука, 2012, *Стандард на квалификација за автомеханичар*, подготвен во рамките на твининг проектот „Поддршка на модернизацијата на системот за образование и обука“, MK 07 IB SO 03.
3. Центар за стручно образование и обука, *Образовна програма за автомеханичар*, донесена од министерот за образование и наука со решение број 11-4749/1 од 10. 09. 2013.

Пристап:

а) Во колоната *Описи на соодветните резултати од учењето за знаење и разбирање* се внесени релевантни изрази од колоната *Знаења и вештини* од делот *4. Опис на стандардот на занимањето* од стандардот на занимањето.
Б) Во колоната *Описи на соодветните резултати од учењето за вештини* се внесени релевантни изрази од колоната *Знаења и вештини* од делот *4. Опис на стандардот на занимањето* од стандардот на занимањето.
В) Во колоната *Описи на соодветните резултати од учењето за компетенции* се внесени изразите од колоната *Типични (клучни) работи* од делот *4. Опис на стандардот на занимањето* од стандардот на занимањето.

Забелешка 1: Изразите во *Типични (клучни) работи* од делот *4. Опис на стандардот на занимањето* и *Компетенции на занимањето* во насловот 3 се многу слични, или, некои од нив се идентични. И покрај тоа, користени се изразите од *Типични (клучни) работи* заради организираната структура на знаења и вештини за соодветната компенција.
Забелешка 2: Изразите од насловот *3. Стручни компетенции* во стандардот за занимањето и насловот *2.1 Стручни компетенции* од стандардот на квалификација се идентични. Имајќи ги во вид околностите: во стандардот на стручна квалификација не постојат описи на знаења и вештини и заклучокот од забелешка 1, за оваа анализа е користен стандардот за занимање.

<table>
<tr>
<td>Име на квалификацијата: Готвач
Код на квалификацијата: непознат (NA)
Означено-Навестено ниво во НРК: III во стандардот на занимање
• Верифицираните програми за образование на возрасни од извор 2 и извор 3 водат кон стручна квалификација на ниво III во согласност со член 11 од Законот за НРК (ставови 3, 4 и 5).
Оваа квалификација е базирана на резултати од учење: Да/~~Не~~</td>
<td><u>Документ користен за оваа споредба:</u>
Тип: Стандард на занимање + верифицирани програми за образование на возрасни
Датум: Се чека одобрување на стандардот на занимање + датуми на верифицирање на изворите
Институција – Подготвил: Центар за стручно образование и обука + установи/институции за образование на возрасни</td>
</tr>
<tr>
<td>Оценка на врската помеѓу описот на резултатите на учењето за оваа квалификација и описите на нивоата во НРК:
Пристапот применет во оваа анализа е објаснет под табелата. Идентификуваните резултати од учењето користени во оваа анализа се резултатите од учењето во стандардот на занимањето, елаборирани во насловот 4 Опис на стандардот на занимањето кои се изразени преку знаења, вештини и типични (клучни) работи.
Врската со описите на нивоата во НРК е релативно директна.
• Впечаток е дека стандардот на занимање ги надминува описите на III ниво во доменот на вештините.
• Постојат некои мали поклопувања на овој стандард на занимање и стандардот на занимање за Слаткар.
• И двете програми за образование на возрасни парцијално (делимично) го покриваат стандардот за занимање.
• Непознато е дали постои потенцијален структуиран пристап во изборот (селектирањето) на знаењата, вештините и компетенциите од стандардот за занимање.
• И двете програми за образование на возрасни не се компатибилни една со друга и затоа тешко се споредуваат.</td>
<td>Оценка на разликите помеѓу описот на резултатите на учењето за оваа квалификација и описите на нивоата во НРК:
• И двете програми за образование на возрасни не ги покриваат барањата на описите на III ниво во сите домени: знаења (систематски знаења, процеси и концепти), вештини (комуникациски вештини, еколошки аспекти, управување со отпад, повеќе работи кои се дел од занимањето) и компетенции (самостојност, одговорност). Не се познати причините за ова.
• И покрај тоа што сите знаења, вештини и компетенции не се опфатени, овие две програми за образование на возрасни се повисоки од II ниво, но истовремено не се целосно на III ниво.</td>
</tr>
<tr>
<td></td>
<td></td>
</tr>
</table>

Описите на ниво 3 во НРК наспроти идентификуваните резултати од учењето					
Опис на ниво 3 во НРК Знаење и разбирање	Описи на соодветните резултати од учењето:	Опис на ниво 3 во НРК Вештини	Описи на соодветните резултати од учењето:	Опис на ниво 3 во НРК Компетенции	Описи на соодветните резултати од учењето:
Поседува теоретски и систематски усвоени стручни знаења, факти, принципи, процеси и општи концепти за одделно подрачје на трудот или учењето, а во исто време овозможува натамошно учење.	• Го познава системот на работа во угостителски објект; *(Извори 2, 3)* • го познава составот на јадењата од менијата и листата на јадења; *(Извори 2, 3)* • ги познава продуктите кои се користат за подготовка на јадењата; • го познава редоследот на јадењата во листа на јадења според групи; • ги познава правилата за составување листа на јадења и мени. *(Извор 2)* • Ги познава видовите и карактеристиките на прехранбените продукти. • Ги познава стандардите за подготовка на храна; *(Извор 2)* • ги познава критериумите за квалитетот и квантитетот/составот на храната; • го познава составот на менијата за редовните оброци; • ги познава карактеристиките на подготовката на вонредните оброци; *(Извори 2, 3)* • го познава составот на менијата за	Поседува практични и креативни вештини кои овозможуваат решавање на познати (предвидливи) и помалку познати (непредвидливи) ситуации; Извршува на работи и задачи кои се со средна сложеност, помалку стандардизирани и релативно прегледни; Користи различни уреди, алатки, опрема и материјали во процесот на производството и во услугите; Комуницира и соработува со групата.	• Ги координира свои активностите со активностите на соработниците; • ги следи новитетите и трендовите во готварството; • ги подготвува менито и листата на јадења во соработка со шефот на кујна. • Го применува кодексот на облекување; *(Извор 2)* • ја проверува исправноста на инвентарот и опремата во кујната; *(Извор 2)* • ги прегледува и се запознава со работните задачи; • ги прегледува и се запознава со менијата и листата на јадења; • ги вклучува уредите. *(Извор 2)* • Ги составува листата на јадења и менијата за редовните и вонредните оброци; *(Извори 2, 3)* • ја пресметува хранлива вредност на продуктите, јадењата и оброците со	Планира, подготвува, организира и ја вреднува својата работа, врз основа на однапред дадени инструкции, во рамките на делокругот на својата работа; Извршува работи, кои не се секогаш однапред дефинирани, со одреден степен на самостојност и одговорност.	• Ги организира работните активности *(Извор 2)* • Го подготвува местото за работна изведба *(Извор 2)* • Ја составува листата на јадења и менијата за редовни и вонредни оброци

	избор на вонредните менија; *(Извори 2, 3)* • знае да ги комбинира прехранбените продукти во листата на јадења или менијата; • ја сфаќа важноста на хранливите материи за луѓето и ефектите од лошата исхрана ; • објаснува што се случува со храната во гастроинтестиналниот тракт, како и на метаболизмот; • ја познава хранливата вредност на одделните прехранбени продукти и начинот на употреба. *(Извори 2, 3)*		користење компјутерска техника; • ги подготвува нормативите; *(Извори 2, 3)* • го подготвува барањето за прехранбени продукти; *(Извори 2, 3)* • ги класифицира класичните јадења во листата на јадења; • знае да ги комбинира прехранбените продукти во листата на јадења или менијата; • ја почитува сезоната на прехранбените продукти; • ги почитува препораките за правилна исхрана.		
	• Ги разбира значењето и употребата на зачините и мирудиите; • ги знае правилата за механичка преработка на прехранбените продукти и ги зема предвид; • ги познава алатките за машинска обработка на прехранбените продукти и знае како да ги користи; • ги познава машините за обработка на прехранбените продукти и знае како да ги користи; • ја познава техниката на механичката обработка на определени прехранбени продукти; • ја познава употребливоста на прехранбените продукти и типичните јадења од прехранбените продукти; • го разликува чистењето на суво и со вода; • ги познава овошјето и зеленчукот		• Ги приготвува прехранбените продукти; • механички ги чисти прехранбените продукти; • ги утврдува корисноста и квалитетот на прехранбените продукти; • ја мери тежината на прехранбените продукти; • ги сортира прехранбените продукти; • ги складира прехранбените продукти; • користи инструменти за конвертирање на мерните единици; • употребува прехранбени продукти; • го вреднува изборот на призводите на пазарот и нивното		• Приготвување на прехранбе-ните продукти за финали-зирање на различни видови готварски производи

	што се лупат и што не се лупат, како и видовите што не бараат лупење – предности и слабости; • ја познава подготовката на прехранбените продукти за класифицирање во капацитетите за складирање.		влијание врз човековиот организам; • ги почитува еколошките стандарди и прописи.		
	• Го знае составот на индивидуалните-посебните јадења; *(Извори 2, 3)* • ги познава работните алатки и алатките за декоративна обработка на прехранбените продукти; • ги познава прехранбените продукти што се соодветни за подготовка на ладни предјадења; *(Извори 2, 3)* • ги познава процедурите за термичка обработка на прехранбените продукти; • ги знае процедурите за одржување на свежината на храната; • ги познава правилата за комбинирање на прехранбените продукти; *(Извори 2, 3)* • знае која е целта на адитивите и нивното влијание врз организмот; • ги познава принципите за чување и за користење на неупотребената храна; • ја сфаќа важноста на ладните предјадења.		• Термички ги обработува прехранбените продукти, според потреба; *(Извор 2)* • ги оладува продуктите; *(Извор 2)* • ги декорира прехранбените продукти/храна. *(Извори 2, 3)*		• Приготвува ладни предјадења *(Извори 2, 3)*

	• Го знае составот на индивидуалните – посебните јадења; *(Извор 2)* • ги познава работните алатки и алатките за декоративна обработка на прехранбените продукти; • ги познава прехранбените продукти што се соодветни за подготовка на топли предјадења; *(Извори 2, 3)* • ги познава процедурите за термичка обработка на прехранбените продукти; • ја сфаќа важноста на топлите предјадења; • ги знае принципите за чување и користење на неупотребената храна. *(Извор 2)*		• Термички ги обработува прехранбените продукти, според потреба; • ги оладува продуктите; • ги користи додатоците на основните прехранбени продукти, за да се добие хармонично јадење; *(Извор 2)* • готви тестенини; *(Извор 2)* • ги декорира прехранбените продукти. *(Извори 2, 3)*		• Приготвува топли предјадења *(Извори 2, 3)*
	• го познава составот на индивидуалните јадења; • ги познава работните алатки и алатките за декоративна обработка на прехранбените продукти/храна; • ги познава прехранбените продукти, што се соодветни за приготвување супи, додатоци за супа, чорби, потажи; *(Извори 2, 3)* • ги знае процедурите за термичка обработка на прехранбените продукти/храна; • ги познава процедурите за термичка обработка на различните видови додатоци за супа; • ги познава процедурите како да се одржи максималната хранлива вредност на храната и знае да ги користи; • ги познава билките и мирудиите и		• Ги применува постапките што се користат со цел да се одржи максималната хранлива вредност на храната; • ги користи билките и мирудиите; *(Извори 2, 3)* • ги оладува продуктите; • ја замрзнува и ја чува храната; • ги декорира прехранбените продукти; *(Извор 2)* • знае да приготви супи, чорби, потажи; *(Извори 2, 3)* • знае да приготви додатоци за супи, чорби, потажи; *(Извори 2, 3)* • ги почитува принципите за чување и користење на		• Приготвувува супи чорби и потажи *(Извори 2, 3)*

	знае како правилно да ги користи; *(Извори 2, 3)* • ги познава различните видови теста за подготовка на додатоците за супа.		неупотребената храна; *(Извор 2)* • знае да комбинира додатоци за супа со соодветна супа.		
	• Знае соодветни прехранбени продукти за приготвување сосови и фондови; *(Извор 2)* • ги познава постапките за обработка на прехранбените продукти и знае да ги користи; *(Извор 2)* • знае да ги користи соодветните фондови – бази во приготвувањето на храната; *(Извор 2)* • ја сфаќа важноста на фондовите и сосовите во а ла карт кујната. *(Извор 2)*		• Ги избира состојките за подготовка на фондови; *(Извор 2)* • до колку е потребно,термички ја обработува храната; • ги оладува намирниците; • комбинира сосови за јадења; • брзо лади фондови и сосови; • употребува сосови со соодветни јадења.		• Приготвува основни фондови и сосови *(Извори 2, 3)*
	• Ги познава ризиците при ладење на прехранбените продукти; • ги знае дополнителните процедури за подготовка на месото; *(Извор 2)* • ја познава енергетската и хранливата вредност на определените видови месо; • ја познава подготовката на суво-меснатите производи од опре-делени видови месо; *(Извори 2, 3)* • ја знае температурата на печење на различни видови месо; *(Извори 2, 3)* • го знае времето на созревање на определени типови месо на различни температури; • ги познава начините на сечење сурово, варено и печено месо. *(Извор 2)*		• Ги применува постапките за термичка обработка на месото каде што загубите на хранливите состојки се минимизирани; • ги оладува продуктите; • ги користи фондовите и сосовите во подготовката на месото; • ги користи билките и мирудиите за подготовка на месото; *(Извори 2, 3)* • ги утврдува свежината и квалитетот на месото; *(Извор 2)* • додава мирудии на месото користејќи ги современите трендови во подготовката на јадењата од месо; *(Извори 2, 3)* • знае да го раздели месото на соодветни делови и според квалитетот. *(Извори 2, 3)*		• Приготвува јадења од месо *(Извори 2, 3)*

	• Ги познава различните видови слатководни и морски риби и ракови; • ги познава морските плодови; • ги познава начините на чистење на рибите, раковите и морските плодови; • го знае составот на јадењата од риби, ракови и морски плодови; *(Извори 2, 3)* • ги познава енергетската и хранливата вредност на определени видови риби, ракови и морски плодови.		• Ја утврдува свежината на рибите, раковите и морските плодови; • ги користи начините за чистење на рибите, раковите и морските плодови; *(Извор 2)* • ги користи фондовите и сосовите при подготовка на рибите, раковите и морските плодови; *(Извори 2, 3)* • ги користи билките и мирудиите при подготовка на месото од рибите, раковите и морските плодови; *(Извори 2, 3)* • знае да избере најсоодветна процедура за термичка обработка, а притоа да се зачува хранливата вредност.		• Приготвува јадења од риби и ракови и др. Морски плодови *(Извори 2, 3)*
	• Ги познава работните алатки и алатките за декоративна обработка на прехранбените продукти/храна; • ги познава прехранбените продукти, што се соодветни за подготовка на различни видови прилози; *(Извор 3)* • ги познава различните видови ориз, компир, овошје и зеленчук и нивната термичка обработка.		• Термички ги обработува прехранбените продукти; • ги оладува продуктите; • ги комбинира прилозите со јадењата; *(Извор 3)* • ги декорира прехранбените продукти; • ги познава и ги избира начините на термичка обработка на прехранбените продукти; • знае да избере прилог соодветен на јадењето.		• Приготвува прилози *(Извор 2)*

	• Го знае составот на јадењата од зеленчук; • ги познава работните алатки и алатките за декоративна обработка на прехранбените продукти; • ги познава прехранбените продукти за подготовка на разни јадења од зеленчук; • ги познава процедурите за да се одржи максималната хранлива вредност на храната; • ја сфаќа важноста на зеленчукот во секојдневната исхрана; • ги познава различните видови производство на зеленчук – еко, органски.		• Термички ги обработува прехранбените продукти, до колку е потребно; • ги оладува продуктите; • избира соодветна термичка обработка на различните видови зеленчук; • ги декорира прехранбените продукти; • знае како да се стават мирудиите во јадењата; *(Извор 3)* • знае како да се приготват јадењата од зеленчук, како што се ладното и топлото предјадење. *(Извор 3)*		• Приготвува јадења од зеленчук *(Извор 2)*
	• Ги познава работните алатки и алатките за декоративна обработка на прехранбените продукти; • ја сфаќа важноста на зеленчукот во секојдневната исхрана; • ги познава различните видови производство на зеленчук – еко, органски.		• Приготвува преливи за салати; *(Извор 2)* • приготвува салати; *(Извори 2, 3)* • приготвува бифе од различни видови салати; • избира соодветен термички третман на различните видови прехранбени продукти со цел одржување на хранливата вредност на храната; • комбинира зеленчук со овошје; *(Извор 2)* • ги декорира прехранбените продукти; *(Извори 2, 3)* • знае да комбинира салати со дресинг; *(Извори 2, 3)* • знае како се чуваат салатите за да ја задржат свежината. *(Извор 2)*		• Приготвува салати *(Извор 2)*

	• Ги знае основните состојки и подготовка на различни видови теста; • ги познава различните методи на термичка обработка на теста и знае да ги користи; • ги познава постапките во подготовката на десертите; • ги познава различните видови брашно; • знае како да ги декорира различните типови десерти.		• Приготвува десерти од разни теста; • приготвува кремови; • приготвува парфеа; • приготвува желеа; • приготвува глазури; • приготвува компоти и овошни салати; • избира соодветни состојки за да се добие енергетски соодветен десерт; • ја спречува оксидацијата во подготовката на овошниот десерт; • ги применува новитетите во подготовката на десертите; • прави креации од сладолед.		• Приготвува слаткарски производи
	• Знае да употреби соодветни садови за гарнирање на националните јадења и ги користи; • ги познава карактеристичните јадења на одделните региони.		• Ги составува листата и менијата на јадења од националната кујна; • ги подготвува националните јадења; • ги сервира – служи националните јадења.		• Приготвува национални јадења (*Извор 2*)
	• Знае да приготвува правилна храна; • знае да користи определени видови продукти и да ги приготви како правилна исхрана; • ги познава јадењата за диета.		• Подготвува листа на јадења со правилна храна; • избира соодветни прехранбени продукти за подготовка на правилна храна.		• Приготвува правилна храна

	• Знае правила и комбинации при сервирање индивидуални јадења во чинија; • ја сфаќа важноста на служењето и транспортот на храната до гостинот. • Го познава начинот на одржување на хигиената на работната просторија и инвентарот и потрошениот материјал. *(Извори 2, 3)*		• Приготвува порции според нормативи; • сервира јадења; • декорира чинии и овали; • издава храна врз основа на порачка; • го евидентира издавањето на храна; • ги користи општите стандарди за хигиена и HACCP во дистрибуцијата на храна; *(Извори 2, 3)* • ја користи соодветната декорација во гарнирање на јадењата; • знае да подготви мисе ен плаце место за издавање храна; • знае да лади или да загрева чинии за сервирање јадења. • Го чисти и го става на соодветно место користениот инвентар; *(Извор 2)* • ги чисти работните маси; *(Извор 2)* • ги контролира машините за механичка и термичка обработка на храната и другите материјали според принципите на безбедноста и екологијата; • ги почитува општите хигиенски стандарди и HACCP. *(Извор 2)* • правилно ги користи и ги дозира хемиските средства за чистење; *(Извори 2, 3)* • знае да ги организира и да ги чисти кујнските одделенија.		• Сервира, декорира и испорачува јадења во соодветни садови • Одржува хигиена и уредност во кујната *(Извор 2)*

	• Ги познава основите на калкулациите за јадења или менијата; • ги познава видот и структурата на трошоците за материјалите што ги употребува.		• Учествува во набавката на продукти со одговорното лице; • подготвува пресметка за извршената работа и потрошениот материјал; • ги подготвува елементите на калкулација за приготвените јадења.		• Набавка на продукти
			• Води евиденција за количеството на искористените продукти; • води евиденција за работните часови; • подготвува извештај за потребните продукти за работа (требување); • подготвува извештај за примените продукти (приемница); • подготвува извештај за состојбата на продуктите, инвентарот и опремата (попис); • ги прима нарачките од услужниот персонал во печатена форма.		• Ја води работната документација
	• Ги познава стандардите за квалитет; *(Извори 2, 3)* • ги познава методите за контрола на квалитетот; *(Извори 2, 3)* • ги познава системите на одржување на квалитетот.		• Ги користи средствата за работа според упатството на производителот; *(Извор 2)* • ги користи прехранбените продукти според упатството на производителот; • ги применува нормативите при подготовка на јадењата; • го контролира квалитетот на приготвените готварски		• Работи во согласност со нормативите, упатствата и гарантира за квалитетот на сопствената работа

			производи; *(Извори 2, 3)* • ги контролира издадени јадења; • ги користи постапките и начините за осигурување на рационално користење на енергијата, материјалот и времето; • ги контролира постапките на подготовка на продуктите; *(Извор 2)* • ја контролира термичката обработка на продуктите; • води евиденција според HACCP нормативите.		
	• Гсо познава правилното функционирање на опремата и инвентарот.		• Ги евидентира исправноста и потребата од сервисирање на опремата и инвентарот; • ги известува одговорните лица за евентуалните дефекти.		• Ја евидентира исправноста на средствата за работа
	• Ги познава основите на деловно комуницирање; • ја познава стручната терминологија.		• Комуницира со гостите на еден странски јазик; • комуницира со соработниците; • ги применува културата на говор и однесување; • оспособен е да ги советува гостите за избор на јадења и пијалаци; • мирно реагира во случај на рекламации и конфликтни ситуации и наоѓа соодветно решение; • знае да најде соодветен начин на комуникација при решавање на проблемите при организација на работата и извршувањето одделни задачи; • користи стручна терминологија;		• Комуницира со гостите и со соработниците

	• Ги познава прописите за заштита од пожари; • ги познава можните опасности од неправилно користење на машините и алатите. • Ги познава правилата за складирање отпадок.		*(Извори 2, 3)* • работи тимски. • Ги применува заштитните мерки и средства за работа; *(Извор 3)* • ги користи предвидените правила и прописи за заштита при работа; *(Извор 3)* • ги применува упатствата за заштита при работа; *(Извор 3)* • ги применува санитарните хигиенски прописи според HACCP нормативите. *(Извор 2)* • Ги сортира отпадокот од хартија, стакло, отпадокот од храна; • ги складира отпадокот од хартија, стакло, отпадокот од храна, старо употребено масло и др.		• Ја заштитува работна средина *(Извор 3)* • Ги сортира и ги складира отпадоците

Извори:

1. Центар за стручно образование и обука, 2012, *Стандард на занимање за готвач*, подготвен во рамките на твининг проектот „Поддршка на модернизацијата на системот за образование и обука“, МК 07 IB SO 03.

Извори (под услови на доверливост):

2. Работнички универзитет „Јоска Свештарот“ – Струмица, (2012), *Програма за образование на возрасни Готвач во угостителски објекти*, верифицирана под број: бр.02-43/3, 06/02/2012.
3. Друштво за едукација угостителство и услуги БИЗНИС ЦЕНТАР ЗА ТРЕНИНГ И ОБУКА – ОХРИД, (2012), *Програма за образование на возрасни Готвач во угостителски објект*, верифицирана под број: 09-343/4, 24/12/2012.

Пристап:

а) Во колоната *Описи на соодветните резултати од учењето за знаење и разбирање* се внесени релевантни изрази од колоната *Знаења и вештини* од делот *4. Опис на стандардот на занимањето* од стандардот на занимањето.
Б) Во колоната *Описи на соодветните резултати од учењето за вештини* се внесени релевантни изрази од колоната *Знаења и вештини* од делот *4. Опис на стандардот на занимањето* од стандардот на занимањето.
В) Во колоната *Описи на соодветните резултати од учењето за компетенции* се внесени изразите од колоната *Типични (клучни) работи* од делот *4. Опис на стандардот на занимањето* од стандардот на занимањето.
Г) Верифицираните програми за обрзование на возрасни кои се поврзани со ист ист стандард на занимање се анализирани.
Д) Знаењата, вештините и компетенциите кои беа користени во програмата за образование на возрасни подготвена од Работнички универзитет „Јоска Свештарот“ – Струмица беа означени со ознаката *Извор 2*.
Ѓ) Знаењата, вештините и компетенциите кои беа користени во програмата за образование на возрасни подготвена од Друштво за едукација угостителство и услуги БИЗНИС ЦЕНТАР ЗА ТРЕНИНГ И ОБУКА – ОХРИД беа означени со ознаката *Извор 3*.
Е) Ќелиите за оценување во насловните редови беа пополнети.

Забелешка: Изразите во *Типични (клучни) работи* од делот *4. Опис на стандардот на занимањето* и *Компетенции на занимањето* во насловот 3 се многу слични, или, некои од нив се идентични. И покрај тоа, користени се изразите од *Типични (клучни) работи* заради организираната структура на знаења и вештини за соодветната компенција.

Title of qualification: Bread and Bakery Goods Producer **Qualification code**: NA **Indicated NQF level**: III in the occupational standards • AE training programme from Source 2, Source 3 and Source 4 are leading to professional qualifications on level III, according Article 11 of the NQF Law (paragraphs 3, 4 and 5). **This qualification is based on learning outcomes:** Yes / ~~No~~	<u>**Document used for this comparison**</u> **Type:** Occupational Standard + Verified Training Programmes **Date:** Approval pending + dates of verification of sources **Institution – Developer:** VET Centre + providers of AE programmes
Assessment of the relation between expression of learning outcomes for this qualification and NQF level descriptors: Approach applied in this analysis is explained under the table. The identified learning outcomes used in this analysis are learning outcomes in the occupational standard, elaborated in heading 4, and expressed in terms of knowledge, skills, and typical (key) operations. The relation with the NQF level descriptors is relatively direct. • All of the AE programmes are partially covering the occupational standard. • Potential existence of a structured approach in selecting KSC from the OS is not known. • Additionally, OS is process oriented, one of the AE programmes is product oriented, and the other two AE programmes are having general Los. • Some of the learning outcomes in the AE programme are not easy to attribute to (or link) KSC on the occupational standard.	**Assessment of gap between expression of learning outcomes for this qualification and NQF level descriptors:** • All AE programmes are not covering some of the requirements of the descriptors on level III, especially for K (systematic K, processes, and concepts), S (communication skills, environmental aspects, a number of the tasks within the occupation) and C (independence, responsibility, valuing own work, quality control). Rationale for this is unknown. • Although KSC are not fully covered, the AE programme is higher than level II, but at the same time is not full level III.

Level 3 descriptors in NQF versus Identified Learning Outcomes

NQF level 3 descriptor Knowledge and understanding	Related LO Descriptors:	NQF level 3 descriptor Skills	Related LO Descriptors:	NQF level 3 descriptor Competence	Related LO Descriptors: Typical (Key) Operations
Possesses theoretical and systematic adopted professional knowledge, facts,	• Knows the organisation of production; • Knows the process of production; • Reads and interprets technical-technological documentation;	Possesses practical and creative skills that enable the solving of known (predictable) and less known	• Applies norms; • Analyses quality of ready products; • Analyses a given sample product; • Follows innovations in bakery;	Plans, prepares, organises and values their own work, based on predetermined instructions, within the	• Organises his work and cooperates with the team for technical preparation *(Source 3)*

principles, processes and general concepts for a certain area of work or study, while at the same time enabling further studying.	• Knows the types and characteristics of raw materials; • Is familiar with the procedures for measuring and control; *(Sources 2, 3, 4)* • Is familiar with the bakery technology; *(Source 2, 3, 4)*	(unpredictable) situations; Performs work and tasks of medium complexity, less standardised and relatively visible; Uses various devices, tools, equipment and materials in the process of production and in the services; Communicates and cooperates with the group.	• Takes over the work order; • Provides raw materials and performs control on the same; *(Sources 2, 3)* • Directly organises the work; *(Sources 2, 3)* • Prepares the working equipment: cart, pans, work tables, scales, mixer, chambers, furnace, auxiliary tools; *(Source 3)* • Uses recipes for obtaining the wanted knead; *(Sources 2, 3, 4)* • Measures on scale the necessary raw materials according to the recipe; *(Sources 2, 3, 4)* • Adjusts machines according to required mode of work; *(Sources 2, 3, 4)* • Inserts the measured materials in the mixer according to the planned order; *(Sources 2, 3)* • Starts the mixer; *(Sources 2, 3, 4)* • Monitors and regulates the adding of water; • Controls the kneading; *(Sources 2, 3, 4)* • Determines when the kneading should end; *(Sources 2, 3, 4)* • Shapes the dough (round and final); *(Sources 2, 3, 4)* • Monitors the fermentation of the dough and shaped pieces; *(Sources 2, 3, 4)* • Uses measuring devices for control of the fermentation; • Evaluates the quality of the fermented product; *(Sources 2, 3, 4)* • Controls the parameters of the fermentation chamber; • Determines when the fermentation process is finished;	scope of their work; Performs work that is not always defined in advance, with a certain degree of independence and responsibility.	• Prepares the work in the group and the work space • Organises the production, works on multipurpose machines and technological lines. • Prepares the machines for bakery • Operates a mixer • Shapes the dough and controls the fermentation *(Sources 2, 3, 4)*

			• Starts the furnace; *(Sources 2, 3, 4)* • Prepares the product for baking; *(Sources 2, 3, 4)* • Controls the time and temperature of baking; *(Sources 2, 3, 4)* • Visually controls the quality of the product; • Controls the cooling of baked products;		• Operates an oven *(Sources 2, 3, 4)*
			• Organises the packaging of the ready products in suitable packaging; • Packs ready products; • Checks the Declaration of packed products; • Organises transport to storage facility; • Controls the storage conditions;		• Operates with packaging and storage of ready products *(Sources 2, 3, 4)*
			• Makes calculation of material costs; • Makes calculations for production prices; • Makes calculations for retail prices; • Signs contracts with suppliers;		• Prepares and implements certain offers
	• Has work and technical literacy; • Knows the software work for the needs in production; • Keeps record of production and hygiene of the equipment;		• Signs contracts with buyers; • When necessary prepares production reports; • Completes the realised work order; • Prepares dispatch documents and invoices; • Performs posting of the production;		• Completes work documentation
	• Respects the working procedures; *(Sources 2, 3, 4)*		• Controls the quality of incoming raw materials, intermediate goods and objects for work during the process and also the ready products; *(Sources 2, 3)* • Controls the quality and performance of working operation; • Is familiar and implements the norms and standards of production; *(Sources 2, 3, 4)* • Checks the adjusted parameters of the machine and if necessary makes corrections;		• Controls quality and labour outputs in accordance with the standards and norms

	• Knows the importance and need for maintenance of the machines and devices; • Has working culture; • Knows the regulations and instruments of occupational safety; *(Sources 2, 3, 4)* • Knows and applies regulations for protection of the living environment.		• Performs lubrication and repairs in certain timeframe; • Collaborates with workers in the process of work; • Communicates with the client when needed; • Is familiar with the dangers of use of certain materials and working operations; • Applies appropriate measures and instruments for personal protection while working with dangerous materials; *(Sources 2, 3, 4)* • Properly removes waste materials; • Uses additional devices of the machine for protection of the working environment; *(Source 3)* • Uses means for first aid.		• Maintains machines and devices and prepares tools for work • Communicates with associates and clients; • Protects closer and wider environment from negative impacts of the materials and working resources *(Sources 2, 3, 4)*

Sources:
1. Centre for Vocational Education and Training, 2012, *Occupational Standard for Bread and Bakery Goods Producer.*

Sources (under confidentiality terms):
2. Workers' University "Joska Sveshtarot" – Strumica, (2012), *Training Programme for Adult Education Bakery Goods Production*, verified under: br.02-45/3, 06/02/2012.
3. Enterprise for education, catering and services Business Centre for Training – Ohrid, (2013), *Training Programme for Adult Education Bakery Goods Producer*, verified under: up br.09-225, 30/12/2013.
4. Special Seminar DOOEL, (2014), *Training Programme for Adult Education Bread and Bakery Goods Producer*, verified under: up br.09-2, 20/03/2014.

Approach:

a) In the column Related *LO Descriptors for Knowledge and understanding* are inserted relevant statements from the column *Knowledge and Skills* from heading *4 – Description of Standard of Occupation*, of the occupational standard.
b) In the column *Related LO Descriptors for Skills* are inserted relevant statements from the column *Knowledge and Skills* from heading *4 – Description of Standard of Occupation*, of the occupational standard.
c) In the column *Related LO Descriptors for Competence* are inserted competences from the column *Typical (Key) Operations* in heading *4 – Description of Standard of Occupation* of the occupational standard.
d) The verified AE Programmes that are originating from same occupational standard were analysed.
e) The knowledge, skills and competences that were used for AE programme developed by the Workers' University "Joska Sveshtarot" – Strumica were marked with a label *Source 2*.
f) The knowledge, skills and competences that were used for AE programme developed by the Enterprise for education, catering and services Business Centre for Training – Ohrid were marked with a label *Source 3*.
g) The knowledge, skills and competences that were used for AE programme developed by the Special Seminar DOOEL were marked with a label *Source 4*.
h) The assessment cells in the heading cells were filled.

Note: Typical (Key) Operations in heading *4 – Description of Standard of Occupation* and *Occupational Competences* in heading 3 are very similar, or some of them are identical. Still, Typical (Key) Operations are used due to organised structure of knowledge and skills for a respective competence.

Title of qualification: Hairdresser **Qualification code**: NA **Indicated NQF level**: III in the occupational standards • AE training programmes from all sources (Source 3 – Source 8) are leading to professional qualifications on level III, according Article 11 of the NQF Law (paragraphs 3, 4 and 5). **This qualification is based on learning outcomes:** Yes / ~~No~~	**<u>Document used for this comparison</u>** **Type:** Occupational Standard + Verified Training Programmes **Date:** Approval pending + dates of verification of sources **Institution – Developer:** VET Centre + providers of AE programmes
Assessment of the relation between expression of learning outcomes for this qualification and NQF level descriptors: Approach applied in this analysis is explained under the table. The identified learning outcomes used in this analysis are learning outcomes in the occupational standard, elaborated in heading 4, and expressed in terms of knowledge, skills, and typical (key) operations. The relation with the NQF level descriptors is relatively direct. • All AE programmes are partially covering the occupational standard. • Potential existence of a structured approach in selecting KSC from the OS is not known. • All AE programmes are hard to compare and are not compatible with each other.	**Assessment of gap between expression of learning outcomes for this qualification and NQF level descriptors:** • All AE programmes are not covering some of the requirements of the descriptors on level III, especially for K (systematic K, processes, and concepts) and C (independence, responsibility). Skills domain is relatively covering the descriptor, except for communication skills, environmental aspects, and portion of work / tasks within the occupation. Rationale for this is unknown. • Although KSC are not fully covered, these 2 AE programmes are higher than level II, but at the same time are not full level III.

Level 3 descriptors in NQF versus Identified Learning Outcomes					
NQF level 3 descriptor Knowledge and understanding	Related LO Descriptors:	NQF level 3 descriptor Skills	Related LO Descriptors:	NQF level 3 descriptor Competence	Related LO Descriptors: Typical (Key) Operations
Possesses theoretical and systematic adopted professional knowledge, facts, principles, processes and general concepts for a certain area of work or study, while at the same time enabling further studying.	• Knows the organisation and reception of clients; • Knows the structure and quality of hair; (*Sources 3, 4, 6*) • Recognises the structure and characteristics of the hair, scalp and skin; (*Sources 3, 4*) • Makes a difference between the techniques and products for washing hair; (*Sources 3,4,5,6*)	Possesses practical and creative skills that enable the solving of known (predictable) and less known (unpredictable) situations; Performs work and tasks of medium complexity, less standardised and relatively visible; Uses various devices, tools, equipment and materials in the process of production and in the services; Communicates and cooperates with the group.	• Organises and plans its own work; (*Sources 7, 8*) • Makes a review of scheduled treatments; • Accepts clients; (*Sources 5, 6, 7*) • Consults clients-identifies the visual characteristics of clients; (*Source 6*) • Evaluates hair and scalp quality; (*Sources 3, 4, 5, 7, 8*) • Advises clients about shaping the hairstyle; (*Sources 3, 4, 5, 7, 8*) • Prepares the plan for stylistic hair shaping; (*Source 7*) • Identifies the visual characteristics of the physical look; • Explains the characteristics of the scalp; • Knows how to choose a hairstyle according to the physical appearance, quality of the hair and scalp;(*Sources3,4,5,7,8*) • Knows how to create draft version of stylistic hair shaping; • Protects the client and oneself; (*all sources*) • Washes the hair and scalp; (*all sources*) • Uses different techniques of scalp massage; (*Sources 3, 4, 5, 6*)	Plans, prepares, organises and values their own work, based on predetermined instructions, within the scope of their work; Performs work that is not always defined in advance, with a certain degree of independence and responsibility.	• Organises its own work (*Sources 3, 4*) • Consults clients of the given service (*Sources 3, 4*) • Prepares the client for shaping hairstyle, scalp massage, face, neck and neckline (*all sources*)

	• Explains the characteristics of wet and dry hair; • Knows different techniques of combing, hair-cutting, hair-dying, preparation, taxidermy and undulating of the hair; (*all sources*) • Knows the chemical composition and characteristics of the hairdressing products;		• Combs hair; (*all sources*) • Cuts and shapes the hairdo by using hairdressing appliances and instruments; (*all sources*) • Applies the procedures for changing hair colour;(*all sources*) • Does permanent hair undulation according to instructions for use; (*all sources*) • Determines the doses of the products for shaping of the hairdo; (*all sources*) • Uses hairdressing tools, devices and appliances; (*all sources*) • Uses alternative ecological/organic hairdressing products; (*all sources*) • Recognises allergies caused by the use of chemical products; (*all sources*)		• Shapes hairdo
			• Plans shaping of the moustache, beard and shaving; (*Source 7*) • Shaving and shaping of beard, moustache and sideburns; (*Source 7*) • Shaves heads; • Stylistically shaping of beard and moustache by using different techniques; (*Source 7*) • Evaluates the structure and growth of hairs; • Evaluates the particularity of the face; • Knows how to choose shape of beard and moustache according to shape of the face, quality and density of hairs and fashion trend;		• Shaves beard, moustache and sideburns

	• Knows the different techniques of care for all types of hair and scalps; (*Source 6*) • Knows the structure, characteristics, and direction of hair growth;		• Advises the client for the necessity and way of hair care; • Takes care of damaged, healthy hair and scalp with properly selected preparations, tools and instruments for work; (*Sources 3, 4, 7*) • Uses different techniques for hair care and scalp with the help of appliances, accessories/ tools/ and preparations; • Gives advices for further hair and scalp care in domestic conditions; (*Sources 3, 4, 6*) • Recognises the signs of hair and scalp diseases and variations and outgrowths and refers the client to the doctor; • Prepares, designs and inserts parts of hair extensions; • Adjusts the shape of the hairdo according to the structure and length of the hair; shape of face, form of the client and purpose; • Prepares a work plan for technical and stylistic performance; • Plans extension and boost (enlargement) of the hair mass and prepares herself for the procedure; • Extensions hair; • Increases the hair mass; • Uses different techniques for extension and enlargement (boost) of hair mass; • Maintains wigs and hair extensions; • Knows the structure, characteristics, and direction of hair growth; • Respects the life style of clients when shaping the hairdo; • Knows how to take care and maintain wigs;		• Takes care of the hair and scalp; • Prepares and shapes the hair products

	• Knows the items for calculation; • Knows the standards for the working hour and worker; material, knows the structure of expenses of personal labour and the material that was used; • Knows how to keep working documentation and has basic knowledge of information technology		• Prepares items for calculation; • Calculates the given services to clients; • Orders, buys and stores materials; • Completes and keeps a database of the provided services; • Keeps computer records of the provided services; • Keeps track of new trends in the hairdressing profession; (*Sources 3, 4, 5, 6*) • Guarantees the quality of work; (*Sources 3, 4, 5*) • Guarantees the quality of the produced material; • Provides professional and medical monitoring of relevant institution; • Uses the material rationally, the electricity and time, works in accordance with the professional ethics; (*Sources 7, 8*) • Cleans the working premises, hairdressing tools and appliances; (*all sources*) • Disinfects the hairdressing tools and appliances; (*all sources*) • Maintains the hairdressing tools, appliances and preparations according to the instructions for use; Recognises the indicators for regular servicing of the hairdressing appliances; (*all sources*)		• Prepares calculations of the activities. • Keeps records; • Guarantees and is responsible for the quality of the provided activities and services • Cleans and disinfects the working premises, working surfaces, hairdressing tools and appliances, and stores the hairdressing products

	• Knows the basics of business communication, and knows one foreign language; • Knows the equipment for protection and safety during work, Recognises harmful substances and knows how to handle waste materials properly.		• Participates in the professional team; (*Source 6*) • Communicates with associates; (*all sources*) • Communicates with client; (*all sources*) • Communicates in native language and one foreign language; • Takes care for one's own safety, as well as for the safety of the clients and associates; (*Sources 3, 4, 6, 7, 8*) • Uses protective and safety equipment during work; (*Sources 3, 4, 6, 7, 8*) • Works according to instructions for safety and health during work, as well as according to regulations for environmental protection; (*Sources 3, 4, 6, 7, 8*) • Sorts waste material.		• Communicates regarding business • Takes care for own safety and the safety of the client, as well as for the health and environment

Sources:

1. Centre for Vocational Education and Training, 2012, *Occupational Standard for Hairdresser*, prepared in the frame of the Twinning Project "Support to the Modernisation of the education and training system", MK 07 IB SO 03.
2. Centre for Vocational Education and Training, 2012, *Qualification Standard for Hairdresser*, prepared in the frame of the Twinning Project "Support to the Modernisation of the education and training system", MK 07 IB SO 03.

Sources (under confidentiality terms):

3. Workers University "Pere Toshev" Prilep, (2012), *Training Programme for Adult Education Women Hairdresser*, verified under: br. 02-46/3, 06/02/2012.
4. Municipal Institution for AE "Vancho Prke" Shtip, (2012), *Training Programme for Adult Education Women Hairdresser*, verified under: br. 02-46/4, 06/02/2012.
5. Hairdressers Association Hair Fashion Group – Skopje, (2012), *Training Programme for Adult Education Basic Course – Assistant Hairdresser*, verified under: br. 09-101/7, 27/06/2012.
6. Chamber of Craftsmen – Skopje, (2013), *Training Programme for Adult Education Assistant Hairdresser*, verified under: br. 09-62/4, 27/05/2013.
7. Academy Karmen Exclusive – Bitola, (2013), *Training Programme for Adult Education Women and Men Hairdresser*, verified under: br. 09-299/10, 06/1/2013.
8. Enterprise for Education, Management, Consulting Services Training Centre C.E.S. – Skopje, (2013), *Training Programme for Adult Education Hairdresser – Basic Level*, verified under: br. 09-595, 27/12/2013.

Approach:

a) In the column Related *LO Descriptors for Knowledge and understanding* are inserted relevant statements from the column *Knowledge and Skills* from heading *4 – Description of Standard of Occupation*, of the occupational standard.
b) In the column *Related LO Descriptors for Skills* are inserted relevant statements from the column *Knowledge and Skills* from heading *4 – Description of Standard of Occupation*, of the occupational standard.
c) In the column *Related LO Descriptors for Competence* are inserted competences from the column *Typical (Key) Operations* in heading *4 – Description of Standard of Occupation* of the occupational standard.
d) The verified AE Programmes that are originating from same occupational standard were analysed.
e) The knowledge, skills and competences that were used for AE programme developed by the Workers University “Pere Toshev” Prilep were marked with a label *Source 3*.
f) The knowledge, skills and competences that were used for AE programme developed by the Municipal Institution for AE “Vancho Prke” Shtip were marked with a label *Source 4*.
g) The knowledge, skills and competences that were used for AE programme developed by the Hairdressers Association Hair Fashion Group – Skopje were marked with a label *Source 5*.
h) The knowledge, skills and competences that were used for AE programme developed by the Chamber of Craftsmen – Skopje were marked with a label *Source 6*.
i) The knowledge, skills and competences that were used for AE programme developed by the Academy Karmen Exclusive – Bitola were marked with a label *Source 7*.
j) The knowledge, skills and competences that were used for AE programme developed by the Enterprise for Education, Management, Consulting Services Training Centre C.E.S. – Skopje were marked with a label *Source 8*.
k) The assessment cells in the heading cells were filled.

Note 1: Typical (Key) Operations in heading *4 – Description of Standard of Occupation* and *Occupational Competences* in heading 3 are very similar, or some of them are identical. Still, Typical (Key) Operations are used due to organised structure of knowledge and skills for a respective competence.
Note 2: Heading *3. Occupational Competences* in the occupational standard and heading *2.1 Occupational Competences* in the qualification standard are perfect match. Having in mind that qualification standard is not having description of knowledge and skills, and conclusion in note 1, occupational standard was used for this analysis.

Title of qualification: Make-up Worker **Qualification code**: NA **Indicated NQF level**: III in the occupational standards • AE training programme from Source 2 is leading to a professional qualification on level III, according Article 11 of the NQF Law (paragraphs 3, 4 and 5). **This qualification is based on learning outcomes:** Yes / ~~No~~	**<u>Document used for this comparison</u>** **Type:** Occupational Standard + Verified Training Programme **Date:** Approval pending + dates of verification of sources **Institution – Developer:** VET Centre + providers of AE programmes
Assessment of the relation between expression of learning outcomes for this qualification and NQF level descriptors: Approach applied in this analysis is explained under the table. The identified learning outcomes used in this analysis are learning outcomes in the occupational standard, elaborated in heading 4, and expressed in terms of knowledge, skills, and typical (key) operations. The relation with the NQF level descriptors is relatively direct. • AE programme is partially covering the occupational standard. • Potential existence of a structured approach in selecting KSC from the OS is not known. • Some of the learning outcomes in the AE programme are not easy to attribute to (or link) KSC on the occupational standard. Example: it is unclear what is assumed under “Does makeup” in the AE programme.	**Assessment of gap between expression of learning outcomes for this qualification and NQF level descriptors:** • AE programme is not covering some of the requirements of the descriptors on level III, especially for K (systematic K, processes, and concepts) and C (independence, responsibility). Skills domain is relatively covering the descriptor, except for communication skills, environmental aspects, and portion of work / tasks within the occupation. Rationale for this is unknown. • Although KSC are not fully covered, the AE programme is higher than level II, but at the same time is not full level III.

Level 3 descriptors in NQF versus Identified Learning Outcomes

NQF level 3 descriptor Knowledge and understanding	Related LO Descriptors:	NQF level 3 descriptor Skills	Related LO Descriptors:	NQF level 3 descriptor Competence	Related LO Descriptors: Typical (Key) Operations
Possesses theoretical and systematic adopted professional knowledge, facts,	• Knows the organisation of reception of clients; • Understands the importance of personal looks and hygiene; (*Source 2*) • Knows to choose the adequate tool for work; (*Source 2*) • Knows the products for disinfection, as well the methods for disinfection and	Possesses practical and creative skills that enable the solving of known (predictable) and less known (unpredictable) situations;	• Organises its own work; • Reviews the scheduled treatments; • Applies the codex of dressing; (*Source 2*) • Prepares the working premises, tools and oneself; (*Source 2*) • Supervises and maintains	Plans, prepares, organises and values their own work, based on predetermined instructions, within the scope of their work;	• Organises its own work (*Source 2*) • Prepares for makeup (*Source 2*)

principles, processes and general concepts for a certain area of work or study, while at the same time enabling further studying.	sterilisation; (*Source 2*) • Knows how to clean and disinfect the working tools and instruments; (*Source 2*) • Knows the technique of correction of eyebrows by using the technique of depilation; (*Source 2*) • Knows the physiology and anatomy of skin; (*Source 2*) • Knows the types and skin conditions; (*Source 2*) • Knows the basics of psychology and ethics; (*Source 2*) • Knows facial morphology; (*Source 2*) • Knows styles of make-up, depending on purpose and conditions; (*Source 2*) • Knows the classic and modern trends; (*Source 2*) • Knows the procedure of preparing the client for make-up; (*Source 2*) • Knows techniques, preparations and products for facial cleaning; • Knows how to use preparations according to type and condition of skin; (*Source 2*) • Recognises symmetry and scale between the eyes and the face shape; • Knows the basic rules for shape of the eyebrows in regards to the elements of the face; (*Source 2*) • Knows techniques for shaping the eyebrows; • Knows aesthetics and symmetry of the face;	Performs work and tasks of medium complexity, less standardised and relatively visible; Uses various devices, tools, equipment and materials in the process of production and in the services; Communicates and cooperates with the group.	hygiene of workspace and working tools; (*Source 2*) • Corrects eyebrows with the help of the techniques of plucking and depilation; (*Source 2*) • Advises clients for their wishes and possibilities; • Analyses the facial characteristics; • Gives advice on possibilities for makeup, the purpose of make-up, also of fashion trends too; (*Source 2*) • Advises on individual make-up; • Advises clients about choice of products and auxiliary means of makeup; • Protects the client with a hat and gown; • Cleanses the face on the surface; • Prepares the skin for further proceedings for make-up; • Shapes the eyebrows; (*Source 2*) • Corrects minor and bigger imperfections with corrective technique; • Chooses foundation according to the skin tan; (*Source 2*) • Chooses quality and colour of the foundation for the skin around the eyes; • Shapes facial morphology with	Performs work that is not always defined in advance, with a certain degree of independence and responsibility.	• Advises clients • Does makeup (*Source 2*)

	• Is capable of recognising non-aesthetic looks on the face; • Knows the corrective techniques and products and knows how to choose them adequately; (*Source 2*) • Knows colours and skin tans; (*Source 2*) • Knows different foundations according to their type and quality; (*Source 2*) • Knows the basics of eye-shadows and light; (*Source 2*) • Knows the techniques of tanning, toning, tinting, shading and colouring; (*Source 2*) • Knows the principles of symmetry and face parts; Recognises the allergic reactions of makeup products;		the help of colours and techniques; • Applies foundation in three phases: -Corrective powder/base, tan foundation and foundation in powder; (*Source 2*) • Determines symmetry and proportion between the face parts;		
	• Knows the shape of the eyes and eyelids; • Knows the tools and products for eye makeup; (*Source 2*) • Knows the basics of chromatology; (*Source 2*) • Knows the spectrum of colours and bases for mixing colours; (*Source 2*) • Knows the techniques of shading and outlining eyes; • Knows the types of artificial eye-lashes and techniques of their application /fixation, Recognises allergic reactions caused by makeup products;		• Analyses the shape of the eyes; (*Source 2*) • Chooses shades of colours according to shape and eye colour; (*Source 2*) • Selects appropriate brushes; • Applies and darkens shades with the help of a brush; • Draws lines around the eyes; • Chooses mascara; • Chooses and uses kits for fixing artificial eye-lashes; • Colours eye-lashes; • Fixes the artificial eye-lashes		• Does eye makeup
	• Knows different shapes and sizes of noses; • Knows the techniques for nose correction; (*Source 2*)		• Chooses appropriate colours and techniques for nose correction; (*Source 2*) • Corrects the nose according to the scale and proportion between facial features; (*Source 2*)		• Does nose makeup

	• Knows the proportion between facial parts; • Knows techniques and products for correction of cheekbones; (*Source 2*)		• Chooses corrective blushes; (*Source 2*) • Corrects cheekbones according to the proportion of facial parts with the help of corrective blush; (*Source 2*)		• Shapes of cheekbones
	• Recognises the size and shape of the lips compared to the other facial parts; • Knows the products that are used for correction of makeup; (*Source 2*) • Knows the techniques that are used for correction of lips with the help of makeup; (*Source 2*) • Recognises size and shape of lips in accordance to the to the other facial parts; • Knows the products that are used for correction of makeup; • Knows the techniques of lips correction with the help of makeup; (*Source 2*)		• Determines the size and shape of the lips compared to their proportion with the facial features; • Applies foundation/base; (*Source 2*) • Draws lips with lip-pencil; • Chooses appropriate colour according to overall looks; (*Source 2*) • Chooses makeup; (*Source 2*) • Applies colour on the lips; (*Source 2*) • Adjusts makeup with the chosen overall performance; (*Source 2*) • Applies colour on lips; • Adjusts makeup with the chosen overall performance;		• Does lips makeup (*Source 2*)
	• Knows the techniques and products for correction of eyebrows with the help of makeup;		• Corrects eyebrows by colouring and drawing;		• Does eyebrows makeup (*Source 2*)
	• Knows the products for makeup hardening and fixation;		• Chooses appropriate products for makeup hardening; • Applies appropriate product for makeup hardening;		• Hardens and fixes makeup

	• Knows which colours reflect or absorb light; • Knows the techniques for achieving special effects; • Knows the characteristics of historical periods		• Chooses appropriate colours that do not cause reflection or glow; • Uses appropriate colour intensity; • Applies strong special effects; • Applies intensive colours; • Determines the spectrum of colours in terms of type and intensity of the light; • Creates makeup in accordance to appropriate and wanted historical period		• Prepares special and targeted makeup
	• Knows the techniques and products for makeup of the face and body; • Knows how to recognise individual characters and topics; • Knows the purpose of the wig;		• Identifies the wishes of the client; • Advises the client while choosing character according to facial and body characteristics; • Analyses facial expression; • Does makeup according to the selected character; • Chooses makeup and makeup tools; • Produces chosen makeup; • Adjusts makeup to the wig;		• Applies makeup on body and face for special and targeted makeup
	• Knows how to handle working documentation; (*Source 2*) • Knows the basics of information technology.		• Completes and keeps the database of the provided services; • Keeping record of provided services in computer;		• Keeps records
	• Knows the items for calculations; • Knows the standards of working hours and working material; • Knows the structure of expenses for personal labour and the used material;		• Prepares items for calculation; • Calculates the provided services to clients; • Makes orders, buys and stores materials; (*Source 2*)		• Prepares calculations for the work

			• Follows the trends in the makeup profession; • Guarantees quality of work; • Guarantees quality of the produced material • Provides professional and health supervision by relevant institution; • Uses the materials, electricity and time rationally, • Works according to professional ethics.		• Guarantees and is responsible for the quality of the provided operations and services
	• Knows the basics of business communication; (*Source 2*) • Knows the principles of team work; • Knows one foreign language;		• Participates in the professional team; (*Source 2*) • Communicates with the associates; (*Source 2*) • Communicates with client; (*Source 2*) • Communicates on native language and one other foreign language;		• Communicates with clients, cameramen and directors
	• Knows the equipment for protection and safety during work; • Recognises harmful substances and knows how to handle waste materials properly.		• Takes care of personal safety, as well as for the safety of the clients and associates; • Uses protective and safety equipment during work; • Works in compliance with the instructions for safety and health during work, as well as the regulations for protection of the environment; • Sorts the waste material.		• Takes care of one's own safety and the safety of the client, as well as for the health and environment (*Source 2*)

Sources:

1. Centre for Vocational Education and Training, 2012, *Occupational Standard for Make-up Worker*, prepared in the frame of the Twinning Project "Support to the Modernisation of the education and training system", MK 07 IB SO 03.

Sources (under confidentiality terms):

2. Bebe Komerc import-export DOOEL Bitola, branch Academy Stil, Cosmetics Studio Bitola, (2012), *Training Programme for Adult Education Makeup Worker*, verified under: br. Br.09-77/10, 04/06/2012.

Approach:

a) In the column Related *LO Descriptors for Knowledge and understanding* are inserted relevant statements from the column *Knowledge and Skills* from heading *4 – Description of Standard of Occupation*, of the occupational standard.
b) In the column *Related LO Descriptors for Skills* are inserted relevant statements from the column *Knowledge and Skills* from heading *4 – Description of Standard of Occupation*, of the occupational standard.
c) In the column *Related LO Descriptors for Competence* are inserted competences from the column *Typical (Key) Operations* in heading *4 – Description of Standard of Occupation* of the occupational standard.
d) The verified AE Programmes that are originating from same occupational standard were analysed.
e) The knowledge, skills and competences that were used for AE programme developed by the Bebe Komerc import-export DOOEL Bitola, branch Academy Stil, Cosmetics Studio Bitola were marked with a label *Source 2*.
f) The assessment cells in the heading cells were filled.

Note: Typical (Key) Operations in heading *4 – Description of Standard of Occupation* and *Occupational Competences* in heading 3 are very similar, or some of them are identical. Still, Typical (Key) Operations are used due to organised structure of knowledge and skills for a respective competence.

<table>
<tr>
<td>Title of qualification: Gypsum/Plaster Worker
Qualification code: NA
Indicated NQF level: III in the occupational standard, II in the qualification standard
• AE training programmes from Source 3 & Source 4 are leading to professional qualifications on level II, according Article 11 of the NQF Law (paragraphs 3, 4 and 5).
This qualification is based on learning outcomes: Yes / <s>No</s></td>
<td><u>Document used for this comparison</u>
Type: Occupational Standard + Verified Training Programmes
Date: Approval pending + dates of verification of sources
Institution – Developer: VET Centre + providers of AE programmes</td>
</tr>
<tr>
<td>Assessment of the relation between expression of learning outcomes for this qualification and NQF level descriptors:
Approach applied in this analysis is explained under the table. The identified learning outcomes used in this analysis are learning outcomes in the occupational standard, elaborated in heading 4, and expressed in terms of knowledge, skills, and typical (key) operations.
The relation with the NQF level descriptors is relatively direct.
• Both AE programmes are partially covering the occupational standard.
• Potential existence of a structured approach in selecting KSC from the OS is not known.
• Both AE programmes are hard to compare and are not compatible with each other.</td>
<td>Assessment of gap between expression of learning outcomes for this qualification and NQF level descriptors:
• There is a discrepancy between the levels of the occupational and qualification standard.
• Both AE programmes are mostly covering the requirements of the descriptors on level II except for S (communication) and C (limited responsibility, simple communication). Rationale for this is unknown.
• Although KSC are not fully covered, these 2 AE programmes are closer to the level II than to the level III.
• Some overlaps that exist between the programmes are strangely similar.</td>
</tr>
</table>

Level 2 descriptors in NQF versus Identified Learning Outcomes

NQF level 2 descriptor Knowledge and understanding	Related LO Descriptors:	NQF level 2 descriptor Skills	Related LO Descriptors:	NQF I level 2 descriptor Competence	Related LO Descriptors: Typical (Key) Operations
Possesses basic theoretical and professional knowledge, necessary for the	• Knows basic rules for work organisation and enterprise organisation; *(Sources 3, 4)* • Knows organisation of construction site; *(Sources 3, 4)* • Knows the role of dry construction and its features; *(Sources 3, 4)*	Possesses practical and creative skills for solving simple or less complex and predefined work in known	• Interprets information (work instructions); *(Sources 3, 4)* • Determines technical and technological requirements; *(Source 4)*	Works independently under known conditions and under intermittent supervision and with limited responsibility	• Organises own work and work of the group

requirements of the work, which can be applied when performing simple working tasks, while at the same time enabling further studying.	• Knows construction materials; *(Sources 3, 4)* • Knows types and basic characteristics of dry construction; *(Sources 3, 4)* • Know compatibility of construction materials; *(Sources 3, 4)* • Knows usage and protection of dry construction materials; *(Sources 3, 4)* • Knows the role, positioning of the object and a way to install separate element; • Knows measuring techniques and rules; *(Sources 3, 4)* • Knows calculus basics; *(Sources 3, 4)*	conditions and predictable situations. Uses simple methods, tools, instruments, devices and materials based on detailed instructions;	• Chooses appropriate tools and accessories for safe work; *(Source 4)* • Determines transport routes and determines other characteristics of work space; • Organises and realises horizontal and vertical transport of materials; • Sets simple work and protective scaffold; *(Sources 3, 4)*	for performing working tasks; Establishes simple communication and cooperation with some employees in known situations.	• Prepares work place
	• Knows how to measure and mark; • Knows various types of boards; • Knows the order of board processing; • Knows which type of screw on which distance to use;	Communicates and cooperates with certain persons.	• Marks and cuts boards; *(Sources 3, 4)* • Flattens edges of the boards; • Opens apertures in boards; *(Sources 3, 4)* • Fixes boards with screws; *(Sources 3, 4)*		• Processes boards *(Sources 3, 4)*
	• Knows how to measure and mark; • Knows how to cut profiles; • Knows various types of profiles; • Knows mounting tools for binding profiles;		• Measures and marks profiles; *(Sources 3, 4)* • Cuts profiles; *(Sources 3, 4)* • Levels and adjusts profiles; *(Sources 3, 4)* • Positions profiles in required position; *(Sources 3, 4)* • Uses adequate binding elements for the profiles used; *(Sources 3, 4)*		• Processes profiles *(Sources 3, 4)*
	• Knows to fix lowered ceiling in inter-floor sub-construction; • Knows which profiles are composing needed sub-construction; *(Sources 3, 4)*		• Mounts elements for fixing the ceiling pad and lowered ceiling on inter-floor construction or roofing construction; *(Sources 3, 4)*		• Mounts lowered ceilings *(Sources 3, 4)*

	• Knows auxiliary elements for binding and their usage; *(Sources 3, 4)* • Knows how to fix boards in appropriate direction;		• Mounts metal or wooden sub-construction for lowered ceiling; • Levels sub-construction for lowered ceiling; *(Sources 3, 4)* • Places heat isolation and steam damn; *(Sources 3, 4)* • Mounts pad from appropriate panel types;		
	• Knows how to measure and mark; • Knows rules how to position profiles; • Knows rules for processing and fixing the boards; • Knows various types of dray walls and the appropriate ways for their installation;		• Marks positioning on the wall; • Positions metal sub-construction and fixes it; *(Sources 3, 4)* • Overlays the wall with appropriate pad; • Places appropriate heat and sound isolation; *(Sources 3, 4)*		• Mounts dry walls *(Sources 3, 4)*
	• Knows which ingredients are used for gluing boards; *(Source 4)* • Knows rules for positioning of profiles in a given sub-construction; • Knows levelling and adjusting; • Knows rules for processing and fixing the boards;		• Prepares mixtures for gluing board; *(Sources 3, 4)* • Glues boards; *(Sources 3, 4)* • Mounts sub-construction from appropriate metal profiles; *(Source 4)* • Mounts gypsum overlays and overlays from other materials; • Knows to prepare gluing mixtures; *(Sources 3, 4)*		• Carries out wall overlays *(Sources 3, 4)*
	• Distinguishes front and factory-made junctions on boards and ways of their filling; • Knows how to process junctions with massive wall, junctions with floor and ceiling; • Knows means that are used for processing junctions and their characteristics; • Knows to prepare mixtures in adequate proportions;		• Prepares mixture for processing junctions according producer recommendations; • Fills in junctions with appropriate mixture; • Places rim strip/ribbon; • Mounts protective edge profiles; • Prepares appropriate holes for lights, speakers, etc; • Removes redundant materials;		• Processes junctions and final surfaces *(Sources 3, 4)*

	• Distinguishes rim strips/ribbons; • Knows when to use rim strip/ribbon, when not to use it;				
	• Knows content of the form for completed work;		• Fills in form for completed work;		• Maintains necessary documentation
	• Knows construction norms for work and construction materials;		• Uses construction norms for work and construction materials;		• Uses elements of the offer
	• Knows the conditions for materials storage; *(Sources 3, 4)* • Knows levelling and adjusting; • Knows the importance of quality product and its promotional relevance;		• Uses work means and materials in accordance with the producer instructions; • Checks quality of materials to be used; • Checks precision and accuracy of measures and marks before working;		• Controls the quality of own work
	• Knows basic rules for maintenance of machines and devices;		• Cleans and checks work and protective means; • Performs minor repairs on personal tools and work means; • Regularly sends means on servicing; • Knows to estimate when to replace a tool;		• Regularly maintains means of work *(Sources 3, 4)*
	• Accepts and understands work directions; • Accepts and understands work safety directions; • Knows oral communication; • Knows vocational terminology; • Knows business etiquette;		• Uses vocational terminology; • Acts according business etiquette;		• Communicates with co-workers
	• Aware of the importance of rational usage of natural materials and energy from the aspect of environmental protection; • Knows collective protective measures;				

	(Sources 3, 4) • Knows which PPE means should use for which job; *(Sources 3, 4)* • Knows possible injuries due to inappropriate usage of tools and machines.		• Follows rulebook for work safety; *(Sources 3, 4)* • Uses PPE; • *(Sources 3, 4)* • Respects rules for movement on construction site; *(Sources 3, 4)* • Sorts and disposes debris.		• Works in accordance with the regulations for protection of the work place and the environment *(Sources 3, 4)*

Sources:

1. Centre for Vocational Education and Training, 2012, *Occupational Standard for Gypsum/Plaster Worker*, prepared in the frame of the Twinning Project "Support to the Modernisation of the education and training system", MK 07 IB SO 03.
2. Centre for Vocational Education and Training, 2012, *Qualification Standard for Gypsum/Plaster Worker*, prepared in the frame of the Twinning Project "Support to the Modernisation of the education and training system", MK 07 IB SO 03.

Sources (under confidentiality terms):

3. Enterprise for Education, Catering and Services Business Centre for Training – Ohrid, (2012), Training Programme for Adult Education Gypsum/Plaster Worker, verified under: br.09-344/4 from 30/11/2012.
4. Secondary Construction and General High School of Skopje "Zdravko Cvetkovski" – Skopje, (2013), Training Programme for Adult Education Gypsum/Plaster Worker, verified under: br.09-486/7 from 29/10/2013.

Approach:

a) In the column Related *LO Descriptors for Knowledge and understanding* are inserted relevant statements from the column *Knowledge and Skills* from heading *4 – Description of Standard of Occupation*, of the occupational standard.
b) In the column *Related LO Descriptors for Skills* are inserted relevant statements from the column *Knowledge and Skills* from heading *4 – Description of Standard of Occupation*, of the occupational standard.
c) In the column *Related LO Descriptors for Competence* are inserted competences from the column *Typical (Key) Operations* in heading *4 – Description of Standard of Occupation* of the occupational standard.
d) The verified AE Programmes that are originating from same occupational standard were analysed.
e) The knowledge, skills and competences that were used for AE programme developed by the Enterprise for Education, Catering and Services Business Centre for Training – Ohrid were marked with a label *Source 3*.
f) The knowledge, skills and competences that were used for AE programme developed by the Secondary Construction and General High School of Skopje "Zdravko Cvetkovski" – Skopje were marked with a label *Source 4*.
g) The assessment cells in the heading cells were filled.

Note 1: Typical (Key) Operations in heading *4 – Description of Standard of Occupation* and *Occupational Competences* in heading 3 are very similar, or some of them are identical. Still, Typical (Key) Operations are used due to organised structure of knowledge and skills for a respective competence.
Note 2: Heading *3. Occupational Competences* in the occupational standard and heading *2.1 Occupational Competences* in the qualification standard are perfect match. Having in mind that qualification standard is not having description of knowledge and skills, and conclusion in note 1, occupational standard was used for this analysis.

Title of qualification: Hairdresser **Qualification code**: NA **Indicated NQF level**: Not indicated in the source documents, proposed conditional level V (to be improved prior to embedding the qualification in the NQF) **This qualification is based on learning outcomes:** ~~Yes~~ / No	**<u>Document used for this comparison</u>** **Type:** Training Programmes for: Hairdressing, Work Pedagogy, Economy and Accounting, and Law and Legal Regulations in Craftsmanship **Date:** Approval pending **Institution – Developer:** Chamber of Craftsman
Assessment of the relation between expression of learning outcomes for this qualification and NQF level descriptors: Approach applied in this analysis is explained under the table. The identified learning objectives are mainly formulated with an infinitive form of the verb. For each of the programmes assessment is described in the examination programmes, respectively. • Learning objectives are predominantly covering the knowledge domain. • There are only few objectives addressing the skills domain. • For the needs of this analysis, teaching topics in the training programmes are considered as competences that are to be gained after the training completion.	**Assessment of gap between expression of learning outcomes for this qualification and NQF level descriptors:** • Knowledge is fully covered with the objectives, or it can be freely said that it is exceeding the descriptor on level V. • Situation with the skills and competences domains is the opposite. Some of the requirements of the descriptors on level V for S (application in solving problems, to communicate and discuss, execution of complex and specific tasks) and C (personal and business responsibility, evaluate their own work and the work of the group, to transfer knowledge to, takes responsibility, shares responsibility).

Level 5 descriptors in NQF versus Identified Learning Outcomes

NQF level 5 descriptor Knowledge and understanding	Related LO Descriptors:	NQF level 5 descriptor Skills	Related LO Descriptors:	NQF level 5 descriptor Competence	Related LO Descriptors:
Displays knowledge and understanding in the field of study or work that is built upon general secondary school education supported with professional	• To know the structure of the hairs; • To explain the function of the sebaceous and sweat glands; • To describe the condition, quality and colour of hair; • To know the chemical composition and pH of the skin and hair;	Applies skills that are based on understanding of theoretical principles and their application in solving problems and in the execution of complex and	• To differentiate skin diseases and its creations as well as the reasons for their occurrence; • To differentiate various types of dandruff;	Has a high degree of personal and business responsibility, and ability to evaluate their own work and the work of the group based on criteria in the field of work;	• Structure of hairs and the skin on the head • Changes of the hair, and skin on the head and face

literature; Possesses specialist theoretical and professional knowledge and understanding of individual basic theories from the narrow scientific and expertise area; Possesses limited knowledge of contemporary developments in the area of work or study which provides support to the field of work or profession, potential for personal development and basis for further studies to complete the first cycle.	• To explain the effect of various types of hair shampoos; • To know the impact of the pH of the products for hygiene and hair care; • To know various products for temporary and permanent hair dying; • To explain the reactions while dying hair with oxidation dyes; • To know the ratio dye (pigment) – hydrogen and concentration of the hydrogen; • To explain the effects that are achieved by application of hydrogen with different concentrations; • To know the elements of the dye (depth-basic tone and shade –reflexes); • To know the rule for tarnishing the dyes; • To know the products for hair bleaching; • To explain the reaction between the hair and the products for hair bleaching; • To explain the level of lighting of the hair; • To explain the function of the removers (products for removing) of the hair colour; • To know the problems that derive from the application of bleaching products;	specific tasks in the field of work and study, with the selection and use of relevant data, methods, procedures, techniques, instruments, devices, tools and materials; Possesses the skills to study in order to become able to take over further researches with a certain degree of independence; Possesses the ability to communicate and discuss with target groups from the narrow profession or area of study, with colleagues, superiors and clients.	• To recognise the reasons for hair loss; • To recognise the various forms of hair loss; • To recognise the contemporary approach for removal of the hair changes, changes on the head and facial skin that can be treated in the hair salons. • To differentiate the products for care of hair depending on their effect; • To differentiate products for hair dying from products intended for dying beards, moustache, eyebrows and eyelashes; • To combines and prepares dyes for achieving the wanted effect; • To differentiate cold from warm shades-reflexes;	Capability to transfer knowledge to others, organise, communicate and control own work and the work of others; Takes responsibility for own results, but also shares responsibility for the activities, results and work of others in the group.	• Professional products for hygiene and care of hair and head skin • Professional products for dying and bleaching hair

	• To explain the reaction between the cystine from the keratin in the strand of the hair and the products for cold perm; • To know the action and effects of the chemicals for forming hair; • To know the action and effects of different products for strengthening hair. • To know the essentiality of market economy; • To understand the character of crafts; • To know the place of crafts in the economy; • To explain the meaning of crafts in Republic of Macedonia; • To know the ways start-up a crafts activity; • To understand the procedure of starting-up a crafting activity; • To distinguish the advantages and disadvantages of establishing a company of his own or buying an already exciting business; • To know the legal regulations. • To know the term taxes and tax system; • To distinguish the tax types: ○ profit tax ○ consumption tax (value added tax and excise taxes) ○ property tax ○ personal income tax		• To differentiate pre-perm products and perm products (developer and fixer); • To differentiate products for forming hair; • To differentiate products for forming the hair; • To differentiate products for strengthening the hair;		• Professional products for cold perm • Professional preparations for forming and strengthening of hair • Role and meaning of crafts in economics • Start-up with a crafts activity • Taxes and tax system

	• To understand the terms assets, liabilities and capital; • To distinguish the types of assets; • To understand the depreciation of the existing assets; • To distinguish the sources of assets; • To explain the role, form and meaning of balance sheet. • To understand the term expenditures; • To distinguish the expenditures by types; • To understand the impact of expenditures on work results; • To understand the method of determining salaries and salary contributions; • To explain the method of creating prices of the products / services; • To understand the role of the accounting as an information system; • To understand keeping records of financial means in the cash register and in bank account; • To understand keeping records of cash and non-cash payments; • To understand the term claim; • To know the method of keeping records of accounts receivables; • To describe the content of commodity documents; • To understand the meaning of stock; • To know the procedure of inventory; • To know the method of keeping records of materials and goods; • To know the method of keeping records of expenditures; • To understand keeping records of liabilities of suppliers and other liabilities;				• Assets, liabilities and capital • Expenditures • Simple (basic) accounting

	• To distinguish revenue from expenditure accounts; • To know the way of determining the revenues and expenditures; • To know contents and forms of a balance sheet; • To know the way of determining the financial results; • To understand the essentiality of marketing; • To understand the role of the market and the relations between its basic components (supply, demand and prices); • To understand the behaviour of the consumers in the process of shopping; • To understand the need of market research; • To know the methods of market research; • To know instruments of marketing mix concept; • To understand marketing strategy; • To understand the term management; • To know levels and functions of management; • To explain roles and capabilities of the manager; • To understand the need of planning; • To understand the process of formulating the business policy; • To know the principles of organising; • To distinguish styles of managing; • To understand managing with human resources; • To explain the factors that have impact on motivation; • To know the meaning of control;		• To analyse the work results;		• Financial results • Marketing • Management

	• To understand the term ethical and unethical behaviour; • To understand the term and essentiality of investments, financing and liquidity; • To classify sources of financing; • To understand lending money; • To know the ways of lending money; • To know the meaning of repayment of loans; • To know the essentiality and meaning of a business plan; • To know the content of a business plan; • To know the procedure of preparing the business plan; • To understand the term business environment; • To know the impact of environment factors on the business; • To analyse strong and weak sides, threats and opportunities of the craft enterprises; • To understand the system structure of the Republic of Macedonia; • To distinguish legislature, executive power and judiciary; • To know the bodies and competencies of the state administration; • To know the local government; • To distinguish the terms physical and legal entities; • To understand the terms legal operations, legal and business capacity;		• To analyse strong and weak sides, threats and opportunities of the craft enterprises;		• Financing • Business planning • State system structure of the Republic of Macedonia • Legal entities / legal and business capacity

	• To know the form and content of the contracts; • To distinguish the types of contracts; • To understand the legal impact of the provisions of the contract; • To define the term crafts; • To know the conditions for starting-up, performance, temporary stopping and cessation of the craft activity; • To know the minimum technical conditions of the business premises; • To know the rights and obligations of performance of the crafts activity; • To understand the compliance of personal with common and social interest; • To make a difference between vocational high school, lifelong learning and education for adults; • To understand the revision of professional competence to perform the craft activity; • To understand the master's handicrafts exam and the conditions for obtaining; • To understand the practical training of students; • To understand the Chamber organisation and membership in the Chamber; • To understand the organisation of the vocation; • To distinguish sole proprietor, commercial company, personal company, capital company; • To know the management of limited liability companies and joint stock companies; • To know the conditions for bankruptcy, liquidation and erasure from the trade register;		• To apply the contracts;		• Commercial contacts • Legal framework and environment for performing of craft activity • Commercial companies, bankruptcy, liquidation and erasure

	• To know the procedure for protection of property; • To know the right of pledge and mortgage; • To know the copyright of innovation; • To understand debtor-creditor relations; • To understand the procedure of admonition, complaint, complaint response; • To understand deadlines; • To distinguish civil, misdemeanour, commercial, criminal procedure; • To understand the procedure for pursuit with payment order based on reliable documents; • To define the term employment; • To understand the conditions for establishing employment; • To distinguish work agreement on definite and indefinite period; • To understand what is probation work, trainee and voluntary work; • To understand the terms working hours, vacations and absence; • To know the provisions of protection at work; • To know the term salary; • To understand the responsibility of the employee for caused damage and taking measures for protection; • To know the reasons for termination of employment and cancellation of a work agreement; • To understand the legal protection of employment rights; • To understand the trade union organising; • To know the parties of the collective agreement;				• Civil law and administrative law • Employment

	• To understand the supervision and control over the application of the regulations in the field of labour law; • To understand the rights and obligations from health and pension insurance; • To know the meaning and position of vocational education in the Republic of Macedonia; • To describe the dual system in the vocational education; • To know the legal framework of education; • To know the tasks, structure and function of the educational staff; • To describe the tasks of the crafts organisations in vocational education, as well as the possibilities for joint action; • To know the educational professions and criteria for selection of the place of education; • To know the characteristics of the educational institution for secondary vocational education; • To know the general structure of the curriculum for the four-years and three-years vocational education; • To describe the styles of education and management; • To know the functions of the partners in the dual system;		• To perform evaluation of the productivity;		• Health and pension insurance • Secondary vocational education systems • Planning of the education

	• To know methods and forms of teaching in education; • To describe leaning on the workplace; • To know the need of teaching aids in learning; • To know the procedures for monitoring the success from learning; • To know the forms of valuating student's achievements, dialogue techniques for valuating during exams;		• To encourage the motivation for learning; • To achieve results while learning; • To handle difficulties while learning and the way of behaviour; • To cooperate with external advisory authorities;		• Education on the work place
	• To know the conditions for learning taking in consideration the cultural and social differences in education; • To describe the techniques of learning and working;		• To apply specific educational methods for working in groups, especially short presentations and moderation; • To apply learning and team work; • To solve conflicts;		• Improvement of the process of learning
	• To know advantages of team work;				• Group education
	• To know the preparation for exams; • To know the application procedures for exams; • To know procedures for issuing Report cards (Certificates); • To know the opportunities for further training and improvement.				• Completion of education

Sources:

1. Chamber of Craftsman – Skopje, (2007), *Master Hairdresser Exam, Training Programme for Hairdressing*.
2. Chamber of Craftsman – Skopje, (2006), *Master Hairdresser Exam, Training Programme for Work Pedagogy.*
3. Chamber of Craftsman – Skopje, (2007), *Master Hairdresser Exam, Training Programme for Economy and Accounting.*
4. Chamber of Craftsman – Skopje, (2007), *Master Hairdresser Exam, Training Programme for Law and Legal Regulations in Craftsmanship*.
5. Chamber of Craftsman – Skopje, (2007), *Master Hairdresser Exam, Examination Programme for Hairdressing*.
6. Chamber of Craftsman – Skopje, (2007), *Master Hairdresser Exam, Examination Programme for Work Pedagogy*.
7. Chamber of Craftsman – Skopje, (2007), *Master Hairdresser Exam, Examination Programme for Economy and Accounting*.
8. Chamber of Craftsman – Skopje, (2007), *Master Hairdresser Exam, Examination Programme for Law and Legal Regulations in Craftsmanship*.

Approach:

a. In the column “Related LO Descriptors for Knowledge and Understanding” are inserted relevant objectives from the section 3 (Educational Process) of the document “Master Hairdresser Exam, Training Programme for Hairdressing”.
b. In the column “Related LO Descriptors for Skills” are inserted relevant objectives from the section 3 (Educational Process) of the document “Master Hairdresser Exam, Training Programme for Hairdressing”.
c. In the column “Related LO Descriptors for Competence” are inserted teaching topics from the section 3 (Educational Process) of the document “Master Hairdresser Exam, Training Programme for Hairdressing”.
d. Steps from (a) to (c) are repeated for “Master Hairdresser Exam, Training Programme for Work Pedagogy”.
e. Steps from (a) to (c) are repeated for “Master Hairdresser Exam, Training Programme for Economy and Accounting”.
f. Steps from (a) to (c) are repeated for “Master Hairdresser Exam, Training Programme for Law and Legal Regulations in Craftsmanship”.
g. Assessment cells in the heading cells of the Annex 2 were filled.

Title of qualification: General Primary Education (9-years) **Qualification code**: NA **Indicated NQF level**: Not indicated. Information available is not matching sufficiently the descriptors. It is proposed a conditional level (e.g. 3 years for setting qualification Los and other elements of the Q). A decision is to be made on the level of this qualification. **This qualification is based on learning outcomes:** ~~Yes~~ / No	**<u>Document used for this comparison</u>** **Type:** A concept document: A Concept for Nine-years Primary Up-bringing and Education **Date:** Decision number 11-854/3, 11.2.2014. **Institution – Developer:** Bureau for Development of Education
Assessment of the relation between expression of learning outcomes for this qualification and NQF level descriptors: The sections Goals of Primary Up-bringing and Education and Expected Outcomes were analysed for the purpose of this comparison. Statements that are close to any of the KSC domains are listed in the respective domain. The rest of the statements are listed below the table. • It is challenging to identify the relation between statements in the document and NQF level descriptors.	**Assessment of gap between expression of learning outcomes for this qualification and NQF level descriptors:** • There exists no foundation document that contains learning outcomes. • Learning objectives are not expressed in terms of descriptors. • Coverage of descriptors in columns: Knowledge, Skills, Competences is modest. • Listed KSC are not related to each other. • Comparing level of the qualification and NQF level descriptors cannot be thoroughly done. • Most of the key words are not explained.

Level 1 descriptors in NQF versus Identified Learning Outcomes

NQF level 1 descriptor Knowledge and understanding	Related LO Descriptors:	NQF level 1 descriptor Skills	Related LO Descriptors:	NQF level 1 descriptor Competence	Related LO Descriptors:
Possesses basic knowledge of the function of certain objects and occurrences with the possibility to apply them in practice and other disciplines, while at the same time enabling further studying.	• Adopting general and applicable knowledge's that are necessary in the everyday life of the student; • Adopting basic knowledge in the field of languages, nature, society and man, via different subjects, in a way that it will enable international comparable standards of knowledge at the end of primary school;	Possesses basic skills for performing simple operations; Uses simple methods, tools and instruments with instructions and under supervision; Possesses general rules of communication.	• Development of communication skills, critical opinion and student's creativity; • Development of student's abilities for understanding, information and expression in Macedonian language, and in the environments that are bilingual or multilingual – in Macedonian language and Albanian, i.e. Turkish, Serbian as well as other languages;	Performs simple tasks under direct supervision; Takes responsibility for performing working tasks.	• Training the student's to evaluate their progress. • Development of a healthy way of living and up-bringing of the student's for taking responsibility for their own health and for protection of the environment and nature; • Shall know and evaluate its capabilities and shall

	• Shall have knowledge about the society, nature and man that are applicable in the everyday life; • Shall have knowledge of the language, mathematics, nature, society and man at the end of the primary education that are internationally comparable.		• Learning foreign languages and training for communication and getting familiarized with other cultures and accomplishments of the other nations worldwide; • Shall be capable for oral and written expression in Macedonian language, and the pupils with Albanian, Turkish and Serbian ethnic background also in their own native language; • Shall be trained to use Information technology expediently and efficiently; • Shall respect other people and shall be capable to work in a group; • Shall know of child's rights, human rights, shall strive for them and actively participate in their implementation.		be able to evaluate its progress; • Shall be capable to set real and achievable goals and to work responsibly for their achievement; • Shall be capable to propose solutions for problems related to teaching, school life and family; • Shall take responsibility for protection of the environment and nature.

Other aspects elaborated in the source document that cannot be directly associated with any of the KSC domains.

Goals of Primary Up-bringing and Education

- developing students' awareness of their own individuality, encouragement of self-esteem and responsibility for their own actions;
- up-bringing to respect human rights, gender equity and basic freedom and for living in a democratic society by methods that support these values.
- development of skills for recognition of their own feelings and understanding the other's feelings;
- promotion of the importance of learning and work;

- encouraging intellectual curiosity, sense for nice and research spirit of the student's;
- encouraging creativity and capability for expression in the area of music, art creation and other types of art;
- creation of conditions for development of talented student's and for support and development of children with special educational needs.
- getting familiarized with the past and the cultural traditions of the Macedonian people and the past and cultural traditions of the communities in the Republic of Macedonia and the traditions and nationhood of Macedonia.
- promotion of the principles of equity among people, regardless of their origin or orientation;
- promotion of the meaning of tolerant behaviour, solidarity and training for nonviolent conflicts resolution;
- creation of a favourable school climate and conditions for physical and psychological safety of the student at school.

Expected Outcomes

- shall have sense for beautiful, as well as research spirit;
- shall be capable for creative expression in the field of arts;
- shall be aware of its national and cultural background and of the background of the Republic of Macedonia;
- shall strive for tolerant behaviour, nonviolent conflict resolution and solidarity and shall personally demonstrate this with his own behavior;
- will appreciate the importance of learning and work;
- shall be responsible for his own health and shall show responsibility towards the health of the others;
- shall be capable to live and work in a healthy manner;
- shall strive for creation of a favourable climate in the family, school and in the wider environment;
- shall have personal autonomy and integrity.

Sources:

1. Bureau for Development of Education, (2007), *A Concept for Nine-years Primary Up-bringing and Education*, Ministry of Education and Science.
2. Ministry of Education and Science, Decision number 11-854/3, 11.2.2014.

Approach:

a) The source document 1 was analysed and the most relevant headings for the analysis were selected: Goals of Primary Up-bringing and Education (chapter 3) and Expected Outcomes (chapter 14).
b) The Goals of Primary Up-bringing and Education were analysed and existence of linkages between principles and the K, S, C domains of the NQF were established, if any.
c) The Expected Outcomes were analysed and existence of linkages between goals and the K, S, C domains of the NQF were established, if any.
d) For the benefit of transparency, elaborations presented in the source document that cannot be directly associated with any of the KSC domains are presented under the table.
e) The cells above the table are filled with the data and the findings/recommendations.

Title of qualification: General Secondary Education (Gimnazija) **Qualification code**: NA **Indicated NQF level**: Not indicated. Information available or expressions of learning objectives are not matching sufficiently the descriptors. Proposed conditional level IV (e.g. 3 years for setting qualification Los and other elements of the Q). **This qualification is based on learning outcomes:** ~~Yes~~ / No	<u>**Document used for this comparison**</u> **Type:** A concept type of document called General Secondary Education, Curricula and Syllabi of the General Secondary Education from 2000, along with respective decision. **Date:** Decision number 11-1957/2, dated 19. 04. 2001. **Institution – Developer:** Bureau for Development of Education
Assessment of the relation between expression of learning outcomes for this qualification and NQF level descriptors: The sections Principles of High School Education and Goals of High School Education were analysed for the purpose of this comparison. Statements that are close to any of the KSC domains are listed in the respective domain. The rest of the statements are listed below the table. • It is challenging to identify the relation between statements in the document and NQF level descriptors.	**Assessment of gap between expression of learning outcomes for this qualification and NQF level descriptors:** • There exists no foundation document that contains learning outcomes. • Learning objectives are not expressed in terms of descriptors. • Coverage of descriptors in columns: Knowledge, Skills, Competences is modest. • Listed KSC are not related to each other. • Comparing level of the qualification and NQF level descriptors cannot be thoroughly done. • Most of the key words are not explained.

Level 4 descriptors in NQF versus Identified Learning Outcomes

NQF level 4 descriptor Knowledge and understanding	Related LO Descriptors:	NQF level 4 descriptor Skills	Related LO Descriptors:	NQF level 4 descriptor Competence	Related LO Descriptors:
Knows the concepts, principles and processes from the study subjects and areas; Possesses systematic theoretical and professional knowledge within the determined area of work or study that includes analysing and connecting facts and theoretical principles when	• Creation of base of knowledge that is necessary for the students to continue their education in higher education; • Enhancement and expansion of student's knowledge by emphasizing the capabilities for their practical use; • Adoption of knowledge	Possesses various cognitive, practical and creative skills, based on theoretical knowledge and principles, necessary for studying, working and solving problems in changeable conditions in a certain field of work or study; Trained to collect, analyse, select and use relevant	• Adoption of basic scientific views in various fields and providing full approach in direction and synthesis of knowledge from related fields; • Training student's to use one of the world languages actively and in a greater number to adopt another foreign language; • The need to develop student's skills for application of gained	Independently plans, organises and runs their own work and conducts supervision of the mutual work; Independently performs complex tasks and solves problems, adjusting their behaviour in accordance with	• Encouraging responsibility for the natural environment and personal health; • Practice seminar papers, field work, use of laboratory techniques, instruments etc.; • Changes in the way of monitoring and evaluation of progress and achievements of students.

performing the work, while at the same time enabling further studying.	of Macedonian language and literature, and for the student's of the nationalities for their language and literature, as well as capability for understanding and speaking of literary language.	information from various sources, tools, methodologies, techniques and materials in the area of study; Trained to perform complex procedures and use methods, instruments, tools, installations and materials in the operation; Communicates and cooperates with the group in changeable conditions.	knowledge at a higher intellectual level.	the provided instructions, in changeable conditions; Responsible for own work and the work of the group, for the purpose of evaluating the results of the work and improving the quality, in accordance with predefined standards and criteria.	

Other aspects elaborated in the source document that cannot be directly associated with any of the KSC domains.

Principles of the High School Education

281 **Democracy**. Democracy refers to the existence of legal regulations that enables equal access to high school education to those citizens that wish to acquire this kind of education. That means that the students who have gained the necessary level of knowledge, after primary school have the right to be included in this kind of education. There may be certain restrictions for enrollment in high school education, but when they are in function of improvement of the quality of this kind of education, thus for better guidance of the candidates in high schools. The essence of democracy is also expressed by improving the chances for inclusion in other types of education, but by providing various pathways for horizontal and vertical transition in secondary and higher education.

281 **Electiveness and (self) responsibility.** The students have the right to choose teaching subjects, but also have responsibility, because with their choice of teaching subjects, which they want to study and with the choice of subjects for the final exam, they are modelling their high school education.

This principle applies also to the obligations of the school which, first of all, based on the needs of the students and the opportunities of the school, determines the substantive areas, and the list of teaching subjects that will be offered to the students to choose, as well as responsibility for providing conditions for realization of the lectures of the elective teaching subjects. Also, the teachers have responsibility for achievement of quality teaching.

281 **Expertise and self-reliance**. The new curriculum and syllabus are realized by professionally trained teachers that are self-reliant in the choice of methods and procedures for work with students, respecting the didactic-methodological principles and standards in achieving the goals of the syllabus.

281 **Individualization and differentiation.** The syllabi structure of high school education requires need of application of individualization of the education process in order to provide faster individual development of student's capabilities and creativity. Individualization is provided with differentiation of syllabi to common, elective and facultative, and with the procedures and methods in the teaching. Differentiation through the elective and facultative syllabi is increased gradually during education, and as a principle provides faster progress of talented students in high school education.

281 **High quality.** This principle refers to establishing higher standards and effects in the educational work in high school education. That means that the curriculum and syllabus, the school environment, teaching aids, equipment, and staff should correspond according to the international requirements for quality and standards of this king of education.

281 **Interdisciplinarity and multidisciplinarity**. When creating new curricula and syllabi for high school education, primarily starts from the needs and interests of young people. When creating syllabi the development of knowledge in different areas, different skills and habits, as well as development of student's skills for independent thinking and experiencing of the world and creating value views, are respected.

7. Transfer. This principle ensures the possibility for student's transfer from one to other high school major (option for elective syllabi) but also in other schools and to higher education.

Aim of the High School Education

The aim of the High School Education is: systematic development of individual physical and intellectual abilities (abilities for abstract thinking, analysis and synthesis, study and research), humanistic, moral, aesthetic and civic values of the person, encouraging creativity and preparing young people for further life and work in the spirit of peace, collaboration, mutual respect and international understanding.

Goals of the High School Education (not associated with any of the KSC domains)

- Development of positive attitude towards creativity, science, art, culture, sport, health and other values;
- Encouraging awareness of student's integrity (self-confidence, creativity, self-control, critical opinion, application of the theoretical and practical knowledge);
- Developing awareness of belonging of the Republic of Macedonia, national identity and values of the Macedonian history and its culture;
- Education for responsible care of freedom, tolerance, peaceful coexistence and respect of the citizen;
- Developing and preservation of cultural traditions of the Macedonian people and nationalities of Republic Macedonia and familiarization with other cultures and civilization values;
- Developing awareness for building a free, democratic, social and legal state;
- Developing awareness of rights, citizenship and responsibilities of citizens;
- Developing inclinations and abilities for experiencing art and artistic expression;
- Preparing students for choice of studies of their occupation;
- The nature of teaching and exercises of general education subjects (common and elective);

- Specifics of compulsory and elective syllabi and contents;
- Specifics and standards on the final exam and other types of individual and group work;
- Real conditions (material, staff and spatial etc);
- The need to use more often learning sources, contemporary Information technology in teaching.

Sources:

1. Bureau for Development of Education, Ministry of Education and Science, (2000), *General Secondary Education, Curricula and Syllabi of the General Secondary Education*, endorsed with the Decision for Adjustment of the Curricula and Syllabi of the General Secondary Education, number 11-1957/2, dated 19. 04. 2001.

Approach:

a) The source document was analysed and the most relevant headings for the analysis were selected: Principles of High School Education (chapter 2) and Goals of the High School Education (chapter 3).
b) The Principles of High School Education were analysed and existence of linkages between principles and the K, S, C domains of the NQF were established, if any.
c) The Goals of the High School Education were analysed and existence of linkages between goals and the K, S, C domains of the NQF were established, if any.
d) For the benefit of transparency, elaborations presented in the source document that cannot be directly associated with any of the KSC domains are presented under the table.
e) The cells above the table are filled with the data and the findings/recommendations.

Title of qualification: Baccalaurea/Baccalaureus of Agriculture **Qualification code**: 403620400, in the Register of HE qualifications **Indicated NQF level**: VI B **This qualification is based on learning outcomes:** Yes / ~~No~~	**<u>Document used for this comparison</u>** **Type:** Programme Learning Outcomes for Agriculture (First Cycle) and Phytopathology (Second Cycle) **Date:** Decision on Course Commencement, MoES, 12-3202/3, 12.06.2008. **Institution – Developer:** Goce Delchev University – Shtip
Assessment of the relation between expression of learning outcomes for this qualification and NQF level descriptors: Approach applied in this analysis is explained under the table. The identified learning outcomes used in this analysis are expressions of learning outcomes in the source document 1. Impression is that skills and competences in this qualification are below the expectations set with the level VI NQF descriptor. Comparison of Los expressions with the Cycle/Level Descriptors for First cycle (180-240 ECTS) in the Qualifications Framework for Higher Education Qualifications showed only a little deficiency in the descriptors: Making Judgment, Learning Skills. The relation with the NQF level descriptors is mostly recognisable and relatively direct. The relation with the QF for HE qualifications is direct.	**Assessment of gap between expression of learning outcomes for this qualification and NQF level descriptors:** NA

Level 6 descriptors in NQF versus Identified Learning Outcomes

NQF level 6 descriptor Knowledge and understanding	Related LO Descriptors:	NQF level 6 descriptor Skills	Related LO Descriptors:	NQF level 6 descriptor Competence	Related LO Descriptors:

Displays knowledge and understanding in the scientific field of study that is built upon previous education and training, including the domain of theoretical, practical, conceptual, comparative and critical perspectives in the scientific field according to the relevant methodology; Understanding of a certain area and knowledge of current issues in relation to scientific researches and new sources of knowledge; Displays knowledge and understanding of different theories and methodologies necessary for the wider area of research.	**Knowledge and understanding** • Express knowledge and understanding in the field of general agriculture based on principles of plant, animal and soil science; • Be able to demonstrate understanding of how to use the knowledge of university level courses as well as general theoretical and practical courses in the main field of study; • Demonstrate ability to expand knowledge in the areas of plants and livestock production; • Demonstrates understanding of aspects of the production, management and marketing of an agricultural product.	Is able to apply knowledge and understanding in a manner that reflects a professional approach to the work or profession; Displays the ability to identify, analyse and solve problems; Capability to find and support arguments within the profession or the field of study; Capability to collect, analyse, evaluate and present information, ideas and concepts from the relevant data; Capability to assess theoretical and practical issues, provide explanations for the reasons and select an appropriate solution; Takes initiative to identify the requirements for acquiring further knowledge and study with a high degree of independence;	**Applying knowledge and understanding** • Apply the acquired knowledge and understanding in the area of agricultural production and environmental protection; • Demonstrate knowledge of plants, animals, soils, and climates, with understanding of principles of soil fertility, plant and animal protection and adapt it to environmental settings; • Identify, analyze and solve problems related to protection, mechanization, feeding, organization and economics of agricultural production. **Communication Skills** • Capability to communicate, inform and connect ideas, problems and solutions from different segments of agricultural production; • Exchange of information, problems, solutions and cooperation for farming functioning and environmental systems. • Ability to communicate attitudes and argument data to both specialist and non-specialist audiences;	Takes responsibility for own results and the divided responsibility for collective results; Capability for independent participation, with a professional approach, in specific scientific and interdisciplinary discussions. Makes the relevant judgement by taking into consideration the personal, social, scientific and ethical aspects.	**Making judgment** • Select appropriate judgments in professional conclusions on agricultural production and processes; • Evaluate and calculate production and organizational operations and services in agricultural processes, taking into account personal, social, scientific and ethical aspects; • Demonstrate ability for comparative and critical analysis of conventional, integral and organic agricultural production.

		Capability to communicate and discuss information, ideas, problems and solutions, when the decision criteria and the scope of the task have been clearly defined, both with experts and the non-expert public;	• Accept personal accountability in communications in their field. **Learning Skills** • Define their role in the field of agriculture production and processing, based on knowledge and understanding; • Identify the need for further learning with a high degree of autonomy; • Have autonomy in the oral and written professional presentation.		

Annex 1 – Qualifications Framework for Higher Education Qualifications – Cycle/Level Descriptors

	Knowledge and understanding	Applying knowledge and understanding	Making judgment	Communication skills	Learning skills
Short cycles (60-120 ECTS)	Demonstrate knowledge and understanding in area that builds upon general secondary education supported by advanced textbooks; Possess knowledge to support the field of work or vocation, opportunity for personal development and extension of additional studies to complete the 1st cycle.	Ability for practical and professional application of knowledge and understanding.	Ability to search, identify and use data to formulate responses and solutions to well-defined concrete and abstract problems.	Capability to communicate about the specific abstract problems, skills and activities, with peers, supervisors and clients.	Have the learning skills to undertake further studies with some autonomy.

First cycle (180-240 ECTS)	Have demonstrated knowledge and understanding founded upon prior education and training within the main field of study, including knowledge about the range of theoretical, practical, conceptual, comparative and critical perspectives in the field within appropriate methodology; Understanding in a particular area and familiarity with current research issues and new sources of knowledge; Have demonstrated knowledge and understanding of various theories, methodologies.	Can apply their knowledge and understanding in a manner that indicates a professional approach to work or vocation; Have demonstrated competences for identifying, analyzing and solving problems; Be able to devise and sustain arguments within their field of study.	Ability to gather, analyze, evaluate, and present information, ideas, concepts from relevant data; Exercise appropriate judgment, taking into account relevant personal, social, scientific or ethical aspects; Ability to evaluate theoretical and practical issues, to explain the reasons and to choose an appropriate solution.	Can communicate and discuss information, ideas, problems and solutions on the contexts where criteria for decisions and the scope of the task may be well defined to both specialist and non-specialist audiences; Take shared responsibility for collective results; Ability for independent participation into specific, scientific and interdisciplinary discussions, with a professional approach.	Take initiative to identify and address learning needs for further knowledge and ongoing learning, with a high degree of autonomy.

Second cycle (60-120 ECTS)	Have demonstrated knowledge and understanding founded upon Bachelor level within the main field of study, implementing methodologies appropriate for solving complex problems, both systematically and creatively, that provides a basis or opportunity for originality in developing and/or applying autonomous ideas in a research context; Ability to use an expanded and deepened knowledge; Have demonstrated high levels of specialist competence in one or more specific fields Possess knowledge of one or more subject areas in the given scientific fields, based on the most renowned international scientific research in that field.	Ability to critically, independently and creatively solve problems with some originality in new or unfamiliar environments within multidisciplinary context related to their field of study.	Ability to synthesize and integrate knowledge; Ability to deal with complex issues both systematically and creatively, make sound judgments even on the basis of incomplete or restricted information, but that include reflecting on the personal, social and ethical responsibilities linked to the application of their knowledge and judgments; Ability to assess and make selection of scientific theories, methodologies, tools and general skills in the subject areas, and to establish a new analysis and solutions on a scientific basis.	Can communicate their conclusions and recommendations with the argumentation of the knowledge and rationale underpinning these, to both specialist and non-specialist audiences clearly and unambiguously; Take over significant responsibility for the collective results; lead and initiate activity.	Ability to identify personal need for further knowledge and to operate independently, to acquire new knowledge and skills autonomously within the societal context; Ability to take responsibility for further professional development and improvement.

Third cycle	Have demonstrated a systematic understanding of a field of study and mastery of methods and skills of research within that field in accordance with the highest international standards.	Have demonstrated the ability to conceive, design, implement and adapt a substantial process of research with scholarly integrity; Have made a contribution through original research that extends the frontier of knowledge by developing a substantial body of work, some of which merits national or international refereed publication.	Ability of critical analysis, evaluation and synthesis of new and complex ideas, having assessment competences; Ability to independently initiate and participate in national and international research networks and events with scientific integrity Ability to independently initiate research and development projects that will generate new knowledge and skills for development in the research field.	Can communicate with their peers, the larger academic community and with society in general about the scope of their expertise.	Can be expected to be able to promote, within academic and professional contexts, technological, social or cultural advancement in a knowledge-based society.

Sources:

1. Goce Delchev University – Shtip, Programme Learning Outcomes for Agriculture (First Cycle) and Phytopathology (Second Cycle).
2. Government of the Republic of Macedonia (2011), *Decree for the National Framework for Higher Education Qualifications*, 'Official Gazette of Republic of Macedonia, No.154 from 30/11/2010, Skopje.

Approach:

a) In the columns Related LO Descriptors for Knowledge and understanding, Related LO Descriptors for Skills, and Related LO Descriptors for Competence were inserted Los from the source document 1: cluster of "Knowledge and understanding" was inserted in the Related LO Descriptors for Knowledge and understanding; clusters of "Applying knowledge and understanding", "Communication skills" and "Learning skills" were inserted in the Related LO Descriptors for Skills; cluster of "Making judgment" was inserted in the Related LO Descriptors for Competences.
b) Entries were analysed – compared to the NQF descriptors.
c) Having in mind that for qualifications in Higher Education, besides NQF, a Qualifications Framework for Higher Education Qualifications – Cycle/Level Descriptors need to be fulfilled, the expressions of Los in the qualification were compared to the Cycle/Level Descriptors for QF for HE.
d) The cells above the table are filled with the data and the findings/recommendations.

Title of qualification: University Bachelor Degree in Electrical Engineering **Qualification code**: 202610200, in the Register of HE qualifications **Indicated NQF level**: VI A **This qualification is based on learning outcomes:** Yes / ~~No~~	<u>**Document used for this comparison**</u> **Type:** Programme Learning Outcomes for Academic Studies in Power Systems **Date:** Decision on Course Commencement, MoES, 12-1413/6, 21.09.2010. **Institution – Developer:** University "St. Kliment Ohridski" – Bitola
Assessment of the relation between expression of learning outcomes for this qualification and NQF level descriptors: Approach applied in this analysis is explained under the table. The identified learning outcomes used in this analysis are expressions of learning outcomes in the source 1. Impression is that Los of this qualification are matching the level VI NQF descriptor. Comparison of Los expressions with the Cycle/Level Descriptors for First cycle (180-240 ECTS) in the Qualifications Framework for Higher Education Qualifications showed that they are matching the Cycle/Level Descriptors. The relation with the NQF level descriptors is relatively direct. The relation with the QF for HE qualifications is direct.	**Assessment of gap between expression of learning outcomes for this qualification and NQF level descriptors:** NA

Level 6 descriptors in NQF versus Identified Learning Outcomes

NQF level 6 descriptor Knowledge and understanding	Related LO Descriptors:	NQF level 6 descriptor Skills	Related LO Descriptors:	NQF level 6 descriptor Competence	Related LO Descriptors:
Displays knowledge and understanding in the scientific field of study that is built upon previous education and training, including the domain of theoretical, practical, conceptual, comparative and critical perspectives in the scientific field	**Knowledge and understanding** • Recognizes and remembers the well established principles within the fundamental fields of physics, mathematics and engineering sciences related to electrical engineering; • Describes and discusses key aspects and concepts particularly in the principal focus areas	Is able to apply knowledge and understanding in a manner that reflects a professional approach to the work or profession; Displays the ability to identify, analyse and solve problems; Capability to find and support arguments within the profession or the field of study;	**Applying knowledge and understanding** • Determines and analyses the processes, methods and results in the area of power production, transmission and distribution; • Locates, formulates and solves fundamental problems in a real power system related to designing, exploitation, maintenance and technical control, using established methods; • Selects and uses appropriate	Takes responsibility for own results and the divided responsibility for collective results; Capability for independent participation, with a professional approach, in specific scientific and interdisciplinary discussions. Makes the relevant	**Making judgment** • Gathers, analyzes and presents information from relevant data within the field of Power systems, usually from the perspective of: power production, transmission and distribution;

according to the relevant methodology; Understanding of a certain area and knowledge of current issues in relation to scientific researches and new sources of knowledge; Displays knowledge and understanding of different theories and methodologies necessary for the wider area of research.	of the Power systems: power production, transmission and distribution; • Keeps abreast with the current research and development work as well as the wider multidisciplinary context of electrical engineering.	Capability to collect, analyse, evaluate and present information, ideas and concepts from the relevant data; Capability to assess theoretical and practical issues, provide explanations for the reasons and select an appropriate solution; Takes initiative to identify the requirements for acquiring further knowledge and study with a high degree of independence; Capability to communicate and discuss information, ideas, problems and solutions, when the decision criteria and the scope of the task have been clearly defined, both with experts and the non-expert public;	equipment, tools and analytical methods relevant for power systems analysis; • Applies regulations and techniques for environmental protection. **Communication Skills** • Communicates effectively in written reports and oral presentations using appropriate terminology and technical language, common for Power systems; • Shares and debates concepts and ideas in the field of Power systems with the engineering community and with society in large; • Is capable of teamwork and cooperate actively within the group by sharing in the tasks and responsibilities. **Learning Skills** • Takes initiative to identify and address learning needs for further professional education in the field of power systems, with a high degree of autonomy; • Keeps track of scientific issues in the field of Power systems such as scientific papers, journals, seminars, conferences etc.	judgement by taking into consideration the personal, social, scientific and ethical aspects.	• Exercises appropriate judgment in implementing and evaluating knowledge crucial for regular operation of the power systems. Taking into account relevant personal, social, scientific or ethical aspects; • Combines theory and practice to solve power systems' problems, to explain the reasons and to choose adequate solution.

Annex 1 – Qualifications Framework for Higher Education Qualifications – Cycle/Level Descriptors

	Knowledge and understanding	Applying knowledge and understanding	Making judgment	Communication skills	Learning skills
Short cycles (60-120 ECTS)	Demonstrate knowledge and understanding in area that builds upon general secondary education supported by advanced textbooks; Possess knowledge to support the field of work or vocation, opportunity for personal development and extension of additional studies to complete the 1st cycle.	Ability for practical and professional application of knowledge and understanding.	Ability to search, identify and use data to formulate responses and solutions to well-defined concrete and abstract problems.	Capability to communicate about the specific abstract problems, skills and activities, with peers, supervisors and clients.	Have the learning skills to undertake further studies with some autonomy.
First cycle (180-240 ECTS)	Have demonstrated knowledge and understanding founded upon prior education and training within the main field of study, including knowledge about the range of theoretical, practical, conceptual, comparative and critical perspectives in the field within appropriate methodology; Understanding in a particular area and familiarity with current research issues and new sources of knowledge; Have demonstrated knowledge and understanding of various theories, methodologies.	Can apply their knowledge and understanding in a manner that indicates a professional approach to work or vocation; Have demonstrated competences for identifying, analyzing and solving problems; Be able to devise and sustain arguments within their field of study.	Ability to gather, analyze, evaluate, and present information, ideas, concepts from relevant data; Exercise appropriate judgment, taking into account relevant personal, social, scientific or ethical aspects; Ability to evaluate theoretical and practical issues, to explain the reasons and to choose an appropriate solution.	Can communicate and discuss information, ideas, problems and solutions on the contexts where criteria for decisions and the scope of the task may be well defined to both specialist and non-specialist audiences; Take shared responsibility for collective results; Ability for independent participation into specific, scientific and interdisciplinary discussions, with a professional approach.	Take initiative to identify and address learning needs for further knowledge and ongoing learning, with a high degree of autonomy.

Second cycle (60-120 ECTS)	Have demonstrated knowledge and understanding founded upon Bachelor level within the main field of study, implementing methodologies appropriate for solving complex problems, both systematically and creatively, that provides a basis or opportunity for originality in developing and/or applying autonomous ideas in a research context; Ability to use an expanded and deepened knowledge; Have demonstrated high levels of specialist competence in one or more specific fields Possess knowledge of one or more subject areas in the given scientific fields, based on the most renowned international scientific research in that field.	Ability to critically, independently and creatively solve problems with some originality in new or unfamiliar environments within multidisciplinary context related to their field of study.	Ability to synthesize and integrate knowledge; Ability to deal with complex issues both systematically and creatively, make sound judgments even on the basis of incomplete or restricted information, but that include reflecting on the personal, social and ethical responsibilities linked to the application of their knowledge and judgments; Ability to assess and make selection of scientific theories, methodologies, tools and general skills in the subject areas, and to establish a new analysis and solutions on a scientific basis.	Can communicate their conclusions and recommendations with the argumentation of the knowledge and rationale underpinning these, to both specialist and non-specialist audiences clearly and unambiguously; Take over significant responsibility for the collective results; lead and initiate activity.	Ability to identify personal need for further knowledge and to operate independently, to acquire new knowledge and skills autonomously within the societal context; Ability to take responsibility for further professional development and improvement.

Third cycle	Have demonstrated a systematic understanding of a field of study and mastery of methods and skills of research within that field in accordance with the highest international standards.	Have demonstrated the ability to conceive, design, implement and adapt a substantial process of research with scholarly integrity; Have made a contribution through original research that extends the frontier of knowledge by developing a substantial body of work, some of which merits national or international refereed publication.	Ability of critical analysis, evaluation and synthesis of new and complex ideas, having assessment competences; Ability to independently initiate and participate in national and international research networks and events with scientific integrity Ability to independently initiate research and development projects that will generate new knowledge and skills for development in the research field.	Can communicate with their peers, the larger academic community and with society in general about the scope of their expertise.	Can be expected to be able to promote, within academic and professional contexts, technological, social or cultural advancement in a knowledge-based society.

Sources:

1. University "St. Kliment Ohridski" – Bitola, Programme Learning Outcomes for Academic Studies in Power Systems.
2. Government of the Republic of Macedonia (2011), *Decree for the National Framework for Higher Education Qualifications*, 'Official Gazette of Republic of Macedonia, No.154 from 30/11/2010, Skopje.

Approach:

a) In the columns Related LO Descriptors for Knowledge and understanding, Related LO Descriptors for Skills, and Related LO Descriptors for Competence were inserted Los from the source document 1: cluster of "Knowledge and understanding" was inserted in the Related LO Descriptors for Knowledge and understanding; clusters of "Applying knowledge and understanding", "Communication skills" and "Learning skills" were inserted in the Related LO Descriptors for Skills; cluster of "Making judgment" was inserted in the Related LO Descriptors for Competences.
b) Entries were analysed – compared to the NQF descriptors.
c) Having in mind that for qualifications in Higher Education, besides NQF, a Qualifications Framework for Higher Education Qualifications – Cycle/Level Descriptors need to be fulfilled, the expressions of Los in the qualification were compared to the Cycle/Level Descriptors for QF for HE.
d) The cells above the table are filled with the data and the findings/recommendations.

АНЕКС 5 – АНАЛИЗА НА КВАЛИТЕТОТ НА КВАЛИФИКАЦИТЕ ОД ПРИМЕРОКОТ НА КВАЛИФИКАЦИИ

Прашалник за анализа на главните карактеристики во врска со квалитетот на квалификациите

Код на квалификација	Име на квалификација	Име преведено на англиски	НРК сектор
	Економски техничар	Economics Technician	Економија, право и трговија

Анализата ги обработува следниве области:

1. Релевантност на квалификацијата за пазарот на труд
2. Стандарди врз кои е заснована квалификацијата
3. Структура на квалификацијата
4. Вклученост на актерите од пазарот на труд во различни фази на квалификациониот процес
5. Институционална поставеност на квалификацијата

1. Релевантност на квалификацијата за пазарот на труд

Прашање 1.1

Како е обезбедена релевантноста, односно, поврзувањето на оваа квалификација со пазарот на труд, односно, вработувањето?

Индикатори:	**Докази (документи)**
Истражување на пазарот на труд	Бројот на невработени Економски техничари на 30. 06. 2013 беше 3931, додека бројот на невработени Економски техничари на 30. 06. 2014 беше 4083. (Извор: база на податоци на АВРМ) [36]
Поглед-размислувања на работодавачите	Споредбата помеѓу бројот на слободни работни места за ова занимање и понудата од формалното СОО остава впечаток дека на работодавачите не им е значајно потребно ова занимање.
Слободни работни места	Бројот на слободни работни места објавени во периодот 01. 01. 2014 – 30. 06. 2014 за занимањето Економски техничари е 62. (Извор: база на податоци на АВРМ)[37]
Друго	

[36] Во базата на АВРМ невработените се регистрираат брз основа на нивното образование. Слободните работни места се објавуваат според Националната класификација на занимања (или ИСКО-08). Затоа, не постои директна кореспонденција помеѓу структурата на невработени и структурата на слободни работни места.

[37] Бројот на слободни работни места е кумулативен број кој не го отсликува реалниот број на слободни работни места. Тоа е сума од сите објавени слободни работни места во период на време (наведен во табелата). На пример, објавите од истите работодавачи за истите слободни работни места едноставно се додадени на сумата. Потенцијалните вработувања не се одземени од вкупниот број на слободни работни места.

Прашање 1.2
Кои занимања се достапни за лицето кое ја поседува оваа квалификација?
Забелешка: Квалификација може да е релевантна за различни функции, работни места.

Занимања	**Доказ (легислатива, практики од пазарот на труд, договори, друго)**
Економски техничар (директно, по успешното завршување на формалната обука)	Непознат (непостоечки)
Не е познато	Побарувачката од работодавачите во изворната датотека од АВРМ е дека се бараат само Економски техничари.

2. Стандарди врз кои е заснована квалификацијата

Прашање 2.1
Дали квалификацијата е заснована на стандарди? Да-~~Не~~

Тип на стандард	**Да – Не**	**Кој е одговорен за подготовка и одобрување?**	**Дали стандардот периодично се ажурира?**	**Забелешки**
Стандард на занимање	Не			
Стандард на квалификација	Не			
Образовен стандард	Да			
Наставен план	Да	Подготвено од БРО И ЦСОО	Не	Ажурирање: Одлука број 07-6403/1, 22.08.2007
Информација за средното стручно образование во Република Македонија (веб страна на ЦСОО)	Да	Подготвено од ЦСОО	Не	Датум на ажурирање не е означен

Прашање 2.2
<u>За најновите квалификации во ИСОО</u>, Ве молиме, проверете ја поврзаноста-согласноста помеѓу:
- Стандардот на занимање, стандардот на квалификација и соодвените програми (курикулуми).

Стандард на занимање и стандард на квалификација за оваа квалификација не постојат. Затоа, не може да се воспостават никакви врски.

Прашање 2.3
Според што се оценуваат кандидатите (ученици, лица кои бараат сертификација)?

Оценувањето е засновано на	**Да – Не**
Стандарди-критериуми за оценување	**Не.** Постојат стандарди за оценување на постигнувањата на учениците за селектирани предмети (општи и стручни). Овие документи не претставуваат стандарди-критериуми за оценување, туку треба да се користат од наставниците, поединечно, како упатства за оценување за соодветниот предмет. Овие документи за општите предмети се одобрени од МОН, додека одобрувањето на документите за стручните предмети сѐ уште се очекува.
Резултати од учењето	**Не.** Сите предмети содржат цели на учење.
Курикулум	**Да.** Оценувањето се изведува интерно според целите на предметите. Некои селектирани предмети се оценуваат екстерно

	како дел од Системот за екстерно оценување на учениците во јавните основни и средни училишта; испити за ученици како дел од Државна матура и училишна матура во јавното средно образование; испити за ученици како дел од Завршен испит во јавното средно образование.
Друго .... Завршен испит	Завршниот испит е составен од 2 дела: Мајчин јазик и литература и Практичен дел. Прашањата за Мајчин јазик и литература и Практичен дел се подготвуваат екстерно. Испитите се спроведуваат интерно. Практичниот дел од завршниот испит се подготвува и спроведува интерно.

3. Структура на квалификацијата

Прашање 3.1
Дали оваа квалификација е целосна или парцијална квалификација? Целосна – Парцијална

Стандард на занимање и стандард на квалификација за оваа квалификација не постојат. Затоа, не може да се извлече заклучок дали оваа квалификација е целосна или парцијална.

Прашање 3.2
Дали оваа квалификација е структуирана во единици? ~~Да~~ – Не

Стандард на занимање и стандард на квалификација за оваа квалификација не постојат.

4. Вклученост на актерите од пазарот на труд во различни фази на квалификациониот процес

Прашање 4.1
Дали релевантните актери[38] на пазарот на труд се вклучени во дефинирање на стандардот на занимање? ~~Да~~ – Не

Стандард на занимање и стандард на квалификација за оваа квалификација не постојат.

Прашање 4.2
Дали релевантните актери на пазарот на труд се вклучени во процесот на учење (на ниво на провајдер или друго ниво)?

Вклученост на релевантните актерите од пазарот на труд во процесот на учење	**Да – Не**	**Специфицирај, по можност**
Развој на курикулуми	Да	Барем еден претставник од претпријатијата е вклучен во развој на секоја од наставните програми.
Обезбедување на стажирање (за млади луѓе)	Да	Некои од стручните училишта имаат договори за соработка или имаат традиција на соработка со некои претпријатија. Во таквите случаи учениците се прифатени за дел од практичната обука во претпријатијата. Во останатите случаи практичната обука се организира во училиштето.
Обезбедување на учење засновано на работа (за работници)	Не	

[38] Примери на релевантни актери на пазарот на труд се: работодавачите, претпријатијата, организациите на работодавачи, синдикатите, професионалните организации.

Давање лекции како гостин во училиште	Не	
Друго…..		

Прашање 4.3
Дали релевантните актери на пазарот на труд се вклучени во оценувањето?

Вклученост на релевантните актерите од пазарот на труд во оценувањето	**Да – Не**
Дефинирање на стандарди-критериуми за оценување	Не
Подготовка на испити	Не
Организирање на практични испити	Може да биде, односно, не е ограничено (санкционирано) во правните документи, но не е јасно дали ова се практикува во реалноста.
Оценување на практични испити	Не
Друго …..	

5. Институционална поставеност на квалификацијата

Прашање 5.1
Која власт е одговорна за подготовка-одобрување-менаџмент на оваа квалификација?

Надлежна власт	
Министерство за образование и обука	Одобрување на курикулумот за образовните програми, вклучително и наставните програми за стручните предмети
Секторски организации	Не
Приватни институции	Не
Други • ЦСОО • БРО	• Развој и одржување (ажурирање) на наставните програми за стручните предмети • Развој и одржување (ажурирање) на наставните програми за општообразовните предмети

Прашање 5.2
Кој ја доделува дипломата или сертификатот (или друг документ со кој се потврдува квалификацијата) за оваа квалификација?

Диплома или сертификат издаден од:	**Да – Не + детали**
Стручните училишта како институции кои нудат образование и обука на образование	Да
Секторски организации	Не
Приватни институции	Не
Друго…	

Прашање 5.3
Кој е одговорен за оценувањето на оваа квалификација?

Задача	Одговорна страна		
	Провајдер на образование или обука	Национален испитен центар	Друго ЦСОО, БРО.
Подготовка на испити	• Интерни испити по предмети како дел од Државна матура • Интерни испити по предмети како дел од Завршен испит • Практичен дел од Завршен испит	Екстерни испити како дел од системот за екстерно оценување	ЦСОО и БРО ги подготвуваат прашањата за предметите во рамките на екстерното оценување како дел од Завршен испит и Државна матура
Организирање на испити	• Интерни испити по предмети како дел од Државна матура • Интерни испити по предмети како дел од Завршен испит • Практичен дел од Завршен испит	Екстерни испити како дел од системот за екстерно оценување	
Оценување на испити	• Интерни испити по предмети како дел од Државна матура • Интерни испити по предмети како дел од Завршен испит • Практичен дел од Завршен испит	Екстерни испити како дел од системот за екстерно оценување	

Прашање 5.4
Дали оценувањето за сертификација е отворено за лица кои не следеле конкретна програма за образование или обука или само парцијално ја следеле? *На пример: лица кои имаат извесно професионално искуство, односно, лица кои бараат да им се признаат-потврдат нивните вештини како квалификација. ~~Да~~-Не*

Признавање-потврдување на претходното учење не е предвидено во релевантната правна документација.

Прашање 5.5
Дали оваа квалификација, или нејзините стандарди се публикувани, односно, внесени во регистер, база, каталог поддржан од јавна институција и-или од секторски тела-комори? ~~Да~~-Не

Прашање 5.6
Која е потврдата (поткрепата) за обезбедување на квалитет на квалификацијата?

Не постои ниту стандард на занимање, ни стандард на квалификација за оваа квалификација. Затоа, не постои расположива информација за потврдата (поткрепата) за обезбедувањето на квалитет на квалификацијата. Образовните програми кои водат кон оваа квалификација кулминираат со Завршен испит (вклучително испит за Практична работа-обука).

Извори:

1. Агенција за вработување на Република Македонија, 2014, Преглед на објавени слободни работни места на определено и неопределено работно време во периодот 01/01/2014 – 30/06/2014.
2. Агенција за вработување на Република Македонија, 2014, Преглед на невработени лица според профил на образование на 30/06/2103 и 30/06/2014.
3. Министерство за образование и обука, 2013, Концепт за државна матура, училишна матура и завршен испит во јавното средно образование.
4. Центар за стручно образование и обука, 2007, Наставни планови: http://www.csoo.edu.mk/images/stories/nastavni_planovi__________.pdf (Одлука број 07-6403/1, 22.08.2007)
5. Центар за стручно образование и обука, Наставни програми достапни на: http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=view&id=43&Itemid=1.
6. Центар за стручно образование и обука, Информација за средното стручно образование во Р. Македонија: http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=64&Itemid=186
7. Центар за стручно образование и обука, Стандарди за постигањата на учениците – документи за наставниците за користење при оценување на учениците (за одобрување) кои можат да бидат добиени директно од советниците во ЦСОО.
8. Центар за стручно образование и обука, Испитни програми за екстерно оценување по селектирани предмети според Концептот за државна матура, училишна матура и завршен испит во јавното средно образование.

Прашалник за анализа на главните карактеристики во врска со квалитетот на квалификациите

Код на квалификација	Име на квалификација	Име преведено на англиски	НРК сектор
	Хотелско-туристички техничар	Hotel-Tourism Technician	Угостителство и туризам

Анализата ги обработува следниве области:

1. Релевантност на квалификацијата за пазарот на труд
2. Стандарди врз кои е заснована квалификацијата
3. Структура на квалификацијата
4. Вклученост на актерите од пазарот на труд во различни фази на квалификациониот процес
5. Институционална поставеност на квалификацијата

1. Релевантност на квалификацијата за пазарот на труд

Прашање 1.1

Како е обезбедена релевантноста, односно, поврзувањето на оваа квалификација со пазарот на труд, односно, вработувањето?

Индикатори:	**Докази (документи)**
Истражување на пазарот на труд	Бројот на невработени Угостителски техничари (Хотелиерски) на 30. 06. 2013 беше 322, додека бројот на невработени Угостителски техничари (Хотелиерски) на 30. 06. 2014 беше 310. Бројот на невработени Туристички техничари на 30. 06. 2013 беше 140, додека бројот на невработени Туристички техничари на 30. 06. 2014 беше 144. (Извор: база на податоци на АВРМ) [39] Во изворната база на податоци немаше информација за Хотелско-туристички техничар.
Поглед-размислување на работодавачите	Мислењето на работодавачите е дека завршените ученици од оваа програма се добро квалификувани. Во принцип, тие се обучени за широк опсег на задачи. И покрај тоа, тие не се спремни штом влезат на работното место веднаш да работат на одредено множество на задачи. Нив им треба извесен период на прилагодување на работните задолженија, некогаш и поддршка. (Разговори со сопственици на хотели.)
Слободни работни места	Бројот на слободни работни места објавени во периодот 01. 01. 2014 – 30. 06. 2014 за занимањето на: Референт за туристички аранжмани е 88; Шеф на хотелска услуга е 9; Туристички водич е 11; и Туристички аниматор е 90[40]. (Извор: база на податоци на АВРМ) [41]
Друго	

[39] Во базата на АВРМ невработените се регистираат брз основа на нивното образование. Слободните работни места се објавуваат според Националната класификација на занимања (или ИСКО-08). Затоа, не постои директна кореспонденција помеѓу структурата на невработени и структурата на слободни работни места.

[40] Извесен број на слободни работни места за занимањата Референт за туристички аранжмани, Шеф на хотелска услуга, Туристички водич, и Туристички аниматор беа побарани од работодавачите заради фактот што евиденцијата на слободните работни места е според Националната класификација на занимања (или ИСКО-08).

[41] Бројот на слободни работни места е кумулативен број кој не го отсликува реалниот број на слободни работни места. Тоа е сума од сите објавени слободни работни места во период на време (наведен во во табелата). На пример, објавите од истите работодавачи за истите слободни работни места едноставно се додадени на сумата. Потенцијалните вработувања не се одземени од вкупниот број на слободни работни места.

Прашање 1.2
Кои занимања се достапни за лицето кое ја поседува оваа квалификација?
Забелешка: Квалификација може да е релевантна за различни функции, работни места.

Занимања	**Доказ (легислатива, практики од пазарот на труд, договори, друго)**
Хотелско-туристички техничар (директно, по успешното завршување на формалната обука)	Непознат (непостоечки)
Референт за туристички аранжмани	Побарувачка од работодавачите во изворната датотека од АВРМ.
Шеф на хотелска услуга	Побарувачка од работодавачите во изворната датотека од АВРМ.
Туристички водич	Побарувачка од работодавачите во изворната датотека од АВРМ.
Туристички аниматор	Побарувачка од работодавачите во изворната датотека од АВРМ.

2. Стандарди врз кои е заснована квалификацијата

Прашање 2.1
Дали квалификацијата е заснована на стандарди? Да-~~Не~~

Тип на стандард	**Да – Не**	**Кој е одговорен за подготовка и одобрување?**	**Дали стандардот периодично се ажурира?**	**Забелешки**
Стандард на занимање	Не			
Стандард на квалификација	Не			
Образовен стандард	Да			
Наставен план	Да	Подготвено од БРО И ЦСОО	Не	Ажурирање: Одлука број 07-6403/1, 22.08.2007
Информација за средното стручно образование во Република Македонија (веб страна на ЦСОО)	Да	Подготвено од ЦСОО	Не	Датум на ажурирање не е означен

Прашање 2.2
<u>За најновите квалификации во ИСОО</u>, Ве молиме, проверете ја поврзаноста-согласноста помеѓу:

- Стандардот на занимање, стандардот на квалификација и соодвените програми (курикулуми).

Стандард на занимање и стандард на квалификација за оваа квалификација не постојат. Затоа, не може да се воспостават никакви врски.

Прашање 2.3
Според што се оценуваат кандидатите (ученици, лица кои бараат сертификација)?

Оценувањето е засновано на	**Да – Не**
Стандарди-критериуми за оценување	**Не.** Постојат стандарди за оценување на постигнувањата на учениците за селектирани предмети (општи и стручни). Овие документи не претставуваат стандарди-критериуми за оценување, туку треба да се користат од наставниците, поединечно, како упатства за оценување за соодветниот предмет.

	Овие документи за општите предмети се одобрени од МОН, додека одобрувањето на документите за стручните предмети сè уште се очекува.
Резултати од учењето	**Не.** Сите предмети содржат цели на учење.
Курикулум	**Да**. Оценувањето се изведува интерно според целите на предметите. Некои селектирани предмети се оценуваат екстерно како дел од Системот за екстерно оценување на учениците во јавните основни и средни училишта; испити за ученици како дел од Државна матура и училишна матура во јавното средно образование; испити за ученици како дел од Завршен испит во јавното средно образование.
Друго .... Завршен испит	Завршниот испит е составен од 2 дела: Мајчин јазик и литература и Практичен дел. Прашањата за Мајчин јазик и литература и Практичен дел се подготвуваат екстерно. Испитите се спроведуваат интерно. Практичниот дел од завршниот испит се подготвува и спроведува интерно.

3. Структура на квалификацијата

Прашање 3.1
Дали оваа квалификација е целосна или парцијална квалификација? Целосна – Парцијална

Стандард на занимање и стандард на квалификација за оваа квалификација не постојат. Затоа, не може да се извлече заклучок дали оваа квалификација е целосна или парцијална.

Прашање 3.2
Дали оваа квалификација е структуирана во единици? ~~Да~~ – Не

Стандард на занимање и стандард на квалификација за оваа квалификација не постојат.

4. Вклученост на актерите од пазарот на труд во различни фази на квалификациониот процес

Прашање 4.1
Дали релевантните актери[42] на пазарот на труд се вклучени во дефинирање на стандардот на занимање? ~~Да~~ – Не

Стандард на занимање и стандард на квалификација за оваа квалификација не постојат.

Прашање 4.2
Дали релевантните актери на пазарот на труд се вклучени во процесот на учење (на ниво на провајдер или друго ниво)?

Вклученост на релевантните актерите од пазарот на труд во процесот на учење	**Да – Не**	**Специфицирај, по можност**
Развој на курикулуми	Да	Барем еден претставник од претпријатијата е вклучен во развој на секоја од наставните програми.
Обезбедување на стажирање	Да	Некои од стручните училишта имаат договори за

[42] Примери на релевантни актери на пазарот на труд се: работодавачите, претпријатијата, организациите на работодавачи, синдикатите, професионалните организации.

(за млади луѓе)		соработка или имаат традиција на соработка со некои претпријатија. Во таквите случаи учениците се прифатени за дел од практичната обука во претпријатијата. Во останатите случаи практичната обука се организира во училиштето.
Обезбедување на учење засновано на работа (за работници)	Не	
Давање лекции како гостин во училиште	Не	
Друго…..		

Прашање 4.3
Дали релевантните актери на пазарот на труд се вклучени во оценувањето?

Вклученост на релевантните актерите од пазарот на труд во оценувањето	**Да – Не**
Дефинирање на стандарди-критериуми за оценување	Не
Подготовка на испити	Не
Организирање на практични испити	Може да биде, односно, не е ограничено (санкционирано) во правните документи, но не е јасно дали ова се практикува во реалноста.
Оценување на практични испити	Не
Друго …..	

5. Институционална поставеност на квалификацијата

Прашање 5.1
Која власт е одговорна за подготовка-одобрување-менаџмент на оваа квалификација?

Надлежна власт	
Министерство за образование и обука	Одобрување на курикулумот за образовните програми, вклучително и наставните програми за стручните предмети
Секторски организации	Не
Приватни институции	Не
Други • ЦСОО • БРО	• Развој и одржување (ажурирање) на наставните програми за стручните предмети • Развој и одржување (ажурирање) на наставните програми за општообразовните предмети

Прашање 5.2
Кој ја доделува дипломата или сертификатот (или друг документ со кој се потврдува квалификацијата) за оваа квалификација?

Диплома или сертификат издаден од:	**Да – Не + детали**
Стручните училишта како институции кои нудат образование и обука на образование	Да
Секторски организации	Не
Приватни институции	Не
Друго…	

Прашање 5.3
Кој е одговорен за оценувањето на оваа квалификација?

Задача	Одговорна страна		
	Провајдер на образование или обука	Национален испитен центар	Друго ЦСОО, БРО.
Подготовка на испити	• Интерни испити по предмети како дел од Државна матура • Интерни испити по предмети како дел од Завршен испит • Практичен дел од Завршен испит	Екстерни испити како дел од системот за екстерно оценување	ЦСОО и БРО ги подготвуваат прашањата за предметите во рамките на екстерното оценување како дел од Завршен испит и Државна матура
Организирање на испити	• Интерни испити по предмети како дел од Државна матура • Интерни испити по предмети како дел од Завршен испит • Завршен испит	Екстерни испити како дел од системот за екстерно оценување	
Оценување на испити	• Интерни испити по предмети како дел од Државна матура • Интерни испити по предмети како дел од Завршен испит • Практичен дел од Завршен испит	Екстерни испити како дел од системот за екстерно оценување	

Прашање 5.4
Дали оценувањето за сертификација е отворено за лица кои не следеле конкретна програма за образование или обука или само парцијално ја следеле? *На пример: лица кои имаат извесно професионално искуство, односно, лица кои бараат да им се признаат-потврдат нивните вештини како квалификација.* ~~*Да*~~*-Не*

Признавање-потврдување на претходното учење не е предвидено во релевантната правна документација.

Прашање 5.5
Дали оваа квалификација, или нејзините стандарди се публикувани, односно, внесени во регистер, база, каталог поддржан од јавна институција и-или од секторски тела-комори? ~~Да~~-Не

Прашање 5.6
Која е потврдата (поткрепата) за обезбедување на квалитет на квалификацијата?

Не постои ниту стандард на занимање, ни стандард на квалификација за оваа квалификација. Затоа, не постои расположива информација за потврдата (поткрепата) за обезбедувањето на квалитет на квалификацијата. Образовните програми кои водат кон оваа квалификација кулминираат со Завршен испит (вклучително испит за Практична работа-обука).

Извори:
1. Агенција за вработување на Република Македонија, 2014, Преглед на објавени слободни работни места на определено и неопределено работно време во периодот 01/01/2014 – 30/06/2014.
2. Агенција за вработување на Република Македонија, 2014, Преглед на невработени лица според профил на образование на 30/06/2103 и 30/06/2014.
3. Министерство за образование и обука, 2013, Концепт за државна матура, училишна матура и завршен испит во јавното средно образование.
4. Центар за стручно образование и обука, 2007, Наставни планови: http://www.csoo.edu.mk/images/stories/nastavni_planovi__________.pdf (Одлука број 07-6403/1, 22.08.2007)
5. Центар за стручно образование и обука, Наставни програми достапни на: http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=view&id=43&Itemid=1.
6. Центар за стручно образование и обука, Информација за средното стручно образование во Р. Македонија: http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=64&Itemid=186
7. Центар за стручно образование и обука, Стандарди за постигањата на учениците – документи за наставниците за користење при оценување на учениците (за одобрување) кои можат да бидат добиени директно од советниците во ЦСОО.
8. Центар за стручно образование и обука, Испитни програми за екстерно оценување по селектирани предмети според Концептот за државна матура, училишна матура и завршен испит во јавното средно образование.

Разговори:
- Никола Трпеновски, сопственик на хотел Капри, Битола.
- Јанче Јанчевски, сопственик на хотел Премиер, Битола.

Прашалник за анализа на главните карактеристики во врска со квалитетот на квалификациите

Код на квалификација	Име на квалификација	Име преведено на англиски	НРК сектор
	Електротехничар за компјутерска техника и автоматика	Technician for ICT and Automatics	Електротехника

Анализата ги обработува следниве области:

1. Релевантност на квалификацијата за пазарот на труд
2. Стандарди врз кои е заснована квалификацијата
3. Структура на квалификацијата
4. Вклученост на актерите од пазарот на труд во различни фази на квалификациониот процес
5. Институционална поставеност на квалификацијата

1. Релевантност на квалификацијата за пазарот на труд

Прашање 1.1

Како е обезбедена релевантноста, односно, поврзувањето на оваа квалификација со пазарот на труд, односно, вработувањето?

Индикатори:	Докази (документи)
Истражување на пазарот на труд	Бројот на невработени Електротехничари за компјутерска техника и автоматика на 30. 06. 2013 беше 28, додека бројот на невработени Електротехничари за компјутерска техника и автоматика на 30. 06. 2014 беше 63. Електротехничар за автоматика е стара квалификација која и претходеше на Електротехничар за компјутерска техника и автоматика. Бројот на невработени Електротехничари за автоматика на 30. 06. 2013 беше 399, додека бројот на невработени Електротехничари за автоматика на 30. 06. 2014 беше 366. (Извор: база на податоци на АВРМ)[43]
Поглед-размислувања на работодавачите	Мислењето на работодавачите е дека Електротехничарите за компјутерска техника и автоматика се добро квалификувани. Во принцип, овие завршени ученици можат да извршат повеќето од работните задачи, можат да работат во позадинска канцеларија, но не се вешти во работење со клиенти. Можат да работата на широк опсег на задачи. (Разговори со сопственици на ИКТ продавници и сервиси.)
Слободни работни места	Во периодот 01. 01. 2014 – 30. 06. 2014 за занимањето на Електротехничар[44] беа објавени 298 слободни работни места; за занимањето Техничар за процесна автоматика беа објавени 22 слободни работни места; за занимањето Информатичар на систем беа објавени 32 слободни работни места. (Извор: база на податоци на АВРМ) [45]

[43] Во базата на АВРМ невработените се регистрираат брз основа на нивното образование. Слободните работни места се објавуваат според Националната класификација на занимања (или ИСКО-08). Затоа, не постои директна кореспонденција помеѓу структурата на невработени и структурата на слободни работни места.

[44] Занимањето Електротехничар е занимање кое е пошироко од Електротехничар за компјутерска техника и автоматика.

[45] Бројот на слободни работни места е кумулативен број кој не го отсликува реалниот број на слободни работни места. Тоа е сума од сите објавени слободни работни места во период на време (наведен во табелата). На пример, објавите од истите работодавачи за истите слободни работни места едноставно се додадени на сумата. Потенцијалните вработувања не се одземени од вкупниот број на слободни работни места.

Друго	

Прашање 1.2
Кои занимања се достапни за лицето кое ја поседува оваа квалификација?
Забелешка: Квалификација може да е релевантна за различни функции, работни места.

Занимања	**Доказ (легислатива, практики од пазарот на труд, договори, друго)**
Електротехничар за компјутерска техника и автоматика (директно, по успешното завршување на формалната обука)	Непознат (непостоечки)
Опсег на занимања кои бараат ИКТ вештини и компетенции.	Непознат (непостоечки)
Опсег на занимања кои бараат вештини и компетенции во работа со подвижни ленти, автоматизирани линии, масовно (сериско) производство.	Непознат (непостоечки)
Електротехничар	Побарувачка од работодавачите во изворната датотека од АВРМ.
Техничар за процесна автоматика	Побарувачка од работодавачите во изворната датотека од АВРМ.
Информатичар на систем	Побарувачка од работодавачите во изворната датотека од АВРМ.

2. Стандарди врз кои е заснована квалификацијата

Прашање 2.1
Дали квалификацијата е заснована на стандарди? Да-~~Не~~

Тип на стандард	**Да – Не**	**Кој е одговорен за подготовка и одобрување?**	**Дали стандардот периодично се ажурира?**	**Забелешки**
Стандард на занимање	Не			
Стандард на квалификација	Не			
Образовен стандард	Да			
Наставен план	Да	Подготвено од БРО И ЦСОО	Не	Ажурирање: Одлука број 07-6403/1, 22.08.2007
Информација за средното стручно образование во Република Македонија (веб страна на ЦСОО)	Да	Подготвено од ЦСОО	Не	Датум на ажурирање не е означен

Прашање 2.2
<u>За најновите квалификации во ИСОО</u>, Ве молиме, проверете ја поврзаноста-согласноста помеѓу:

- Стандардот на занимање, стандардот на квалификација и соодветните програми (курикулуми).

Стандард на занимање и стандард на квалификација за оваа квалификација не постојат. Затоа, не може да се воспостават никакви врски.

Прашање 2.3
Според што се оценуваат кандидатите (ученици, лица кои бараат сертификација)?

Оценувањето е засновано	**Да – Не**

на	
Стандарди-критериуми за оценување	**Не.** Постојат стандарди за оценување на постигнувањата на учениците за селектирани предмети (општи и стручни). Овие документи не претставуваат стандарди-критериуми за оценување, туку треба да се користат од наставниците, поединечно, како упатства за оценување за соодветниот предмет. Овие документи за општите предмети се одобрени од МОН, додека одобрувањето на документите за стручните предмети сѐ уште се очекува.
Резултати од учењето	**Не.** Сите предмети содржат цели на учење.
Курикулум	**Да**. Оценувањето се изведува интерно според целите на предметите. Некои селектирани предмети се оценуваат екстерно како дел од Системот за екстерно оценување на учениците во јавните основни и средни училишта; испити за ученици како дел од Државна матура и училишна матура во јавното средно образование; испити за ученици како дел од Завршен испит во јавното средно образование.
Друго .... Завршен испит	Завршниот испит е составен од 2 дела: Мајчин јазик и литература и Практичен дел. Прашањата за Мајчин јазик и литература и Практичен дел се подготвуваат екстерно. Испитите се спроведуваат интерно. Практичниот дел од завршниот испит се подготвува и спроведува интерно.

3. Структура на квалификацијата

Прашање 3.1

Дали оваа квалификација е целосна или парцијална квалификација? Целосна – Парцијална

Стандард на занимање и стандард на квалификација за оваа квалификација не постојат. Затоа, не може да се извлече заклучок дали оваа квалификација е целосна или парцијална.

Прашање 3.2

Дали оваа квалификација е структуирана во единици? ~~Да~~ – Не

Стандард на занимање и стандард на квалификација за оваа квалификација не постојат.

4. Вклученост на актерите од пазарот на труд во различни фази на квалификациониот процес

Прашање 4.1

Дали релевантните актери[46] на пазарот на труд се вклучени во дефинирање на стандардот на занимање? ~~Да~~ – Не

Стандард на занимање и стандард на квалификација за оваа квалификација не постојат.

Прашање 4.2

Дали релевантните актери на пазарот на труд се вклучени во процесот на учење (на ниво на провајдер или друго ниво)?

[46] Примери на релевантни актери на пазарот на труд се: работодавачите, претпријатијата, организациите на работодавачи, синдикатите, професионалните организации.

Вклученост на релевантните актерите од пазарот на труд во процесот на учење	Да – Не	Специфицирај, по можност
Развој на курикулуми	Да	Барем еден претставник од претпријатијата е вклучен во развој на секоја од наставните програми.
Обезбедување на стажирање (за млади луѓе)	Да	Некои од стручните училишта имаат договори за соработка или имаат традиција на соработка со некои претпријатија. Во таквите случаи учениците се прифатени за дел од практичната обука во претпријатијата. Во останатите случаи практичната обука се организира во училиштето.
Обезбедување на учење засновано на работа (за работници)	Не	
Давање лекции како гостин во училиште	Не	
Друго…..		

Прашање 4.3
Дали релевантните актери на пазарот на труд се вклучени во оценувањето?

Вклученост на релевантните актерите од пазарот на труд во оценувањето	Да – Не
Дефинирање на стандарди-критериуми за оценување	Не
Подготовка на испити	Не
Организирање на практични испити	Може да биде, односно, не е ограничено (санкционирано) во правните документи, но не е јасно дали ова се практикува во реалноста.
Оценување на практични испити	Не
Друго …..	

5. Институционална поставеност на квалификацијата

Прашање 5.1
Која власт е одговорна за подготовка-одобрување-менаџмент на оваа квалификација?

Надлежна власт	
Министерство за образование и обука	Одобрување на курикулумот за образовните програми, вклучително и наставните програми за стручните предмети
Секторски организации	Не
Приватни институции	Не
Други • ЦСОО • БРО	• Развој и одржување (ажурирање) на наставните програми за стручните предмети • Развој и одржување (ажурирање) на наставните програми за општообразовните предмети

Прашање 5.2
Кој ја доделува дипломата или сертификатот (или друг документ со кој се потврдува квалификацијата) за оваа квалификација?

Диплома или сертификат издаден од:	**Да – Не + детали**
Стручните училишта како институции кои нудат образование и обука на образование	Да
Секторски организации	Не
Приватни институции	Не
Друго…	

Прашање 5.3
Кој е одговорен за оценувањето на оваа квалификација?

Задача	**Одговорна страна**		
	Провајдер на образование или обука	Национален испитен центар	Друго ЦСОО, БРО.
Подготовка на испити	• Интерни испити по предмети како дел од Државна матура • Интерни испити по предмети како дел од Завршен испит • Практичен дел од Завршен испит	Екстерни испити како дел од системот за екстерно оценување	ЦСОО и БРО ги подготвуваат прашањата за предметите во рамките на екстерното оценување како дел од Завршен испит и Државна матура
Организирање на испити	• Интерни испити по предмети како дел од Државна матура • Интерни испити по предмети како дел од Завршен испит • Завршен испит	Екстерни испити како дел од системот за екстерно оценување	
Оценување на испити	• Интерни испити по предмети како дел од Државна матура • Интерни испити по предмети како дел од Завршен испит • Практичен дел од Завршен испит	Екстерни испити како дел од системот за екстерно оценување	

Прашање 5.4
Дали оценувањето за сертификација е отворено за лица кои не следеле конкретна програма за образование или обука или само парцијално ја следеле? *На пример: лица кои имаат извесно професионално искуство, односно, лица кои бараат да им се признаат-потврдат нивните вештини како квалификација. ~~Да~~-Не*

Признавање-потврдување на претходното учење не е предвидено во релевантната правна документација.

Прашање 5.5
Дали оваа квалификација, или нејзините стандарди се публикувани, односно, внесени во регистер, база, каталог поддржан од јавна институција и-или од секторски тела-комори? ~~Да~~-Не

Прашање 5.6
Која е потврдата (поткрепата) за обезбедување на квалитет на квалификацијата?

Не постои ниту стандард на занимање, ни стандард на квалификација за оваа квалификација. Затоа, не постои расположива информација за потврдата (поткрепата) за обезбедувањето на квалитет на квалификацијата. Образовните програми кои водат кон оваа квалификација кулминираат со Завршен испит (вклучително испит за Практична работа-обука).

Извори:

1. Агенција за вработување на Република Македонија, 2014, Преглед на објавени слободни работни места на определено и неопределено работно време во периодот 01/01/2014 – 30/06/2014.
2. Агенција за вработување на Република Македонија, 2014, Преглед на невработени лица според профил на образование на 30/06/2103 и 30/06/2014.
3. Министерство за образование и обука, 2013, Концепт за државна матура, училишна матура и завршен испит во јавното средно образование.
4. Центар за стручно образование и обука, 2007, Наставни планови: http://www.csoo.edu.mk/images/stories/nastavni_planovi__________.pdf (Одлука број 07-6403/1, 22.08.2007)
5. Центар за стручно образование и обука, Наставни програми достапни на: http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=view&id=43&Itemid=1.
6. Центар за стручно образование и обука, Информација за средното стручно образование во Р. Македонија: http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=64&Itemid=186
7. Центар за стручно образование и обука, Стандарди за постигањата на учениците – документи за наставниците за користење при оценување на учениците (за одобрување) кои можат да бидат добиени директно од советниците во ЦСОО.
8. Центар за стручно образование и обука, Испитни програми за екстерно оценување по селектирани предмети според Концептот за државна матура, училишна матура и завршен испит во јавното средно образование.

Разговори:

- Борче Јовановски, сопственик на ИКТ сервис и продавница „НТБ Електроник“, Битола.
- Ице Бибовски, сопственик на ИКТ сервис и продавница „Инфогејт“, Битола.

Прашалник за анализа на главните карактеристики во врска со квалитетот на квалификациите

Код на квалификација	Име на квалификација	Име преведено на англиски	НРК сектор
	Машински техничар	Mechanical Engineering Technician	Машинство

Анализата ги обработува следниве области:

1. Релевантност на квалификацијата за пазарот на труд
2. Стандарди врз кои е заснована квалификацијата
3. Структура на квалификацијата
4. Вклученост на актерите од пазарот на труд во различни фази на квалификациониот процес
5. Институционална поставеност на квалификацијата

1. Релевантност на квалификацијата за пазарот на труд

Прашање 1.1

Како е обезбедена релевантноста, односно, поврзувањето на оваа квалификација со пазарот на труд, односно, вработувањето?

Индикатори:	**Докази (документи)**
Истражување на пазарот на труд	Бројот на невработени Машински техничари на 30. 06. 2013 беше 3046, додека бројот на невработени Машински техничари на 30. 06. 2014 беше 3253. (Извор: база на податоци на АВРМ)[47]
Поглед-размислувања на работодавачите	Мислењето на работодавачите е дека Машинските техничари се добро квалификувани за опсег на работни задачи. Сепак, за да се способни да ја извршат работата, потребна им е дополнителна кратка обука, или да започнат да работат со поддршка. Исто така, работодавачите коментираа дека нив не им е потребна оваа квалификација бидејќи нив им требаат поспецијализирани работници или машинските техничари со искуство. (Разговор со сопственик на фабрика во машинство.)
Слободни работни места	Бројот на слободни работни места објавени во периодот 01. 01. 2014 – 30. 06. 2014 за занимањето на Електромашински техничар е 19; за занимањето Машински техничар за монтажни работи е 19; за занимањето Машински техничар за одржување на процесна опрема е 5; за занимањето Машински техничар за одржување на производна опрема е 17; за занимањето Машински техничар за одржување на опрема е 7; и за занимањето Машински техничар е 155. (Извор: база на податоци на АВРМ) [48]
Друго	

Прашање 1.2

[47] Во базата на АВРМ невработените се регистираат брз основа на нивното образование. Слободните работни места се објавуваат според Националната класификација на занимања (или ИСКО-08). Затоа, не постои директна кореспонденција помеѓу структурата на невработени и структурата на слободни работни места.

[48] Бројот на слободни работни места е кумулативен број кој не го отсликува реалниот број на слободни работни места. Тоа е сума од сите објавени слободни работни места во период на време (наведен во табелата). На пример, објавите од истите работодавачи за истите слободни работни места едноставно се додадени на сумата. Потенцијалните вработувања не се одземени од вкупниот број на слободни работни места.

Кои занимања се достапни за лицето кое ја поседува оваа квалификација?
Забелешка: Квалификација може да е релевантна за различни функции, работни места.

Занимања	**Доказ (легислатива, практики од пазарот на труд, договори, друго)**
Машински техничар (директно, по успешното завршување на формалната обука)	Непознат (непостоечки)
Опсег на занимања кои бараат општи вештини и компетенции во машинството вештини.	Непознат (непостоечки)
Опсег на занимања кои бараат специфични вештини и компетенции за работа во групи занимања од машинството на пониско квалификацнионо ниво.	Непознат (непостоечки)
Електромашински техничар[49]	Побарувачка од работодавачите во изворната датотека од АВРМ.
Машински техничар за монтажни работи	Побарувачка од работодавачите во изворната датотека од АВРМ.
Машински техничар за одржување на процесна опрема	Побарувачка од работодавачите во изворната датотека од АВРМ.
Машински техничар за одржување на производна опрема	Побарувачка од работодавачите во изворната датотека од АВРМ.
Машински техничар за одржување на опрема	Побарувачка од работодавачите во изворната датотека од АВРМ.

2. Стандарди врз кои е заснована квалификацијата

Прашање 2.1
Дали квалификацијата е заснована на стандарди? Да-~~Не~~

Тип на стандард	**Да – Не**	**Кој е одговорен за подготовка и одобрување?**	**Дали стандардот периодично се ажурира?**	**Забелешки**
Стандард на занимање	Не			
Стандард на квалификација	Не			
Образовен стандард	Да			
Наставен план	Да	Подготвено од БРО И ЦСОО	Не	Ажурирање: Одлука број 07-6403/1, 22.08.2007
Информација за средното стручно образование во Република Македонија (веб страна на ЦСОО)	Да	Подготвено од ЦСОО	Не	Датум на ажурирање не е означен

Прашање 2.2
<u>За најновите квалификации во ИСОО</u>, Ве молиме, проверете ја поврзаноста-согласноста помеѓу:

- Стандардот на занимање, стандардот на квалификација и соодвените програми (курикулуми).

Стандард на занимање и стандард на квалификација за оваа квалификација не постојат. Затоа, не може да се воспостават никакви врски.

[49] Квалификацијата Електромашински техничар не се нуди во системот на формалното СОО.

Прашање 2.3
Според што се оценуваат кандидатите (ученици, лица кои бараат сертификација)?

Оценувањето е засновано на	**Да – Не**
Стандарди-критериуми за оценување	**Не.** Постојат стандарди за оценување на постигнувањата на учениците за селектирани предмети (општи и стручни). Овие документи не претставуваат стандарди-критериуми за оценување, туку треба да се користат од наставниците, поединечно, како упатства за оценување за соодветниот предмет. Овие документи за општите предмети се одобрени од МОН, додека одобрувањето на документите за стручните предмети сè уште се очекува.
Резултати од учењето	**Не.** Сите предмети содржат цели на учење.
Курикулум	**Да**. Оценувањето се изведува интерно според целите на предметите. Некои селектирани предмети се оценуваат екстерно како дел од Системот за екстерно оценување на учениците во јавните основни и средни училишта; испити за ученици како дел од Државна матура и училишна матура во јавното средно образование; испити за ученици како дел од Завршен испит во јавното средно образование.
Друго .... Завршен испит	Завршниот испит е составен од 2 дела: Мајчин јазик и литература и Практичен дел. Прашањата за Мајчин јазик и литература и Практичен дел се подготвуваат екстерно. Испитите се спроведуваат интерно. Практичниот дел од завршниот испит се подготвува и спроведува интерно.

3. Структура на квалификацијата

Прашање 3.1
Дали оваа квалификација е целосна или парцијална квалификација? Целосна – Парцијална

Стандард на занимање и стандард на квалификација за оваа квалификација не постојат. Затоа, не може да се извлече заклучок дали оваа квалификација е целосна или парцијална.

Прашање 3.2
Дали оваа квалификација е структуирана во единици? ~~Да~~ – Не

Стандард на занимање и стандард на квалификација за оваа квалификација не постојат.

4. Вклученост на актерите од пазарот на труд во различни фази на квалификациониот процес

Прашање 4.1
Дали релевантните актери[50] на пазарот на труд се вклучени во дефинирање на стандардот на занимање? ~~Да~~ – Не

Стандард на занимање и стандард на квалификација за оваа квалификација не постојат.

Прашање 4.2

[50] Примери на релевантни актери на пазарот на труд се: работодавачите, претпријатијата, организациите на работодавачи, синдикатите, професионалните организации.

Дали релевантните актери на пазарот на труд се вклучени во процесот на учење (на ниво на провајдер или друго ниво)?

Вклученост на релевантните актерите од пазарот на труд во процесот на учење	**Да – Не**	**Специфицирај, по можност**
Развој на курикулуми	Да	Барем еден претставник од претпријатијата е вклучен во развој на секоја од наставните програми.
Обезбедување на стажирање (за млади луѓе)	Да	Некои од стручните училишта имаат договори за соработка или имаат традиција на соработка со некои претпријатија. Во таквите случаи учениците се прифатени за дел од практичната обука во претпријатијата. Во останатите случаи практичната обука се организира во училиштето.
Обезбедување на учење засновано на работа (за работници)	Не	
Давање лекции како гостин во училиште	Не	
Друго…..		

Прашање 4.3
Дали релевантните актери на пазарот на труд се вклучени во оценувањето?

Вклученост на релевантните актерите од пазарот на труд во оценувањето	**Да – Не**
Дефинирање на стандарди-критериуми за оценување	Не
Подготовка на испити	Не
Организирање на практични испити	Може да биде, односно, не е ограничено (санкционирано) во правните документи, но не е јасно дали ова се практикува во реалноста.
Оценување на практични испити	Не
Друго …..	

5. Институционална поставеност на квалификацијата

Прашање 5.1
Која власт е одговорна за подготовка-одобрување-менаџмент на оваа квалификација?

Надлежна власт	
Министерство за образование и обука	Одобрување на курикулумот за образовните програми, вклучително и наставните програми за стручните предмети
Секторски организации	Не
Приватни институции	Не
Други • ЦСОО • БРО	• Развој и одржување (ажурирање) на наставните програми за стручните предмети • Развој и одржување (ажурирање) на наставните програми за општообразовните предмети

Прашање 5.2

Кој ја доделува дипломата или сертификатот (или друг документ со кој се потврдува квалификацијата) за оваа квалификација?

Диплома или сертификат издаден од:	**Да – Не + детали**
Стручните училишта како институции кои нудат образование и обука на образование	Да
Секторски организации	Не
Приватни институции	Не
Друго…	

Прашање 5.3
Кој е одговорен за оценувањето на оваа квалификација?

Задача	**Одговорна страна**		
	Провајдер на образование или обука	Национален испитен центар	Друго ЦСОО, БРО.
Подготовка на испити	• Интерни испити по предмети како дел од Државна матура • Интерни испити по предмети како дел од Завршен испит • Практичен дел од Завршен испит	Екстерни испити како дел од системот за екстерно оценување	ЦСОО и БРО ги подготвуваат прашањата за предметите во рамките на екстерното оценување како дел од Завршен испит и Државна матура
Организирање на испити	• Интерни испити по предмети како дел од Државна матура • Интерни испити по предмети како дел од Завршен испит • Завршен испит	Екстерни испити како дел од системот за екстерно оценување	
Оценување на испити	• Интерни испити по предмети како дел од Државна матура • Интерни испити по предмети како дел од Завршен испит • Практичен дел од Завршен испит	Екстерни испити како дел од системот за екстерно оценување	

Прашање 5.4
Дали оценувањето за сертификација е отворено за лица кои не следеле конкретна програма за образование или обука или само парцијално ја следеле? *На пример: лица кои имаат извесно професионално искуство, односно, лица кои бараат да им се признаат-потврдат нивните вештини како квалификација. ~~Да~~-Не*

Признавање-потврдување на претходното учење не е предвидено во релевантната правна документација.

Прашање 5.5
Дали оваа квалификација, или нејзините стандарди се публикувани, односно, внесени во регистер, база, каталог поддржан од јавна институција и-или од секторски тела-комори? ~~Да~~-Не

Прашање 5.6
Која е потврдата (поткрепата) за обезбедување на квалитет на квалификацијата?

Не постои ниту стандард на занимање, ни стандард на квалификација за оваа квалификација. Затоа, не постои расположива информација за потврдата (поткрепата) за обезбедувањето на квалитет на квалификацијата. Образовните програми кои водат кон оваа квалификација кулминираат со Завршен испит (вклучително испит за Практична работа-обука).

Извори:

1. Агенција за вработување на Република Македонија, 2014, Преглед на објавени слободни работни места на определено и неопределено работно време во периодот 01/01/2014 – 30/06/2014.
2. Агенција за вработување на Република Македонија, 2014, Преглед на невработени лица според профил на образование на 30/06/2103 и 30/06/2014.
3. Министерство за образование и обука, 2013, Концепт за државна матура, училишна матура и завршен испит во јавното средно образование.
4. Центар за стручно образование и обука, 2007, Наставни планови: http://www.csoo.edu.mk/images/stories/nastavni_planovi__________.pdf (Одлука број 07-6403/1, 22.08.2007)
5. Центар за стручно образование и обука, Наставни програми достапни на: http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=view&id=43&Itemid=1.
6. Центар за стручно образование и обука, Информација за средното стручно образование во Р. Македонија: http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=64&Itemid=186
7. Центар за стручно образование и обука, Стандарди за постигањата на учениците – документи за наставниците за користење при оценување на учениците (за одобрување) кои можат да бидат добиени директно од советниците во ЦСОО.
8. Центар за стручно образование и обука, Испитни програми за екстерно оценување по селектирани предмети според Концептот за државна матура, училишна матура и завршен испит во јавното средно образование.

Разговори:

- Димче Котевски, сопственик на фабрика од машинството„Кобил“, Битола.

Прашалник за анализа на главните карактеристики во врска со квалитетот на квалификациите

Код на квалификација	Име на квалификација	Име преведено на англиски	НРК сектор
	Конфекциски техничар	Garments Technician	Текстил, кожа и слични производи

Анализата ги обработува следниве области:

1. Релевантност на квалификацијата за пазарот на труд
2. Стандарди врз кои е заснована квалификацијата
3. Структура на квалификацијата
4. Вклученост на актерите од пазарот на труд во различни фази на квалификациониот процес
5. Институционална поставеност на квалификацијата

1. Релевантност на квалификацијата за пазарот на труд

Прашање 1.1

Како е обезбедена релевантноста, односно, поврзувањето на оваа квалификација со пазарот на труд, односно, вработувањето?

Индикатори:	**Докази (документи)**
Истражување на пазарот на труд	Бројот на невработени Конфекциски техничари на 30. 06. 2013 беше 870, додека бројот на невработени Конфекциски техничари на 30. 06. 2014 беше 890. (Извор: база на податоци на АВРМ)[51]
Поглед-размислувања на работодавачите	Мислењето на работодавачите е дека завршените од оваа програма, во принцип, се адекватно обучени. Иако се обучени за широк опсег на работни задачи, тие не се подготвени директно да пристапат кон извршување на одредено множество на задачи. Лице кои работи во рамките на ова занимање има значителна одоговорност и независност. Затоа, нив им треба извесно време за прилагодување, а понекогаш и поддршка. Работодавачите претпочитаат да вработат искусни кандидати за вакво работно место. (Разговори со одговорни лица-директори во конфенциски претпријатија.)
Слободни работни места	Бројот на слободни работни места објавени во периодот 01. 01. 2014 – 30. 06. 2014 за занимањето на Техничар за облека е 55; за Шивач е 8131 и за Шивач на текстил е 4798. (Извор: база на податоци на АВРМ) [52]
Друго	

[51] Во базата на АВРМ невработените се регистираат брз основа на нивното образование. Слободните работни места се објавуваат според Националната класификација на занимања (или ИСКО-08). Затоа, не постои директна кореспонденција помеѓу структурата на невработени и структурата на слободни работни места.

[52] Бројот на слободни работни места е кумулативен број кој не го отсликува реалниот број на слободни работни места. Тоа е сума од сите објавени слободни работни места во период на време (наведен во табелата). На пример, објавите од истите работодавачи за истите слободни работни места едноставно се додадени на сумата. Потенцијалните вработувања не се одземени од вкупниот број на слободни работни места.

Прашање 1.2
Кои занимања се достапни за лицето кое ја поседува оваа квалификација?
Забелешка: Квалификација може да е релевантна за различни функции, работни места.

Занимања	**Доказ (легислатива, практики од пазарот на труд, договори, друго)**
Конфекциски техничар (директно, по успешното завршување на формалната обука)	Непознат (непостоечки)
Шивач[53]	Побарувачка од работодавачите во изворната датотека од АВРМ.
Шивач на текстил[54]	Побарувачка од работодавачите во изворната датотека од АВРМ.

2. Стандарди врз кои е заснована квалификацијата

Прашање 2.1
Дали квалификацијата е заснована на стандарди? Да-~~Не~~

Тип на стандард	**Да – Не**	**Кој е одговорен за подготовка и одобрување?**	**Дали стандардот периодично се ажурира?**	**Забелешки**
Стандард на занимање	Да	Развој ЦСОО, одобрување МТСП	Не	Сè уште не е одобрен, датум на ажурирање не е означен
Стандард на квалификација	Не			
Образовен стандард	Не			
Наставен план	Да	Подготвено од БРО И ЦСОО	Не	Ажурирање: Одлука број 07-6403/1, 22.08.2007
Информација за средното стручно образование во Република Македонија (веб страна на ЦСОО)	Да	Подготвено од ЦСОО	Не	Датум на ажурирање не е означен

Прашање 2.2
<u>За најновите квалификации во ИСОО</u>, Ве молиме, проверете ја поврзаноста-согласноста помеѓу:
- Стандардот на занимање, стандардот на квалификација и соодвените програми (курикулуми).

Стандард на занимање за оваа квалификација постои, додена стандард на квалификација за оваа квалификација не постои. Затоа, не може да се воспостават никакви врски.

Прашање 2.3

[53] Мислењето на авторот засновано врз претходни проектни искуства и врз податоците од АВРМ: неадекватно вработување во текстилната индустрија е широка пракса низ целата земја.

[54] Исто со претходната фуснота.

Според што се оценуваат кандидатите (ученици, лица кои бараат сертификација)?

Оценувањето е засновано на	**Да – Не**
Стандарди-критериуми за оценување	**Не.** Постојат стандарди за оценување на постигнувањата на учениците за селектирани предмети (општи и стручни). Овие документи не претставуваат стандарди-критериуми за оценување, туку треба да се користат од наставниците, поединечно, како упатства за оценување за соодветниот предмет. Овие документи за општите предмети се одобрени од МОН, додека одобрувањето на документите за стручните предмети сѐ уште се очекува.
Резултати од учењето	**Не.** Сите предмети содржат цели на учење.
Курикулум	**Да**. Оценувањето се изведува интерно според целите на предметите. Некои селектирани предмети се оценуваат екстерно како дел од Системот за екстерно оценување на учениците во јавните основни и средни училишта; испити за ученици како дел од Државна матура и училишна матура во јавното средно образование; испити за ученици како дел од Завршен испит во јавното средно образование.
Друго .... Завршен испит	Завршниот испит е составен од 2 дела: Мајчин јазик и литература и Практичен дел. Прашањата за Мајчин јазик и литература и Практичен дел се подготвуваат екстерно. Испитите се спроведуваат интерно. Практичниот дел од завршниот испит се подготвува и спроведува интерно.

3. Структура на квалификацијата

Прашање 3.1
Дали оваа квалификација е целосна или парцијална квалификација? Целосна – Парцијална

Види анализа на квалификацијата Конфенкциски техничар во Анекс 4.

Прашање 3.2
Дали оваа квалификација е структуирана во единици? ~~Да~~ – Не

Стандард на квалификација за оваа квалификација не постои.

4. Вклученост на актерите од пазарот на труд во различни фази на квалификациониот процес

Прашање 4.1
Дали релевантните актери[55] на пазарот на труд се вклучени во дефинирање на стандардот на занимање? ~~Да~~ – Не

Актери од пазарот на труд вклучени во подготовката на стандардот на занимање се: работодавачите, стручните училишта, советниците на ЦСОО.

[55] Примери на релевантни актери на пазарот на труд се: работодавачите, претпријатијата, организациите на работодавачи, синдикатите, професионалните организации.

Прашање 4.2

Дали релевантните актери на пазарот на труд се вклучени во процесот на учење (на ниво на провајдер или друго ниво)?

Вклученост на релевантните актерите од пазарот на труд во процесот на учење	**Да – Не**	**Специфицирај, по можност**
Развој на курикулуми	Да	Барем еден претставник од претпријатијата е вклучен во развој на секоја од наставните програми.
Обезбедување на стажирање (за млади луѓе)	Да	Некои од стручните училишта имаат договори за соработка или имаат традиција на соработка со некои претпријатија. Во таквите случаи учениците се прифатени за дел од практичната обука во претпријатијата. Во останатите случаи практичната обука се организира во училиштето.
Обезбедување на учење засновано на работа (за работници)	Не	
Давање лекции како гостин во училиште	Не	
Друго…..		

Прашање 4.3

Дали релевантните актери на пазарот на труд се вклучени во оценувањето?

Вклученост на релевантните актерите од пазарот на труд во оценувањето	**Да – Не**
Дефинирање на стандарди-критериуми за оценување	Не
Подготовка на испити	Не
Организирање на практични испити	Може да биде, односно, не е ограничено (санкционирано) во правните документи, но не е јасно дали ова се практикува во реалноста.
Оценување на практични испити	Не
Друго …..	

5. Институционална поставеност на квалификацијата

Прашање 5.1

Која власт е одговорна за подготовка-одобрување-менаџмент на оваа квалификација?

Надлежна власт	
Министерство за образование и обука	Одобрување на курикулумот за образовните програми, вклучително и наставните програми за стручните предмети
Секторски организации	Не
Приватни институции	Не
Други • ЦСОО • БРО	• Развој и одржување (ажурирање) на наставните програми за стручните предмети • Развој и одржување (ажурирање) на наставните програми за општообразовните предмети

Прашање 5.2

Кој ја доделува дипломата или сертификатот (или друг документ со кој се потврдува квалификацијата) за оваа квалификација?

Диплома или сертификат издаден од:	**Да – Не + детали**
Стручните училишта како институции кои нудат образование и обука на образование	Да
Секторски организации	Не
Приватни институции	Не
Друго…	

Прашање 5.3
Кој е одговорен за оценувањето на оваа квалификација?

Задача	**Одговорна страна**		
	Провајдер на образование или обука	Национален испитен центар	Друго ЦСОО, БРО.
Подготовка на испити	• Интерни испити по предмети како дел од Државна матура • Интерни испити по предмети како дел од Завршен испит • Практичен дел од Завршен испит	Екстерни испити како дел од системот за екстерно оценување	ЦСОО и БРО ги подготвуваат прашањата за предметите во рамките на екстерното оценување како дел од Завршен испит и Државна матура
Организирање на испити	• Интерни испити по предмети како дел од Државна матура • Интерни испити по предмети како дел од Завршен испит • Завршен испит	Екстерни испити како дел од системот за екстерно оценување	
Оценување на испити	• Интерни испити по предмети како дел од Државна матура • Интерни испити по предмети како дел од Завршен испит • Практичен дел од Завршен испит	Екстерни испити како дел од системот за екстерно оценување	

Прашање 5.4
Дали оценувањето за сертификација е отворено за лица кои не следеле конкретна програма за образование или обука или само парцијално ја следеле? *На пример: лица кои имаат извесно професионално искуство, односно, лица кои бараат да им се признаат-потврдат нивните вештини како квалификација. ~~Да~~-Не*

Признавање-потврдување на претходното учење не е превидено во релевантната правна документација.

Прашање 5.5
Дали оваа квалификација, или нејзините стандарди се публикувани, односно, внесени во регистер, база, каталог поддржан од јавна институција и-или од секторски тела-комори? ~~Да~~-Не

Стандардот на занимање на оваа квалификација не е публикуван бидејќи не е официјално одобрен.

Прашање 5.6
Која е потврдата (поткрепата) за обезбедување на квалитет на квалификацијата?

Не постои стандард на квалификација за оваа квалификација. Затоа, не постои расположива информација за потврдата (поткрепата) за обезбедувањето на квалитет на квалификацијата. Образовните програми кои водат кон оваа квалификација кулминираат со Завршен испит (вклучително испит за Практична работа-обука).

Извори:
1. Агенција за вработување на Република Македонија, 2014, Преглед на објавени слободни работни места на определено и неопределено работно време во периодот 01/01/2014 – 30/06/2014.
2. Агенција за вработување на Република Македонија, 2014, Преглед на на невработени лица според профил на образование на 30/06/2103 и 30/06/2014.
3. Министерство за образование и обука, 2013, Концепт за државна матура, училишна матура и завршен испит во јавното средно образование.
4. Центар за стручно образование и обука, 2007, Наставни планови: http://www.csoo.edu.mk/images/stories/nastavni_planovi__________.pdf (Одлука број 07-6403/1, 22.08.2007)
5. Центар за стручно образование и обука, Наставни програми достапни на: http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=view&id=43&Itemid=1.
6. Центар за стручно образование и обука, Информација за средното стручно образование во Р. Македонија: http://www.csoo.edu.mk/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=64&Itemid=186
7. Центар за стручно образование и обука, Стандарди за постигањата на учениците – документи за наставниците за користење при оценување на учениците (за одобрување) кои можат да бидат добиени директно од советниците во ЦСОО.
8. Центар за стручно образование и обука, Испитни програми за екстерно оценување по селектирани предмети според Концептот за државна матура, училишна матура и завршен испит во јавното средно образование.
9. Центар за стручно образование и обука, 2010, Стандард за занимање за Конфекциски техичар (се очекува одобување од Министерот за труд и социјална политика).

Разговор:
- Чарли Мел, сопственик на фабрика за текстил „Солпро“ Лтд, од Рига, Латвија, фабрика во Битола.

Прашалник за анализа на главните карактеристики во врска со квалитетот на квалификациите

Код на квалификација	Име на квалификација	Име преведено на англиски	НРК сектор
	Келнер	Waiter	Угостителство и туризам

Анализата ги обработува следниве области:

1. Релевантност на квалификацијата за пазарот на труд
2. Стандарди врз кои е заснована квалификацијата
3. Структура на квалификацијата
4. Вклученост на актерите од пазарот на труд во различни фази на квалификациониот процес
5. Институционална поставеност на квалификацијата

1. Релевантност на квалификацијата за пазарот на труд

Прашање 1.1

Како е обезбедена релевантноста, односно, поврзувањето на оваа квалификација со пазарот на труд, односно, вработувањето?

Индикатори:	Докази (документи)
Истражување на пазарот на труд	Не се евидентирани невработени Келнери во периодот 30. 06. 2013 – 30. 06. 2014. (Извор: база на податоци на АВРМ)[56]
Поглед-размислувања на работодавачите	Мислењето на работодавачите е дека келнерите се добро квалификувани. Постои потреба од кратка обука на завршените ученици од СОО. Завршените ученици од другите занимања во СОО можат да бидат обучени за келнери во не така долг период. (Разговори со сопственици на ресторани.)
Слободни работни места	10930 слободни работни места се објавени во периодот 01. 01. 2014 – 30. 06. 2014 (Извор: база на податоци на АВРМ) [57]
Друго	

Прашање 1.2

Кои занимања се достапни за лицето кое ја поседува оваа квалификација?

Забелешка: Квалификација може да е релевантна за различни функции, работни места.

Занимања	Доказ (легислатива, практики од пазарот на труд, договори, друго)
Келнер (директно, по успешното завршување на формалната обука)	• Образовна програма за Келнер • Стандард на квалификација
Готвач (По успешно полагање на дополнителни испити	• Образовна програма за Келнер

[56] Во базата на АВРМ невработените се регистираат брз основа на нивното образование. Слободните работни места се објавуваат според Националната класификација на занимања (или ИСКО-08). Затоа, не постои директна кореспонденција помеѓу структурата на невработени и структурата на слободни работни места.

[57] Бројот на слободни работни места е кумулативен број кој не го отсликува реалниот број на слободни работни места. Тоа е сума од сите објавени слободни работни места во период на време (наведен во табелата). На пример, објавите од истите работодавачи за истите слободни работни места едноставно се додадени на сумата. Потенцијалните вработувања не се одземени од вкупниот број на слободни работни места.

кои се одредуваат од стручното училиште)	
Слаткар (По успешно полагање на дополнителни испити кои се одредуваат од стручното училиште)	• Образовна програма за Келнер
Хотелско-туристички техничар (По успешно полагање на диференцијалните испити и по успешно завршување на образовната програма за четврта година – сите наставни предмети за оваа квалификација)	• Образовна програма за Келнер • Стандард на квалификација
Угостителски техничар за рурален туризам (По успешно полагање на диференцијалните испити и по успешно завршување на образовната програма за четврта година – сите наставни предмети за оваа квалификација)	• Образовна програма за Келнер • Стандард на квалификација

2. Стандарди врз кои е заснована квалификацијата

Прашање 2.1
Дали квалификацијата е заснована на стандарди? Да-~~Не~~

Тип на стандард	**Да – Не**	**Кој е одговорен за подготовка и одобрување?**	**Дали стандардот периодично се ажурира?**	**Забелешки**
Стандард на занимање	Да	Развој ЦСОО, одобрување МТСП	Не	Сè уште не е одобрен, датум на ажурирање не е означен
Стандард на квалификација	Да	Развој ЦСОО, одобрување МОН	Не	Сè уште не е одобрен, датум на ажурирање не е означен
Образовен стандард	Не			
Образовна програма за тригодишно СОО	Да	Подготвено од ЦСОО, одобрено од МОН	Не	Решение број 11-4749/1, 10.09.2013

Прашање 2.2
<u>За најновите квалификации во ИСОО</u>, Ве молиме, проверете ја поврзаноста-согласноста помеѓу:

- Стандардот на занимање, стандардот на квалификација и соодвените програми (курикулуми).

Постои директна врска помеѓу стандардот на занимање и стандардот на квалификација. Опишана е во Анекс 4 каде што е елаборирана анализата на квалификацијата.

Стручните компетенции од стандардот на занимање се користени како извор за стручните компетенции во стандардот на квалификација и за образовната програма. Испитната програма за практичниот дел од Завршниот испит е заснована врз стручните компетенции во стандардот на квалификација, односно, стандардот на занимање.

Прашање 2.3
Според што се оценуваат кандидатите (ученици, лица кои бараат сертификација)?

Оценувањето е засновано на	**Да – Не**
Стандарди-критериуми за оценување	**Не.** Постојат стандарди за оценување на постигнувањата на учениците за селектирани предмети (општи и стручни). Овие документи не претставуваат стандарди-критериуми за оценување, туку треба да се користат од наставниците, поединечно, како упатства за оценување за соодветниот предмет. Овие документи за општите предмети се одобрени од МОН,

	додека одобрувањето на документите за стручните предмети сè уште се очекува. **Еден вид на стандард за оценување**, кој вклучува критериуми за оценување, е испитната програма за практичниот дел (практична работа) од Завршниот испит.
Резултати од учењето	Сите предмети содржат резултати од учењето.
Курикулум	Оценувањето се изведува интерно според резултатите од учењето на предметите.
Друго .... Завршен испит	Завршниот испит е составен од 2 дела: Мајчин јазик и литература и Практичен дел. Прашањата за Мајчин јазик и литература и Практичен дел се подготвуваат екстерно. Испитите се спроведуваат интерно. Практичниот дел од завршниот испит се подготвува и спроведува интерно.

3. Структура на квалификацијата

Прашање 3.1
Дали оваа квалификација е целосна или парцијална квалификација? Целосна – Парцијална

Види анализа на квалификацијата Келнер во Анекс 4.

Прашање 3.2
Дали оваа квалификација е структуирана во единици? ~~Да~~ – Не

Стандардот на квалификација не е организиран во единици.

4. Вклученост на актерите од пазарот на труд во различни фази на квалификациониот процес

Прашање 4.1
Дали релевантните актери[58] на пазарот на труд се вклучени во дефинирање на стандардот на занимање? ~~Да~~ – Не

Актери од пазарот на труд вклучени во подготовката на стандардот на занимање се: работодавачите, стручните училишта, универзитетите, советник од ЦСОО, експерт од Словенија.

Прашање 4.2
Дали релевантните актери на пазарот на труд се вклучени во процесот на учење (на ниво на провајдер или друго ниво)?

Вклученост на релевантните актерите од пазарот на труд во процесот на учење	**Да – Не**	**Специфицирај, по можност**
Развој на курикулуми	Да	Барем еден претставник од претпријатијата е вклучен во развој на секоја од наставните програми.
Обезбедување на стажирање (за млади луѓе)	Да	Некои од стручните училишта имаат договори за соработка или имаат традиција на соработка со некои претпријатија. Во таквите случаи учениците се прифатени за дел од практичната обука во претпријатијата. Во останатите случаи практичната обука се организира во училиштето.
Обезбедување на учење	Не	

[58] Примери на релевантни актери на пазарот на труд се: работодавачите, претпријатијата, организациите на работодавачи, синдикатите, професионалните организации.

засновано на работа (за работници)		
Давање лекции како гостин во училиште	Не	
Друго…..		

Прашање 4.3
Дали релевантните актери на пазарот на труд се вклучени во оценувањето?

Вклученост на релевантните актерите од пазарот на труд во оценувањето	**Да – Не**
Дефинирање на стандарди-критериуми за оценување	Не
Подготовка на испити	Не
Организирање на практични испити	Треба да е – дозволено е правните документи, но не е јасно дали ова се практикува во реалноста.
Оценување на практични испити	Исто со претходното
Друго …..	

5. Институционална поставеност на квалификацијата

Прашање 5.1
Која власт е одговорна за подготовка-одобрување-менаџмент на оваа квалификација?

Надлежна власт	
Министерство за образование и обука	Одобрување на курикулумот за образовните програми, вклучително и наставните програми за стручните предмети
Секторски организации	Не
Приватни институции	Не
Други • ЦСОО • БРО	• Развој и одржување (ажурирање) на наставните програми за стручните предмети • Развој и одржување (ажурирање) на стандард на квалификација и на стандард на занимање • Развој и одржување (ажурирање) на наставните програми за општообразовните предмети

Прашање 5.2
Кој ја доделува дипломата или сертификатот (или друг документ со кој се потврдува квалификацијата) за оваа квалификација?

Диплома или сертификат издаден од:	**Да – Не + детали**
Стручните училишта како институции кои нудат образование и обука на образование	Да
Секторски организации	Не
Приватни институции	Не
Друго…	

Прашање 5.3
Кој е одговорен за оценувањето на оваа квалификација?

Задача	**Одговорна страна**		
	Провајдер на образование или обука	Национален испитен центар	Друго ЦСОО
Подготовка на испити	• Интерни испити по предмети како дел од Завршен испит • Практичен дел од Завршен испит	Екстерни испити како дел од системот за екстерно оценување	Испитна програма за практичниот дел од Завршниот испит
Организирање на испити	• Интерни испити по предмети како дел од Завршен испит • Завршен испит	Екстерни испити како дел од системот за екстерно оценување	
Оценување на испити	• Интерни испити по предмети како дел од Завршен испит • Практичен дел од Завршен испит	Екстерни испити како дел од системот за екстерно оценување	

Прашање 5.4
Дали оценувањето за сертификација е отворено за лица кои не следеле конкретна програма за образование или обука или само парцијално ја следеле? *На пример: лица кои имаат извесно професионално искуство, односно, лица кои бараат да им се признаат-потврдат нивните вештини како квалификација. ~~Да~~-Не*

Признавање-потврдување на претходното учење не е предвидено во релевантната правна документација.
Признавање-потврдување на претходното учење не е споменато-третирано во стандардот на занимање и во стандардот на квалификација.

Прашање 5.5
Дали оваа квалификација, или нејзините стандарди се публикувани, односно, внесени во регистер, база, каталог поддржан од јавна институција и-или од секторски тела-комори? ~~Да~~-Не

Стандардот на занимање и стандардот на квалификација за оваа квалификација не се публикувани бидејќи не се официјално одобрени.

Прашање 5.6
Која е потврдата (поткрепата) за обезбедување на квалитет на квалификацијата?

Во стандардот на занимање и стандардот на квалификација не постои расположива информација за потврдата (поткрепата) за обезбедувањето на квалитет на квалификацијата. Образовните програми кои водат кон оваа квалификација кулминираат со Завршен испит (вклучително испит за Практична работа-обука).

Извори:

1. Агенција за вработување на Република Македонија, 2014, Преглед на објавени слободни работни места на определено и неопределено работно време во периодот 01/01/2014 – 30/06/2014.
2. Агенција за вработување на Република Македонија, 2014, Преглед на невработени лица според профил на образование на 30/06/2103 и 30/06/2014.
3. Министерство за образование и обука, 2013, Концепт за државна матура, училишна матура и завршен испит во јавното средно образование.
4. Центар за стручно образование и обука, 2012, Комплет програми (образовна програма и наставни програми) одобрени со број решение 11-4749/1, 10. 09. 2013.
5. Центар за стручно образование и обука, 2009, Методологија за подготовка на стандарди на занимање.
6. Центар за стручно образование и обука, 2012, Стандард на занимање за Келнер (се очекува одобување од Министерот за труд и социјална политика), подготвен во рамките на твининг проектот МК 07 IB SO 03.
7. Центар за стручно образование и обука, 2012, Стандард на квалификација за Келнер (се очекува одобување од Министерот за труд и социјална политика), подготвен во рамките на твининг проектот МК 07 IB SO 03.

Разговори:

- Никола Трпеновски, сопственик на хотел Капри, Битола.
- Јанче Јанчевски, сопственик на хотел Премиер, Битола.

Прашалник за анализа на главните карактеристики во врска со квалитетот на квалификациите

Код на квалификација	Име на квалификација	Име преведено на англиски	НРК сектор
	Автомеханичар	Auto Mechanics Worker	Машинство

Анализата ги обработува следниве области:

1. Релевантност на квалификацијата за пазарот на труд
2. Стандарди врз кои е заснована квалификацијата
3. Структура на квалификацијата
4. Вклученост на актерите од пазарот на труд во различни фази на квалификациониот процес
5. Институционална поставеност на квалификацијата

1. Релевантност на квалификацијата за пазарот на труд

Прашање 1.1

Како е обезбедена релевантноста, односно, поврзувањето на оваа квалификација со пазарот на труд, односно, вработувањето?

Индикатори:	Докази (документи)
Истражување на пазарот на труд	Бројот на невработени Автомеханичари на 30. 06. 2013 беше 1027, додека бројот на невработени Автомеханичари на 30. 06. 2014 беше 1344. (Извор: база на податоци на АВРМ)[59]
Поглед-размислувања на работодавачите	Мислењето на работодавачите е дека Автомеханичарите се релативно добро квалификувани. Постои потреба од кратка до средна обука на завршените ученици од СОО. Овие завршени ученици може да биат обучени да работат во други занимања. Завршени ученици од други занимања во СОО можат лесно да бидат обучени за ова занимање во не многу долг период. (Разговори со сопственици на автомеханичарски работилници.)
Слободни работни места	Во периодот 01. 01. 2014 – 30. 06. 2014 бројот на објавени слободни работни места за занимањето Автомеханичар е 653, додека за занимањето Автомеханичар мајстор е 38. (Извор: база на податоци на АВРМ) [60]
Друго	

[59] Во базата на АВРМ невработените се регистираат брз основа на нивното образование. Слободните работни места се објавуваат според Националната класификација на занимања (или ИСКО-08). Затоа, не постои директна кореспонденција помеѓу структурата на невработени и структурата на слободни работни места.

[60] Бројот на слободни работни места е кумулативен број кој не го отсликува реалниот број на слободни работни места. Тоа е сума од сите објавени слободни работни места во период на време (наведен во табелата). На пример, објавите од истите работодавачи за истите слободни работни места едноставно се додадени на сумата. Потенцијалните вработувања не се одземени од вкупниот број на слободни работни места.

Прашање 1.2
Кои занимања се достапни за лицето кое ја поседува оваа квалификација?
Забелешка: Квалификација може да е релевантна за различни функции, работни места.

Занимања	**Доказ (легислатива, практики од пазарот на труд, договори, друго)**
Автомеханичар (директно, по успешното завршување на формалната обука)	• Образовна програма за Автомеханичар • Стандард на квалификација
Обработувач на метал (По успешно полагање на дополнителни испити кои се одредуваат од стручното училиште)	• Образовна програма за Автомеханичар
Машински механичар (По успешно полагање на дополнителни испити кои се одредуваат од стручното училиште)	• Образовна програма за Автомеханичар
Конструкциски механичар (По успешно полагање на дополнителни испити кои се одредуваат од стручното училиште)	• Образовна програма за Автомеханичар
Заварувач (По успешно полагање на дополнителни испити кои се одредуваат од стручното училиште)	• Образовна програма за Автомеханичар
Инсталатер на цевкини водови (По успешно полагање на дополнителни испити кои се одредуваат од стручното училиште)	• Образовна програма за Автомеханичар
Автотехничар – мехатроничар (По успешно полагање на диференцијалните испити и по успешно завршување на образовната програма за четврта година – сите наставни предмети за оваа квалификација)	• Образовна програма за Автомеханичар • Стандард на квалификација
Машински техничар (По успешно полагање на диференцијалните испити и по успешно завршување на образовната програма за четврта година – сите наставни предмети за оваа квалификација)	• Образовна програма за Автомеханичар • Стандард на квалификација
Машински воздухопловен техничар (По успешно полагање на диференцијалните испити и по успешно завршување на образовната програма за четврта година – сите наставни предмети за оваа квалификација)	• Образовна програма за Автомеханичар • Стандард на квалификација
Машинско – енергетски техничар (По успешно полагање на диференцијалните испити и по успешно завршување на образовната програма за четврта година – сите наставни предмети за оваа квалификација)	• Образовна програма за Автомеханичар • Стандард на квалификација
Техничар за компјутерско управување (По успешно полагање на диференцијалните испити и по успешно завршување на образовната програма за четврта година – сите наставни предмети за оваа квалификација)	• Образовна програма за Автомеханичар • Стандард на квалификација
Автомеханичар мајстор	Побарувачка од работодавачите во изворната база на АВРМ.

2. Стандарди врз кои е заснована квалификацијата

Прашање 2.1
Дали квалификацијата е заснована на стандарди? Да-~~Не~~

Тип на стандард	Да – Не	Кој е одговорен за подготовка и одобрување?	Дали стандардот периодично се ажурира?	Забелешки
Стандард на занимање	Да	Развој ЦСОО, одобрување МТСП	Не	Сè уште не е одобрен, датум на ажурирање не е означен
Стандард на квалификација	Да	Развој ЦСОО, одобрување МОН	Не	Сè уште не е одобрен, датум на ажурирање не е означен
Образовен стандард	Не			
Образовна програма за тригодишно СОО	Да	Подготвено од ЦСОО, одобрено од МОН	Не	Скоро одобрен, но не е пронајден број на правен документ

Прашање 2.2
<u>За најновите квалификации во ИСОО</u>, Ве молиме, проверете ја поврзаноста-согласноста помеѓу:

- Стандардот на занимање, стандардот на квалификација и соодвените програми (курикулуми).

Постои директна врска помеѓу стандардот на занимање и стандардот на квалификација. Опишана е во Анекс 4 каде што е елаборирана анализата на квалификацијата.

Стручните компетенции од стандардот на занимање се користени како извор за стручните компетенции во стандардот на квалификација и за образовната програма. Испитната програма за практичниот дел од Завршниот испит е заснована врз стручните компетенции во стандардот на квалификација, односно, стандардот на занимање.

Прашање 2.3
Според што се оценуваат кандидатите (ученици, лица кои бараат сертификација)?

Оценувањето е засновано на	Да – Не
Стандарди-критериуми за оценување	**Не.** Постојат стандарди за оценување на постигнувањата на учениците за селектирани предмети (општи и стручни). Овие документи не претставуваат стандарди-критериуми за оценување, туку треба да се користат од наставниците, поединечно, како упатства за оценување за соодветниот предмет. Овие документи за општите предмети се одобрени од МОН, додека одобрувањето на документите за стручните предмети сè уште се очекува. **Еден вид на стандард за оценување**, кој вклучува критериуми за оценувaње, е испитната програма за практичниот дел (практична работа) од Завршниот испит.
Резултати од учењето	Сите предмети содржат резултати од учењето.
Курикулум	Оценувањето се изведува интерно според резултатите од учењето на предметите.
Друго .... Завршен испит	Завршниот испит е составен од 2 дела: Мајчин јазик и литература и Практичен дел. Прашањата за Мајчин јазик и литература и Практичен дел се

	подготвуваат екстерно. Испитите се спроведуваат интерно. Практичниот дел од завршниот испит се подготвува и спроведува интерно.

3. Структура на квалификацијата

Прашање 3.1
Дали оваа квалификација е целосна или парцијална квалификација? Целосна – Парцијална

Види анализа на квалификацијата Автомеханичар во Анекс 4.

Прашање 3.2
Дали оваа квалификација е структуирана во единици? ~~Да~~ – Не

Стандардот на квалификација не е организиран во единици.

4. Вклученост на актерите од пазарот на труд во различни фази на квалификациониот процес

Прашање 4.1
Дали релевантните актери[61] на пазарот на труд се вклучени во дефинирање на стандардот на занимање? ~~Да~~ – Не

Актери од пазарот на труд вклучени во подготовката на стандардот на занимање се: работодавачите, стручните училишта, универзитетите, советник од ЦСОО, експерт од Словенија.

Прашање 4.2
Дали релевантните актери на пазарот на труд се вклучени во процесот на учење (на ниво на провајдер или друго ниво)?

Вклученост на релевантните актерите од пазарот на труд во процесот на учење	**Да – Не**	**Специфицирај, по можност**
Развој на курикулуми	Да	Барем еден претставник од претпријатијата е вклучен во развој на секоја од наставните програми.
Обезбедување на стажирање (за млади луѓе)	Да	Некои од стручните училишта имаат договори за соработка или имаат традиција на соработка со некои претпријатија. Во таквите случаи учениците се прифатени за дел од практичната обука во претпријатијата. Во останатите случаи практичната обука се организира во училиштето.
Обезбедување на учење засновано на работа (за работници)	Не	
Давање лекции како гостин во училиште	Не	
Друго…..		

[61] Примери на релевантни актери на пазарот на труд се: работодавачите, претпријатијата, организациите на работодавачи, синдикатите, професионалните организации.

Прашање 4.3
Дали релевантните актери на пазарот на труд се вклучени во оценувањето?

Вклученост на релевантните актерите од пазарот на труд во оценувањето	**Да – Не**
Дефинирање на стандарди-критериуми за оценување	Не
Подготовка на испити	Не
Организирање на практични испити	Треба да е – дозволено е правните документи, но не е јасно дали ова се практикува во реалноста.
Оценување на практични испити	Исто со претходното
Друго …..	

5. Институционална поставеност на квалификацијата

Прашање 5.1
Која власт е одговорна за подготовка-одобрување-менаџмент на оваа квалификација?

Надлежна власт	
Министерство за образование и обука	Одобрување на курикулумот за образовните програми, вклучително и наставните програми за стручните предмети
Секторски организации	Не
Приватни институции	Не
Други • ЦСОО • БРО	• Развој и одржување (ажурирање) на наставните програми за стручните предмети • Развој и одржување (ажурирање) на стандард на квалификација и на стандард на занимање • Развој и одржување (ажурирање) на наставните програми за општообразовните предмети

Прашање 5.2
Кој ја доделува дипломата или сертификатот (или друг документ со кој се потврдува квалификацијата) за оваа квалификација?

Диплома или сертификат издаден од:	**Да – Не + детали**
Стручните училишта како институции кои нудат образование и обука на образование	Да
Секторски организации	Не
Приватни институции	Не
Друго…	

Прашање 5.3
Кој е одговорен за оценувањето на оваа квалификација?

Задача	**Одговорна страна**		
	Провајдер на образование или обука	Национален испитен центар	Друго ЦСОО
Подготовка на испити	• Интерни испити по предмети како дел од Завршен испит • Практичен дел од Завршен испит	Екстерни испити како дел од системот за екстерно оценување	Испитна програма за практичниот дел од Завршниот испит

Организирање на испити	• Интерни испити по предмети како дел од Завршен испит • Завршен испит	Екстерни испити како дел од системот за екстерно оценување	
Оценување на испити	• Интерни испити по предмети како дел од Завршен испит • Практичен дел од Завршен испит	Екстерни испити како дел од системот за екстерно оценување	

Прашање 5.4

Дали оценувањето за сертификација е отворено за лица кои не следеле конкретна програма за образование или обука или само парцијално ја следеле? *На пример: лица кои имаат извесно професионално искуство, односно, лица кои бараат да им се признаат-потврдат нивните вештини како квалификација. ~~Да~~-Не*

Признавање-потврдување на претходното учење не е предвидено во релевантната правна документација.

Признавање-потврдување на претходното учење не е споменато-третирано во стандардот на занимање и во стандардот на квалификација.

Прашање 5.5

Дали оваа квалификација, или нејзините стандарди се публикувани, односно, внесени во регистер, база, каталог поддржан од јавна институција и-или од секторски тела-комори? ~~Да~~-Не

Стандардот на занимање и стандардот на квалификација за оваа квалификација не се публикувани бидејќи не се официјално одобрени.

Прашање 5.6

Која е потврдата (поткрепата) за обезбедување на квалитет на квалификацијата?

Во стандардот на занимање и стандардот на квалификација не постои расположива информација за потврдата (поткрепата) за обезбедувањето на квалитет на квалификацијата. Образовните програми кои водат кон оваа квалификација кулминираат со Завршен испит (вклучително испит за Практична работа-обука).

Извори:

1. Агенција за вработување на Република Македонија, 2014, Преглед на објавени слободни работни места на определено и неопределено работно време во периодот 01/01/2014 – 30/06/2014.
2. Агенција за вработување на Република Македонија, 2014, Преглед на на невработени лица според профил на образование на 30/06/2103 и 30/06/2014.
3. Министерство за образование и обука, 2013, Концепт за државна матура, училишна матура и завршен испит во јавното средно образование.
4. Центар за стручно образование и обука, 2012, Комплет програми (образовна програма и наставни програми).
5. Центар за стручно образование и обука, 2009, Методологија за подготовка на стандарди на занимање.
6. Центар за стручно образование и обука, 2012, Стандард на занимање за Автомеханичар (се очекува одобување од Министерот за труд и социјална политика), подготвен во рамките на твининг проектот МК 07 IB SO 03.
7. Центар за стручно образование и обука, 2012, Стандард на квалификација за Автомеханичар (се очекува одобување од Министерот за труд и социјална политика), подготвен во рамките на твининг проектот МК 07 IB SO 03.

Разговори:

- Драган Герзовски, сопственик на механичарска работилница „Торпедо“, Битола.
- Драган Поповски, сопственик на механичарска работилница „Попе“, Битола.

Прашалник за анализа на главните карактеристики во врска со квалитетот на квалификациите

Код на квалификација	Име на квалификација	Име преведено на англиски	НРК сектор
	Готвач	Cook	Угостителство и туризам

Анализата ги обработува следниве области:

1. Релевантност на квалификацијата за пазарот на труд
2. Стандарди врз кои е заснована квалификацијата
3. Структура на квалификацијата
4. Вклученост на актерите од пазарот на труд во различни фази на квалификациониот процес
5. Институционална поставеност на квалификацијата

1. Релевантност на квалификацијата за пазарот на труд

Прашање 1.1

Како е обезбедена релевантноста, односно, поврзувањето на оваа квалификација со пазарот на труд, односно, вработувањето?

Индикатори:	**Докази (документи)**
Истражување на пазарот на труд	Бројот на невработени Готвачи регистриран на 30. 06. 2013 беше 794, додека на 30. 06. 2014 беше 805. (Извор: база на податоци на АВРМ)[62]
Поглед-размислувања на работодавачите	Верифицираните програми за образование на возрасни беше воведен заради веќе детектираната (скенираната) потреба на пазарот на труд. Затоа, работодавачите не беа прашани за мислење.
Слободни работни места	Бројот на објавени слободни работни места за занимањето Готвач во периодот 01. 01. 2014 – 30. 06. 2014 е 3271. (Извор: база на податоци на АВРМ) [63]
Друго	

Прашање 1.2

Кои занимања се достапни за лицето кое ја поседува оваа квалификација?

Забелешка: Квалификација може да е релевантна за различни функции, работни места.

Занимања	**Доказ (легислатива, практики од пазарот на труд, договори, друго)**
Готвач (директно, по успешното завршување на формалната обука)	Побарувачка од работодавачите во изворната база на АВРМ

[62] Во базата на АВРМ невработените се регистираат брз основа на нивното образование. Слободните работни места се објавуваат според Националната класификација на занимања (или ИСКО-08). Затоа, не постои директна кореспонденција помеѓу структурата на невработени и структурата на слободни работни места.

[63] Бројот на слободни работни места е кумулативен број кој не го отсликува реалниот број на слободни работни места. Тоа е сума од сите објавени слободни работни места во период на време (наведен во табелата). На пример, објавите од истите работодавачи за истите слободни работни места едноставно се додадени на сумата. Потенцијалните вработувања не се одземени од вкупниот број на слободни работни места.

2. Стандарди врз кои е заснована квалификацијата

Прашање 2.1
Дали квалификацијата е заснована на стандарди? Да-~~Не~~

Тип на стандард	**Да – Не**	**Кој е одговорен за подготовка и одобрување?**	**Дали стандардот периодично се ажурира?**	**Забелешки**
Стандард на занимање	Да	Развој ЦСОО, одобрување МТСП	Не	Сѐ уште не е одобрен, датум на ажурирање не е означен
Стандард на квалификација	Не			
Образовен стандард	Не			
Програма за образование на возрасни *Готвач во угостителски објект*	Да	Работнички универзитет „Јоска Свештарот“ – Струмица	Не	Верификација: бр.02-43/3, 06/02/2012
Програма за образование на возрасни *Готвач во угостителски објект*	Да	Друштво за едукација угостителство и услуги Бизнис центар за тренинг и обука-Охрид	Не	Верификација: 09-343/4, 24/12/2012

Прашање 2.2
<u>За најновите квалификации во ИСОО</u>, Ве молиме, проверете ја поврзаноста-согласноста помеѓу:

- Стандардот на занимање, стандардот на квалификација и соодвените програми (курикулуми).

Постои само стандард на занимање за оваа квалификација кој е поврзан со програмите за образование на возрасни. Описот е во Анекс 4, каде анализата на квалификациите е елаборирана.

Наведените резултати од учењето (во насловот 12 – Резултати од програмата) имаат сличности со стручните компетенции и некои од вештините и/или знаењата во стандардот на занимање. Не може да се препознае шаблон или правило според кој знаењата, вештините и компетенциите за резултатите од учењето на програмите за образование на возрасни се избирани. Овие две програми за образование на возрасни не се компатибилни и не можат да се споредат една со друга.

Прашање 2.3
Според што се оценуваат кандидатите (ученици, лица кои бараат сертификација)?

Оценувањето е засновано на	**Да – Не**
Стандарди-критериуми за оценување	**Не.** Секоја програма за образование на возрасни има сопствен пристап во оценувањето. Но, во принцип, сите програми го изразуваат оценувањето како оценување на единици за обука.
Резултати од учењето	Сите единици за обука содржат резултати од учењето.
Курикулум	Оценувањето се спроведува интерно врз резултатите од учењето на единиците за обука.
Друго	

3. Структура на квалификацијата

Прашање 3.1
Дали оваа квалификација е целосна или парцијална квалификација? Целосна – Парцијална

Стручните квалификации во дел, но значително го опфаќаат-покриваат стандардот на занимање. Види анализа во Анекс 4.

Прашање 3.2
Дали оваа квалификација е структуирана во единици? ~~Да~~ – Не

Стандард на квалификација не е постои.

4. Вклученост на актерите од пазарот на труд во различни фази на квалификациониот процес

Прашање 4.1
Дали релевантните актери[64] на пазарот на труд се вклучени во дефинирање на стандардот на занимање? ~~Да~~ – Не

Актери од пазарот на труд вклучени во подготовката на стандардот на занимање се: работодавачите, стручните училишта, универзитетите, советник од ЦСОО и во некои случаи експерт од Словенија.

Прашање 4.2
Дали релевантните актери на пазарот на труд се вклучени во процесот на учење (на ниво на провајдер или друго ниво)?

Вклученост на релевантните актерите од пазарот на труд во процесот на учење	**Да – Не**	**Специфицирај, по можност**
Развој на курикулуми	Да	Барем еден претставник од претпријатијата е вклучен во развој на секоја од програмите за образование на возрасни.
Обезбедување на стажирање (за млади луѓе)	Не	
Обезбедување на учење засновано на работа (за работници)	Не	
Давање лекции како гостин во училиште	Не	
Друго…..	Да	Работодавачите дозволуваат да се користат нивните простории за реализирање на програмите за образование на возрасни.

Прашање 4.3
Дали релевантните актери на пазарот на труд се вклучени во оценувањето?

Вклученост на релевантните актерите од пазарот на труд во оценувањето	**Да – Не**
Дефинирање на стандарди-критериуми за оценување	Да, може да се предвиди од програмите за образование на возрасни, иако не е експлицитно напишано.

[64] Примери на релевантни актери на пазарот на труд се: работодавачите, претпријатијата, организациите на работодавачи, синдикатите, професионалните организации.

Подготовка на испити	Да, може да се предвиди од програмите за образование на возрасни, иако не е експлицитно напишано.
Организирање на практични испити	Да
Оценување на практични испити	Да, може да се предвиди од програмите за образование на возрасни, иако не е експлицитно напишано.
Друго …..	

5. Институционална поставеност на квалификацијата

Прашање 5.1
Која власт е одговорна за подготовка-одобрување-менаџмент на оваа квалификација?

Надлежна власт	
Министерство за образование и обука	Да, верификација на установи за образование на возрасни
Секторски организации	Не
Приватни институции	Не
Други ЦОВ	Да, верификација на програми за образование на возрасни

Прашање 5.2
Кој ја доделува дипломата или сертификатот (или друг документ со кој се потврдува квалификацијата) за оваа квалификација?

Диплома или сертификат издаден од:	**Да – Не + детали**
Институции кои нудат образование и обука на образование на возрасни	Да
Секторски организации	Не
Приватни институции	Не
Друго…	Верифицирани институции кои нудат образование и обука на обука

Прашање 5.3
Кој е одговорен за оценувањето на оваа квалификација?

Задача	**Одговорна страна**		
	Провајдер на образование или обука	External Examination / Institute Centre	Other ….
Подготовка на испити	Да		
Организирање на испити	Да		
Оценување на испити	Да		

Прашање 5.4
Дали оценувањето за сертификација е отворено за лица кои не следеле конкретна програма за образование или обука или само парцијално ја следеле? *На пример: лица кои имаат извесно професионално искуство, односно, лица кои бараат да им се признаат-потврдат нивните вештини како квалификација. ~~Да~~-Не*

Признавање-потврдување на претходното учење не е предвидено во релевантната правна документација.
Признавање-потврдување на претходното учење не е споменато-третирано во стандардот на занимање и во програмите за образование на возрасни.

Прашање 5.5

Дали оваа квалификација, или нејзините стандарди се публикувани, односно, внесени во регистер, база, каталог поддржан од јавна институција и-или од секторски тела-комори? ~~Да~~-Не

Стандардот на занимање за оваа квалификација не е публикуван бидејќи не е официјално одобрен.

Прашање 5.6

Која е потврдата (поткрепата) за обезбедување на квалитет на квалификацијата?

Расположивите информации за потврдата (поткрепата) за обезбедувањето на квалитет на квалификацијата се описите во двете програми за образование на возрасни за самоевалуација/внатрешна евалуација (наслов 20 во програма за образование на возрасни).

Извори:

1. Агенција за вработување на Република Македонија, 2014, Преглед на објавени слободни работни места на определено и неопределено работно време во периодот 01/01/2014 – 30/06/2014.
2. Агенција за вработување на Република Македонија, 2014, Преглед на на невработени лица според профил на образование на 30/06/2103 и 30/06/2014.
3. Центар за стручно образование и обука, 2009, Методологија за подготовка на стандарди на занимање.
4. Центар за стручно образование и обука, 2012, Стандард на занимање за Готвач (се очекува одобување од Министерот за труд и социјална политика), подготвен во рамките на твининг проектот МК 07 IB SO 03.

Извори (под услови на доверливост):

5. Друштво за едукација угостителство и услуги Бизнис центар за тренинг и обука – Охрид, (2012), *Програма за образование на возрасни Готвач во угостителски објект*, верифицирана под број: 09-343/4, 24/12/2012.
6. Работнички универзитет „Јоска Свештарот“ – Струмица, (2012), *Програма за образование на возрасни Готвач во угостителски објект*, верифицирана под број: бр.02-43/3, 06/02/2012.

Прашалник за анализа на главните карактеристики во врска со квалитетот на квалификациите

Код на квалификација	Име на квалификација	Име преведено на англиски	НРК сектор
	Изработувач на леб и бели печива	Bread and Bakery Goods Producer	Хемија и технологија

Анализата ги обработува следниве области:

1. Релевантност на квалификацијата за пазарот на труд
2. Стандарди врз кои е заснована квалификацијата
3. Структура на квалификацијата
4. Вклученост на актерите од пазарот на труд во различни фази на квалификациониот процес
5. Институционална поставеност на квалификацијата

1. Релевантност на квалификацијата за пазарот на труд

Прашање 1.1

Како е обезбедена релевантноста, односно, поврзувањето на оваа квалификација со пазарот на труд, односно, вработувањето?

Индикатори:	**Докази (документи)**
Истражување на пазарот на труд	Бројот на невработени Пекари регистриран на 30. 06. 2013 беше 131, додека на 30. 06. 2014 беше 124; бројот на невработени Пекарски техничари регистриран на 30. 06. 2013 беше 3, додека на 30. 06. 2014 беше 1. (Извор: база на податоци на АВРМ)[65]
Поглед-размислувања на работодавачите	Верифицираните програми за образование на возрасни беше воведен заради веќе детектираната (скенираната) потреба на пазарот на труд. Затоа, работодавачите не беа прашани за мислење.
Слободни работни места	Бројот на објавени слободни работни места за занимањето Пекар во периодот 01. 01. 2014 – 30. 06. 2014 беше 910, додека бројот на објавени слободни работни места за занимањето Пекар мајстор во периодот 01. 01. 2014 – 30. 06. 2014 беше 62. (Извор: база на податоци на АВРМ) [66]
Друго	

[65] Во базата на АВРМ невработените се регистрираат брз основа на нивното образование. Слободните работни места се објавуваат според Националната класификација на занимања (или ИСКО-08). Затоа, не постои директна кореспонденција помеѓу структурата на невработени и структурата на слободни работни места.

[66] Бројот на слободни работни места е кумулативен број кој не го отсликува реалниот број на слободни работни места. Тоа е сума од сите објавени слободни работни места во период на време (наведен во табелата). На пример, објавите од истите работодавачи за истите слободни работни места едноставно се додадени на сумата. Потенцијалните вработувања не се одземени од вкупниот број на слободни работни места.

Прашање 1.2
Кои занимања се достапни за лицето кое ја поседува оваа квалификација?
Забелешка: Квалификација може да е релевантна за различни функции, работни места.

Занимања	**Доказ (легислатива, практики од пазарот на труд, договори, друго)**
Пекар (директно, по успешното завршување на формалната обука)	Побарувачка од работодавачите во изворната база на АВРМ
Пекар мајстор (директно, по успешното завршување на формалната обука)	Побарувачка од работодавачите во изворната база на АВРМ

2. Стандарди врз кои е заснована квалификацијата

Прашање 2.1
Дали квалификацијата е заснована на стандарди? Да-~~Не~~

Тип на стандард	**Да – Не**	**Кој е одговорен за подготовка и одобрување?**	**Дали стандардот периодично се ажурира?**	**Забелешки**
Стандард на занимање	Да	Развој ЦСОО, одобрување МТСП	Не	Сè уште не е одобрен, датум на ажурирање не е означен
Стандард на квалификација	Не			
Образовен стандард	Не			
Програма за образование на возрасни *Изработувач на бели печива*	Да	Работнички универзитет „Јоска Свештарот“ – Струмица	Не	Верификација: бр. 02-45/3, 06/02/2012
Програма за образование на возрасни *Изработувач на бели печива*	Да	Друштво за едукација угостителство и услуги Бизнис центар за тренинг и обука – Охрид	Не	Верификација: уп бр.09-225, 30/12/2013
Програма за образование на возрасни *Изработувач на леб и бели печива*	Да	Специјал семинар ДООЕЛ	Не	Верификација: уп бр.09-2, 20/03/2014

Прашање 2.2
<u>За најновите квалификации во ИСОО</u>, Ве молиме, проверете ја поврзаноста-согласноста помеѓу:

- Стандардот на занимање, стандардот на квалификација и соодвените програми (курикулуми).

Постои само стандард на занимање за оваа квалификација кој е поврзан со програмите за образование на возрасни. Описот е во Анекс 4, каде анализата на квалификациите е елаборирана.

Наведените резултати од учењето (во насловот 12 – Резултати од програмата) имаат сличности со стручните компетенции и некои од вештините и/или знаењата во стандардот на занимање. Не може да се препознае шаблон или правило според кој знаењата, вештините и компетенциите за резултатите од учењето на програмите за образование на возрасни се избирани. Овие две програми за образование на возрасни не се компатибилни и не можат да се споредат една со друга.

Прашање 2.3

Според што се оценуваат кандидатите (ученици, лица кои бараат сертификација)?

Оценувањето е засновано на	**Да – Не**
Стандарди-критериуми за оценување	**Не.** Секоја програма за образование на возрасни има сопствен пристап во оценувањето. Но, во принцип, сите програми го изразуваат оценувањето како оценување на единици за обука.
Резултати од учењето	Сите единици за обука содржат резултати од учењето.
Курикулум	Оценувањето се спроведува интерно врз резултатите од учењето на единиците за обука.
Друго	

3. Структура на квалификацијата

Прашање 3.1

Дали оваа квалификација е целосна или парцијална квалификација? Целосна – Парцијална

Стручните квалификации во дел, но значително го опфаќаат-покриваат стандардот на занимање. Види анализа во Анекс 4.

Прашање 3.2

Дали оваа квалификација е структуирана во единици? ~~Да~~ – Не

Стандард на квалификација не е постои.

4. Вклученост на актерите од пазарот на труд во различни фази на квалификациониот процес

Прашање 4.1

Дали релевантните актери[67] на пазарот на труд се вклучени во дефинирање на стандардот на занимање? ~~Да~~ – Не

Актери од пазарот на труд вклучени во подготовката на стандардот на занимање се: работодавачите, стручните училишта, универзитетите, советник од ЦСОО.

Прашање 4.2

Дали релевантните актери на пазарот на труд се вклучени во процесот на учење (на ниво на провајдер или друго ниво)?

Вклученост на релевантните актерите од пазарот на труд во процесот на учење	**Да – Не**	**Специфицирај, по можност**
Развој на курикулуми	Да	Барем еден претставник од претпријатијата е вклучен во развој на секоја од програмите за образование на возрасни.
Обезбедување на стажирање (за млади луѓе)	Не	
Обезбедување на учење засновано на работа (за работници)	Не	
Давање лекции како гостин во	Не	

[67] Примери на релевантни актери на пазарот на труд се: работодавачите, претпријатијата, организациите на работодавачи, синдикатите, професионалните организации.

училиште		
Друго…..	Да	Работодавачите дозволуваат да се користат нивните простории за реализирање на програмите за образование на возрасни.

Прашање 4.3
Дали релевантните актери на пазарот на труд се вклучени во оценувањето?

Вклученост на релевантните актерите од пазарот на труд во оценувањето	Да – Не
Дефинирање на стандарди-критериуми за оценување	Да, може да се предвиди од програмите за образование на возрасни, иако не е експлицитно напишано.
Подготовка на испити	Да, може да се предвиди од програмите за образование на возрасни, иако не е експлицитно напишано.
Организирање на практични испити	Да
Оценување на практични испити	Да, може да се предвиди од програмите за образование на возрасни, иако не е експлицитно напишано.
Друго …..	

5. Институционална поставеност на квалификацијата

Прашање 5.1
Која власт е одговорна за подготовка-одобрување-менаџмент на оваа квалификација?

Надлежна власт	
Министерство за образование и обука	Да, верификација на установи за образование на возрасни
Секторски организации	Не
Приватни институции	Не
Други ЦОВ	Да, верификација на програми за образование на возрасни

Прашање 5.2
Кој ја доделува дипломата или сертификатот (или друг документ со кој се потврдува квалификацијата) за оваа квалификација?

Диплома или сертификат издаден од:	Да – Не + детали
Институции кои нудат образование и обука на образование на возрасни	Да
Секторски организации	Не
Приватни институции	Не
Друго…	Верифицирани институции кои нудат образование и обука на обука

Прашање 5.3
Кој е одговорен за оценувањето на оваа квалификација?

Задача	Одговорна страна		
	Провајдер на образование или обука	External Examination / Institute Centre	Other ….
Подготовка на испити	Да		
Организирање на испити	Да		
Оценување на испити	Да		

Прашање 5.4

Дали оценувањето за сертификација е отворено за лица кои не следеле конкретна програма за образование или обука или само парцијално ја следеле? *На пример: лица кои имаат извесно професионално искуство, односно, лица кои бараат да им се признаат-потврдат нивните вештини како квалификација. ~~Да~~-Не*

Признавање-потврдување на претходното учење не е предвидено во релевантната правна документација.

Признавање-потврдување на претходното учење не е споменато-третирано во стандардот на занимање и во програмите за образование на возрасни.

Прашање 5.5

Дали оваа квалификација, или нејзините стандарди се публикувани, односно, внесени во регистер, база, каталог поддржан од јавна институција и-или од секторски тела-комори? ~~Да~~-Не

Стандардот на занимање за оваа квалификација не е публикуван бидејќи не е официјално одобрен.

Прашање 5.6

Која е потврдата (поткрепата) за обезбедување на квалитет на квалификацијата?

Расположивите информации за потврдата (поткрепата) за обезбедувањето на квалитет на квалификацијата се описите во двете програми за образование на возрасни за самоевалуација/внатершна евалуација (наслов 20 во програма за образование на возрасни)

Извори:

1. Агенција за вработување на Република Македонија, 2014, Преглед на објавени слободни работни места на определено и неопределено работно време во периодот 01/01/2014 – 30/06/2014.
2. Агенција за вработување на Република Македонија, 2014, Преглед на на невработени лица според профил на образование на 30/06/2103 и 30/06/2014.
3. Центар за стручно образование и обука, 2009, Методологија за подготовка на стандарди на занимање.
4. Центар за стручно образование и обука, Стандард на занимање за Изработувач на леб и бели печива (се очекува одобување од Министерот за труд и социјална политика).

Извори (под услови на доверливост):

5. Друштво за едукација угостителство и услуги Бизнис центар за тренинг и обука – Охрид, (2013), *Програма за образование на возрасни Изработувач на бели печива*, верифицирана под број: уп бр.09-225, 30/12/2013.
6. Работнички универзитет „Јоска Свештарот“ – Струмица, (2012), *Програма за образование на возрасни Изработувач на бели печива*, верифицирана под број: бр. 02-45/3, 06/02/2012
7. Специјал семинар ДООЕЛ, (2013), *Програма за образование на возрасни Изработувач на леб и бели печива*, верифицирана под број: уп бр.09-2, 20/03/2014.

Прашалник за анализа на главните карактеристики во врска со квалитетот на квалификациите

Код на квалификација	Име на квалификација	Име преведено на англиски	НРК сектор
	Фризер	Hairdresser	Лични услуги

Анализата ги обработува следниве области:

1. Релевантност на квалификацијата за пазарот на труд
2. Стандарди врз кои е заснована квалификацијата
3. Структура на квалификацијата
4. Вклученост на актерите од пазарот на труд во различни фази на квалификациониот процес
5. Институционална поставеност на квалификацијата

1. Релевантност на квалификацијата за пазарот на труд

Прашање 1.1

Како е обезбедена релевантноста, односно, поврзувањето на оваа квалификација со пазарот на труд, односно, вработувањето?

Индикатори:	**Докази (документи)**
Истражување на пазарот на труд	Бројот на невработени Фризери за жени регистриран на 30. 06. 2013 беше 193 и на 30. 06. 2014 беше 193 исто така; бројот на невработени Фризери за мажи регистриран на 30. 06. 2013 беше 19, додека на 30. 06. 2014 беше 28; бројот на невработени Фризери за мажи и жени регистриран на 30. 06. 2013 беше 65, додека на 30. 06. 2014 беше 67; бројот на невработени Фризери регистриран на 30. 06. 2013 беше 32, додека на 30. 06. 2014 беше 38. (Извор: база на податоци на АВРМ)[68]
Поглед-размислувања на работодавачите	Верифицираните програми за образование на возрасни беше воведен заради веќе детектираната (скенираната) потреба на пазарот на труд. Затоа, работодавачите не беа прашани за мислење.
Слободни работни места	Бројот на објавени слободни работни места во периодот 01. 01. 2014 – 30. 06. 2014 беше 42 за занимањето Фризер за мажи и 344 за занимањето Фризер за мажи. (Извор: база на податоци на АВРМ) [69]
Друго	

[68] Во базата на АВРМ невработените се регистираат брз основа на нивното образование. Слободните работни места се објавуваат според Националната класификација на занимања (или ИСКО-08). Затоа, не постои директна кореспонденција помеѓу структурата на невработени и структурата на слободни работни места.

[69] Бројот на слободни работни места е кумулативен број кој не го отсликува реалниот број на слободни работни места. Тоа е сума од сите објавени слободни работни места во период на време (наведен во табелата). На пример, објавите од истите работодавачи за истите слободни работни места едноставно се додадени на сумата. Потенцијалните вработувања не се одземени од вкупниот број на слободни работни места.

Прашање 1.2
Кои занимања се достапни за лицето кое ја поседува оваа квалификација?
Забелешка: Квалификација може да е релевантна за различни функции, работни места.

Занимања	**Доказ (легислатива, практики од пазарот на труд, договори, друго)**
Фризер (директно, по успешното завршување на формалната обука)	• Образовна програма за Фризер • Стандард на квалификација
Пекар (директно, по успешното завршување на формалната обука)	Побарувачка од работодавачите во изворната база на АВРМ
Пекар мајстор (директно, по успешното завршување на формалната обука)	Побарувачка од работодавачите во изворната база на АВРМ

2. Стандарди врз кои е заснована квалификацијата

Прашање 2.1
Дали квалификацијата е заснована на стандарди? Да-~~Не~~

Тип на стандард	**Да – Не**	**Кој е одговорен за подготовка и одобрување?**	**Дали стандардот периодично се ажурира?**	**Забелешки**
Стандард на занимање	Да	Развој ЦСОО, одобрување МТСП	Не	Сè уште не е одобрен, датум на ажурирање не е означен
Стандард на квалификација	Да	Развој ЦСОО, одобрување МТСП	Не	Сè уште не е одобрен, датум на ажурирање не е означен
Образовен стандард	Не			
Програма за образование на возрасни *Фризер за жени*	Да	РУ "Пере Тошев" Прилеп	Не	Верификација: бр. 02-46/3, 06/02/2012
Програма за образование на возрасни *Фризер за жени*	Да	Општинска установа за образование на возрасни „Ванчо Прке“ Штип	Не	Верификација: бр. 02-46/4, 06/02/2012
Програма за образование на возрасни *Основен курс – помошник фризер*	Да	Здружение на фризери ХЕАР ФЕШН ГРУП Скопје	Не	Верификација: бр. 09-101/7, 27/06/2012
Програма за образование на возрасни *Фризер 1 ниво*	Да	Занаетчиска комора Скопје	Не	Верификација: бр. 09-62/4, 27/05/2013
Програма за образование на возрасни *Фризер за жени и мажи*	Да	Академија Кармен Ексклузив	Не	Верификација: бр. 09-299/10, 06/1/2013
Програма за образование на возрасни *Фризер – основен курс*	Да	Друштво за друго образование, менаџмент и консалтинг услуги Тренинг центар Ц.Е.С.	Не	Верификација: бр. 09-595, 27/12/2013

Прашање 2.2

<u>За најновите квалификации во ИСОО</u>, Ве молиме, проверете ја поврзаноста-согласноста помеѓу:

- Стандардот на занимање, стандардот на квалификација и соодвените програми (курикулуми).

Постои директна врска помеѓу стандардот на занимање и стандардот на квалификација. Стандардот на занимање за оваа квалификација е поврзан со програмите за образование на возрасни. Описот е во Анекс 4, каде анализата на квалификациите е елаборирана.

Наведените резултати од учењето (во насловот 12 – Резултати од програмата) имаат сличности со стручните компетенции и некои од вештините и/или знаењата во стандардот на занимање. Не може да се препознае шаблон или правило според кој знаењата, вештините и компетенциите за резултатите од учењето на програмите за образование на возрасни се избирани. Овие две програми за образование на возрасни не се компатибилни и не можат да се споредат една со друга.

Прашање 2.3

Според што се оценуваат кандидатите (ученици, лица кои бараат сертификација)?

Оценувањето е засновано на	**Да – Не**
Стандарди-критериуми за оценување	**Не.** Секоја програма за образование на возрасни има сопствен пристап во оценувањето. Но, во принцип, сите програми го изразуваат оценувањето како оценување на единици за обука.
Резултати од учењето	Сите единици за обука содржат резултати од учењето.
Курикулум	Оценувањето се спроведува интерно врз резултатите од учењето на единиците за обука.
Друго	

3. Структура на квалификацијата

Прашање 3.1

Дали оваа квалификација е целосна или парцијална квалификација? Целосна – Парцијална

Стручните квалификации во дел, но значително го опфаќаат-покриваат стандардот на занимање. Види анализа во Анекс 4.

Прашање 3.2

Дали оваа квалификација е структуирана во единици? ~~Да~~ – Не

Стандардот на квалификација не е организиран во единици.

4. Вклученост на актерите од пазарот на труд во различни фази на квалификациониот процес

Прашање 4.1

Дали релевантните актери[70] на пазарот на труд се вклучени во дефинирање на стандардот на занимање? ~~Да~~ – Не

Актери од пазарот на труд вклучени во подготовката на стандардот на занимање се: работодавачите, стручните училишта, универзитетите, советник од ЦСОО и во некои случаи експерт од Словенија.

[70] Примери на релевантни актери на пазарот на труд се: работодавачите, претпријатијата, организациите на работодавачи, синдикатите, професионалните организации.

Прашање 4.2

Дали релевантните актери на пазарот на труд се вклучени во процесот на учење (на ниво на провајдер или друго ниво)?

Вклученост на релевантните актерите од пазарот на труд во процесот на учење	**Да – Не**	**Специфицирај, по можност**
Развој на курикулуми	Да	Барем еден претставник од претпријатијата е вклучен во развој на секоја од програмите за образование на возрасни.
Обезбедување на стажирање (за млади луѓе)	Не	
Обезбедување на учење засновано на работа (за работници)	Не	
Давање лекции како гостин во училиште	Не	
Друго…..	Да	Работодавачите дозволуваат да се користат нивните простории за реализирање на програмите за образование на возрасни.

Прашање 4.3

Дали релевантните актери на пазарот на труд се вклучени во оценувањето?

Вклученост на релевантните актерите од пазарот на труд во оценувањето	**Да – Не**
Дефинирање на стандарди-критериуми за оценување	Да, може да се предвиди од програмите за образование на возрасни, иако не е експлицитно напишано.
Подготовка на испити	Да, може да се предвиди од програмите за образование на возрасни, иако не е експлицитно напишано.
Организирање на практични испити	Да
Оценување на практични испити	Да, може да се предвиди од програмите за образование на возрасни, иако не е експлицитно напишано.
Друго …..	

5. Институционална поставеност на квалификацијата

Прашање 5.1

Која власт е одговорна за подготовка-одобрување-менаџмент на оваа квалификација?

Надлежна власт	
Министерство за образование и обука	Да, верификација на установи за образование на возрасни
Секторски организации	Не
Приватни институции	Не
Други ЦОВ	Да, верификација на програми за образование на возрасни

Прашање 5.2

Кој ја доделува дипломата или сертификатот (или друг документ со кој се потврдува квалификацијата) за оваа квалификација?

Диплома или сертификат издаден од:	**Да – Не + детали**
Институции кои нудат образование и обука на образование на возрасни	Да
Секторски организации	Не
Приватни институции	Не
Друго…	Верифицирани институции кои нудат образование и обука на обука

Прашање 5.3

Кој е одговорен за оценувањето на оваа квалификација?

Задача	**Одговорна страна**		
	Провајдер на образование или обука	External Examination / Institute Centre	Other ….
Подготовка на испити	Да		
Организирање на испити	Да		
Оценување на испити	Да		

Прашање 5.4

Дали оценувањето за сертификација е отворено за лица кои не следеле конкретна програма за образование или обука или само парцијално ја следеле? *На пример: лица кои имаат извесно професионално искуство, односно, лица кои бараат да им се признаат-потврдат нивните вештини како квалификација. ~~Да~~-Не*

Признавање-потврдување на претходното учење не е превидено во релевантната правна документација.

Признавање-потврдување на претходното учење не е споменато-третирано во стандардот на занимање, стандардот на квалификација и во програмите за образование на возрасни.

Прашање 5.5

Дали оваа квалификација, или нејзините стандарди се публикувани, односно, внесени во регистер, база, каталог поддржан од јавна институција и-или од секторски тела-комори? ~~Да~~-Не

Стандардот на занимање и стандардот на квалификација за оваа квалификација не се публикувани, бидејќи не се официјално одобрени.

Прашање 5.6

Која е потврдата (поткрепата) за обезбедување на квалитет на квалификацијата?

Расположивите информации за потврдата (поткрепата) за обезбедувањето на квалитет на квалификацијата се описите во програмите за образование на возрасни за самоевалуација /внатершна евалуација (наслов 20 во програма за образование на возрасни)

Извори:
1. Агенција за вработување на Република Македонија, 2014, Преглед на објавени слободни работни места на определено и неопределено работно време во периодот 01/01/2014 – 30/06/2014.
2. Агенција за вработување на Република Македонија, 2014, Преглед на на невработени лица според профил на образование на 30/06/2103 и 30/06/2014.
3. Центар за стручно образование и обука, 2009, Методологија за подготовка на стандарди на занимање.
4. Центар за стручно образование и обука, 2012, Стандард на занимање за Фризер (се очекува одобување од Министерот за труд и социјална политика) подготвен во рамките на твининг проектот МК 07 IB SO 03.
5. Центар за стручно образование и обука, Стандард на квалификација за Фризер (се очекува одобување од Министерот за труд и социјална политика) подготвен во рамките на твининг проектот МК 07 IB SO 03.

Извори (под услови на доверливост):

6. Академија Кармен Ексклузив, (2013), *Програма за образование на возрасни Фризер за жени и мажи*, верифицирана под број: бр. 09-299/10, 06/1/2013.
7. Друштво за друго образование, менаџмент и консалтинг услуги Тренинг центар Ц.Е.С., (2013), *Програма за образование на возрасни Фризер – основен курс*, верифицирана под број: бр. 09-595, 27/12/2013.
8. Занаетчиска комора Скопје, (2013), *Програма за образование на возрасни Фризер 1 ниво*, верифицирана под број: бр. 09-62/4, 27/05/2013.
9. Здружение на фризери ХЕАР ФЕШН ГРУП Скопје, (2012), *Програма за образование на возрасни Основен курс – помошник фризер*, верифицирана под број: 09-101/7, 27/06/2012.
10. Општинска установа за образование на возрасни „Ванчо Прке“ Штип, (2012), *Програма за образование на возрасни Фризер за жени*, верифицирана под број: 02-46/4, 06/02/2012.
11. Работнички универзитет “Пере Тошев” Прилеп, (2012), *Програма за образование на возрасни Фризер за жени*, верифицирана под број: 02-46/3, 06/02/2012.

Questionnaire for analysis of main features related to the quality of qualifications

Qualification code	Title of Qualification	Translated title (EN)	NQF sector
	Шминкер	Makeup Worker	Personal Services

Анализата ги обработува следниве области:

6. Релевантност на квалификацијата за пазарот на труд
7. Стандарди врз кои е заснована квалификацијата
8. Структура на квалификацијата
9. Вклученост на актерите од пазарот на труд во различни фази на квалификациониот процес
10. Институционална поставеност на квалификацијата

1. Relevance of the qualification for the labour market

Question 1.1
How is the relevance / linkage of this qualification to the labour market / employment ensured?

Indicators:	**Evidence**
Labour market research	There are no registered unemployed makeup workers on 30. 06. 2013 and on 30. 06. 2014. (source: ESA database)[71]
Employers view / opinions	Verified AE programme was introduced due to already scanned need on the labour market. Therefore, opinion was not asked from employers.
Job vacancies	Number of vacancies announced in the period 01. 01. 2014 – 30. 06. 2014 was 6. (source: ESA database)[72]
Other	

Question 1.2
Which occupations are accessible for the holder of this qualification?
Note: A qualification can be relevant for a number of different functions / jobs.

Occupations	**Evidence (legislation, labour market practise, agreements, others)**
Makeup Worker	• Demand from employers in the source file from ESA

[71] In the ESA database unemployed are registered on the basis of their education. Vacancies are announced according to the National Classification of Occupations (or ISCO-08). Therefore, there is no correspondence between structure of unemployed and structure of vacancies.

[72] Number of vacancies is cumulative number, and is not reflecting the real number of vacancies. It is a sum of all vacancy announcements in a period of time (stated in the table). For example, announcements from the same employer for the same vacancies are simply added to the sum. Potential employments are not deducted from the total number.

2. Standards on which the qualification is based

Question 2.1
Is the qualification based on standards? Yes/~~No~~

Type of standards	Yes / No	Who was responsible for development and approval?	Is the standard periodically updated?	Observations
Occupational standards	Yes	Development VETC, approval MoLSP	No	Not yet approved, update date not indicated
Qualification standards	No			
Education standards	No			
Training Programme for Adult Education Makeup Worker	Yes	Bebe Komerc import-export DOOEL Bitola, branch Academy Stil, Cosmetics Studio Bitola	No	Verified under: br. Br.09-77/10, 04/06/2012

Question 2.2
<u>For the most recent VET qualifications</u>, please check the interconnection / coherence between:

- Occupational standards, qualification standards and the linked programmes (curricula)

There exist only occupational standard for this qualification that is linked with the AE programme. The description is in Annex 4, where analysis of the qualifications is elaborated.

Learning outcomes listed (in Heading 12 – Programme Outcomes) are having similarities with the vocational competences and some of the skills and/or knowledge in the occupational standard. No pattern, or rule can be identified, how KSC for the Los of the AE programme are identified.

Question 2.3
What are candidates (learners, students, seekers of a certification) assessed against?

Assessment based on	Yes/No
Assessment standards/criteria	**No.** AE programme has own approach to assessment. But, in principle, assessment is expressed in assessment of training units.
Learning outcomes	All training units contain learning outcomes.
Curriculum	Assessment is conducted internally against Los of the training units.
Other	

3. Structure of the qualification

Question 3.1
Is this a full qualification or a partial qualification? ~~Full~~ / partial

Professional qualifications partly, but substantially are covering the occupational standard. See analysis in Annex 4.

Question 3.2
Is the qualification structured in units? ~~Yes~~ / No

Qualification standard does not exist.

4. Involvement of labour market actors in the different stages of the qualification process

Question 4.1
Are relevant labour market actors[73] involved in defining occupational standards? Yes / ~~No~~

Labour market actors involved in defining occupational standard are: employers, VET schools, universities, VETC advisor, and expert from Slovenia.

Question 4.2
Are relevant labour market actors involved in the learning process (at provider level or others)?

Involvement of relevant labour market actors in learning process	Yes / No	Specify if possible
Development of curricula	Yes	At least one enterprise representative is involved in development of each of the AE programmes.
Providing internship (for youngsters)	No	
Providing work based learning (for workers)	No	
Providing guest lessons in school	No	
Other…..	Yes	Employers are allowing their premises to be used for conducting the AE programme.

Question 4.3
Are relevant labour market actors involved in the assessment?

Involvement of relevant labour market actors in assessment	Yes / No
Defining assessment standards/criteria	Yes, it can be anticipated from the AE programme, although not explicitly written.
Development of exams	Yes, it can be anticipated from the AE programme, although not explicitly written.
Organising practical exams	Yes.
Grading practical exams	Yes, it can be anticipated from the AE programme, although not explicitly written.
Other…..	

5. Institutional setting of the qualification

Question 5.1
Which authority is in charge for *development / approval / management* of this qualification?

Authority in charge	
Ministry of Education and Science	Yes, verification of AE training providers.
Sector organisation	No
Private institution	No
Other ………AE Centre	Yes, verification of the AE programmes.

[73] Examples of relevant labour market actors are: employers, enterprises, employers organisations, trade unions, professional organisations

Question 5.2
Who awards the diploma/certificate (or other qualification document) for this qualification?

Diploma / Certificate issued by:	**Yes / No + Details**
AE training providers	No
Sector organisation	No
Private institution	No
Other …………………	Verified training provider

Question 5.3
Who is responsible for the assessment for this qualification?

Task	**Responsible party**		
	The education/training provider	External Examination / Institute Centre	Other ….
Development of exams	Yes		
Organisation of exams	Yes		
Grading exams	Yes		

Question 5.4
Is assessment for certification open to people who did not follow a specific education/training program or only partially? *For example: people with some professional experience, who seek to validate their skills towards a qualification*. ~~Yes~~/No

Validation of prior learning is not foreseen in relevant legal documents.
Validation of prior learning is not indicated in the occupational standard and the AE programme.

Question 5.5
Is this qualification, or its standards published / inserted in a Registry, Database, Catalogue supported by public institutions, or / and by sectoral bodies / chambers? ~~Yes~~/ No

The occupational standard for this qualification is not published as it is not officially approved.

Question 5.6
Which is the quality assurance confirmation of the Qualification?

The information available on quality assurance confirmation are descriptions provided in the AE programmes on self-evaluation / internal evaluation (Heading 20 of the AE programme).

Sources:

1. Centre for Vocational Education and Training, 2009, Methodology for Development of Occupational Standards.
2. Centre for Vocational Education and Training, 2012, Occupational Standard for Makeup Worker (pending approval of the Minister for Labour and Social Policy), prepared in the frame of the Twinning Project MK 07 IB SO 03.
3. Employment Service Agency, 2014, Overview of Announced Job Vacancies in the Period 01/01/2014 – 30/06/2014 for Determined and Undetermined Employment Period.
4. Employment Service Agency, 2014, Overview of Unemployed Persons According Completed Education on 30/06/2103 and 30/06/2014.

Sources under confidentiality terms:

5. Bebe Komerc import-export DOOEL Bitola, branch Academy Stil, Cosmetics Studio Bitola, (2012), *Training Programme for Adult Education Makeup Worker*, verified under: br. Br.09-77/10, 04/06/2012.

Questionnaire for analysis of main features related to the quality of qualifications

Qualification code	Title of Qualification	Translated title (EN)	NQF sector
	Гипсер-монтер	Gypsum/Plaster Worker	Civil Engineering and Geodesy

The analysis addresses the following topics:

1. Relevance of the qualification for the labour market
2. Standards on which the qualification is based
3. Structure of the qualification
4. Involvement of labour market actors in the different stages of the qualification process (development, learning process, assessment)
5. Institutional setting of the qualification

1. Relevance of the qualification for the labour market

Question 1.1
How is the relevance / linkage of this qualification to the labour market / employment ensured?

Indicators:	Evidence
Labour market research	No unemployed gypsum workers[74] registered in the period 30. 06. 2013 – 30. 06. 2014. (source: ESA database)[75]
Employers view / opinions	Verified AE programmes were introduced due to already scanned need on the labour market. Therefore, opinion was not asked from employers.
Job vacancies	281 vacancies announced in the period 01. 01. 2014 – 30. 06. 2014. (source: ESA database)[76]
Other	

Question 1.2
Which occupations are accessible for the holder of this qualification?
Note: A qualification can be relevant for a number of different functions / jobs.

Occupations	Evidence (legislation, labour market practise, agreements, others)
Gypsum Worker (Direct, after successful completion of formal training)	• Curricula for Gypsum/Plaster Worker • Qualification Standard
Other similar occupations after passing differential exams	• Curricula for Gypsum/Plaster Worker

[74] An education programme for Gypsum Worker was not offered in the formal education system.

[75] In the ESA database unemployed are registered on the basis of their education. Vacancies are announced according to the National Classification of Occupations (or ISCO-08). Therefore, there is no correspondence between structure of unemployed and structure of vacancies.

[76] Number of vacancies is cumulative number, and is not reflecting the real number of vacancies. It is a sum of all vacancy announcements in a period of time (stated in the table). For example, announcements from the same employer for the same vacancies are simply added to the sum. Potential employments are not deducted from the total number.

2. Standards on which the qualification is based

Question 2.1
Is the qualification based on standards? Yes/~~No~~

Type of standards	Yes / No	Who was responsible for development and approval?	Is the standard periodically updated?	Observations
Occupational standards	Yes	Development VETC, approval MoLSP	No	Not yet approved, update date not indicated
Qualification standards	Yes	Development VETC, approval MoES	No	Not yet approved, update date not indicated
Education standards	No			
Training Programme for Adult Education Gypsum/Plaster Worker	Yes	Enterprise for Education, Catering and Services Business Centre for Training – Ohrid	No	Verified under: br.09-344/4 from 30/11/2012
Training Programme for Adult Education Gypsum/Plaster Worker	Yes	Secondary Construction and General High School of Skopje “Zdravko Cvetkovski” – Skopje	No	Verified under: br.09-486/7 from 29/10/2013

Question 2.2
<u>For the most recent VET qualifications</u>, please check the interconnection / coherence between:

- Occupational standards, qualification standards and the linked programmes (curricula)

There is a link between occupational standard and qualification standard. The occupational standard for this qualification is linked with the AE programmes. The description is in Annex 4, where analysis of the qualifications is elaborated.

Learning outcomes listed (in Heading 12 – Programme Outcomes) are having similarities with the vocational competences and some of the skills and/or knowledge in the occupational standard. No pattern, or rule can be identified, how KSC for the Los of the AE programmes are identified. These 2 AE programmes are not compatible or comparable with each other.

Question 2.3
What are candidates (learners, students, seekers of a certification) assessed against?

Assessment based on	Yes/No
Assessment standards/criteria	**No.** Each AE programme has own approach to assessment. But, in principle, both programmes are expressing assessment in assessment of training units.
Learning outcomes	All training units contain learning outcomes.
Curriculum	Assessment is conducted internally against Los of the training units.
Other	

3. Structure of the qualification

Question 3.1
Is this a full qualification or a partial qualification? ~~Full~~ / partial

Professional qualifications partly, but substantially are covering the occupational standard. See analysis in Annex 4.

Question 3.2

Is the qualification structured in units? ~~Yes~~ / No
The qualification standard is not organised in units.

4. Involvement of labour market actors in the different stages of the qualification process

Question 4.1
Are relevant labour market actors[77] involved in defining occupational standards? Yes / ~~No~~

Labour market actors involved in defining occupational standard are: employers, VET schools, universities, VETC advisor, expert from Slovenia.

Question 4.2
Are relevant labour market actors involved in the learning process (at provider level or others)?

Involvement of relevant labour market actors in learning process	Yes / No	Specify if possible
Development of curricula	Yes	At least one enterprise representative is involved in development of each of the AE programmes.
Providing internship (for youngsters)	No	
Providing work based learning (for workers)	No	
Providing guest lessons in school	No	
Other…..	Yes	Employers are allowing their premises to be used for conducting the AE programmes.

Question 4.3
Are relevant labour market actors involved in the assessment?

Involvement of relevant labour market actors in assessment	Yes / No
Defining assessment standards/criteria	Yes, it can be anticipated from the AE programmes, although not explicitly written.
Development of exams	Yes, it can be anticipated from the AE programmes, although not explicitly written.
Organising practical exams	Yes.
Grading practical exams	Yes, it can be anticipated from the AE programmes, although not explicitly written.
Other…..	

5. Institutional setting of the qualification

Question 5.1
Which authority is in charge for *development / approval / management* of this qualification?

Authority in charge	
Ministry of Education and Science	Yes, verification of AE training providers.
Sector organisation	No
Private institution	No
Other ………AE Centre	Yes, verification of the AE programmes.

Question 5.2
Who awards the diploma/certificate (or other qualification document) for this qualification?

Diploma / Certificate issued by:	Yes / No + Details
AE training providers	No
Sector organisation	No

[77] Examples of relevant labour market actors are: employers, enterprises, employers organisations, trade unions, professional organisations

Private institution	No
Other …………………	Verified training provider

Question 5.3
Who is responsible for the assessment for this qualification?

Task	Responsible party		
	The education/training provider	External Examination / Institute Centre	Other ….
Development of exams	Yes		
Organisation of exams	Yes		
Grading exams	Yes		

Question 5.4
Is assessment for certification open to people who did not follow a specific education/training program or only partially? *For example: people with some professional experience, who seek to validate their skills towards a qualification*. ~~Yes~~/No

Validation of prior learning is not foreseen in relevant legal documents.
Validation of prior learning is not indicated in the occupational standard, the qualification standard, and the AE programmes.

Question 5.5
Is this qualification, or its standards published / inserted in a Registry, Database, Catalogue supported by public institutions, or / and by sectoral bodies / chambers? ~~Yes~~/ No

The occupational standard and the qualification standard for this qualification are not published as they are not officially approved.

Question 5.6
Which is the quality assurance confirmation of the Qualification?

The information available on quality assurance confirmation are descriptions provided in the AE programmes on self-evaluation / internal evaluation (Heading 20 of the AE programme).

Sources:

1. Centre for Vocational Education and Training, 2009, Methodology for Development of Occupational Standards.
2. Centre for Vocational Education and Training, 2012, Occupational Standard for Gypsum/Plaster Worker (pending approval of the Minister for Labour and Social Policy), prepared in the frame of the Twinning Project MK 07 IB SO 03.
3. Centre for Vocational Education and Training, Qualification Standard for Gypsum/Plaster Worker (pending approval of the Minister for Education and Science), prepared in the frame of the Twinning Project MK 07 IB SO 03.
4. Employment Service Agency, 2014, Overview of Announced Job Vacancies in the Period 01/01/2014 – 30/06/2014 for Determined and Undetermined Employment Period.
5. Employment Service Agency, 2014, Overview of Unemployed Persons According Completed Education on 30/06/2103 and 30/06/2014.

Sources under confidentiality terms:

6. Enterprise for Education, Catering and Service Business Centre for Training – Ohrid, (2012), Training Programme for Adult Education Gypsum/Plaster Worker, verified under: br.09-344/4 from 30/11/2012.
7. Secondary Construction and General High School of Skopje “Zdravko Cvetkovski” – Skopje, (2013), Training Programme for Adult Education Gypsum/Plaster Worker, verified under: br.09-486/7 from 29/10/2013.

АНЕКС 6 – ЛИСТА НА СИТЕ ПОСТОЕЧКИ СТАНДАРДИ НА ЗАНИМАЊА И СТАНДАРДИ НА КВАЛИФИКАЦИИ

Part 1 – List of existing occupational standards clustered according NQF sectors

Geology, Mining and Metallurgy

- Operator of mining machines in surface exploitation, twinning[78].
- Operator of mining machines in underground exploitation, twinning.
- Operator of mining machines in underground coal exploitation, 2011, level II.
- Geo-driller, 2010, level III.

Civil Engineering and Geodesy

- Fasade worker, twinning
- Gypsum/Plaster worker, twinning.
- Dry construction fitter, twinning.

Graphic Industry

- Visual application producer, twinning.
- Typographer of conventional printing techniques, twinning.
- Typographer of unconventional printing techniques, twinning.

Economics, Law and Trade

- Salesman – demonstrator, twinning.
- Salesman – telemarketing, twinning.
- Bank worker, 2010, level IV.
- Accountant, 2011, level III.

Electrical Engineering

- Electrician of high voltage installations to 1kv, twinning.
- Electro mechanic for home appliances and devises, twinning.
- Electro-mechanic for winding, twinning.
- Electro-mechanic for driving gear, twinning.
- Electro-mechanic for cooling and thermal devices, twinning.
- Electrical fitter of electrical-power facilities (plants and lines), twinning
- Assistant electrical fitter, twinning, level II.

Agriculture, Fishing and Veterinary

- Producer of garden products, twinning.
- Producer of flower crops, twinning.

Personal Services

---

[78] All occupational standards marked with the word twinning are developed in the framework of the twinning project "Support to the Modernisation of the Education and Training system", MK 07 IB SO 03 and all of them are on level III, except for the occupational standard for Assistant electrical fitter, marked with level II.

- Hairdresser, twinning.
- Makeup worker, twinning.
- Cosmetics worker, 2010, level IV.
- Manicure/Pedicure worker, 2011, level III.

Mechanical Engineering
- Auto mechanic worker, twinning.
- Milling machine operator, twinning.
- Metal-turner, twinning.
- MIG (Metal Inert Gas) – MAG (Metal Active Gas) welder, twinning.
- Gas installation fitter, twinning.
- Heating installation fitter, twinning.
- Water supply and sanitary installation fitter, twinning.
- TIG welder, twinning.
- Welder (manual electric arc welding and flame welding), twinning.

Traffic, Transport and Storage
- Hoist operator, twinning.
- Forklift operator, twinning.
- Freight forwarder, 2010, level IV.

Textile, Leather and Similar Product
- Tailor of textile material, twinning.
- Tailor Footwear, twinning.
- Assembler of upper with lower parts of footwear, twinning.
- Seamstress of textile material, twinning.
- Seamstress of footwear, twinning.
- Garments worker, 2010, level IV.

Food Service Industry and Tourism
- Confectioner, twinning.
- Cook, twinning.
- Waiter, twinning.
- Front desk worker, 2011, level IV.
- Tourist agency worker, 2010, level IV.

Chemistry and Technology
- Meat sorter, twinning.
- Dairy worker, twinning.
- Meat and meat products processor, twinning.
- Salesman / saleswoman of meat and meat products, twinning.
- Producer of milk and dairy products, twinning.
- Chemical Process Operator, twinning.
- Operator in a pharmaceutical industry, twinning.
- Operator of pharmaceutical active substances, twinning.
- Cosmetic processor, twinning.
- Producer of Bread and Bakery Product, 2014, level III.

Forestry and Wood Processing
- Furniture and interior carpenter, twinning.
- Carpenter for construction carpentry (joinery), twinning.
- Wallpaper Worker – Decorator, 2010, level III.

Healthcare and social protection
- Physiotherapy technician, 2011, level IV.
- Nurse, 2011, level IV.

Sector to be identified
- House Maintenance Worker, 2014, level III.
- Chimney worker, 2014, level III.

Part 2 – List of existing qualification standards clustered according NQF sectors

Geology, Mining and Metallurgy
- Mining machines operator, twinning[79].

Civil Engineering and Geodesy
- Gypsum/Plaster worker, twinning, level II.
- Dry construction fitter, twinning.
- Decorator of wall surfaces – fasade worker, twinning.

Graphic Industry
- Typographer, twinning.
- Graphics designer, twinning.

Electrical Engineering
- Assistant electrical fitter, twinning, level II.
- Electrician and Electrical fitter, twinning.
- Electro-mechanic, twinning.

Agriculture, Fishing and Veterinary
- Gardener – Florist, twinning.

Personal Services
- Hairdresser, twinning.

Mechanical Engineering
- Welder, twinning.
- Pipelines fitter, twinning.
- Metal processor, twinning.
- Auto mechanic, twinning.

Traffic, Transport and Storage
- Operator with machines for transfer of material, twinning.

---

[79] All qualification standards marked with the word twinning are developed in the framework of the twinning project "Support to the Modernisation of the Education and Training system", MK 07 IB SO 03 and all of them are on level III, except for the qualification standard for Assistant electrical fitter and Gypsum/Plaster worker that are marked as level II.

Textile, Leather and Similar Product

- Garments Worker, twinning.
- Footwear maker, twinning.

Food Service Industry and Tourism

- Waiter, twinning.
- Confectioner, twinning.

Chemistry and Technology

- Milk processor, twinning.
- Butcher, twinning.
- Process operator, twinning.

Forestry and Wood Processing

- Carpenter, twinning.

Economics, Law and Trade

- Salesman, twinning.

АНЕКС 7 – ЛИСТА НА СЕКТОРИ КОРИСТЕНИ ОД ДРЖАВНИОТ ЗАВОД ЗА СТАТИСТИКА

Кластери во Државниот Завод за статистика
Општо образование
Јазична гимназија
Природно-математичка гимназија
Општа гимназија
Стручно обазование и обука
Земјоделие и ветеринарна медицина
Шумарство и обработка на дрво
Геологија, рударство и металургија
Текстил и преработка на кожа
Архитектура и геодезија
Економија, право и трговија
Земјоделие
Ветеринарна медицина
Преработка на храна
Шумарство
Преработка на дрво
Геологија
Рударство
Машинство
Електротехника
Chemical engineering
Преработка на текстил
Преработка на кожа
Графички дизајн
Лични услуги
Геодезија
Градежништво
Транспорт
Продажба
Туризам и угостителство
Економија
Право
Medical

Physical education
Автомобилска индустрија
Уметност
Fine arts
Музика
Балет

АНЕКС 8 – СЕКТОРИ ВО НРК

Сектори во НРК
Геологијата, рударството и металургија
Градежништво и геодезија
Графичарство
Економија, право и трговија
Електротехника
Здравство и социјална заштита
Земјоделство, рибарство и ветеринарина
Лични услуги
Машинство
Сообраќај, транспорт и складирање
Текстил, кожа и слични производи
Угостителство и туризм
Хемија и технологија
Шумарството и обработка на дрво
Спорт и рекреација
Уметност

АНЕКС 9 – ЛИСТА НА ПОСТОЕЧКИ (ТЕКОВНО СЕ НУДАТ ВО СИСТЕМОТ) ЧЕТИРИГОДИШНИ ПРОГРАМИ ВО СТРУЧНОТО ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУКА

Сектори во НРК	4-годишни Наставни програми
Геологија, рударство и металургија	1. Геолошко-рударски техничар
	2. Металуршки техничар
Градежништво и геодезија	3. Архитектонски техничар
	4. Геодетски техничар
	5. Градежен техничар
	6. Техничар дизајнер по внатрешна архитектура
Графичарство	7. Графички техничар
Економија, право и трговија	8. Деловен секретар
	9. Економски техничар
	10. Правен техничар
	11. Техничар за трговија и маркетинг
	12. Банкарски техничар
Електротехника	13. Електротехничар - енергетичар
	14. Техничар за електроника и телекомуникации
	15. Техничар за компјутерска техника и автоматика
Здравство и социјална политика	16. Забен техничар
	17. Медицинска сестра
	18. Медицински лабораториски техничар
	19. Фармацевтски лабораториски техничар
	20. Физиотерапевски техничар
Земјоделие, рибарство и ветерина	21. Ветеринарен техничар
	22. Лозаро-винарски техничар
	23. Фармерски техничар
	24. Техничар за хортикултура
	25. Техничар за агро-менаџмент
Лични услуги	26. Козметички техничар
	27. Техничар за очна оптика
Машинство	28. Автотехничар - мехатроничар
	29. Машински воздухопловен техничар
	30. Машински техничар

	31. Машинско - енергетски техничар
	32. Техничар за компјутерско управување
Сообраќај, транспорт и складирање	33. Техничар за патен сообраќај
	34. Техничар за транспорт и шпедиција
	35. Техничар за железнички сообраќај
	36. Машиновозач за дизел и електрични влечни возила
	37. Техничар за логистика и осигурување
Текстил, кожа и слични производи	38. Конфекциски техничар
	39. Текстилен техничар
	40. Техничар за обувки
	41. Конфекциско компјутерски техничар
Угостителство и туризам	42. Хотелско - туристички техничар
	43. Угостителски техничар во рурален туризам
	44. Угостителски техничар
Хемија и технологија	45. Прехрамбен техничар
	46. Производно-процесен техничар
	47. Хемиско - технолошки техничар
	48. Техничар нутриционист
Шумарство и обработка на дрво	49. Техничар за мебел и ентериер
	50. Техничар за обработка на дрво
	51. Техничар за шумарство и пејзажна архитектура
Уметност	52. Техничар за дизајн на текстил и облека